

รากแก้วแดนใต้ :

ภูมิปัญญาไทย

กัลยาณี ปริญญาพรเทพ

รากแก้วแดนใต้ :

ภูมิปัญญาไทย

ISBN : 974-9553-89-6

กัลยาณี ปริญญาพรเทพ

รากแก้วแดนใต้ : ภูมิปัญญาไทย

กัลยาณี ปฏิมารทเทพ

รากแก้วแดนใต้ : ภูมิปัญญาไทย

ชื่อหนังสือ	: รากแก้วแดนใต้ : ภูมิปัญญาไทย
สงวนลิขสิทธิ์	: ตามพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๗
ISBN	: 974-9553-89-6
พิมพ์ครั้งที่ ๑	: มกราคม ๒๕๕๘
จำนวนพิมพ์	: ๑,๐๐๐ เล่ม
ค้นคว้าวิจัยและเรียบเรียง	: นางกัลยาณี ปฎิมาพรเทพ
บรรณาธิการ	: นางกัลยาณี ปฎิมาพรเทพ
ออกแบบปก	: นายวิรัช ตาแก้ว
ผู้พิมพ์	: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์ ๒๙๖ ซอยจรัญสนิทวงศ์ ๔๐ ถนนจรัญสนิทวงศ์ แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐ โทรศัพท์ : ๐-๒๔๓๓-๐๐๒๖-๗, ๐-๒๔๓๓-๘๕๕๖ โทรสาร : ๐-๒๔๓๓-๘๕๕๗

บทคัดย่อ : ผู้วิจัยได้วิจัยถึงกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการถ่ายทอดของ ครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ทั้งสามรุ่นจำนวน ๒๗ ท่าน ซึ่งเป็นงานในโครงการส่งเสริม ครูภูมิปัญญาไทยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ซึ่งทุกคนได้นำภูมิปัญญา ของตนเองมาแก้ปัญหาของชุมชนได้สำเร็จ โดยใช้นวัตกรรมทางความคิดใหม่ ๆ ผสานกับนวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น แม้ในบางกรณี ปัจจัยภายในและภายนอก ได้เข้ามามีอิทธิพล จนทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมและวิถีชีวิตที่ดั้งเดิมของท้องถิ่น ถูกทำลายไป แต่พวกเขาก็ยังมีความมั่นใจ รวมตัวกันเป็นกลุ่ม และเรียนรู้ร่วมกัน ในการนำภูมิปัญญาดั้งเดิมและภูมิปัญญาใหม่มาบริหารจัดการเพื่อแก้ปัญหาในชุมชน ของตน บางกรณีใช้แผนแม่บทระดับตำบลเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา มีวิสัยทัศน์ของสมาชิก และส่วนใหญ่มีศูนย์การเรียนรู้เพื่อการถ่ายทอด เป็นยุทธศาสตร์ สำคัญในการแก้ปัญหา จนทำให้ปัญหาคลีคลายลงอย่างมาก

กรอบความคิดเชิงทฤษฎี การถูกครอบงำทางความคิดของสังคมยุคใหม่ทำให้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกทำลาย การแก้ปัญหาในชุมชน จึงต้องสร้างเครือข่าย สร้างกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการร่วมกันในระดับรากหญ้า บนพื้นฐานของ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาสากล จะทำให้ชุมชนแก้ปัญหาได้ถูกจุด เป็นที่พึง แก่สังคม เป็นผลดีต่อการพัฒนาประเทศโดยรวม การศึกษานี้ จึงเป็นการนำเสนอ แนวคิดและระดมสมองในวิธีการที่หลากหลายในการแก้ปัญหาชุมชนโดยใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นตัวตั้งโดยประสานกับภูมิปัญญาสากลในการแก้ปัญหาชุมชน

ข้อค้นพบ วิถีชุมชนของคนในชุมชนต่าง ๆ ต้องอยู่ได้ด้วยความสัมพันธ์ซึ่ง กันและกัน ในระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม การแก้ปัญหาโดยใช้ ภูมิปัญญาดั้งเดิมและภูมิปัญญาใหม่ มีความเพียงพอในขอบเขตของเศรษฐกิจ พอเพียง ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน โดย ไม่สะสมส่วนเกิน และแบ่งปันความสุขให้แก่กันตามอัตถภาพ สิ่งเหล่านี้ได้สืบทอด มาหลายชั่วอายุคนเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม แม้บางครั้งถูกมองว่าเป็นเรื่องทวนกระแส หลัก แต่ภูมิปัญญาไทยก็เป็นองค์ความรู้ในมิติของการรวมเอาความดี ความจริง ความงาม มาบูรณาการกันเป็นองค์รวม รวมทั้งข้อค้นพบอื่น ๆ ที่จะได้รับในอนาคต

Thai Southern Local Wisdom

Abstract :The researcher has done research on the process of learning and transmission of knowledge and wisdom from twenty-seven Thai Southern local wisdom scholars that is a project at the office of education council, everyone succeeded in solving problems in their communities by using intellectual innovations combined with local wisdom. Formerly internal and external factors had so much impact that local wisdom and the good way of life of the communities were destroyed, but they succeed to renew their self-confidence. They become “themselves”, organize themselves and work together to learn how to use local wisdom and new knowledge to manage and to solve the problems in their communities. Some problems were solve by setting up by district master plan, the learning centre, the vision of the members are the important strategies in solving the problem .

Theoretical framework : The intellectual domination of modern society has destroyed local wisdom. To solve problems in their communities, we must build network, multi-dimensional learning process at the grass-root level, based on both local and universal wisdom so that we may find the right way to solve them and develops the country in general. This study is a presentation of concept and brainstorm concerning the various ways to solve problems by using local wisdom combined with universal wisdom.

Finding : The way of life of many communities method are to sustain the communities by inter-relations between human-beings and environment, solving problems by applying ancient wisdom together with new wisdom, sustainable economy as expressed by His Majesty the king , not accumulating surplus wealth, sharing happiness that each can afford, this method may not solve all problems and is often regarded as against the main stream. For Thai wisdom is the combination of virtue, Truth and beauty.

ความในใจของผู้วิจัย

ผู้วิจัยได้รับมอบหมายภารกิจให้รับผิดชอบโครงการส่งเสริมครูภูมิปัญญา จากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ในการดูแลครูภูมิปัญญาภาคใต้โดยตรง นอกเหนือจากภาคอื่น ๆ ซึ่งดูแลเป็นบางกรณี ตั้งแต่รุ่นที่ ๑๓ จำนวนทั้งสิ้น ๒๗ คน ซึ่งเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๒-๒๕๔๗

ครูภูมิปัญญาแต่ละท่านล้วนแต่มีองค์ความรู้ที่ซึมซับ หล่อหลอมจากประสบการณ์ชีวิตของตนเอง พร้อมทั้งค้นคว้า ทดลอง จากห้องทดลองทางธรรมชาติ โดยใช้วิถีชีวิตของตนเองเป็นฐาน ลองผิดลองถูก คัดสรรแก่นของความรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตของมนุษย์ในทางที่เป็นคุณ นำมาพัฒนาเป็นองค์ความรู้ใหม่ กลายเป็นชุมทรัพย์ทางปัญญา นำถ่ายทอดสู่ชุมชนจนเป็นมรดกของแผ่นดิน

จากการรับผิดชอบในโครงการซึ่งมีการลงพื้นที่อยู่เสมอ และการลงพื้นที่เพิ่มเติมในการทำงานครั้งนี้ พร้อมกับรวบรวมผลงานการค้นคว้างานวิจัยและความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์สังเคราะห์ให้เกิดความรู้ความเข้าใจในองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยใช้เวลานอกเวลาราชการในการทำงานประมาณ ๑ ปี จากทุนทรัพย์ส่วนตัว การขอสัมภาษณ์เพิ่มเติม เมื่อเวลาที่มีครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ที่มีภารกิจที่กรุงเทพฯ

จากการได้สัมผัสกับภารกิจในชุมชนของท่าน ทำให้ผู้วิจัยมีความซาบซึ้งในความเป็นครู ความดีงาม การเสียสละ ความสุข และบางครั้งเป็นทรัพย์สิ้นส่วนตัว รวมทั้งความอดทน ความอดุสาหะ ในการช่วยเหลือชุมชนตลอดมา เกือบชั่วชีวิตของท่านเหล่านั้น ที่มองเห็นระบบคุณค่าของมนุษย์ ซึ่งความเสียสละเหล่านี้ ไม่เพียงแต่มีในครูภูมิปัญญาภาคใต้เท่านั้น แต่หมายรวมถึงครูภูมิปัญญาภาคอื่น ๆ ด้วย

ผู้วิจัยจึงตั้งใจรวบรวมสิ่งดี ๆ เกิดความรู้ต่าง ๆ ทั้งด้านองค์ความรู้ที่ท่านสั่งสมมาและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง กิจกรรมกระบวนการถ่ายทอดของครูภูมิปัญญาภาคใต้ทั้ง ๒๗ ท่าน และเป็นเชิงบรรณานุกรมเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้า การแสดงถึงความตื่นตัวและความสัมพันธ์กับหน่วยงาน

ต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่มีกิจกรรมทั้งในเรื่องของการศึกษา การวิจัย การอาชีพ การจัดกลุ่มตามความสนใจทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ทั้งที่ทำงานร่วมกับครุภูมิปัญญาไทยหรือร่วมกับองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา ในแต่ละท้องถิ่น รวมทั้งเป็นข้อมูลในการขยายเครือข่ายเพิ่มเติม พร้อมกันนี้ ผู้วิจัยยังได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยต่าง ๆ เพื่อยืนยันในองค์ความรู้ทั้ง ๙ ด้าน ซึ่งเป็นสังจธรรมที่พิสูจน์ได้ว่า ภูมิปัญญาไทยเป็นมรดกตกทอดที่มีคุณค่าต่อประเทศชาติมาทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สามารถช่วยประเทศชาติได้ ในยามวิกฤติ ผู้วิจัยจึงมีความเคารพศรัทธา ด้วยความตั้งใจที่จะยกย่องท่านเหล่านี้ ในฐานะเป็นต้นแบบที่ดีแก่คนรุ่นหลัง ในรูปของงานวิจัย ซึ่งเป็นวิธีที่ผู้วิจัยสามารถกระทำได้อย่างเป็นรูปธรรม จึงออกมาเป็นงานวิจัยเรื่อง **รากแก้วแดนใต้ : ภูมิปัญญาไทย**

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ**ตระกูลโกยศิริพงศ์** ในจังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็นบิดามารดา ญาติพี่น้องของผู้วิจัย และ**ตระกูลปฎิมาพรเทพ** ที่ได้อนุเคราะห์เงินทุนในการจัดพิมพ์หนังสือในครั้งนี้ ขอขอบคุณ**ครุภูมิปัญญาไทยทุกท่านและทุกภาค**ที่ให้ความรักความเมตตาแก่ผู้วิจัยมาตลอด ขอขอบคุณ**อาจารย์จ่านง แรกพินิจ อาจารย์ดุสิต รักษ์ทอง ครูประยงค์ รณรงค์ รศ.ปรีชา ทิชนพงศ์ ดร.พิสิฐ เจริญวงศ์และคุณอรัญ คงนวลโย** ผู้ประสานงานที่ได้ช่วยเหลือจนทำให้การดำเนินโครงการสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ขอขอบคุณคุณวิซดาแก้ว ที่ให้คำปรึกษาทั่วไป ขอขอบคุณคุณสุวิพร ศรีสุพรรณถาวร ที่เสนอชื่อเรื่องให้ ขอขอบคุณ**ผู้บริหารและข้าราชการในสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา** ที่ได้สนับสนุนและเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยในการทำงานตลอดมา

ผู้วิจัยหวังว่า คงได้รับการอภัยจากท่านผู้อ่าน หากมีข้อผิดพลาดในหนังสือเล่มนี้ ซึ่งจะขอบคุณยิ่งหากได้รับท้วงติงและข้อเสนอแนะจากท่าน

นางกัลยานี ปฎิมาพรเทพ

นักวิชาการศึกษา ๗ ว.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

E-mail : watana_phuket@yahoo.com.

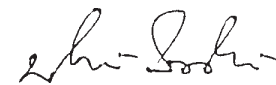
กัลยานี ปฎิมาพรเทพ

คำนำ

ตั้งแต่ผมได้รับการคัดเลือกให้เป็นครุภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๑ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นต้นมา และได้รับการแต่งตั้งจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ให้เป็นคณะกรรมการคัดเลือกครุภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๒ และรุ่นที่ ๓ ที่ผ่านมา ผมมีความภูมิใจมากที่ได้มีโอกาสร่วมทำในสิ่งที่ผมมีความตั้งใจที่จะทำ เพราะผมยังมั่นใจว่า การศึกษาเท่านั้นที่จะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ก่อนที่จะให้คนไปพัฒนาเรื่องอื่นๆ และครุภูมิปัญญาไทย คือ ผู้มีประสบการณ์ด้านต่างๆ มากมายที่สามารถเข้าไปเสริมการศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยได้เป็นอย่างดี

ในการที่อาจารย์กัลยานี ปฎิมาพรเทพ ซึ่งเป็นผู้ที่รับผิดชอบโครงการส่งเสริมสนับสนุนครุภูมิปัญญาไทยภาคใต้จำนวน ๒๗ ท่านตลอดมา และได้รวบรวมองค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยภาคใต้แต่ละด้านออกมาเผยแพร่ก็เป็นวิธีหนึ่ง ที่จะทำให้ผู้สนใจทั่วไปได้ใช้โอกาสนี้ เข้าถึงภูมิปัญญาแต่ละด้านได้อย่างถูกต้อง และใช้ประโยชน์ได้ทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

เพราะฉะนั้น หนังสือเล่มนี้ จึงเป็นสื่อแนะนำแนวทางให้ผู้สนใจทั้งหลายได้ติดตาม สืบค้น เพื่อเข้าถึงครุภูมิปัญญาไทยภาคใต้ทั้ง ๒๗ ท่าน และองค์ความรู้ด้านต่างๆ จึงขอชมเชยในความคิดสร้างสรรค์ของอาจารย์กัลยานี ปฎิมาพรเทพ ไว้ในโอกาสนี้

(นายประยงค์ รณรงค์)

ครุภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๑ (ภาคใต้)

เจ้าของรางวัลแมกไซไซ สาขาผู้นำชุมชนปี ๒๕๔๗

กัลยานี ปฎิมาพรเทพ

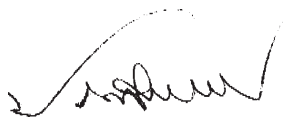
คำนำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต่างตระหนักและให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาไทยมากขึ้นๆ จนถึงขั้นเกิดการผลักดันให้ภูมิปัญญาไทยเข้าสู่การศึกษาทั้ง ๓ รูปแบบ และเกิดกระบวนการคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทย โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาขึ้น

ข้าพเจ้าได้มีโอกาสร่วมเป็นคณะทำงานคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๓ ได้พบเห็นและสัมผัสกับภูมิปัญญาที่ผ่านการกลั่นกรอง สั่งสม และสืบทอดกันมายาวนาน ผนวกด้วยความเสียสละ อุทิศตนเองของครูภูมิปัญญาท่านต่างๆ ที่มีต่อสังคมและชุมชน ด้วยความประทับใจยิ่ง

ในส่วนของท่านที่ภาคใต้ อาจารย์กัลยานี ปฎิมาพรเทพ ได้รับมอบหมายจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาให้ประสานงานดูแลรับผิดชอบทั้งหมดมาโดยตลอด และจากการที่ได้คลุกคลีสัมผัสกับครูภูมิปัญญามาทุกรุ่นนี้เอง ทำให้เกิดการซึมซับและตระหนักถึงคุณค่าของครูภูมิปัญญาเหล่านี้ จนสามารถหยิบยกออกมาเรียบเรียงเผยแพร่ให้สังคมได้รับรู้ถึงคุณค่าและสาระของครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ ทั้ง ๙ ด้าน จำนวน ๒๗ ท่านด้วยกัน

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอแสดงความชื่นชมยินดีอย่างจริงใจต่ออาจารย์กัลยานี ปฎิมาพรเทพ ที่ได้แสดงออกถึงความวิริยะ อุตสาหะ พุ่มเททั้งร่างกาย แรงใจ และทุนทรัพย์เพื่อผลิตหนังสือเล่มนี้ขึ้น หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ท่านผู้อ่านที่มีใจรักและเห็นประโยชน์ของภูมิปัญญาไทยทั้งหลาย จะได้ใช้เป็นประโยชน์และยึดถือเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตต่อไป

(รองศาสตราจารย์ปรีชา ทิชนพงศ์)

ผู้อำนวยการสถาบันทักษิณคดีศึกษา

กัลยานี ปฎิมาพรเทพ

สารบัญ

	หน้า
หัวข้อ	
บทคัดย่อ	
คำนำ	
สารบัญแผนภูมิ	
บทนำ	
บทที่ ๑	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	
● การศึกษาและภูมิปัญญาไทยอันเนื่องด้วยโครงการตามพระราชดำริ	๑
บรรณานุกรม	๗
บทที่ ๒	๘
กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	
● นโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาฉบับได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒	๑๐
บรรณานุกรม	๒๑
บทที่ ๓	๒๒
ครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้	
● บทนำ	๒๓
● กระบวนการถ่ายทอดของครูภูมิปัญญาไทย	๒๔
● ครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ด้านต่างๆ	๓๑
บรรณานุกรม	๓๕
บทที่ ๔	๓๗
ครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ด้านเกษตรกรรม	๓๗
....ความนำ	๓๗
....ครูเคียง คงแก้ว จ.พัทลุง	๔๐
....ครูตรีวุธ พาระพัฒน์ จ.นครศรีธรรมราช	๔๓
....ครูหรรณ หมดหลี จ.สงขลา	๔๖

กัลยานี ปฎิมาพรเทพ

สารบัญ (ต่อ)

หัวข้อ	หน้า
....ครูมณูญ ไยบัวทอง จ.ชุมพร	๕๑
● สรุป	๕๔
บรรณานุกรม	๕๕
บทที่ ๕	๕๖
● ครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม	๕๖
....ความนำ	๕๖
....ครูกุศล นิลลออ จ.ตรัง	๖๐
● สรุป	๖๕
บรรณานุกรม	๖๖
บทที่ ๖	๖๗
● ครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ด้านการแพทย์แผนไทย	๖๗
....ความนำ	๖๗
....ครูประกอบ อุบลขาว จ.สงขลา	๗๐
....ครูนิยม แก้วแสงเรือง จ.ยะลา	๗๒
....ครูเจือ บุญไชยสุริยา จ.ปัตตานี	๗๕
....ครูจ่านง กาญจนโสภณ จ.กระบี่	๗๗
....ครูกีฬา วิมลเมธี จ.นครศรีธรรมราช	๗๙
● สรุป	๘๐
บรรณานุกรม	๘๕

สารบัญ (ต่อ)

หัวข้อ	หน้า
บทที่ ๗	๘๗
● ครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	๘๗
....ความนำ	๘๗
....ครูมหา มะสุกรี มะสะนิง จ.ปัตตานี	๘๘
....ครูจีระศักดิ์ ท่อทิพย์ จ.ภูเก็ต	๙๘
● สรุป	๑๐๖
บรรณานุกรม	๑๐๘
บทที่ ๘	๑๑๐
● ครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน	๑๑๐
....ความนำ	๑๑๐
....พระครูพิพัฒน์โชติ จ.สงขลา	๑๑๒
....ครูอัมพร ด้วงปาน จ.สงขลา	๑๑๕
....ครูลักภัย หนูประดิษฐ์ จ.สงขลา	๑๑๘
....ครูชบ ยอดแก้ว จ.สงขลา	๑๒๑
....ครูประยงค์ รณรงค์ จ.นครศรีธรรมราช	๑๓๐
....ครูฝาก ตรีถวัลย์ จ.นครศรีธรรมราช	๑๓๙
....ครูเคล้า แก้วเพชร จ.สงขลา	๑๔๖
● สรุป	๑๔๙
บรรณานุกรม	๑๕๐

สารบัญ (ต่อ)

หัวข้อ	หน้า
บทที่ ๙	๑๕๑
● คุรุภูมิปัญญาไทยภาคใต้ด้านศิลปกรรม	๑๕๑
....ความนำ	๑๕๑
....ครูพัฒนีย์ เกื้อสกุล จ.สุราษฎร์ธานี	๑๕๔
....ครูอ้อม จันทร์ชุม จ.พัทลุง	๑๕๗
....ครูหะมะ แบลือแบ จ.ยะลา	๑๖๐
....ครูกระจ่าง พุทศศรี จ.นครศรีธรรมราช	๑๖๒
....ครูนิยม บำรุงเสนา จ.ชุมพร	๑๖๕
....ครูนพมาศ พรมนุชาธิป จ.ปัตตานี	๑๗๒
● สรุป	๑๗๔
บรรณานุกรม	๑๗๔
บทที่ ๑๐	๑๗๕
● คุรุภูมิปัญญาไทยภาคใต้ด้านภาษาและวรรณกรรม	๑๗๕
....ความนำ	๑๗๕
บรรณานุกรม	๑๗๘
บทที่ ๑๑	๑๗๙
● คุรุภูมิปัญญาไทยภาคใต้ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี	๑๗๙
....ความนำ	๑๗๙
....ครูไชยยุทธ ปิ่นประดับ จ.ภูเก็ต	๑๘๒
● สรุป	๑๘๔

สารบัญ (ต่อ)

หัวข้อ	หน้า
บรรณานุกรม	๑๘๖
บทที่ ๑๒	๑๘๗
● คุรุภูมิปัญญาไทยภาคใต้ด้านโภชนาการ	๑๘๗
....ความนำ	๑๘๗
....ครูถนอม ศิริรักษ์ จ.สงขลา	๑๘๘
● สรุป	๑๙๐
บรรณานุกรม	๑๙๓
บทที่ ๑๓	๑๙๔
ผลกระทบต่อชุมชนของคุรุภูมิปัญญาไทยภาคใต้	๑๙๔
● สรุป	๒๐๒
ข้อเสนอแนะ	๒๐๓
ภาคผนวก	๒๐๕
● กลอนคุรุภูมิปัญญาไทยภาคใต้ รุ่นที่ ๑	๒๐๕
● กลอนคุรุภูมิปัญญาไทยภาคใต้ รุ่นที่ ๒	๒๐๗
● กลอนคุรุภูมิปัญญาไทยภาคใต้ รุ่นที่ ๓	๒๐๙
● รายชื่อคุรุภูมิปัญญาไทยทั่วประเทศ	๒๑๒
ประวัติผู้วิจัยและผู้เรียบเรียง	๒๓๖

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
๒.๑ กฎหมายแม่บทในการนำภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาทั้ง ๓ รูปแบบ	๙
๓.๑ แผนภูมิแสดงองค์ความรู้ภูมิปัญญาไทยภาคใต้ในจังหวัดต่างๆ	๒๒
๓.๒ แผนภูมิแสดงการถ่ายโอนองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาไทย	๒๙
๓.๓ แผนภูมิแสดงกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย	๓๐
๓.๔ แผนภูมิแสดงที่ตั้งครุภูมิปัญญาไทยภาคใต้	๓๔
๔.๑ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรกรรมของครูเคียง คงแก้ว	๔๒
๔.๒ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรกรรมของครูตรีวุธ พาระพัฒน์	๔๕
๔.๓ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรกรรมของครูหรรณ หมดหลี	๕๐
๔.๔ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรกรรมของครูมณูญ ไยบัวทอง	๕๓
๕.๑ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรมของครูกุศล นิลลออ	๖๔
๖.๑ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านแพทย์แผนไทยของครูประกอบ อุบลขาว	๗๑
๖.๒ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านแพทย์แผนไทยของครูนิยม แก้วแสงเรือง	๗๔

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
๖.๓ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านแพทย์แผนไทยของครูเจือ บุญไชยสุริยา	๗๖
๖.๔ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านแพทย์แผนไทยของครูจ่านง กาญจนโสภณ	๗๘
๖.๕ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านแพทย์แผนไทยของครูกฤษา วิมลเมธี	๘๐
๗.๑ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของครูมูหามะสุกรี มะสะนิง	๙๕
๗.๒ แผนภูมิแสดงเนื้อที่ป่าชายเลน (ไร่) จังหวัดภูเก็ต	๙๙
๗.๓ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของครูจิระศักดิ์ ท่อทิพย์	๑๐๕
๘.๑ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนของพระครูพิพัฒน์โชติ	๑๑๔
๘.๒ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนของครูอัมพร ดั่งวงปาน	๑๑๗

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
๘.๓ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนของครูลัยย์ หนูประดิษฐ์	๑๒๐
๘.๔ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนของครูชบ ยอดแก้ว	๑๒๕
๘.๕ แผนภูมิสรุปองค์ความรู้ของครูชบ ยอดแก้ว	๑๒๖
๘.๖ แผนภูมิแสดงแนวทางการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน ของชุมชนไม้เรียง	๑๓๗
๘.๗ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนของครูประยงค์ รณรงค์	๑๓๘
๘.๘ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนของครูฟาก ตรีถวัลย์	๑๔๕
๘.๙ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนของครูเกล้า แก้วเพชร	๑๔๘
๙.๑ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านศิลปกรรม (การเล่นหนังตะลุง) ของครูพัฒน์ เกื้อสกุล	๑๕๖
๙.๒ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ของครูอีม จันท์ชุม	๑๕๙
๙.๓ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านศิลปกรรม (การเล่นติเกฮูลู) ของครูหะมะ แบลือแบ	๑๖๑
๙.๔ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านศิลปกรรม (การเล่นกลองยาว) ของครูกระจ่าง พุทธศรี	๑๖๓

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
๙.๕ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านศิลปกรรม (การเล่นโนรา) ของครูนิยม บำรุงเสนา	๑๗๐
๙.๖ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านศิลปกรรม (การเล่นรองเง็ง) ของครูนพมาศ พรมนุชาธิป	๑๗๓
๑๑.๑ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านพิพิธภัณฑ์ วิธีชีวิตชาวเหมืองแร่ของครูไชยยุทธ ปิ่นประดับ	๑๘๖
๑๒.๑ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านการถนอมอาหาร ของครูถนอม ศิริรักษ์	๑๙๐
๑๓.๑ แผนภูมิแสดงผลกระทบจากการดำเนินงานของ ครูภูมิปัญญาไทยทั้ง ๙ ด้าน	๒๐๔

บทนำ ภาคใต้

ภาคใต้มีสภาพภูมิศาสตร์ที่ทำให้ผู้คนตั้งหลักแหล่งในพื้นที่ที่แตกต่างกัน สามารถแบ่งชุมชนออกเป็นสามกลุ่มใหญ่ ๆ คือ ชุมชนริมฝั่งทะเลสองฝั่ง ชุมชนชาวนาในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ ชุมชนตามไหล่เขาและหุบเขาตอนกลางบนที่สูง ซึ่งชาวใต้เรียกชุมชนเหล่านี้ว่า **ไอเกลอเขา ไอเกลอเล** ทั้ง ๓ ชุมชนมีความสัมพันธ์ในลักษณะเป็นเครือข่ายที่มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้และข่าวสารกันอย่างเหนียวแน่น มีการไปมาหาสู่กันตลอด จนทำให้ลักษณะของสังคมในชุมชนภาคใต้กลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

นอกจากนี้ ภาคใต้ยังมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ประการหนึ่งที่แตกต่างกันจากภาคอื่น คือ เป็นภาคเปิดที่ล้อมล้อมด้วยคาบสมุทรยาวหลายร้อยกิโลเมตร ซึ่ง ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง ได้กล่าวถึงลักษณะของภาคใต้ในภูมิปัญญาทักษิณว่า *ภาคใต้มีลักษณะสภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นคาบสมุทรแหลมทอง มีทะเลกว้างใหญ่ชานาอยู่สองข้าง มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ทั้งในทะเล ที่ราบชายฝั่ง ในป่าเขาอันล้วนเป็นเขตรสมุสมใกล้เส้นศูนย์สูตร มีผู้คนหลายชาติหลายภาษา หลายวัฒนธรรม เดินทางมาทั้งทางบกและทางทะเลเพื่อมาตั้งหลักแหล่ง แสวงหาโภคทรัพย์ และทำมาหากินหลายลักษณะ ทั้งบริเวณชายชายทะเล ที่ราบระหว่างชายทะเลกับเทือกเขา หลังเขา และตามสายน้ำน้อยใหญ่จำนวนมากที่ไหลจากเทือกเขาทั้งสองข้างลงสู่ทะเลสองด้าน ภูมิปัญญาของภาคใต้จึงมีความหลากหลาย ทั้งที่ได้มีพัฒนาการจากการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และที่คนได้พกพามาจากแหล่งอารยธรรมต่าง ๆ ได้แก่ สยาม อินเดีย จีน ชวา มาเลย์ แล้วหลอมรวมกันเข้าอยู่หรืออยู่เคียงข้างกันในหลายลักษณะ และด้วยความที่คนไทยเป็นชาติที่มีอัธยาศัยเอื้อเฟื้อ ทำให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ญาติมิตร เกิดการผสมผสานและบูรณาการวัฒนธรรม วิถีชีวิตกับชาติอื่น ๆ ได้อย่างผสมกลมกลืน*

ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นผู้ที่ถือกำเนิดในภาคใต้ ได้สัมผัสและเรียนรู้เกี่ยววัฒนธรรมภาคใต้มาตั้งแต่เกิด แต่ผู้วิจัยก็ยังได้คำนึงถึงลักษณะทางกายภาพ ทางภูมิศาสตร์ และอื่น ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ที่มีผลต่อแรงจูงใจให้ผู้คนมาตั้งหลักแหล่งในการดำเนินชีวิต และเสริมสร้างภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งผู้วิจัยได้ยึดขอบข่ายภูมิปัญญาไทย ๙ ด้านที่เป็นเนื้อหาสาระสำคัญในนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ที่นำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ เป็นองค์ประกอบสำคัญในการทำการศึกษาค้นคว้าในงานวิจัยเรื่อง **รากแก้วแดนใต้ : ภูมิปัญญาไทย** ด้วย

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาและวิกฤติการณ์ที่ทำให้การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ไม่สามารถพัฒนาไปได้อย่างต่อเนื่อง สาเหตุหนึ่งมาจากการที่คนไทย ถูกครอบงำจากอิทธิพลความเจริญทางด้านวิทยาการของตะวันตกที่ล้นหลามเข้ามาไม่ขาดสายมาเป็นเวลาครึ่งศตวรรษแล้ว จนทำให้เกิดความระส่ำระสายของ มิติทางด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิม ทำให้เกิดปัญหาใหม่ๆ ในสังคม ไทย ซึ่งบางปัญหาในอดีตไม่เคยเกิด แต่เมื่อใช้ภูมิปัญญาตะวันตกมาแก้ปัญหา บางครั้งก็ยิ่งก่อปัญหาเพิ่มขึ้นไปอีก หรือแก้ปัญหาได้ไม่หมด ด้วยกระแส โลกาภิวัตน์ ทำให้การแก้ปัญหาแบบเดิมๆ ไม่ได้ผลเท่าที่ควรจะเป็น เป็นการพึ่งตนเองในการแก้ปัญหาไม่ได้

การศึกษาและภูมิปัญญาไทยอันเนื่องด้วยโครงการตามพระราชดำริ

ในหลายสิบปีที่ผ่านมาชาวไทยได้รับคุณูปการอันกอปรในพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ทรงมีพระราชกรณียกิจที่ตั้งมั่นอยู่บนความ เอื้ออาทรต่อพสกนิกร ยากที่จะหาษัตริย์ชาติใดเทียบเท่าพระองค์ได้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นต้นมาจนปัจจุบัน พระองค์ทรงมีโครงการในพระราชดำริมากกว่า ๒,๐๐๐ โครงการ เพื่อนำมาช่วยเหลือประชาชน ซึ่งล้วนมาจากพระอัจฉริยภาพ

พระมหากษัตริย์ : พระผู้ทรงเป็นภูมิปัญญาแห่งแผ่นดิน

ที่อุดมด้วยภูมิปัญญาารอบด้านและหลากหลาย เชื่อมโยงการพัฒนาในด้านต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ จนกระทั่งประชาชนยกย่องโครงการพระราชดำริ ไว้สูง และเทิดทูนพระองค์ไว้ในฐานะทรงเป็นองค์ภูมิปัญญาของแผ่นดิน อันควรแก่การสืบทอดและรักษาไว้เป็นมรดกของชาติสืบไป

ดร.รุ่ง แก้วแดง อดีตเลขาธิการสภาการศึกษา ตระหนักถึงคุณูปการดังกล่าวของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเห็นความสำคัญของการนำภูมิปัญญาดั้งเดิมมาปรับใช้ในสังคมไทย จึงให้มีคณะทำงานเพื่อจัดทำนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา

ก่อนที่จะมีนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา ดร.นันทสาร สีสลับ และคณะทำงานในการจัดทำแนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา พบว่า ปัญหาด้านภูมิปัญญาไทยที่สำคัญที่สุด คือ ภูมิปัญญาไทยได้สูญหายไปจากสังคมไทยเป็นอันมาก และเกือบจะหมดสิ้น โดยมีภูมิปัญญาสากลที่ไม่เหมาะสมกับสังคมไทยเข้ามาแทนที่ภูมิปัญญาไทย จะเห็นได้อย่างชัดเจนจากเนื้อหาการจัดการศึกษาในปัจจุบัน โดยเฉพาะการจัดการศึกษาในระบบมีเนื้อหาด้านภูมิปัญญาสากลมากกว่าภูมิปัญญาไทย จึงทำให้

ภูมิปัญญาไทยไม่ได้รับการฟื้นฟู และขาดการนำคุณค่าของภูมิปัญญาไทยมาปรับใช้ในการจัดการศึกษาและวิถีชีวิตไทยในปัจจุบัน ทำให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยลดน้อยลง ทั้งนี้ เนื่องจากขาดแคลนผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย ผู้คนส่วนใหญ่ละเลย ละทิ้งไม่สนใจที่จะศึกษาภูมิปัญญาไทย การจัดการศึกษาในปัจจุบันขาดดุลทางภูมิปัญญา ขาดการสร้างสรรคองค์ความรู้ภูมิปัญญาไทยอย่างต่อเนื่อง ขาดนโยบายในการส่งเสริมด้านภูมิปัญญาไทย ซึ่งต่อมาสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้จัดทำนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาสำเร็จ เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว

ดร.รุ่ง แก้วแดง อดีตเลขาธิการสภาการศึกษา ผู้ริเริ่มโครงการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ของครูภูมิปัญญาไทย

ดร.นันทสาร สีสลับ คณะทำงานโครงการส่งเสริมครูภูมิปัญญาไทย

ดร.นันทสาร ลีสลับ และคณะฯ ยังพบอีกว่า จากสภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหาภูมิปัญญาไทยข้างต้น มีผลกระทบต่อประเทศไทยและสังคมไทยในปัจจุบันเป็นอย่างมาก ทำให้คนไทยขาดความเชื่อมั่นในภูมิปัญญาของตน ภูมิปัญญาใหม่ ทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และการดำรงชีวิตของผู้คนในยุคปัจจุบันผิดปกติ

นายแพทย์ประเวศ วะสี ราษฎรอาวุโส ได้แสดงความเห็นปัญหาดังกล่าว ว่า วิกฤตการณ์ทางสังคมดังกล่าวกำลังเป็นปัญหาใหญ่ทั่วโลก จะเป็นเรื่องของความยากจน ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย การฉีกขาดทางสังคม (Social disintegration) วิกฤตการณ์ทางสิ่งแวดล้อม วิกฤตการณ์ทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ ทั้งหมดรวมเรียกว่าวิกฤตการณ์ทางสังคม อันสำแดงอาการต่างๆ เช่น ความรุนแรง อาชญากรรมการติดสารเสพติด โสเภณี โรคนอกรีต ความเครียด ความรู้สึกท้อถอย ความรู้สึกหมดหวัง (Hopelessness)

นพ.ประเวศยังกล่าวต่อไปอีกว่า วิกฤตการณ์ทางสังคมเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง อันยากต่อการทำความเข้าใจ คนสมัยใหม่ได้สร้างความรู้ทางด้านต่างๆ เป็นอันมาก แม้กระนั้นโลกก็วิ่งเข้าสู่วิกฤตการณ์ที่มนุษยชาติกำลังประสบอยู่ เป็นวิกฤตการณ์แห่งการขาดความสามารถที่จะอยู่ร่วมกันอย่างได้ดุลยภาพ ทั้งระหว่างมนุษย์และมนุษย์กับธรรมชาติ ความรู้ด้านต่างๆ ที่เพิ่มขึ้นยังไม่ใช้ ภูมิปัญญาแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างได้ดุลยภาพ ข้อใหญ่ใจความที่สำคัญที่สุดของภูมิปัญญาชาวบ้านคือ เป็นภูมิปัญญาแห่งการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างได้ดุลยภาพ

นายแพทย์ประเวศ ยังเสนอแนะให้สังคมสมัยใหม่เรียนรู้ให้เกิดปัญญาแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างได้ดุลยภาพและยังกล่าวด้วยว่า วัฒนธรรมเป็นภูมิปัญญาที่สะสมมาจากการปฏิบัติจริงและถ่ายทอดกันเป็นเวลาช้านาน ความรู้ของมนุษย์ที่เกิดขึ้นมิได้เกิดจากการทดลองในห้องทดลองทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น ความรู้อีกกระแสหนึ่งที่เกิดขึ้นมาก่อน คือ ความรู้ที่เกิด

จากการทดลองปฏิบัติจริงในห้องทดลองทางสังคม คือ ความรู้กระแสวัฒนธรรมหรือความรู้ดั้งเดิม (traditional Knowledge) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ความรู้เหล่านี้ที่ถูกค้นพบ ลองใช้ ดัดแปลง ถ่ายทอดกันมานานเป็นหมื่นเป็นพันปี จึงมีค่าอย่างยิ่ง เป็นมรดกทางปัญญาของมนุษย์ (Human heritage) ด้วยการศึกษารูปแบบที่ต่างกันในปัจจุบัน มรดกทางปัญญาเหล่านี้จะสูญหายไปอย่างรวดเร็ว

องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ในฐานะเป็นองค์กรระดับโลก ที่รับผิดชอบเรื่องการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ยังได้กำหนดมาตรการส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกทางภูมิปัญญาของโลกด้วยความร่วมมือของประเทศสมาชิก เพื่อไม่ให้มรดกทางภูมิปัญญาสูญหาย เนื่องจากถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรมสมัยใหม่

ประเทศที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมภูมิปัญญาและมรดกทางภูมิปัญญา นอกจากประเทศไทยแล้ว ได้แก่ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี ฟิลิปปีนส์ โรมาเนีย และรัฐสมาชิกอีกหลายประเทศทั้งในยุโรป อเมริกา และละตินอเมริกา ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้ผู้ทรงภูมิปัญญา ได้มีโอกาสถ่ายทอดองค์ความรู้ และประสบการณ์ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน

สำหรับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา นั้น หลังจากมีนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาเกิดขึ้นแล้ว เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นสังคมได้ รับรู้ว่า สำนักงานเลขาธิการสภาศึกษามีได้ตั้งใจในปัญหาดังกล่าว จึงได้มีโครงการส่งเสริมครูภูมิปัญญาไทยขึ้น (หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าโครงการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ของครูภูมิปัญญาไทย) ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๔๗ เพื่อผลักดันให้ครูภูมิปัญญาไทยสามารถทำหน้าที่ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยเข้าสู่การศึกษาทั้ง ๓ รูปแบบ ซึ่งในโครงการดังกล่าว ได้มีการประกาศยกย่องครูภูมิปัญญาไทยทั่วประเทศทุกภูมิภาคเป็นจำนวน ๓ รุ่น รวมจำนวนทั้งสิ้น ๑๓๑ คน ในฐานะที่ผู้เขียนได้รับมอบหมายให้ดูแลโครงการส่งเสริมครูภูมิปัญญาภาคใต้

มาตลอด ผู้เขียนจึงขอนำเสนอองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องในแต่ละด้าน กระบวนการถ่ายทอด กิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ของครูภูมิปัญญาภาคใต้ทั้ง ๓ รุ่นจำนวน ๒๗ คน พร้อมกับสรุปเป็นแผนภูมิกระบวนการถ่ายทอดของแต่ละท่าน เพื่อให้มองเห็นในภาพรวม รวมทั้งนำข้อมูลความเคลื่อนไหวต่างๆ ทั้งที่เป็นอดีตและปัจจุบัน ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาแต่ละด้านมาเผยแพร่ เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงในงานของครูภูมิปัญญา กับสังคมภายนอก และมีความรู้แจ้งเห็นจริงในภูมิปัญญาภาคใต้มากยิ่งขึ้น

ครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้

รุ่นที่ ๑

รุ่นที่ ๒

รุ่นที่ ๓

บรรณานุกรม

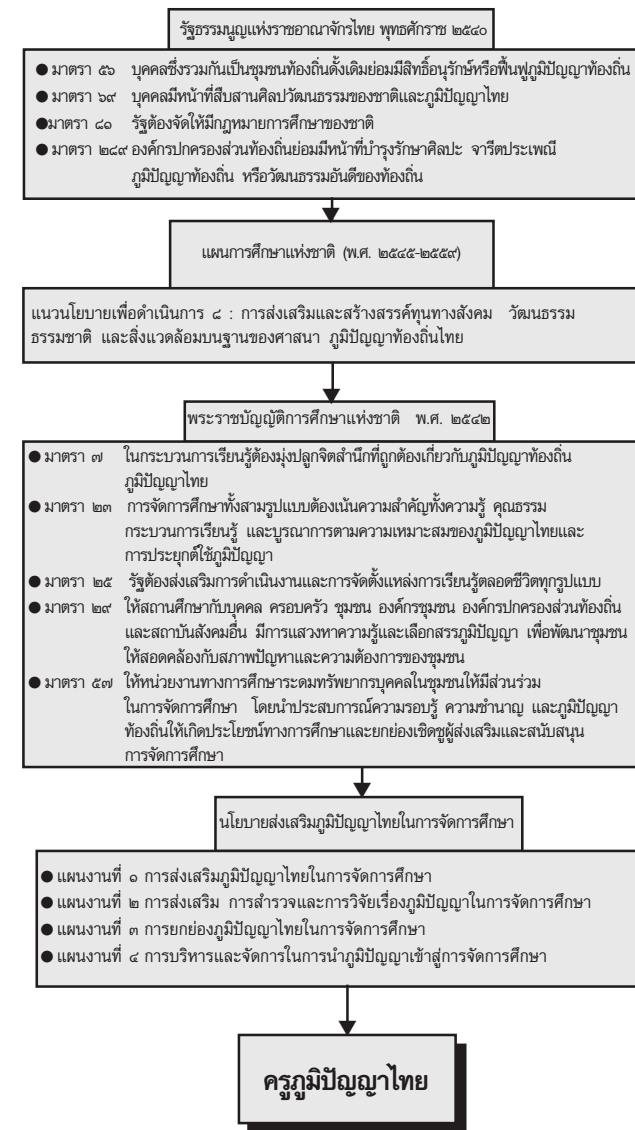
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงาน สำนักรายการรัฐมนตรี. **แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา**, กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดี ๒๕๔๒, ๒๒๗ หน้า.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวของชาวบ้านไทย ภาพรวม ภูมิปัญญาไทย**, กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๔, ๑๒๔ หน้า.

จากผลของการมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับประชาชน พุทธศักราช ๒๕๔๐ ซึ่งเป็นกฎหมายหลักที่สำคัญที่สุดของการบริหารประเทศ แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๙) รวมทั้งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ และฉบับแก้ไข พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้ให้ความสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การผลักดันให้ภูมิปัญญาไทยเข้าสู่การศึกษาทั้ง ๓ รูปแบบ ด้วยการจัดทำนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา ซึ่งได้รับความเห็นชอบตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อให้หน่วยงานทางด้านการศึกษานำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ

ความสัมพันธ์ของกฎหมายหลัก ที่เป็นแม่บทในการกำหนดขอบเขตของการนำภูมิปัญญาไทยเข้าสู่การศึกษาทั้ง ๓ รูปแบบ มีลักษณะตามแผนภูมิที่ ๒.๑ ดังนี้

แผนภูมิที่ ๒.๑ กฎหมายแม่บทในการนำภูมิปัญญาไทยเข้าสู่การศึกษา ทั้ง ๓ รูปแบบ

ในกฎหมายดังกล่าว ผู้เขียนขอเสนอรายละเอียดของนโยบายส่งเสริมครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา ฉบับได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ ซึ่งเป็นกรอบคิดในการดำเนินโครงการส่งเสริมครูภูมิปัญญาไทยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา มาตลอด

นโยบายส่งเสริมครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา ฉบับได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒

ความเป็นมา

จากการทบทวนบทเรียนของการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ได้ข้อสรุปว่า การพัฒนาประเทศไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทยเท่าที่ควร ทำให้เกิดปัญหาและภาวะวิกฤตนานาประการ การพัฒนาคนหรือการศึกษาโดยรวมก็เป็นที่ไปตามแนวทางของตะวันตกเป็นสำคัญ ฉะนั้น เพื่อให้การพัฒนาคน

ต่อแต่นี้ไปได้รับการแก้ไขให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทย การนำเอาภูมิปัญญาที่สั่งสมไว้ในบ้านเมืองมาใช้เป็นพื้นฐานสำคัญส่วนหนึ่งในการพัฒนาคนหรือการปฏิรูปการศึกษาจึงมีความจำเป็นและสำคัญยิ่ง จะต้องนำมิติทางวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนา

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการขัดเกลาหลักของสังคมนั้น มิได้เอื้อให้ผู้เรียนส่วนใหญ่เรียนรู้เรื่องราวและภูมิปัญญาของสังคมไทยที่สั่งสมสืบทอดมาในอดีตเท่าที่ควร ยิ่งไปกว่านั้นการนำภูมิปัญญามาใช้ในการจัดการศึกษา ผู้รู้ก็มีจำนวนจำกัดและส่วนใหญ่ก็สูงอายุ มีแต่จะล่วงลับไป ความรู้ความชำนาญที่สั่งสมไว้ก็ดับสูญตามไปด้วย

อย่างไรก็ดีการนำเรื่องภูมิปัญญาไทยมาผสมผสานเข้าสู่ระบบการศึกษาเพื่อสังคมที่ดีขึ้น จะต้องคำนึงถึงธรรมชาติของภูมิปัญญาที่มีลักษณะเป็นพลวัต และจำเป็นต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนแต่ละยุคแต่ละสมัย ซึ่งการดำเนินงานในเรื่องดังกล่าว มีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนดำเนินการอยู่บ้างแล้ว แต่นับว่ายังไม่เพียงพอ และยังมีได้ประสานเชื่อมโยงกับกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาที่เป็นไปตามธรรมชาติของสังคมทั้งในชนบทและในเมือง

การจัดทำนโยบายและแผนงานส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา จึงมีเป้าหมายหลักเพื่อให้ภูมิปัญญาถูกนำเข้าสู่ระบบการศึกษาอย่างเหมาะสม และมีเอกภาพเชิงนโยบายในการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อสร้างพลังขับเคลื่อนที่เกิดจากความรอบรู้จัดเจนของคนไทยหลายชั่วคนให้กับสังคมไทยในอนาคต

ขอบเขตและวิธีดำเนินงาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้จัดตั้งคณะทำงานขึ้นเพื่อศึกษาค้นคว้าเรื่องภูมิปัญญา เพื่อผลักดันให้เกิดการเรียนรู้อันพึงประสงค์

โดยได้ดำเนินการดังนี้ :

๑. สำรวจ ศึกษาค้นคว้างานวิจัยและข้อคิดเห็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับ ภูมิปัญญาในระดับ พื้นที่การศึกษาทั้งของไทยและต่างประเทศ แล้ววิเคราะห์ สรุปลงสาระสำคัญไว้ประกอบการพิจารณา

๒. สัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้รู้ ผู้ชำนาญการ ตลอดจนประชุมสัมมนา ระดมความคิดจากประชาผู้รู้

๓. จัดทำร่างนโยบายและแผนงานการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการ จัดการศึกษา สำหรับเสนอรัฐบาลใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการฟื้นฟูภูมิปัญญา เพื่อการจัดการศึกษา ตามที่กำหนดไว้ใน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

นโยบาย

เพื่อให้ภูมิปัญญาเป็นฐานรากและเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญส่วนหนึ่ง ในการพัฒนาคนและการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรมและ สิ่งแวดล้อม จึงได้กำหนดไว้เป็นนโยบายดังนี้

๑. นำภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาของชาติ โดยเลือกสรรสาระและ กระบวนการเรียนรู้ เข้าสู่ระบบการศึกษา ทั้งการศึกษาในโรงเรียน การศึกษา นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย

๒. ยกย่องและเชิดชูเกียรติ “ครูภูมิปัญญา” และสนับสนุนให้มีบทบาท เสริมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทุกระดับและทุกระบบ รวมทั้งให้แบบอย่างและชี้นำด้านวิถีคิด วิถีการเรียนรู้และการดำเนินชีวิต ที่ได้ผ่านการทดสอบมามาก

๓. สนับสนุนการศึกษาวิจัยด้านภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษา ที่หลากหลายให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

๔. ประมวลคลังข้อมูลเกี่ยวกับสารัตถะ องค์กรและเครือข่ายภูมิปัญญา ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

ความหมายและขอบข่ายภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของ คนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรสร รุ่งแต่ง พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิต ของคนไทยให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

ภูมิปัญญาไทย มีลักษณะเป็นองค์รวมและมีคุณค่าทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย ซึ่งภูมิ-ปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่ กอองามขึ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการ ปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญา มีความ เด่นชัดในหลายด้าน เช่น

ด้านเกษตรกรรม ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนามนพื้นฐาน คุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การทำ การเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ ปัญหาด้านการผลิต และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่ การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยี สมัยใหม่ในการแปรรูปผลิต เพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็น ธรรม อันเป็นขบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของ กลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

ด้านการแพทย์แผนไทย ได้แก่ ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษา สุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ เช่น ยาจากสมุนไพรอันมีอยู่หลากหลาย การนวดแผนโบราณ การดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เป็นต้น

ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน เป็นต้น

ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ ความสามารถในด้านการสะสมและบริหารกองทุนและสวัสดิการชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น การจัดการกองทุนของชุมชนในรูปของสหกรณ์ออมทรัพย์ รวมถึงความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษาพยาบาลของชุมชน และการจัดระบบสวัสดิการบริการชุมชน

ด้านศิลปกรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน และนันทนาการ

ด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ผลงานด้านภาษา คือ ภาษาถิ่น ภาษาไทยในภูมิภาคต่าง ๆ รวมถึงด้านวรรณกรรมท้องถิ่นและการจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่าง ๆ

ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ได้แก่ ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรม คำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อและประเพณีที่

มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม เช่น การถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การบวชป่า การประยุกต์ประเพณีบุญประเพณีชาว

ด้านโภชนาการ ได้แก่ ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์ และปรุงแต่งอาหารและยาได้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนผลิต เป็นสินค้าและบริการส่งออกที่ได้รับความนิยมแพร่หลายมาก รวมถึงการขยายคุณค่าเพิ่มของทรัพยากรด้วย

ครูภูมิปัญญา หมายถึง บุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านหนึ่งด้านใด เป็นผู้สร้างสรรค์และ สืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน และได้รับการยกย่องให้เป็น “ครูภูมิปัญญาไทย” เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน นอกกระบวนโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒

วิสัยทัศน์

ภูมิปัญญาไทยจะได้รับการฟื้นฟูและนำมาปรับใช้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์และบริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยถือเป็นส่วนสำคัญยิ่งส่วนหนึ่งของกระบวนการทางการศึกษาสำหรับคนทั้งชาติ และเป็นไปเพื่อเน้นคุณค่าทางจิตพิสัยเพื่อนำไปสู่คุณภาพอย่างยั่งยืน จนเกิดเป็นพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ปัญหาและพัฒนาคนและสังคมตามแนวทางที่เหมาะสมแก่ประเทศไทย

แผนงานที่ ๑ การส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อนำสาระและกระบวนการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษา ทั้งการศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย

๒. เพื่อพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาด้านภูมิปัญญาให้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่ง ต่อการจัดการศึกษาทุกระดับ และทุกระบบ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน เอกชน และภาครัฐ

๓. มีการนำนวัตกรรม สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษามาใช้ในการพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศด้านภูมิปัญญาเพื่อการศึกษา

เป้าหมาย

๑. มีการฟื้นฟูและพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาทุกระดับการศึกษา โดยคำนึงถึงพื้นฐานทางวัฒนธรรมอันหลากหลายของท้องถิ่น

๒. มีสถาบัน หรือ องค์กรรับผิดชอบงานคลังข้อมูลภูมิปัญญา รวมถึงการศึกษาวิจัยและพัฒนาภูมิปัญญาอย่างเป็นองค์รวม

๓. มีเครือข่ายบุคคล สถานศึกษาและศูนย์การเรียนรู้หลายลักษณะ ร่วมพัฒนาการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญา

๔. มีระบบข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาไทยที่ทันสมัย และเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกระดับและทุกระบบ

มาตรการ/วิธีการ

๑. รัฐต้องสนับสนุนให้โรงเรียนหรือชุมชนที่มีความพร้อม ประสานการจัดทำแผนและพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกัน

๒. ให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาบรรจุสาระและกระบวนการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญา ทั้งส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต วิถีวัฒนธรรม ศาสนา ตลอดจนวิธีการและองค์ความรู้เรื่องนี้ให้เป็นส่วนสำคัญหนึ่งของการศึกษา

๓. สนับสนุนให้มีสถาบัน หรือองค์กร ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ รับผิดชอบงานคลังข้อมูลภูมิปัญญา ตลอดจนการศึกษาวิจัยและพัฒนาเรื่องภูมิปัญญา

๔. สนับสนุนให้มีการนำนวัตกรรม สื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัย มาใช้ในการพัฒนาคลัง ข้อมูลและกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญา

๕. สนับสนุน ประสานงาน เครือข่ายภูมิปัญญาให้ร่วมรณรงค์สร้างจิตสำนึกที่เหมาะสมและร่วมจัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย

๖. พัฒนาครูและกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง

แผนงานที่ ๒ การส่งเสริม การสำรวจ และการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อสำรวจ รวบรวม วิเคราะห์และประมวลข้อมูลภูมิปัญญาไทยทุกระดับ ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

๒. เพื่อฟื้นฟู เลือักฟื้น และพัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญาไทยให้เป็นระบบสามารถนำมาใช้ในการศึกษาอย่างคุ้มค่าและสมจริง

๓. เพื่อแสวงหาและเลือกสรรวิธีการวิจัย ที่เหมาะสมในการศึกษาพัฒนาการเรียนรู้เรื่อง ภูมิปัญญา

๔. เพื่อพัฒนารูปแบบการนำเนื้อหาและวิธีการถ่ายทอดการเรียนรู้ภูมิปัญญามาใช้ในระบบการศึกษา

เป้าหมาย

๑. มีระบบข้อมูลองค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญา

๒. มีเครือข่ายการวิจัยทำหน้าที่ในการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญา

๓. มีเครือข่ายสถานศึกษาเพื่อทำวิจัยและนำผลการวิจัยไปใช้พัฒนาการเรียนรู้

มาตรการ/วิธีการ

๑. ส่งเสริม สนับสนุน ให้สถาบันอุดมศึกษาและหน่วยวิจัยทุกภูมิภาค

ให้ทำการวิจัยและขยายผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาอย่างกว้างขวาง โดยทำการศึกษา ค้นคว้า วิจัยสาระภูมิ-ปัญญาในการดำรงชีวิต วิถีวัฒนธรรม ศาสนา ตลอดจนวิธีการนำมาใช้พัฒนาการศึกษา

๒. เสริมสร้างและประสานงาน ให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างนักวิจัย ผู้รู้ชาวบ้าน นักวิชาการ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการสร้างองค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญาเพื่อการศึกษา

๓. ส่งเสริม สนับสนุน และประสานเครือข่ายคลังข้อมูลภูมิปัญญาไทย เพื่อการนำมาใช้ประโยชน์และขยายผลสู่การพัฒนาการศึกษาในทุกระดับทุกระบบ

แผนงานที่ ๓ การยกย่องครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อยกย่องและเชิดชูเกียรติผู้ทรงภูมิปัญญา ให้มีบทบาทสำคัญในการนำภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาในฐานะ “ครูภูมิปัญญา” ที่ได้สร้างสรรค์ผลงานและพัฒนากระบวนการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง

๒. เพื่อให้ครูภูมิปัญญา สามารถทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยอย่างมีศักดิ์ศรี

เป้าหมาย

๑. ยกย่องและเชิดชูเกียรติ “ครูภูมิปัญญา” ตลอดจนทำข้อกำหนดในเรื่องสวัสดิการที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์ผลงานและพัฒนากระบวนการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง

๒. มีการจัดระบบการตอบแทนการปฏิบัติภารกิจของครูภูมิปัญญา โดยความร่วมมือของเครือข่ายภูมิปัญญาและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

มาตรการ/วิธีการ

๑. ประสานกับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง สืบค้นและจัดทำฐาน

ข้อมูล เกี่ยวกับผู้ทรงภูมิปัญญา เพื่อพิจารณาและยกย่องเชิดชูเกียรติเป็น “ครูภูมิปัญญา”

๒. ส่งเสริม สนับสนุนและประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการยกย่องผู้ทรงภูมิปัญญาด้านต่างๆ เพื่อสร้างระบบการยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญา ในส่วนที่เกี่ยวข้องบทบาทในการถ่ายทอดภูมิปัญญา โดยกำหนดค่าตอบแทนในการปฏิบัติภารกิจและกิจกรรมอื่นๆ อย่างเหมาะสม

๓. จัดทำทำเนียบครูภูมิปัญญาพร้อมคู่มือถ่ายทอดเพื่อการเผยแพร่

แผนงานที่ ๔ การบริหารและจัดการในการนำภูมิปัญญาเข้าสู่การจัดการศึกษา

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้มีกลไกในการบริหารและจัดการที่มีประสิทธิภาพในการนำภูมิปัญญาไทยเข้าสู่ระบบการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

๒. เพื่อให้ประชาชน เอกชน และภาครัฐร่วมเป็นเครือข่ายดำเนินงานส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา

เป้าหมาย

๑. เกิดพลังทางสังคมในการมีส่วนร่วมและสนับสนุนในการนำภูมิปัญญาเข้าสู่ระบบการศึกษาตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๒

๒. มีเครือข่ายภูมิปัญญาในทุกระดับทุกภูมิภาคและท้องถิ่น เพื่อดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานทางการศึกษาทุกระดับ/ระบบต่าง ๆ

๓. มีกองทุนของประชาชนสนับสนุนการนำภูมิปัญญาเข้าสู่การจัดการศึกษา

มาตรการ/วิธีการ

๑. สำรวจ รวบรวมและศึกษาภูมิปัญญาที่ปรากฏอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ทั้งในรูปของผู้ทรงภูมิปัญญา องค์กรชุมชน เครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อประโยชน์ ในการบริหารและจัดการ
๒. จัดทำตัวชี้วัดภูมิปัญญาเพื่อประโยชน์ในการติดตามและ ประเมินผลแผนงาน
๓. ส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานเครือข่ายของประชาชน เอกชน และภาครัฐให้ ร่วมกันดำเนินงานส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา
๔. จัดตั้งกองทุนส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา
๕. ให้มีคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญากับการศึกษาซึ่ง ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนหนึ่ง ทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน ประสาน งานและระดมทรัพยากรเพื่อการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา โดยมีสถาบันแห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญาและการศึกษาไทยเป็นสำนักงาน เลขาธิการและประสานงาน
๖. ทบทวนกฎ ระเบียบต่างๆ ให้มีผลเอื้อต่อการสนับสนุนแผนงานต่างๆ ให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๒

บรรณานุกรม

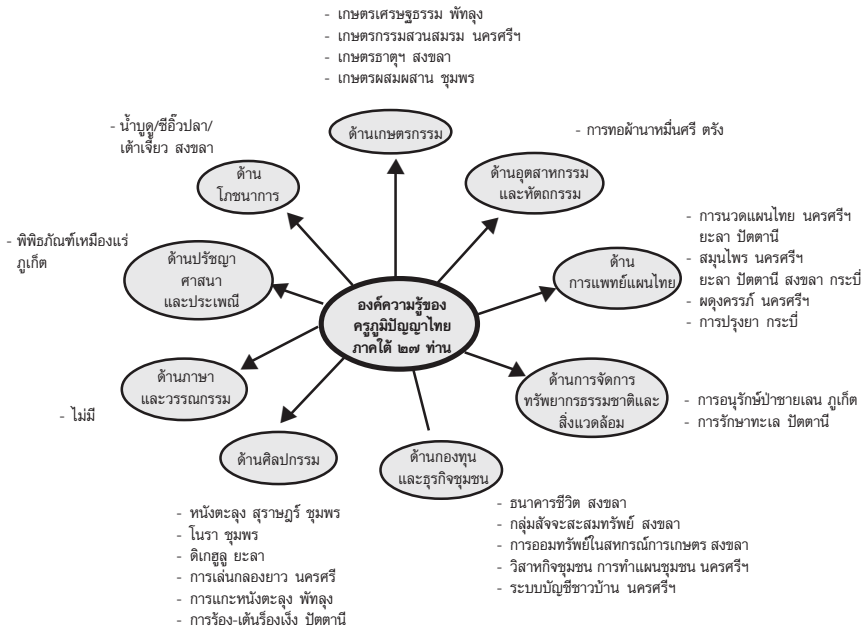
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงาน สำนักราชมนตรี. **นโยบาย ส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ และทำปกเจริญผล, ๒๕๕๒, ๒๒๗ หน้า.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงาน สำนักราชมนตรี. **แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๕-๒๕๕๙**, กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕, ๑๐๘ หน้า.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงาน สำนักราชมนตรี. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๕๕๕**, ๕๖ หน้า.

สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ. **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศาสนา, ๒๕๕๐, ๑๕๓ หน้า.

บทที่ ๓ ครุภูมิปัญญาไทยภาคใต้

บทนำ

หากผู้อยู่ในแวดวงของการทำงานที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาไทย หรือ ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น การแบ่งขอบข่ายของภูมิปัญญาไทย สามารถจำแนกได้หลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับแนวคิด ประสบการณ์การทำงานของบุคคลหรือองค์กรต่าง ๆ อาทิ ดร.เสรี พงษ์พิศ ได้แบ่งภูมิปัญญาเป็นระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น ธนาคารไทยพาณิชย์ได้แบ่งหมวดหมู่ภูมิปัญญาตามโครงการการจัดทำสารานุกรมวัฒนธรรมไทยเป็น ๒๙ หัวข้อ กระทรวงวัฒนธรรม (เดิมเป็นสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ) ได้กำหนดขอบข่ายของภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่ทำการคัดเลือกและเชิดชูเกียรติเป็นผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม ๕ สาขา ซึ่งส่วนใหญ่ได้อาศัยหลักเกณฑ์ด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

ดร.เสรี พงษ์พิศ ผู้ก่อตั้งมูลนิธิหมู่บ้าน

แผนภูมิที่ ๓.๑ แผนภูมิแสดงองค์ความรู้ครุภูมิปัญญาไทยภาคใต้ ในจังหวัดต่างๆ

สำหรับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา โดย ดร.รุ่ง แก้วแดง เป็นผู้ริเริ่มให้มีนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ และได้กำหนดขอบข่ายครูภูมิปัญญาไทยไว้ ๙ ด้าน รวมทั้งสิ้นจำนวน ๑๓๑ คน

ศ.ร.ต.อ.ดร.วรเดช จันทรศร เลขาธิการสภาการศึกษาคนปัจจุบัน

ดร.สิริพร บุญญานันต์ รองเลขาธิการสภาการศึกษา
ผู้กำกับดูแลสำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาระบบเรียนรู้

น.ส.สุทธาสินี วัชรบูล ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาระบบเรียนรู้ และคณะทำงานโครงการส่งเสริมภูมิปัญญาไทย (คนกลาง)

รุ่นที่ ๑ ประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติวันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๔๔ จำนวน ๓๐ คน โดยได้รับพระราชทานเกียรติบัตรเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญารุ่นที่ ๑ จากสมเด็จพระที่นั่งเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๔๔ เวลา ๑๖.๐๐ น. ณ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ กรุงเทพมหานคร

ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๑

ส่วนรุ่นที่ ๒ ได้ประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทย เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๔๕ จำนวน ๕๖ คน โดยได้เข้ารับเกียรติบัตรและเข็มเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๒ จาก ฯพณฯ องคมนตรี ศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๔๕ เวลา ๑๔.๐๐ น. ณ ศูนย์การประชุมอิมแพค เมืองทองธานี

ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๒

สำหรับรุ่นที่ ๓ ได้ประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทย เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๔๖ จำนวน ๔๕ คน โดยได้เข้ารับเกียรติบัตรและเข็มเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๓ จาก ดร.รุ่ง แก้วแดง เลขาธิการสภาการศึกษาในขณะนั้น เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๔๖ เวลา ๑๔.๐๐ น. ณ ศูนย์การประชุมอิมแพค เมืองทองธานี

ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๓

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้ให้ครูภูมิปัญญาไทยทั้ง ๓ รุ่น ดำเนินโครงการส่งเสริมกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดของครูภูมิปัญญาไทยสู่ชุมชน โดยอยู่ในความดูแลของกลุ่มศิลปวัฒนธรรม กีฬา และแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนการเรียนรู้ โดยสำนักงานฯ ได้สนับสนุนงบประมาณโครงการละ ๔๔,๐๐๐ บาท ขณะนี้ครูภูมิปัญญาไทยทั้ง ๓ รุ่น ได้ดำเนินโครงการเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว

ศาสตราจารย์ ร.ต.อ. ดร. วรเดช จันทรรคน ซึ่งเข้ามารับตำแหน่งเลขาธิการสภาการศึกษาคนปัจจุบัน เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ก็ได้ให้ความสำคัญกับโครงการส่งเสริมกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ของครูภูมิปัญญาไทยดังกล่าว จึงได้อนุมัติให้สำนักงานฯ มีการคัดเลือกครูภูมิปัญญารุ่นที่ ๔ ภายในปีงบประมาณ ๒๕๔๘ เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการถ่ายทอดเข้าสู่การศึกษาทั้ง ๓ รูปแบบ อันจะบังเกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติสืบไป

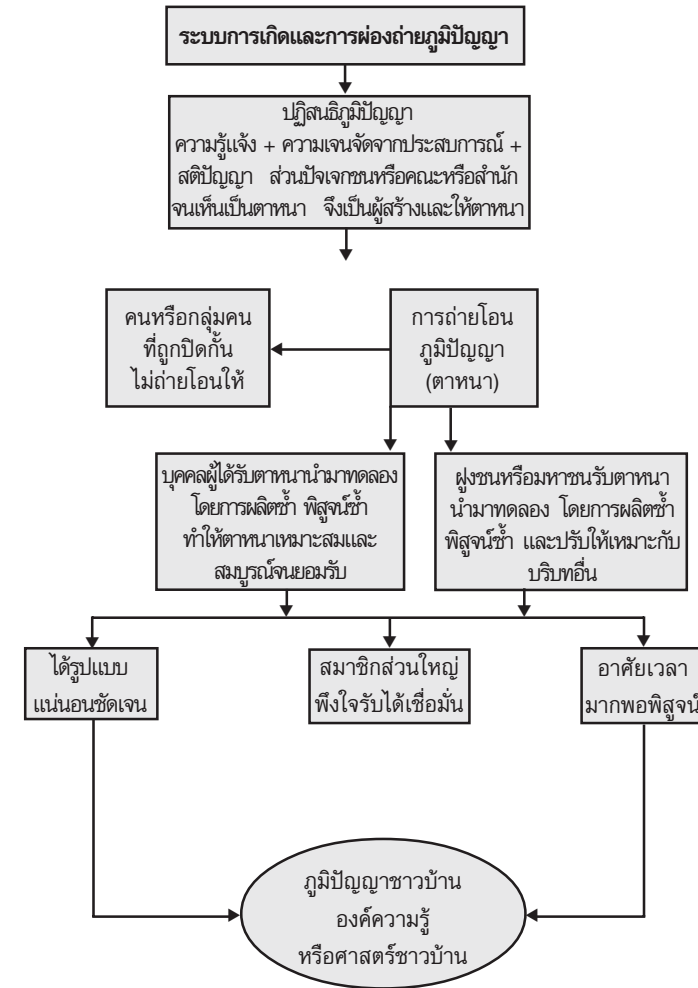

ศาสตราจารย์ ร.ต.อ. ดร.วรเดช จันทรศร
เลขาธิการและข้าราชการสภาการศึกษา เมื่อครั้งเยี่ยมเครือข่ายครูภูมิปัญญาไทย
ภาคใต้ เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

กระบวนการถ่ายทอดของครูภูมิปัญญาไทย

จุดประสงค์หลักของสำนักงานฯ ในการประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทยทั้ง ๓ รุ่น จำนวน ๑๓๑ คน ดังกล่าว ก็เพื่อให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยทั้ง ๙ ด้านให้เข้าสู่ระบบการศึกษาทั้ง ๓ รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

วิชาการความรู้ใด ๆ ในโลกนี้ ไม่ว่าจะเป็ความรู้อะไรก็ตาม หากไม่มีการถ่ายทอดต่อคนรุ่นหลัง ก็จะต้องสูญสิ้นไปจากโลกนี้ พร้อมกับเจ้าของความรู้หรือเจ้าของภูมิปัญญา ก่อนที่จะกล่าวถึงเรื่องราวของครูภูมิปัญญาภาคใต้และกระบวนการถ่ายทอดของทั้ง ๒๗ ท่าน ผู้วิจัยขอกล่าวถึงลักษณะการถ่ายโอนองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาไทยของ ศ.สุวิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ พร้อมแผนภูมิแสดงแนวคิดในเรื่องดังกล่าวที่ท่านได้กล่าวไว้ในงานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัยเรื่อง โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรม ภาคใต้กับการพัฒนา พอเป็นสังเขป

ที่มา : สุวิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ โครงสร้างและนวัตกรรมภาคใต้กับการพัฒนา

แผนภูมิที่ ๓.๒ แผนภูมิแสดงการถ่ายโอนองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาไทย

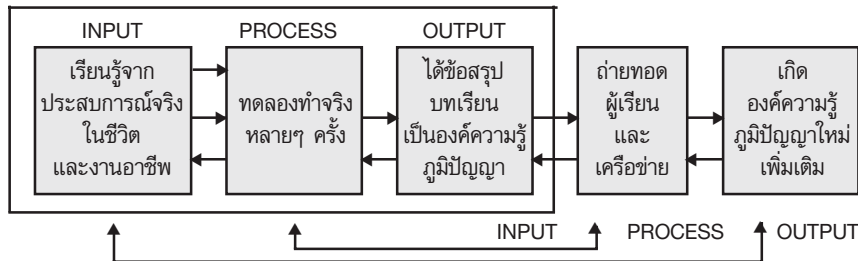
การถ่ายโอนภูมิปัญญา ตามความเห็นของ ศ.สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์

๑. ไม่ถ่ายโอนให้ผู้นั้นหรือกลุ่มนั้น เพราะเป็นคนต่างพวก ต่างกลุ่ม ต่างวิธีคิด หรือเพราะหวงวิชา

๒. ถ่ายโอนให้บุคคลหรือคณะบุคคลอย่างเจาะจงตัว มักถ่ายโอนให้ศิษย์รัก เพื่อนรัก เป็นการถ่ายโอนแบบไม่ปิดบังอำพราง

๓. การถ่ายโอนสู่ประชาชนหรือมหาชน เป็นการถ่ายโอนที่มีลักษณะเมตตาธรรม และมีเป้าหมายเป็นพลังในการพัฒนาสังคมส่วนรวม เช่น การถ่ายโอนยากลางบ้าน

จากหลักการถ่ายโอนภูมิปัญญาทั้ง ๓ ข้อดังกล่าว หลังจากศึกษาคำราเล่มนี้จบแล้ว ท่านผู้อ่านจะตอบคำถามตนเองได้ว่า ครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ทั้ง ๒๗ ท่านนั้น หลักการถ่ายโอนของครูแต่ละท่านนั้น ควรจะอยู่ในข้อใด

๑. ญาติสอน	๑. ทำตามที่รู้มา	๑. ได้เทคนิคและบทเรียนในการผลิต	๑. ถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่นได้ เช่น ญาติ เครือข่ายในท้องถิ่น และนอกท้องถิ่น	๑. เกิดเทคนิคและบทเรียนใหม่
๒. ไปวัดกับผู้ใหญ่	๒. ทำตามตัวอย่าง	๒. สามารถอธิบายได้	๒. นำความรู้ไปสู่ปฏิบัติการพัฒนา และการดำรงชีวิต	๒. เกิดความชำนาญ เพิ่มมากขึ้น
๓. เดิมบ้านสวนไพร	๓. ทำตามคำบอกเล่า	๓. สามารถผลิตผลงาน	๓. พัฒนาระบบ การถ่ายทอด/เรียนรู้	๓. เกิดผลงาน เนื้อหา ภูมิปัญญาใหม่เพิ่มเติม จากเรื่องเดิม
๔. อ่านตำราโบราณ	๔. ลองผิดลองถูก	๔. อย่างมีคุณภาพและมีคุณค่าต่อตนเอง และสังคม	๔. ผลักดันเป็นกระแสสังคม	
๕. อ่านตำราปัจจุบัน	๕. สังเกตและทดลองทำจริง			
๖. อบรม/สัมมนา				
๗. ประชุม/เสวนา				
๘. เข้าค่ายศึกษา				
๙. การศึกษาในระบบ				
๑๐. การศึกษาออกระบบ				
๑๑. ทดลองปฏิบัติ				
๑๒. ประกอบอาชีพ				

ที่มา : แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา

แผนภูมิที่ ๓.๓ แผนภูมิแสดงกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายโอนภูมิปัญญาไทย

ครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ด้านต่างๆ

ครูภูมิปัญญาภาคใต้ทั้ง ๓ รุ่น มีจำนวน ๒๗ คน รุ่นที่ ๑ จำนวน ๓๐ คน แต่ได้เสียชีวิตไป ๑ คน รุ่นที่ ๒ จำนวน ๙ คน รุ่นที่ ๓ จำนวน ๑๐ คน มีรายละเอียด ดังนี้

ด้านเกษตรกรรม

๑. ครูเคียง คงแก้ว	จังหวัดพัทลุง	รุ่นที่ ๑
๒. ครูตรีวุธ พาระพัฒน์	จังหวัดนครศรีธรรมราช	รุ่นที่ ๑ (เสียชีวิตแล้ว)
๓. ครูทรน หมัดหลี	จังหวัดสงขลา	รุ่นที่ ๒
๔. ครูมนูญ ไยบัวทอง	จังหวัดชุมพร	รุ่นที่ ๓

ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

๕. ครูกุศล นิลลอบ	จังหวัดตรัง	รุ่นที่ ๒

ด้านการแพทย์แผนไทย

๖. ครูประกอบ อุบลขาว	จังหวัดสงขลา	รุ่นที่ ๒
๗. ครูเจือ บุญไชยสุริยา	จังหวัดปัตตานี	รุ่นที่ ๒
๘. ครูนิยม แก้วแสงเรือง	จังหวัดยะลา	รุ่นที่ ๒
๙. ครูจำนง กาญจนโสภณ	จังหวัดกระบี่	รุ่นที่ ๓
๑๐. ครูกีฬา วิมลเมธี	จังหวัดนครศรีธรรมราช	รุ่นที่ ๓

ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑๑. ครูจิระศักดิ์ ท่อทิพย์ จังหวัดภูเก็ต รุ่นที่ ๓
 ๑๒. ครูมูหามะสุกรี มะสะนิง จังหวัดปัตตานี รุ่นที่ ๓

ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน

๑๓. พระครูพิพัฒนโชติ จังหวัดสงขลา รุ่นที่ ๑
 ๑๔. ครูชบ ยอดแก้ว จังหวัดสงขลา รุ่นที่ ๑
 ๑๕. ครูอัมพร ด้วงปาน จังหวัดสงขลา รุ่นที่ ๑
 ๑๖. ครูลัญญ์ หนูประดิษฐ์ จังหวัดสงขลา รุ่นที่ ๑
 ๑๗. ครูประยงค์ รัตนรงค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช รุ่นที่ ๑
 ๑๘. ครูฝาก ตรีถวัลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช รุ่นที่ ๑
 ๑๙. ครูเกล้า แก้วเพชร จังหวัดสงขลา รุ่นที่ ๒

ด้านศิลปกรรม

๒๐. ครูพัฒน์ เกื้อสกุล จังหวัดสุราษฎร์ธานี รุ่นที่ ๒
 ๒๑. ครูอิม จันทรชุม จังหวัดพัทลุง รุ่นที่ ๒
 ๒๒. ครูหะมะ แบลือแบ จังหวัดยะลา รุ่นที่ ๒
 ๒๓. ครูกระจ่าง พุทธรศรี จังหวัดนครศรีธรรมราช รุ่นที่ ๓
 ๒๔. ครูนิยม บำรุงเสนา จังหวัดชุมพร รุ่นที่ ๓
 ๒๕. ครูนพมาศ พรมนุชาธิป จังหวัดปัตตานี รุ่นที่ ๓

ด้านภาษาและวรรณกรรม

ยังไม่มีผู้ใดได้รับการยกย่องเป็นครูภูมิปัญญาไทยด้านภาษาและวรรณกรรมในภาคใต้

ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี

๒๖. ครูไชยยุทธ ปิ่นประดับ จังหวัดภูเก็ต รุ่นที่ ๓

ด้านโภชนาการ

๒๗. ครูณอม ศิริรักษ์ จังหวัดสงขลา รุ่นที่ ๓

จังหวัดทางภาคใต้ที่ยังไม่มีครูภูมิปัญญาไทย ได้แก่ จังหวัดพังงา สตูล ระนอง และนราธิวาส แม้จะมีผู้ส่งแบบเสนอมา เพื่อคัดเลือกเป็นครูภูมิปัญญาไทย แต่ไม่ผ่านเกณฑ์ในการคัดเลือก ในการประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติทั้ง ๓ ครั้ง

สำหรับรายละเอียดที่เกี่ยวกับครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ทั้ง ๓ รุ่น ที่ประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติจำนวน ๒๗ คน ที่กำหนดขอบข่ายไว้ ๙ ด้าน โดยคณะกรรมการจัดทำนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา ฉบับได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ ทั้งในเรื่องขององค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง กิจกรรมเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอด รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลกระทบและข้อสรุปต่างๆ ผู้วิจัยจะได้กล่าวต่อไปในบทที่ ๔ ถึงบทที่ ๑๓ ต่อไป

ที่มา : สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาศึกษา
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

แผนภูมิที่ ๓.๔ แผนภูมิแสดงที่ตั้งของครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้

บรรณานุกรม

- กัลยานี ปฎิมาพรเทพ. เอกสารประกอบการประชุมคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทย
รุ่นที่ ๓ ณ ศูนย์ฝึกอบรม “บ้านผู้หว่าน” อัครสังฆมณฑล, กรุงเทพมหานคร, (เอกสารอัดสำเนา) ๒๕๕๕, ๙๖ หน้า.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงาน สำนักรายการรัฐมนตรี. **ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๑ ภาคเหนือ**, กรุงเทพมหานคร:คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๔, ๑๐๔ หน้า.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงาน สำนักรายการรัฐมนตรี. **ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๑ ภาคใต้**, กรุงเทพมหานคร : คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๔, ๑๐๐ หน้า.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงาน สำนักรายการรัฐมนตรี. **ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๑ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**, กรุงเทพมหานคร : คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๔, ๑๑๔ หน้า.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงาน สำนักรายการรัฐมนตรี. **ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๑ ภาคกลางและภาคตะวันออก**, กรุงเทพมหานคร :คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๔, ๗๔ หน้า.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักรายการรัฐมนตรี. **ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๒ ภาคเหนือ**, กรุงเทพมหานคร :คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๕, ๑๖๐ หน้า.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงาน สำนักรายการรัฐมนตรี. **ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๒ ภาคใต้**, กรุงเทพมหานคร : คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๕, ๑๑๔ หน้า.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักรายการรัฐมนตรี. **ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๒ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**, กรุงเทพมหานคร :คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๕, ๒๐๔ หน้า.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงาน สำนักราชบัณฑิตยสถาน. **ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๒ ภาคกลางและภาคตะวันออก**, กรุงเทพมหานคร : ครูสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕, ๑๖๖ หน้า.

สภาการศึกษา สำนักงาน กระทรวงศึกษาธิการ. **ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๓ ภาคเหนือ**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด ๒๕๔๗, ๑๓๐ หน้า.

สภาการศึกษา สำนักงาน กระทรวงศึกษาธิการ, **ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๓ ภาคใต้**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด ๒๕๔๗, ๑๒๔ หน้า.

สภาการศึกษา สำนักงาน กระทรวงศึกษาธิการ. **ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๓ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด ๒๕๔๗, ๑๔๔ หน้า.

สภาการศึกษา สำนักงาน กระทรวงศึกษาธิการ. **ครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๓ ภาคกลางและภาคตะวันออก**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด ๒๕๔๗, ๑๔๐ หน้า.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงาน สำนักราชบัณฑิตยสถาน. **แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทย ในการจัดการศึกษา**, กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด ๒๕๔๒, ๒๒๗ หน้า.

สุธีวงศ์ วงศ์ไพบูลย์. **โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา**, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. ๒๕๔๔, ๒๔๗ หน้า.

ความนำ

มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืนและเครือข่าย ได้แบ่งรูปแบบเกษตรกรรมทางเลือกที่โดดเด่นในประเทศไทยและเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกที่ได้รับการยอมรับมี ๕ รูปแบบ คือ

๑. เกษตรผสมผสาน หมายถึงระบบการเกษตรที่มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน หรือมีกิจกรรมการเกษตรตั้งแต่ ๒ กิจกรรมขึ้นไป ไม่ว่าจะเป็นการปลูกพืชแบบผสมผสานโดยยึดพืชเป็นหลัก การเลี้ยงสัตว์ผสมผสานหรือการเลี้ยงสัตว์ที่หลากหลาย รวมทั้งการปลูกพืชผสมผสานกับการเลี้ยงสัตว์ โดยกิจกรรมการเกษตรแต่ละประเภทจะต้องเกี่ยวโยงประสานกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันก็เป็นการใช้ทรัพยากรในไร่นา เช่น ดิน น้ำ แสงแดดอย่างเหมาะสม ทั้งก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด สร้างความสมดุลให้กับสภาพแวดล้อม และเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ
๒. เกษตรอินทรีย์ หมายถึงระบบการผลิตทางการเกษตรที่หลีกเลี่ยงการใช้ปุ๋ยเคมีสังเคราะห์ สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และฮอร์โมนที่กระตุ้นการเจริญเติบโตของพืชและสัตว์ การเกษตรกรรมอินทรีย์อาศัยการปลูกพืชหมุนเวียน เศษซากพืช มูลสัตว์ ปุ๋ยคอก ปุ๋ยพืชสด เศษซากเหลือทิ้งต่างๆ การใช้ธาตุ

อาหารจากการพุงของหินแร่ รวมทั้งใช้หลักการควบคุมศัตรูพืชโดยวิธีชีวภาพ เพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน เป็นแหล่งอาหารของพืช รวมทั้งเป็นการควบคุมศัตรูพืชต่างๆ เช่น แมลง โรค และวัชพืช

๓. เกษตรธรรมชาติ ประกอบด้วยหลายแนวทาง ได้แก่ เกษตรธรรมชาติ แนวทางฟูกูโอกะ ซึ่งเป็นการทำเกษตรแบบ “อกรรม” (doing nothing farming) คือเป็นการยุติเกษตรกรรมที่แทรกแซงธรรมชาติและยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง เป็นเกษตรกรรมที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ และไม่ได้เป็นเพียงวิธีการทำเกษตร แต่เป็นวิถีแห่งการบ่มเพาะความสมบูรณ์ของมนุษย์

นอกจากนี้ยังมีเกษตรธรรมชาติคิวเซ ซึ่งพัฒนามาจากเกษตรธรรมชาติของโมกิจิ โอคาตะ มีหลักการว่า "คือการนำพลังอันสูงส่งตามธรรมชาติของดินมาใช้ให้เป็นประโยชน์ สิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาในการเกษตรที่ผ่านมาคือการขาดความรู้ความเข้าใจต่อธรรมชาติของดิน ทั้งนี้เพราะสาเหตุจากการที่ไปให้ความสำคัญต่อยุ่ซึ่งเป็นเพียงสิ่งที่ช่วยเสริม มากกว่าเรื่องของดินซึ่งเป็นสิ่งหลัก

๔. ไร่มุมนเวียน เป็นรูปแบบการผลิตดั้งเดิมของชนเผ่าปาเกะญอนบนพื้นที่สูงในเขตภาคเหนือและบริเวณไหล่เขาในภาคตะวันตก มีลักษณะเป็นระบบการเพาะปลูกพืชในพื้นที่หนึ่งในช่วงเวลาหนึ่ง จากนั้นจะย้ายพื้นที่เพาะปลูกเมื่อดินเริ่มเสื่อมความอุดมสมบูรณ์ และย้อนกลับมาทำใหม่อีกหนหลังจากที่ดินเริ่มฟื้นความอุดมสมบูรณ์ การทำเกษตรเช่นนี้เป็นการฟื้นฟูดินตามธรรมชาติ เนื่องจากในช่วงที่พื้นที่ถูกปล่อยทิ้งไว้ไม่พุ่มและไม่ย่นต้นจะเริ่มงอกใหม่จนกลับสภาพเป็นป่า และเมื่อพื้นที่เหล่านี้ถูกใช้เพื่อการเพาะปลูกอีก การถางและเผาเศษพืชเศษไม้ นอกจากช่วยให้สามารถเตรียมพื้นที่เพาะปลูกได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งเป็นการกำจัดวัชพืชไปในตัว ยังช่วยให้การปลดปล่อยธาตุอาหารพืชจากเศษซากพืชทั้งหลายเป็นไปได้อย่างรวดเร็วเร็วกว่าการปล่อยให้ย่อยสลายเองตามธรรมชาติ

๕. วนเกษตร หมายถึงระบบการเกษตรที่ ผลิตหลายๆ อย่างโดยทรัพยากรธรรมชาติหรือปัจจัยการผลิตไม่เสื่อม เน้นการใช้ไม้พื้นเมืองดั้งเดิม และไม้ท้องถิ่นเอนกประโยชน์โดยเฉพาะไม้พุ่ม ใช้ปัจจัยการผลิตน้อยหรือต้นทุนต่ำและเหมาะสมในพื้นที่ซึ่งระบบนิเวศเสื่อมง่าย เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมมากกว่าระบบการผลิตแบบอื่น และมีความซับซ้อนและความหลากหลายทางชีวภาพ

ครูภูมิปัญญาภาคใต้ด้านเกษตรกรรมที่จะกล่าวถึง ต่างก็ดำเนินการประกอบกิจกรรมเกษตรกรรมใกล้เคียงกับหลักการทั้ง ๕ ข้อที่กล่าวมา ซึ่งต่างก็มุ่งทำการเกษตรที่ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และปลอดภัยพืชในการนำมาเพื่อการบริโภค

ปัจจัยที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่งในการทำเกษตรกรรมคือภูมิอากาศ ซึ่งมีส่วนให้การทำเกษตรกรรมของแต่ละภาคมีความแตกต่างกัน ภูมิอากาศของภาคใต้แตกต่างจากภาคอื่นคือ มีฝนตกชุกยาวนานกว่าภาคอื่น ๆ ทำให้ร้อนชื้นสามารถปลูกพืชผลได้หลากหลาย เป็นลักษณะของเกษตรผสมผสาน หรือที่ทางใต้เรียกว่า การทำสวนผสม และต่อมาเพี้ยนเป็นคำว่า สวนผสม

เกษตรกรหรือชาวบ้านภาคใต้ทำการเกษตรไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือนที่เหลือจึงจำหน่าย เป็นการบริโภคอาหารปลอดภัยและลดรายจ่าย รวมทั้งใช้อุปกรณ์การทำเกษตรที่ต้นทุนต่ำ และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ได้แก่ มีด พร้า จอบ เสียม เป็นต้น

ครูเคียง คงแก้ว

ครูเคียง คงแก้ว : เกษตรกรเจ้าของสวนคงแก้ว จ.พัทลุง ซึ่งได้รับการยกย่องเป็นมหาวิทยาลัยชาวบ้านด้านเกษตรกรรม ผู้สนใจที่มาเรียนรู้จะสามารถแยกแยะความเหมือนและความต่างของคำว่า เกษตรกรรมยั่งยืน เกษตรสวนสมรม เกษตรครบวงจร เกษตรเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรพอเพียง ซึ่งเป็นเกษตรกรรมทางสายกลางทั้งสิ้น

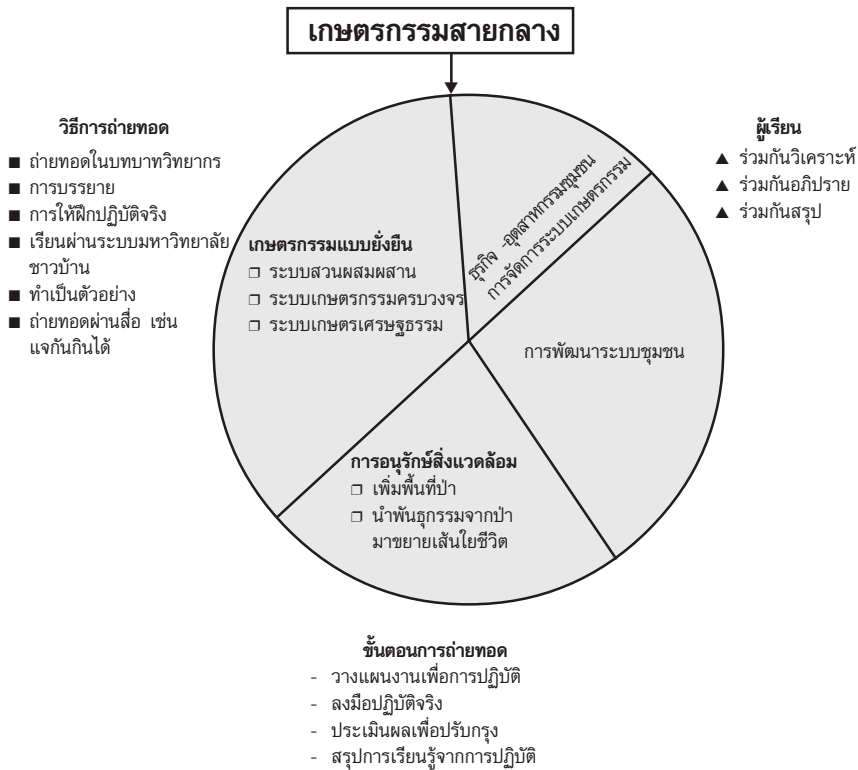
ครูเคียงได้ใช้ชีวิตของตนเองมาทั้งชีวิต ในห้องปฏิบัติการธรรมชาติทางการเกษตร จนตกผลึกทางความคิด เกิดเป็นภูมิปัญญาอันยิ่งใหญ่ของเกษตรธรรมชาติ ที่ได้สืบทอดให้กับคนรุ่นหลัง โดยไม่ปฏิเสธแนวทางการเกษตรแผนใหม่ และไม่ทิ้งแนวทางเกษตรธรรมชาติ แต่ใช้การบูรณาการเป็นเครื่องมือในการคิดค้นเป็นภูมิปัญญาใหม่ ซึ่งครูเคียงได้สรุปการวิจัยทางด้านเกษตรกรรมที่ตนปฏิบัติมาอย่างเห็นสังจธรรมดังนี้

พื้นที่ทำเกษตรของครูเคียง มีพื้นที่ ๑๐ ไร่ เป็นผืนเดียวกัน ลักษณะเป็นที่ราบ แถบเชิงเขาในสวนผสมผสาน ได้แบ่งกิจกรรมออกเป็น ๓ ส่วน คือ สวนผสมผสาน จะมีทั้งไม้ผลพื้นเมืองต่าง ๆ และไม้ผลพันธุ์ดี ซึ่งเคยมีผู้สนใจ

ถามครูเคียงว่า มีพืชอะไรเป็นหลักในสวน ครูเคียงบอกว่าตบยาง เพราะจะมีผลผลิตเกือบตลอดฤดูกาลที่แตกต่างกัน และก็เป็นประโยชน์ทั้งสิ้น ถัดมาก็เป็นแปลงเพาะชำ ขยายพันธุ์เพื่อจำหน่าย โดยใช้ร่มไม้สวนเป็นร่มเงา โดยไม่ต้องสร้างเรือนเพาะชำ และอาศัยต้นตอในสวนในการขยายพันธุ์ อีกทั้งมีการเลี้ยงแพะประมาณ ๕๐-๗๐ ตัว เพื่อกินเศษใบไม้เศษหญ้า เป็นการกำจัดวัชพืชไปในตัว โดยไม่ต้องใช้สารเคมี

สวนผสมผสานของครูเคียง ไม่มีปัญหาเรื่องผลผลิต มีเท่าไรก็ไม่พอขาย นี่เป็นคำพูดของครูเคียง ซึ่งตลาดต้องมาซื้อถึงในสวน กิจกรรมในสวนเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน ทุกอย่างใช้ประโยชน์ได้หมด ไม่ทิ้งโดยเปล่าประโยชน์ ลูกหมีเป็นลูกหมีหวาน ลูกหมีคลุกน้ำตาล น้ำหวานลูกหมี เปลือกเป็นปุ๋ย เมล็ดนำไปเพาะขาย ใบไม้ร่วงเป็นปุ๋ย นับเป็นการจัดการของครูเคียงที่มองเห็นความสัมพันธ์ในระบบของธรรมชาติที่เกื้อกูลกัน สมดังเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยิ่งใหญ่ของปักษ์ใต้

ศูนย์การเรียนรู้ : สวนคงแก้ว ๑๒๙ หมู่ ๔ ตำบลบ้านนา กิ่ง อ.ศรีนครินทร์ จ.พัทลุง ๙๓๐๐๐

แผนภูมิที่ ๔.๑ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรกรรมของครูเคียง คงแก้ว

คุณตรีวุธ พาระพัฒน์ (เสียชีวิตแล้ว)

คุณตรีวุธ พาระพัฒน์ : เกษตรกรและนักพัฒนากองทุนแห่งชุมชนคีรีวง จ.นครศรีธรรมราช ผู้ซึ่งมีความคิดไม่หยุดนิ่ง ใช้วิธีการทำสวนสมรม อันเป็นการทำสวนที่ใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ปลอดภัย และอนุรักษ์การทำเกษตรแบบโบราณทุกขั้นตอน ตั้งแต่การใช้แรงงานคน เพื่อลดการว่างงาน และให้คนได้เรียนรู้ ช่างซึ่งกับการทำงาน การเก็บเกี่ยว การเพาะปลูก ในการแก้ปัญหา อุทกภัยร้ายแรงจากเขื่อนลวง โดยการปลูกต้นไม้ยึดดินไว้ อันเป็นที่อกเขาที่สูงที่สุดในจังหวัดนครศรีธรรมราช

คุณตรีวุธกับครูผู้ช่วยคือ นายวิรัตน์ ตรีโชติ ได้ทำการวิจัยเรื่อง **วิถีชีวิตเกษตรกรรมของชาวบ้านในสวนสมรม** ที่ดำเนินมานานเกือบ ๑๐๐ ปี โดยสัมภาษณ์จากบุคคล ๓ ช่วงอายุ คือ บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ ๔๕ ปีลงมา, ๔๕ ปีถึง ๗๕ ปี, และ ๗๕ ปีขึ้นไป เพื่อนำองค์ความรู้เข้าสู่ระบบการศึกษา โดยผ่านการตรวจสอบข้อมูลจากนักวิชาการและปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ และนำผลการวิจัยมาวางแผนพัฒนาชนชุมคีรีวงต่อไป

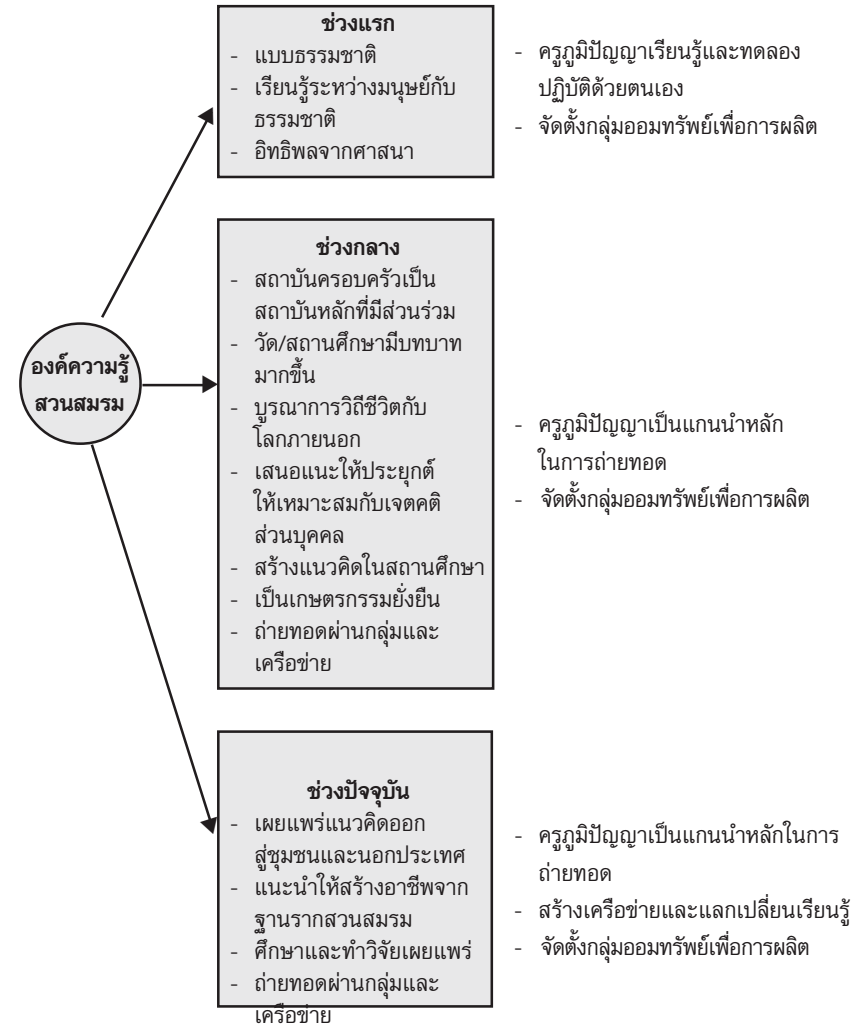

นายวิรัตน์ ตรีโชติ ครูผู้ช่วยครูตรีวุธ สัมภาษณ์ผู้รู้ชาวบ้าน เรื่องวิถีชีวิตในเกษตรสวนสมรม

นอกจากการทำเกษตรกรรมแล้ว ครูตรีวุธยังเป็นแกนนำหลักในการจัดตั้งกองทุนที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรม จนเป็นที่รู้จักของนักพัฒนากองทุนทั้งหลาย ผลประโยชน์ของกองทุนสามารถเอื้อต่อการสร้างอาชีพต่าง ๆ ที่มีฐานรากจากการทำเกษตรที่ทำให้ผู้คนจากทั่วสารทิศได้เข้ามาเรียนรู้และศึกษาดูงาน ได้แก่ กลุ่มมัตถ์ย้อมสีธรรมชาติบ้านคีรีวง กลุ่มสมุนไพรมะขามบ้านคีรีวง การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จนสามารถสร้างเศรษฐกิจให้ชุมชน กลุ่มฐานอาชีพต่าง ๆ ในคีรีวงเคยได้รับคัดเลือกเป็นผลิตภัณฑ์ระดับ ๓ ดาว และระดับ ๕ ดาว ในการนำออกจำหน่ายในงาน O-TOP CITY ระหว่างวันที่ ๒๑-๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๖ ที่ศูนย์ประชุมอิมแพค เมืองทองธานี

ศูนย์การเรียนรู้ : ๒๕๓ หมู่ ๙ บ้านคีรีวง ต.กำโลน อ.ลานสกา

จ.นครศรีธรรมราช ๘๐๒๓๐

แผนภูมิที่ ๔.๒ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้

ด้านเกษตรกรรม (สวนสมรม) ของครูตรีวุธ พาระพัฒน์

ครูhren หมัดหลี (คนกลาง) ผู้ถือไมโครโฟน คือ นายอรุณ คงนวลใย
ผู้ประสานงานภาคใต้

ครูhren หมัดหลี : หลายท่านคงจะแปลกใจ หากมีการกล่าวว่า ต้นไม้ก็มีธาตุ ๔ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ เช่นเดียวกับมนุษย์ แต่ท่านอาจจะหายข้องใจหากได้ศึกษาถึงวิธีการทำสวนเกษตรธาตุ ๔ ของครูhren เกษตรกรชาวอิสลามแห่งอำเภอรัตนภูมิ จ.สงขลา ผู้พัฒนาความคิดจากสวนพ่อแม่แบบโบราณโดยใช้ความรู้ด้านเภสัชวิทยาหรือด้านแพทย์แผนไทย และด้านศาสนา มาจัดระบบความคิด มาทำเกษตรธาตุ ๔ จนได้ผลดีมาก เพราะมีความสมดุลและเกื้อกูลกัน เกิดการพึ่งพาอาศัยกันของต้นไม้ต่างชนิดกัน

ครูhren หมัดหลี เริ่มทำสวนไม้ผลบนเนื้อที่ ๑๐ ไร่ ในขณะที่ต้องรับผิดชอบดูแลบุตรธิดาถึง ๑๑ คน จึงต้องคิดหาวิธีเพื่อให้มีรายได้มาเลี้ยงดูครอบครัวอย่างเพียงพอ การปลูกพืชชนิดเดียวกันให้เต็มพื้นที่ ในปีหนึ่งก็จะเก็บผลได้เพียงครั้งเดียวเฉพาะฤดูกาลเท่านั้น ครูhren จึงหาวิธีปลูกไม้ผลที่ให้ผลไม้พร้อมกัน สามารถเก็บเกี่ยวผลได้ตลอดปี ทำให้มีรายได้ไม่ขาดตอน ในระหว่างที่สวนยังไม่ให้ผลผลิต ครูhren จึงแก้ปัญหาเฉพาะหน้าโดยการปลูก

พืชที่ให้ผลในช่วงระยะสั้น เช่น กล้วย สับปะรด พริก เป็นต้น จากความคิดดังกล่าว จึงทำให้ครูhren หมัดหลี ตัดสินใจปลูกไม้ผลหลายชนิดในพื้นที่เกษตรของเขาแทนการปลูกไม้ผลเพียงอย่างเดียว

ครูhren ได้ยึดหลักธรรมชาติมากที่สุดในการทำเกษตร ตั้งแต่การเตรียมดิน ไม่มีการดายหญ้าออกโดยไม่จำเป็น นิยมใช้เมล็ดในการปลูก เพราะต้นไม้ที่ปลูกด้วยรากแก้ว จะมีความแข็งแรงและยั่งยืน คำนึงถึงต้นไม้ที่มีธาตุที่เกื้อกูลกันให้อยู่ในหลุมเดียวกันหลุมละ ๓ ต้น และคำนึงถึงระดับความสูงต่ำของต้นไม้ต้องไม่เท่ากัน ซึ่งจะไม่แย่งพื้นที่ในอากาศ เมื่อรับแสงอาทิตย์แล้วยังช่วยกรองแสงให้เหมาะสมแก่กันด้วย เป็นต้น

ครูhren ได้บูรณาการความรู้ทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ความรู้ด้านสมุนไพร ความรู้เรื่องปุ๋ยในธรรมชาติ ความรู้เรื่องอายุของพืชแต่ละชนิด ฤดูกาลต่าง ๆ จนทำให้เกิดสังจรรย์ธรรมที่พิสูจน์ได้ในการทำสวนเกษตรธาตุ ๔ ซึ่งในประเทศไทยก็มีที่สวนของครูhren เท่านั้น ทำให้ผู้คนที่สนใจได้มาเรียนรู้ ซึ่งครูhren และลูกหลานก็ไม่ปฏิเสธที่จะถ่ายทอดให้ความรู้ แต่ต้องเป็นการปฏิบัติจริง ใช้ความอดทนในการฝังตัวในพื้นที่ เพราะการเรียนรู้เรื่องเกษตรธาตุ ๔ ของต้นไม้ เป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ยังไม่มีตำราใดให้ใช้เป็นคู่มือในการศึกษา นอกจากในสวนของครูhren เท่านั้น ผู้ที่จะได้รับการถ่ายทอดจนมีความเข้าใจ ต้องมีความมานะและความอดทนสูง จึงทำให้ผู้ที่มาเรียนรู้จนมีความเข้าใจ มีจำนวนค่อนข้างน้อย

ครูhren ต่างกับครูเคียงตรงที่ว่า ครูเคียงไม่ปฏิเสธเทคโนโลยีสมัยใหม่ แต่ได้บูรณาการเข้ากับภูมิปัญญาดั้งเดิมในการทำเกษตร แต่ครูhren ดูเหมือนว่าจะปฏิเสธเทคโนโลยีสมัยใหม่ แต่ยึดหลักธรรมชาติ ที่ดูเหมือนจะได้ผลช้ากว่า ไม่ทำลายสิ่งที่ดีดีในธรรมชาติแม้แต่น้อยนิด แต่ได้ผลยั่งยืนกว่า

รูปแบบเกษตรธาตุ ๔

จำนง แรกพินิจ (ปีระชน หมดหลี่ ปฏิวัติเกษตรแบบใหม่ ภูมิปัญญากับการพัฒนาหมู่บ้าน. มปน. หน้า ๒๖๓-๒๖๕) ได้ศึกษาแนวการทำเกษตรธาตุ ๔ ของครูทรน พบว่า ครูทรนได้ใช้วิธีการแพทย์โบราณประกอบเป็นแนวทาง ประยุกต์เข้ากับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติแบบชาวบ้านเกี่ยวกับธาตุ ๔ เป็นหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกพันธุ์พืชที่จะปลูกร่วมหลุมเดียวกัน บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า พืชทุกชนิดประกอบขึ้นด้วยธาตุ ๔ แต่พืชแต่ละชนิดจะมีองค์ประกอบธาตุทั้งสี่ไม่เท่าเทียมกัน จะมีธาตุหนึ่งธาตุใดมากกว่าธาตุอื่น ๆ กล่าวมีธาตุน้ำมาก ลางสาตมีธาตุดินมาก พืชที่มีธาตุมากอย่างเดียวกัน ปลูกร่วมกันจะแก่งแย่งแข่งขันกัน แต่ถ้ามีธาตุตรงกันข้ามก็สามารถเจริญเติบโตได้ดี เพราะเกื้อกูลกัน ดังนั้นพืชที่มีธาตุน้ำมาก จะต้องปลูกร่วมกับพืชที่มีธาตุไฟมาก เพื่อให้เกิดดุลยภาพ และทำให้พืชแต่ละชนิดผลิดอกออกผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย ในสวนสมรมของครูทรนจำนวนมากกว่า ๗๐ ไร่ มีการปลูกพืชหลุมเดียวกันถึงสามชนิด และรวมทั้งหมดสวนแล้ว จะมีไม้ผลประมาณสิบเก้าชนิด คือ ทุเรียน จำปาดะ สะตอ ลางสาต มังคุด เงาะ ละมู ลองกอง มะขามกาแพ มะนาว มะพร้าว ฝรั่ง ขนุน พริกไทย กระท้อน ลูกเนียง และไม้โตเร็วจำนวนเมียงอาม จวง หรือเทพธาโรซึ่งเป็นพืชสมุนไพร

จำนงยังกล่าวอีกว่า การปลูกไม้ผลสามชนิดในหลุมเดียวกันของครูทรน เป็นสิ่งที่ต้องอาศัยประสบการณ์และภูมิปัญญาที่แยกคายลึกซึ้งอย่างสูง เพราะการปลูกไม้ผลแบบสวนสมรม จะต้องคำนึงถึงทรงพุ่ม และระยะห่างของพืชที่ปลูก รวมทั้งการผลิดอกออกผลของพืชแต่ละชนิดเป็นหลัก ไม้ผลออกผลตามลำต้นหรือกิ่ง ได้แก่ ทุเรียน จำปาดะ ลองกอง และลางสาต สามารถปลูกลูกกลัดกันได้ ส่วนไม้ผลที่ออกผลปลายกิ่งเป็นต้นว่า มังคุด เงาะ และสะตอ จะต้องจัดวางระยะไมให้กิ่งติดหรือซ้อนกันมาก เพราะจะไม่ผลิดอกออกผลเต็มที่

การปลูกไม้ผลสามชนิดในหลุมเดียวกัน จะต้องคำนึงถึงการมีเรือนยอดที่สูงต่ำแตกต่างกัน และเป็นพืชที่มีธาตุหลักและธาตุต่างกัน เพื่อให้ผลไม้นทุกชนิดเติบโตและออกดอกออกผลในลักษณะที่สมดุลกัน และอยู่ร่วมกันแบบสังคมพืชที่เอื้อเฟื้อกัน

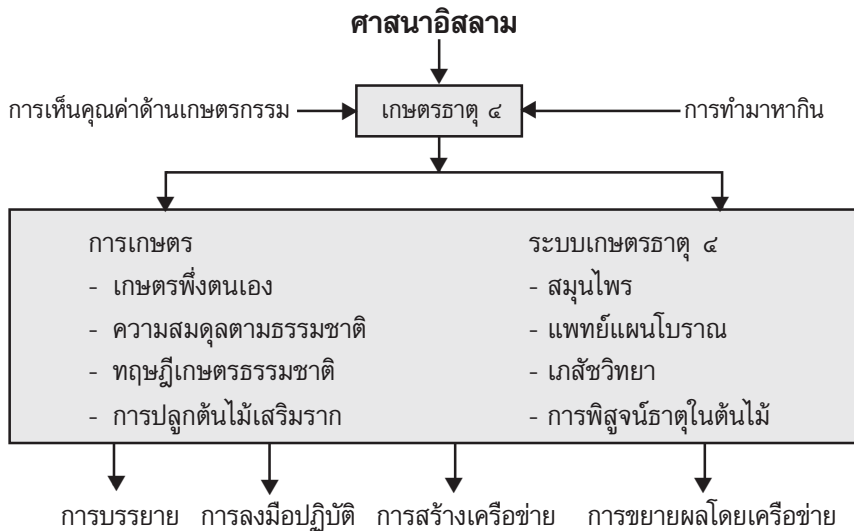
ครูทรนได้พิสูจน์ธาตุต่าง ๆ ในต้นไม้โดยใช้สัมผัสกับรสชาติได้นำมาเคี้ยวดู หากตอนเริ่มเคี้ยวอาจจะมีรสฝาด ตามมาด้วยรสหวานและรสจืด ทำให้รู้ว่าไม้ที่มีรสฝาดนำแสดงว่ามีธาตุดมมาก รสจืดเป็นธาตุน้ำ รสขมและรสขื่นเป็นธาตุดม ส่วนรสเผ็ดร้อนเป็นธาตุไฟ ส่วนธาตุดินจะออกรสระหว่างรสจืดกับรสขม รสเปรี้ยวก็เป็นวิตามิน

การชิมรสต้นไม้ต้องชิมทุกส่วนตามหลักการแพทย์แผนไทยเรียกพืชทั้ง ๕ อันได้แก่ ราก เปลือก ลำต้น เนื้อไม้ และผลไม้ม ถ้าชิมแล้วได้รสใดมากก็ธาตุนั้นเป็นหลัก การปลูกพืชตามหลักเกษตรธาตุ ๔ ต้องเน้นระบบความสำคัญของธาตุที่สามารถเข้ากันได้เป็นพื้นฐานซึ่งมีหลักว่า ต้นไม้ธาตุเดียวกันนำมาปลูกร่วมกันจะไม่ได้ผลมากนัก รวมทั้งต้องคำนึงถึงระบบความสูงต่ำของต้นไม้แต่ละชนิดด้วย ซึ่งหมายถึงต้นไม้ที่ปลูกอยู่ในหลุมทั้งหมดต้องมีโอกาสได้รับแสงอาทิตย์มากน้อยต่างกันตามชนิดของต้นไม้เพื่อนำมาเป็นส่วนประกอบในการปรุงอาหาร

การทำสวนสมรมเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านทางภาคใต้ที่มีมาอย่างยาวนาน ทั้งในหมู่บ้านชาวไทยพุทธและมุสลิม ที่สามารถยืนหยัดอยู่ได้มาทุกยุคทุกสมัย และเป็นเกษตรธรรมชาติที่เบียดเบียนตนเองและธรรมชาติน้อยมาก ที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า **ความจริงใดก็ตามที่ตั้งมั่นอยู่บนความดี ความงามที่แท้จริงและบริสุทธิ์ ก็จะเป็นความจริง ความดี และความงามที่ยั่งยืนตลอดไป ที่ก่อให้เกิดความสุขแก่มนุษยชาติอย่างแท้จริง**

ศูนย์การเรียนรู้ : ๑๓ ม.๖ ต.เขาพระ อ.รัตภูมิ จ.สงขลา ๙๐๑๘๐

(๐๙) ๘๗๙-๒๒๒๐ (๐๙) ๗๗๘-๒๖๗๖

แผนภูมิที่ ๔.๓ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรกรรม (เกษตรธาตุ ๔) ของครูทรน หมดหลี

ครูมนูญ ไยบัวทอง

ครูมนูญ ไยบัวทอง : ตั้งแต่ลี้มตาตุโลก ครูมนูญ ไยบัวทอง เกษตรกรหัวก้าวหน้าก็พบกับความยากจนมาตลอด ได้เล่าเรียนเพียงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ เท่านั้น แต่ความยากจนก็ไม่ได้ทำให้เกิดความท้อแท้ การต่อสู้ด้วยสมองและสองมือ ทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิต เป็นเกษตรกรตัวอย่างที่มีฟาร์มเลี้ยงสัตว์และการปลูกพืชแบบผสมผสาน

บ้านเลขที่ ๕๒/๑ หมู่ ๒ บ้านใหม่อุดม ต.คูริง อ.ท่าชะชะ จ.ชุมพร ของครูมนูญ เป็นที่ตั้งฟาร์มอันมีกิจกรรมหลากหลาย แม้ครั้งแรกประสบปัญหาทั้งเรื่องขาดแคลนแหล่งน้ำ สภาพดินเสื่อม ขาดความอุดมสมบูรณ์ พื้นที่ไม่มีร่มเงาใหญ่ แต่ครูมนูญก็แก้ปัญหาด้วยการขุดสระ นำปุ๋ยคอกมาปรับปรุงดิน

ต่อมา มนุญฟาร์มของครูมนูญที่อำเภอท่าชะชะ จ.ชุมพร กลายเป็นศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี และกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ของเกษตรกรที่ตัดสินใจเข้าสู่เส้นทางอาชีพเกษตรกรรม ที่มีกิจกรรมหลากหลายให้ได้เรียนรู้ในเรื่องของการเกษตรผสมผสาน ผลผลิตปลอดสารจากการเกษตร การคิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ การเลี้ยงสัตว์

การพัฒนาภูมิปัญญาจากภูมิปัญญาดั้งเดิมของครูมนูญ

๑. การเลี้ยงหมูปลอดสารเป็นคนแรกของจังหวัดชุมพร โดยไม่เน้นการลงทุนสูง เพียงแต่นำหมูไปผูกไว้ที่สวนปาล์มน้ำมัน เพื่อใช้เนื้อที่ในสวนปาล์มให้เป็นประโยชน์ในการเลี้ยงหมู

๒. การสืบค้นสายพันธุ์หมูที่ให้ผลผลิตดี คือลูกตก โตเร็ว แข็งแรง จนทราบว่าสายพันธุ์ลูกผสมระหว่างหมูป่ากับพันธุ์เหมยซานจะให้ลูกตก โตเร็ว โดยใช้เวลาเลี้ยง ๖ เดือน น้ำหนักประมาณ ๕๐ กิโลกรัม ซึ่งได้ทดลองผสมพันธุ์และเลี้ยงดูด้วยตนเองอยู่ ๓ ปี จึงเผยแพร่และแนะนำให้ชาวบ้าน โดยสนับสนุนให้ชาวพุทธ ๒๕๐ ครัวเรือนเลี้ยงหมู ชาวมุสลิม ๕๐ ครัวเรือนเลี้ยงวัวและโค

การผสมพันธุ์ระหว่างหมูป่ากับหมูพันธุ์หมေးชาน

๓. การคิดสูตรอาหารที่เป็นพืชอาหารปลอดภัยนำมาเลี้ยงหมู คือนำลำต้นและใบของต้นมันสำปะหลัง ซึ่งเป็นพันธุ์แบบที่บึงชายกัน ก้านใบจะเป็นสีแดง ใบและลำต้นจะมีโปรตีนสูงมาก ไม่มีสารพิษเหมือนกับมันสำปะหลังที่ส่งเข้าโรงงาน โดยไม่ต้องให้อาหารเสริมแต่อย่างใด

๔. นำต้นข้าวโพดฝักอ่อนที่เกษตรกรหลายคนมองว่าไม่มีค่า พร้อมทางปาล์ม วัชพืชต่าง ๆ นำมาหมัก ๗ วัน จะได้คุณค่าอาหารและมีกลิ่นหอม โคนมชอบรับประทานมาก

๕. เน้นการลงทุนต่ำ คือ นำสิ่งที่มีอยู่แล้วเป็นมาใช้ประโยชน์ทางด้านการเกษตร เช่น นำใบพืชต่าง ๆ มาเป็นอาหารปลาแทนอาหารสำเร็จรูป และยังปลอดภัยจากสารพิษด้วย

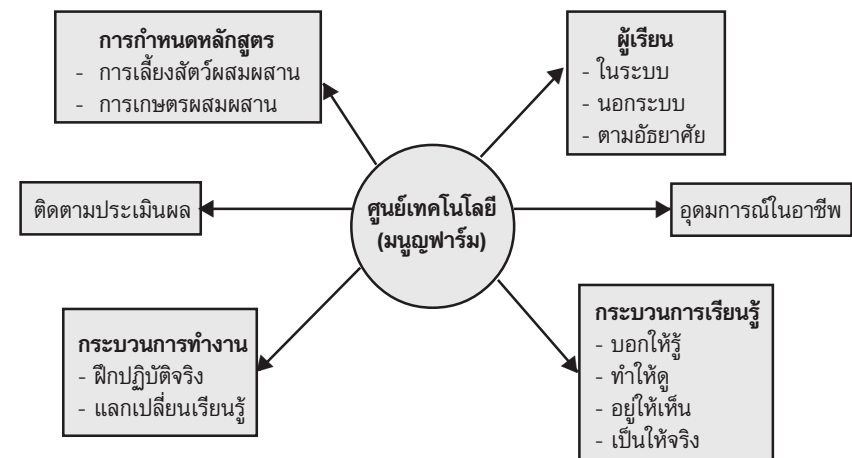
๖. เน้นการแปรรูป ได้คิดค้นรกลัตว์ เช่น รกหมูมาต้มไม่ให้สุก เพื่อไม่ให้เป็นการทำลายคุณค่าทางอาหาร มาหมักกับจุลินทรีย์ กรองเอาน้ำที่หมัก ๑๐ ซีซี ผสมกับน้ำ ๑ ลิตร จะเกิดจุลินทรีย์ เป็นฮอร์โมนหรือปุ๋ยชีวภาพสูตรใหม่กับพืชทางใบและลำต้น ซึ่งจากการทดลองพบว่า การใช้รกแพะ จะให้ผลทางใบแก่ต้นปาล์มได้ดีที่สุด แม้กระทั่งการใช้เศษอาหารที่เป็นสัตว์ต่าง ๆ ก็ได้ผลเช่นเดียวกัน และขยายผลไป ๓๐๐ หลังคาเรือน

๗. เป็นคนแรกในจังหวัดชุมพร ที่ให้โคนต้นมะพร้าวทิ้ง แล้วปลูกต้นปาล์มแทน เพราะในอนาคตเล็งเห็นว่าจะเป็นที่พืชเศรษฐกิจ ที่จะสร้างรายได้ให้แก่จังหวัด และปลักต้นจนเกิดกลุ่มปลูกปาล์มน้ำมันของอำเภอท่าแซะ

๘. เป็นคนแรกที่เลิกการทำนา โดยริเริ่มการปลูกหญ้าแทน เพื่อใช้เลี้ยงวัวโคขุนและโคเนื้อในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ และจัดตั้งเป็นสหกรณ์โคขุน และแนะนำให้เลี้ยงเป็นอาชีพกว่า ๓๐๐ ครัวเรือน ซึ่งเป็นโคขุนพันธุ์ฝรั่งเศส พร้อมกับของบประมาณจากรัฐในการตั้งโรงงานแปรรูปโคขุนเพื่อการส่งออก

๙. เป็นผู้บุกเบิกการปลูกกาแพในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ และจัดตั้งกลุ่มผู้ปลูกกาแพสำเร็จ

ศูนย์การเรียนรู้ : มนูญฟาร์ม ๕๒/๑ หมู่ ๒ ต.คูริง อ.ท่าแซะ จ.ชุมพร ๘๖๑๔๐
(๐๗๗) ๕๙๙-๔๒๘, (๐๑) ๙๗๙-๔๘๐๘

แผนภูมิที่ ๕.๔ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้

ด้านการเกษตร (เกษตรผสมผสาน) ของกรมมัญญู ไยบัวทอง

สรุป

ฐานคิดของครูภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม นอกจากทำเพื่อตนเอง ชุมชน และสังคมในเรื่องของความเสียสละในการอนุรักษ์ และพัฒนาภูมิปัญญาของบรรพบุรุษแล้ว ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของการมีอาหารปลอดภัยไว้บริโภคเพื่อสุขภาพ กลายเป็นทางเลือกให้กับการใช้ชีวิตในสภาพการณ์ในปัจจุบัน ที่มีแต่ความเร่งรีบ ทำให้คนไทยมีชีวิตที่ขาดสุขลักษณะที่ถูกต้อง สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข แถลงว่า โรคมะเร็งเป็นโรคที่ทำให้คนไทยเสียชีวิตเป็นอันดับหนึ่ง ผิดกับผู้คนในยุค ๕๐ ปีที่ผ่านมา ที่มีอายุยืนยาวกว่าคนปัจจุบัน หลายหน่วยงานได้มีส่วนช่วยให้ปัญหาดังกล่าวลดน้อยลง เช่น การทำวิจัยหรือการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในอันที่จะส่งเสริมการผลิตอาหารปลอดภัย ได้แก่

- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ได้สนับสนุนให้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ทำการวิจัยเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรทดแทนยาปฏิชีวนะในการผลิตเนื้อหมูที่ปลอดภัย โดยทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ได้เริ่มทำการวิจัยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๓-๒๕๔๗ โดยใช้หมูในการศึกษาครั้งนี้จำนวน ๕๐๐ ตัว ซึ่งผลจากการวิจัยที่ผ่านมา พบว่า สามารถใช้สมุนไพรที่ศึกษาทดแทนการใช้ยาปฏิชีวนะในการเลี้ยงหมูได้ ๑๐๐ % ได้เนื้อหมูเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคและมีต้นทุนต่ำ (อาหารไทยปลอดภัย เปิดประตูไทยสู่ครัวโลก ประชาคมวิจัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฉบับที่ ๕๕ พ.ศ.-ม.ย. ๒๕๔๗)

- มหาวิทยาลัยไทรบุรี ทำเกษตรอินทรีย์สู่สากล จังหวัดยโสธร เป็นจังหวัดที่มีชาวหอมมะลิเบอร์ ๑๐๕ ซึ่งมีรสชาติดี ชาว นุ่ม หอม และปลอดภัย เคมี เป็นพืชเศรษฐกิจหลักอันดับ ๑ เป็นแหล่งผลิตใหญ่ที่สุดของประเทศ ขณะนี้ ทางจังหวัดได้จัดตั้งโครงการมหาวิทยาลัยไทรบุรี โดยรวมกลุ่มชาวบ้าน

และผู้สนใจเข้าร่วมโครงการ อบรมให้ความรู้ด้านการทำเกษตรอินทรีย์ตามหลักวิชาการ จนถึงการทำนายและการแปรรูปพร้อมกับการเปิดหลักสูตรเทคโนโลยีชีวชั้นในสถาบันอาชีวศึกษา คือวิทยาลัยการอาชีพเลิงนกทา วิทยาลัยเทคนิคยโสธร เปิดสอนถึงระดับปริญญาตรี เป็นการขยายผลจากมหาวิทยาลัยไทรบุรี ไปสู่มหาวิทยาลัยชีวิต แบบยั่งยืนถาวร (ข่าวสด วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๔๗)

หากผู้คนในสังคมมีจิตสำนึกที่จะห่วงใย และหาทางช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เจกเช่นบุคคลและหน่วยงานที่กล่าวมา คนในสังคมไทยก็จะกลายเป็นบุคคลที่มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่แข็งแรง เป็นผลดีต่อการพัฒนาประเทศไทย

บรรณานุกรม

- จำนง แรกพินิจ. **ปี๋ทรน หมัดหลิ ปฏิวัติเกษตรแผนใหม่ ภูมิปัญญากับการพัฒนาหมู่บ้าน**, มปป. ๓๑๐ หน้า.
มหาวิทยาลัยไทรบุรี. **ทำเกษตรอินทรีย์สากล**, ข่าวสด ๔ สิงหาคม ๒๕๔๗.
กองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงาน ประชาคมวิจัย. **อาหารไทยปลอดภัย เปิดประตูไทยสู่ครัวโลก**, ฉบับที่ ๕๕ พ.ศ.- ม.ย. ๒๕๔๗.
เอกสารมูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืนและเครือข่าย. มปป. มปป.

บทที่ ๕ ครุภูมิปัญญาไทยภาคใต้ ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

ความนำ

พระมหากษัตริย์: พระผู้ทรงเป็นภูมิปัญญาแห่งแผ่นดิน “ความสำคัญ
ในการพัฒนาประเทศ จะต้องเน้นการสร้างพื้นฐาน คือ การมีพอกิน พอใช้”
พระบรมราโชวาท พุทธศักราช ๒๕๑๗

คณะกรรมการจัดงานมหกรรมภูมิปัญญาแผ่นดิน ซึ่งได้จัดเมื่อวันที่ ๒๓
๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๕ ณ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ ได้ัญญูลเชิญ
พระบรมราโชวาท ลงในหนังสือคู่มือการจัดงานมหกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่ง
ในพระบรมราโชวาทดังกล่าว นอกจากแสดงให้เห็นถึงการที่พระองค์ทรง
ห่วงใยพสกนิกรทั้งทางด้านเกษตรกรรม เพราะประเทศไทยมีพื้นฐานด้าน
เกษตรกรรมมาก่อน แต่พระองค์ก็ทรงให้ความสำคัญกับการดำเนินธุรกิจ
อุตสาหกรรมต่างๆ โดยอยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งครุภูมิปัญญา
ไทยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม
หลายท่าน ก็ได้ทำหน้าที่ดังกล่าวอยู่แล้ว ในฐานะผู้สร้างงานให้กับชุมชน
อนุรักษ์ และพัฒนา จนเป็นที่รู้จักของชาวไทยและชาวต่างประเทศ

หากย้อนกลับไปเมื่อปี ๒๕๔๐ การที่คนไทยต้องประสบกับภาวะเศรษฐกิจ
ล่มสลาย การลงทุนจากต่างประเทศหยุดชะงัก และเกิดภาวะการว่างงาน
ทั่วประเทศอย่างรุนแรงนับล้านคนนั้น สาเหตุสำคัญเป็นเพราะเราหลงลืม
ภูมิปัญญาของคนไทยที่สั่งสมมาตั้งแต่อดีต และความเอื้ออาทรที่ทำให้เราอยู่
ร่วมกันได้อย่างเหลือกินเหลือใช้ ไปสู่การเอาใจเอาเปรียบ แข่งขัน และการ
สร้างกำไร โดยทำลายคุณค่าของวิถีไทยและทุนทางสังคมที่เรามีอยู่จนเกือบ
หมดสิ้น

แต่ **ปัญญา** คือ **พลังแห่งการแก้ปัญหา** ซึ่งคนไทยเราโชคดีที่มีพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงพระปรีชาสามารถและทรงตั้งมั่น
อยู่ในทศพิธราชธรรม ที่ทรงห่วงใยพสกนิกรและความเป็นไปของประเทศชาติ
ส่วนรวม และได้ทรงพระราชทานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นเรื่องความ
พอเพียง เลี้ยงตัวเองได้ ไม่โลภ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความพอเพียงนี้ พระองค์
ท่านทรงสรุปความว่า หมายถึง ความพอประมาณและความมีเหตุผล ซึ่งรัฐบาล
และหน่วยงานต่าง ๆ ได้น้อมนำไปเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาประเทศ
และกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (๒๕๔๕

๒๕๕๙) แล้ว โดยตั้งเป้าหมายว่า จะทำให้คนไทยพอมีพอกิน แม้ว่าอาจจะไม่หรูหรา ไม่ฟุ่มเฟือย แต่พึ่งตัวเองและพึ่งพากันเองได้

แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่พระองค์ท่านได้พระราชทานมานี้ ถือได้ว่าเป็น ภูมิปัญญา อันทรงคุณค่าของแผ่นดินไทย เพราะเกิดขึ้นมาจากการที่ทรงเอาใจใส่ความทุกข์ยากของราษฎร ประกอบด้วยพระปรีชาที่ได้จากการศึกษา วิจัย และเรียนรู้ด้วยพระองค์เอง จนสามารถนำมาเป็นแนวทางแก้ไข ปัญหาทั้งทางด้านเศรษฐกิจส่วนรวม เศรษฐกิจส่วนบุคคล และช่วยลดปัญหาสังคม เช่น ทรงริเริ่มโครงการต่าง ๆ เพื่อที่จะแก้ปัญหาความยากจนและสภาพแวดล้อมที่กระทบต่อคนส่วนรวม โดยทรงดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีการทดลองให้ราษฎรเห็นจริง รวมทั้งทรงเรียนรู้ ปรับปรุง แก้ไข พัฒนา จนได้สิ่งที่ดีและเหมาะสมที่สุด แต่ใช้การดำเนินการโดยง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน สอดคล้องกับธรรมชาติและระบบนิเวศโดยรวมของธรรมชาติ ตลอดจนสภาพสังคมของชุมชนนั้น ๆ แต่ก่อประโยชน์ได้จริง และมุ่งไปสู่วิถีแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน อาทิ เช่น ทฤษฎีใหม่ กังหันน้ำชัยพัฒนา ฝนหลวง เป็นต้น

แม้ว่าโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่มีมากกว่า ๒,๐๐๐ โครงการนั้น ส่วนใหญ่จะเน้นเรื่องการเกษตร เหตุเพราะว่าประเทศไทยมีพื้นฐานทางด้านเกษตรกรรมมาก่อน ประชาชนส่วนใหญ่ก็เป็นเกษตรกร และปัญหาภาคการเกษตรก็ยังมีอีกมาก ในขณะที่เกษตรกรกลับมีข้อจำกัดในการช่วยเหลือตนเอง

กระนั้นก็ตาม ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม พระราชดำริและพระบรมราโชวาทหลาย ๆ ครั้ง ก็ได้ทรงกล่าวถึงการ **ดำเนินธุรกิจ การผลิตอุตสาหกรรม** การทำมาค้าขาย ตลอดจนเรื่องอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น พระราชดำริครั้งสำคัญ เมื่อครั้งพระราชทานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐ ได้ทรงยกตัวอย่างเรื่องการผลิต “กลอง เมตดินไทยแลนด์” ส่งออกขายในตลาดยุโรปและอเมริกา ที่ทรง

แสดงให้เห็นว่าการผลิตสิ่งของเพื่อส่งขายต่างประเทศนั้น ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสามารถทำได้ แต่ให้ผลิตด้วยวัตถุดิบภายในประเทศและทำด้วยแรงงานคนไทย จึงจะสามารถแข่งขันและอยู่ได้ในสถานการณ์เศรษฐกิจเช่นนี้ และที่สำคัญจะต้องอยู่บนฐานของความไม่โลภ ไม่ทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความมั่นคงของอุตสาหกรรม และการพัฒนาประเทศในระยะยาว

แต่ถึงแม้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จะทรงมีพระราชดำริในเรื่องเหล่านี้ไม่มากนัก แต่กลับทรงปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปธรรมได้ชัดเจน คือโครงการส่วนพระองค์จิตรลดา และสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี (ในพระบรมราชูปถัมภ์) ซึ่งเมื่อประมวลกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริตามที่ได้มีคณะวิจัยทำการศึกษาไว้ในเรื่อง การวิเคราะห์อุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ไปประยุกต์ใช้กับอุตสาหกรรม ได้เป็นข้อสรุป ๘ ประการ ดังนี้

๑. ใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการ แต่ราคาถูก
๒. ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัด และมีประสิทธิภาพสูงสุด
๓. เน้นการจ้างงานเป็นหลัก โดยไม่นำเทคโนโลยีมาทดแทนแรงงาน ยกเว้น ในกรณีที่เกิดความเสียหายแก่ผลิตภัณฑ์
๔. มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความต้องการในการบริหารจัดการ
๕. ไม่โลภจนเกินไป และไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก
๖. ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาไรต์เอาเปรียบผู้บริโภค และไม่เอาไรต์เอาเปรียบแรงงานหรือลูกค้า ตลอดจนการไม่เอาไรต์เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ
๗. เน้นการกระจายความเสี่ยงจากการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย และ/หรือมีความสามารถในการบริหารจัดการ

๘. เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่นและการตอบสนองตลาดภายในท้องถิ่น ภูมิภาค ตลาดภายในประเทศและต่างประเทศตามลำดับ เป็นต้น

นี่คือ พระมหากษัตริย์ พระผู้ทรงเป็นภูมิปัญญาแห่งแผ่นดินที่ได้ทรงปฏิบัติพระองค์เป็นแบบอย่าง และของสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ พระราชินีคู่บารมี ผู้ซึ่งรับสนองพระราชปณิธานขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มาปฏิบัติเป็นรูปธรรม อันได้แก่ โครงการทางด้านการจัดการน้ำ ป่า โครงการด้านการเพิ่มรายได้ โครงการด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากชาวบ้าน และการหาตลาดสินค้า เป็นต้น

ครูกุศล นิลล่อ

ครูกุศล นิลล่อ : ครูภูมิปัญญาด้านการทอผ้าแห่งจังหวัดตรัง มีผู้กล่าวว่า กลุ่มทอผ้านาหมื่นศรีแห่ง จ.ตรังจะมีไม่ได้ หากขาดบุคคลสำคัญที่ชื่อ กุศล นิลล่อ ผู้สืบสานภูมิปัญญาด้านการทอผ้านาหมื่นศรี ซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๓ แม้ต้องประสบปัญหาอุปสรรคมาตลอด จนกลายเป็นเอกลักษณ์สำคัญของชุมชนนาหมื่นศรีมาชั่วชีวิตของครูกุศล ที่เผยแพร่ความรู้เข้าไปในการศึกษาทุกรูปแบบ จนชุมชนนาหมื่นศรีมีอาชีพที่มั่นคง ได้รับการคัดเลือกเป็นชุมชนดีเด่นด้านการทอผ้าของภาคใต้ จนมีคำกล่าวขวัญถึง

ครูกุศลจากผู้รู้ในมหาวิทยาลัยชุมชนปักธงได้ว่า **“กุศล นิลล่อ ทอชีวิต ถักวิญญาณหมื่นเส้นและหมื่นศรี”**

นาหมื่นศรี เป็นตำบลหนึ่งในจำนวน ๖ ตำบลของอำเภอนาโยง ห่างจากที่ว่าการอำเภอไปทางทิศเหนือประมาณ ๔ กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมด ๑๒,๕๐๐ ไร่ แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๘ หมู่บ้าน ตำบลนาหมื่นศรีมีประชากรทั้งสิ้น ๕,๔๐๑ คน จากจำนวน ๙๕๒ ครัวเรือน ประชากรส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม นอกจากนั้นก็มีการค้าขายและรับจ้างเป็นอาชีพรอง โดยเฉพาะอาชีพทอผ้าเป็นอาชีพเสริมของชาวนาหมื่นศรีมาแต่โบราณ จนเป็นที่รู้จักและกล่าวถึงกันในจังหวัดตรังคู่กับอีกตำบลหนึ่งในอำเภอเมืองตรังว่า **“มีดพร้าวนาป้อ ผ้าทอนาหมื่นศรี”**

แทบทุกบ้านของนาหมื่นศรีในอดีต สิ่งที่เห็นชินตา คือ กี่พื้นเมืองสำหรับทอผ้าวางอยู่ใต้ถุนเรือน ยามว่างหนานา แม่บ้านแม่เรือนลงนั่งทอผ้าไว้ใช้ในครัวเรือน แลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้านเพื่อให้ได้สีแตกต่างหลากหลายออกไปเมื่อเหลือจึงจำหน่าย ในสมัยที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ เสด็จพระราชดำเนินจังหวัดตรัง ประทับแรม ณ พระตำหนักสวนโปรงหยุดย์ ตำบลช่อง ในจดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ลงวันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๔๕๕ กล่าวว่า **“สมุหเทศาภิบาลมณฑล ได้ทรงจัดผ้าพรรณทุกอย่าง ซึ่งเป็นของทำในพื้นที่เมือง เช่น ผ้ายก ผ้าราชวัตร ผ้าตาสมุก ผ้าคาด ผ้าเช็ดหน้า ถวายสำหรับประทานแจกแก่ข้าราชการตามสมควร”** ย่อมแสดงว่า ผ้าทอเมืองตรังมีมานานแล้ว และผ้าชุดนี้อาจเป็นผ้าที่มาจากนาหมื่นศรีก็เป็นได้

กลุ่มทอผ้านาหมื่นศรี ได้ทำโครงการฟื้นฟูภูมิปัญญาลายผ้านาหมื่นศรี โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ซึ่งเริ่มตั้งแต่เดือนเมษายน-ธันวาคม ๒๕๔๕ ซึ่งทำให้เห็นถึงปัญหา อุปสรรค การต่อสู้ที่นายกองอภัยโดยย่อ ดังนี้

การทอผ้านาหมื่นศรีหยุดชะงักระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ และเริ่ม

พื้นดินอีกครั้งเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๓ โดยยายนาง ช่วยรอด มารดาของ ครูกุศล และครูกุศลได้สืบทอดต่อมาจากมารดา ดังที่กล่าวมาในขั้นต้น แต่ในท่ามกลางความสำเร็จของกลุ่มทอผ้า ที่สามารถผลิตผ้าทอนาหมื่นศรีออกขาย ในท้องตลาดและจัดแสดงในงานต่าง ๆ ทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับชาติ มีนักวิชาการตลอดจนนักการศึกษาค้นคว้าวิจัยเข้ามาเก็บข้อมูล ให้คำแนะนำ หลายกลุ่ม ดูเหมือนว่า ผ้าทอนาหมื่นศรีน่าจะอยู่ต่อไปได้อย่างยั่งยืน

ในความเป็นจริง ปัญหาต่างๆ กำลังจะเกิดขึ้น ในขณะที่มีการพัฒนาลายผ้าใหม่ ๆ เพื่อแข่งขันทางด้านการตลาด ลายผ้าเก่า ๆ ก็กำลังสูญหายไป ที่พื้นบ้านและคนทอที่พื้นบ้านแทบจะไม่เหลือแล้ว คนเฒ่าคนแก่ที่เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาลายผ้าเก่า ๆ ก็ล้มหายตายจากไปมาก ผ้าทอลายดั้งเดิมจริง ๆ ก็แทบหาไม่ได้ในบ้านนาหมื่นศรี เช่น ลายลูกแก้ว ลายราชวัตร ลายดอกจัน ลายดอกพริก ลายดาวล้อมเดือน จะมีอยู่ก็ตามสถาบันการศึกษาที่เคยมาศึกษาวิจัย หรือในหมู่นักสะสมของเก่าเท่านั้น คนรุ่นใหม่ของนาหมื่นศรีก็แทบไม่รู้จักชื่อลายผ้า

ส่วนการทอผ้าลายพัฒนานั้น มีผู้ทอขายได้จริง ก็เป็นไปตามกระแสความนิยมผ้าไทย แต่ยังมีข้อจำกัดในด้านการตลาดภายนอก เนื่องจากลักษณะและคุณภาพไม่ต่างจากผ้าทอพื้นเมืองจากแหล่งอื่น ในระยะยาว หากกระแสความนิยมผ้าไทยเปลี่ยนหรือถึงจุดอิ่มตัว ก็จะไม่มียุคพิเศษใดที่จะดึงดูดลูกค้าได้ ภาวะตกต่ำ ก็จะมาแทนที่ ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจชุมชนอย่างแน่นอน การสืบทอดมรดกผ้าดั้งเดิม ซึ่งเป็นการสืบทอดจิตวิญญาณและมรดกภูมิปัญญานาหมื่นศรีก็จะขาดสะบั้นลง ความรักความภูมิใจในความเป็นนาหมื่นศรีที่เคยมีมาร่วมกัน ก็จะพลอยหายไปด้วย ในที่สุด เมื่อหันมาถามกันว่า ผืนไหนเป็นผ้านาหมื่นศรีที่แท้จริง ก็แทบจะไม่มีใครตอบได้ เพราะผ้าที่ออกไปก็จะเหมือนกับผ้าที่มาจากแหล่งทออื่น ๆ ทั่วประเทศ ในภาคใต้เอง ก็ยังมีคู่แข่งที่สำคัญในการตลาด คือผ้าทอเกาะยอและผ้าพุมเรียง

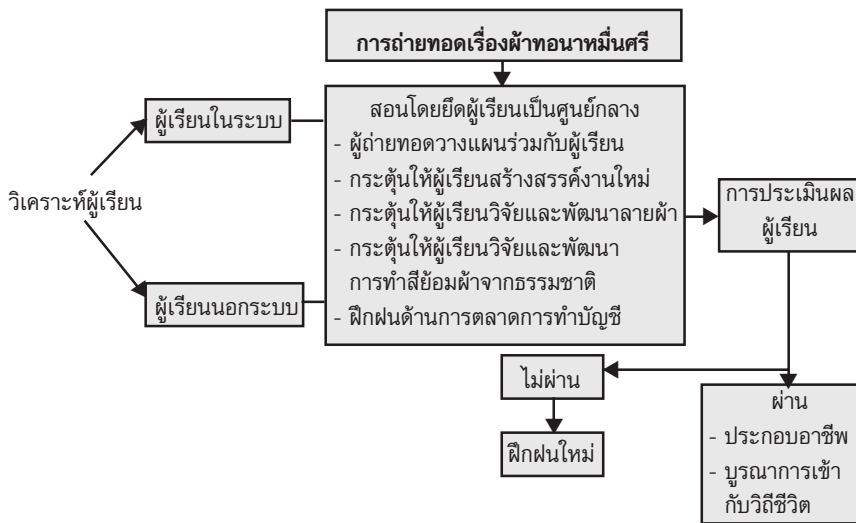
งานวิจัยยังกล่าวอีกว่า ขณะนี้ กลุ่มทอผ้านาหมื่นศรี กำลังเติบโตด้วยการสนับสนุนจากหลาย ๆ หน่วยงาน จนผ้าทอนาหมื่นศรีมีชื่อเสียงโด่งดังจนเป็นที่รู้จัก ขณะที่เอกลักษณ์แห่งผ้าทอกำลังสูญหาย ไร่การสืบทอด จึงได้ร่วมกันฟื้นฟูรากเหง้าการทอผ้านาหมื่นศรีให้กลับมาอยู่คู่ท้องถิ่นอย่างยั่งยืน โดยร่วมกันสืบค้นลายผ้าจากผู้เฒ่า ผู้แก่ จัดเวทีแลกเปลี่ยน ทำให้ค้นพบลายผ้าเก่า และเริ่มต้นฝึกฝายเพื่อการสืบทอด ๓ ลาย ได้แก่ ลายลูกแก้ว ลายชิงดวง และราชวัตรห้อง ถึงวันนี้ สมาชิกสามารถที่จะบอกกล่าวแก่คนภายนอกว่า เอกลักษณ์ของผ้าทอนาหมื่นศรีคืออะไร และได้เรียนรู้ว่า การทอผ้าที่พื้นเมืองโบราณนั้นต้องถักทอด้วยหัวใจ ใช้สมาธิสูง ส่งผลให้อารมณ์เยือกเย็นลง ทั้งยังช่วยให้ทมิวิจัยซึ่งเป็นชาวบ้าน มีการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ และนำกระบวนการวิจัยไปปรับใช้การบริหารจัดการกลุ่ม จนสามารถทำงานร่วมกันได้ดีขึ้น ที่สำคัญคือ ช่วยถักทอสายใยแห่งความผูกพันอันดีระหว่างคนทุกรุ่น คำนึงวิถีการทำงานร่วมสู่ชุมชนในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเต็มอกเต็มใจ และชุมชนกว่าครึ่งหันมาแต่งกายด้วยผ้าทอนาหมื่นศรีดั้งเดิม มีการกำหนดวันไหว้ครูผ้าทอประจำปี นำสู่หลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนบ้านควนสวรรค์ และโรงเรียนบ้านควนสวรรค์ยังได้ประกาศให้ครู นักเรียนแต่งกายด้วยผ้าทอนาหมื่นศรี รวมทั้งได้รับการประกาศให้เป็นหนึ่งผลิตภัณฑ์ดีเด่นของจังหวัดตรัง ทั้งยังกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ขององค์กร และผู้สนใจทั้งในต่างประเทศ ตลอดจนได้รับการเผยแพร่ผ่านสื่อ สารคดีต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

ขณะเดียวกัน งานวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยอีกเรื่องหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้าเช่นกัน คือ เรื่องโครงการกระบวนการพัฒนาผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ กลุ่มสตรีทอผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติบ้านโป่งคำ อ.สันติสุข จ.น่าน ศึกษาพบว่า ผ้าทอเป็นวัตถุธรรมที่ทำให้เกิดสามัคคีธรรม นั่นคือ กระบวนการวิจัยเรื่องผ้าทอ ทำให้เกิดการรวมกลุ่ม เกิดการช่วยเหลือกัน เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน และการทำเรื่องผ้าทอย้อมสีธรรมชาติ ยังทำให้

ชาวบ้านตระหนักเห็นคุณค่าของธรรมชาติ ไม่ทำลาย และรู้จักฟื้นฟูรักษา ซึ่งชาวนาหมื่นศรีเองก็ได้ทอผ้าด้วยการย้อมสีธรรมชาติมานานแล้ว

ข้อมูลจากผลวิจัยดังกล่าวทำให้คนรุ่นใหม่เริ่มตระหนักถึงสิ่งที่กำลังจะสูญหาย การฟื้นฟูและการสืบทอดจะอย่างไร ในขณะที่ผู้ทรงภูมิปัญญาที่เป็นคนเฒ่าคนแก่ยังมีลมหายใจอยู่ ครูกุศลยังคงเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงนำชาวบ้านให้ก้าวไปข้างหน้า บรรดาลูกหลานนาหมื่นศรีที่เป็นสมาชิกกลุ่มทอผ้าส่วนหนึ่งเต็มใจที่จะแบ่งเวลาของงานประจำอาสามาเรียนรู้และรวบรวมมรดกภูมิปัญญาไว้เป็นสมบัติของนาหมื่นศรี กลุ่มอาสาที่ผ่านประสบการณ์การทำงานกลุ่มในกองทุนชุมชน ย่อมมีความพร้อมเพรียงพอสำหรับการขับเคลื่อนงานชิ้นใหม่ เพื่อให้เป็นพลังในการสร้างสรรค์และสืบทอดมรดกวัฒนธรรมลายผ่านานาหมื่นศรีอยู่คู่กับชาวนาหมื่นศรีตลอดไป

ศูนย์การเรียนรู้ : ๑๑๙ หมู่ ๘ ต.นาหมื่นศรี อ.นาโยง จ.ตรัง ๙๒๑๗๐

แผนภูมิที่ ๕.๑ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การทอผ่านานาหมื่นศรี) ของครูกุศล นิลลออ

พระบาทสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ผู้เป็นองค์อุปถัมภ์ผ้าไทย

สรุป

ภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรมนับเป็นเศรษฐกิจพื้นฐานสำคัญของชุมชน จึงมีหน่วยงานต่าง ๆ ให้ความสนใจนอกเหนือจากคนในชุมชน ดังเช่นครูกุศล นิลลออ ผู้ที่รับผิดชอบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาปัจจุบัน อาทิ ผศ.จุรีรัตน์ บัวแก้ว หัวหน้าโครงการวิจัยผ้ากับวิถีชีวิตชาวไทย มุสลิมใน ๕ จังหวัดชายแดนทางภาคใต้ของประเทศไทย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้ฟื้นฟูผ้าสีมา หรือผ้าจวนปัตตานี ซึ่งเป็นผ้าทอใหม่ที่มีความงดงามที่มีมาตั้งแต่โบราณและเป็นที่ยอมรับในชนชั้นปกครองและผู้มีฐานะดีที่ได้สูญหายไปเนื่องจากอิทธิพลตะวันตก ที่นำเสื้อผ้าที่ทอง่ายและราคาถูกกว่า ประกอบกับเส้นใย ต้องสั่งเข้าจากจีน ซึ่งเป็นเส้นใยที่ดีที่สุดในโลก ขั้นตอนการผลิตค่อนข้างยุ่งยาก ซับซ้อน ประกอบกับช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ไทยไม่สามารถสั่งสินค้าจากต่างประเทศได้ จึงทำให้มีการศึกษาฟื้นฟูผ้าจวนตานีหรือผ้าสีตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เพื่อให้เห็นลวดลายและสีบนบนพื้นผ้า ที่สะท้อนให้เห็นสุนทรียภาพและขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ดำเนินการถอดแบบลวดลายแก่วิทยาการต้นแบบสู่ชุมชน ทำให้ผ้าสีมา

ได้กลับมาเป็นที่รู้จักอีกครั้ง และจากการศึกษาวิจัยผ้าลินินหรือผ้าจวนปัตตานี ทำให้ทราบถึงประวัติการใช้เครื่องนุ่งห่มในวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิม ในห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ เข้าใจบทบาทของผ้าในวิถีชีวิตที่สอดแทรกอยู่ในประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ นับเป็นความสำเร็จที่มีคุณค่าต่อประเทศชาติ และท้องถิ่นภาคใต้ตอนล่างในการสืบสานงานหัตถศิลป์ พื้นถิ่นที่ควรอนุรักษ์ และเผยแพร่ออกสู่สาธารณชน ดังพระราชเสาวนีย์ในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ครั้งเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรผลงานวิจัยดังกล่าว ในวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๕๒ ว่า *ผ้าลินินสวยมาก สมควรที่จะค้นคว้าทดลองต่อไป* (สยามรัฐ ๑๔ กค. ๒๕๕๗ หน้า ๒๓)

แม้กระทั่งสภาสตรีแห่งชาติ ในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยนางเยาวเรศ ชินวัตร ประธานสภาสตรี ได้ผลักดันผ้าปาเต๊ะซึ่งเป็นวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวภูเก็ตให้เข้าสู่ระดับสากล โดยจัดอบรมให้ผู้สนใจ ชนกลุ่มน้อย (ชาวเล) เนื่องจากมีฐานะยากจนได้มีอาชีพ พร้อมกับสอนการตกแต่งมาบักลงบนผ้า เพื่อให้เกิดความแปลกใหม่ สำหรับให้ชาวภูเก็ตได้นุ่งห่ม หลังจากปัจจุบันคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยนิยมนุ่งผ้าปาเต๊ะ และสำหรับไว้ขายชาวต่างชาติ และผลักดันให้เป็นสินค้า otop (ข่าวสด สิงหาคม ๒๕๕๗)

บรรณานุกรม

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. **มหกรรมภูมิปัญญาของแผ่นดิน ๒๓-๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๕**. ณ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์.
 กองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงาน. **ผ้าถักทอคน...ผ่านคนทอผ้า “นาหมื่นศรี” โครงการแนวทางการอนุรักษ์ และฟื้นฟูภูมิปัญญาลายผ่านนาหมื่นศรี**. อ.นาโง่ง จ.ตรัง, เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, มปป., ๕๔ หน้า.
สภาสตรีฯ ดันผ้าปาเต๊ะสู่ตลาด otop เปิดสอนให้สตรีชาวเล ก่อนขยายเป็นอาชีพหลัก, ข่าวสด สิงหาคม ๒๕๕๗.

ความนำ

แม้จะมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีในโลกใบนี้มากมายปานใดก็ตาม ก็ยังไม่สำคัญเท่ากับภาวะสุขภาพของมนุษย์ในโลกนี้ เพราะร่างกายและจิตใจที่สมบูรณ์เท่านั้น จึงจะสร้างสรรค์งานทุกสาขาได้ดี การดูแลตนเองเพื่อสุขภาพ จึงเป็นสิ่งทีรัฐควรที่จะปลูกฝังให้กับประชาชน เพราะฉะนั้น การแพทย์แผนไทยจึงเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ประชาชนสามารถนำมาปรับประยุกต์ให้คนสามารถพึ่งตนเองได้ในการบำรุงและรักษาสุขภาพในเบื้องต้น อาทิเช่น การเลือกรับประทานอาหารที่เป็นทั้งยาและอาหาร การแพทย์แผนไทยเป็นการแพทย์ที่บรรพบุรุษมีการใช้สืบมาเป็นร้อยปี มีความเหมาะสมกับคนไทยเป็นองค์รวม ได้มีการบูรณาการเข้ากับการส่งเสริมสุขภาพ ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม ประเพณีวัฒนธรรม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การนำภูมิปัญญาไทยมาใช้ในการดูแลสุขภาพจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ในเบื้องต้น จึงกล่าวได้ว่าการแพทย์แผนไทยเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ในการดูแลสุขภาพ ปัจจุบันมีผู้สนใจทางด้านแพทย์แผนไทยทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ มีการศึกษาวิจัย และพัฒนาทั้งในด้านเนื้อหาความรู้ ของแพทย์แผนไทยแต่ละด้านอย่างหลากหลาย

ก่อนที่จะกล่าวถึงผลงานของครุภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย ผู้เขียนขอแนะนำบางส่วนของพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งได้ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๖ ตอนที่ ๑๒๐ ก. วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๔๙-๗๐ โดยเฉพาะคำศัพท์บางคำที่เกี่ยวข้อง **ซึ่งครุภูมิปัญญาไทยด้านการแพทย์พื้นบ้านก็ต้องดำเนินกิจกรรมภายใต้คำบัญญัติศัพท์ดังกล่าว** ได้แก่

ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย หมายความว่า พื้นความรู้ ความสามารถ เกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย

การแพทย์แผนไทย หมายความว่า กระบวนการทางแพทย์เกี่ยวกับการตรวจ วินิจฉัย รักษา หรือป้องกันโรค หรือการส่งเสริมและฟื้นฟูสุขภาพของมนุษย์หรือสัตว์ การผดุงครรภ์ การนวดไทย และหมายความรวมถึงการเตรียมการผลิตยาแผนไทยและการประดิษฐ์อุปกรณ์ และเครื่องมือทางการแพทย์ ทั้งนี้ โดยอาศัยความรู้หรือตำราที่ได้ถ่ายทอดและพัฒนาสืบต่อกันมา

ตำราการแพทย์แผนไทย หมายความว่า หลักวิชาการต่าง ๆ เกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย ทั้งที่ได้บันทึกไว้ในสมุดไทยโบราณ ศิลจารึกหรือวัสดุอื่นใด หรือที่มีได้มีการบันทึกไว้ แต่เป็นการเรียนรู้หรือถ่ายทอดสืบต่อกันมาไม่ว่าด้วยวิธีใด

ยาแผนไทย หมายความว่า ยาที่ได้จากสมุนไพรโดยตรงหรือที่ได้จากการผสม ปิ้ง หรือแปรสภาพสมุนไพร และให้หมายความรวมถึงยาแผนโบราณ ตามกฎหมายว่าด้วยยา

ตำรับยาแผนไทย หมายความว่า พืช สัตว์ จุลชีพ ธาตุวัตถุ สารสกัดดั้งเดิมจากพืชหรือสัตว์ที่ใช้หรือแปรสภาพหรือผสมหรือปรุงเป็นยาหรืออาหารเพื่อการตรวจ วินิจฉัย บำบัด รักษาหรือป้องกันโรค หรือส่งเสริมสุขภาพร่างกายของมนุษย์หรือสัตว์ และให้หมายความถึงถิ่นกำเนิดหรือถิ่นที่อยู่ของสิ่งดังกล่าวด้วย

การแพทย์แผนไทย ประเทศไทยมีการแพทย์พื้นบ้านกระจายอยู่ในชนบททั่วประเทศ โดยภาคเหนือจะมีแพทย์พื้นบ้านล้านนา มีตำรา คัมภีร์ใบลานล้านนา ซึ่งมักจะจารึกเป็นภาษาธรรมล้านนา และมีการเรียนสืบทอดภายในครอบครัวหรือสืบทอดกันตัวต่อตัว ระหว่างครูและลูกศิษย์ การแพทย์พื้นบ้านภาคกลางจะมีการบันทึกเป็นภาษาธรรม ภาษาขอม ภาษากลาง การแพทย์พื้นบ้านภาคอีสาน ก็มีตำราใบลานมากมาย มักจารึกเป็นภาษาธรรมอีสาน และมีหมอพื้นบ้านจำนวนมากกระจายอยู่เต็มพื้นที่ ส่วนภาคใต้การแพทย์พื้นบ้านมีความคล้ายคลึงกับภาคกลาง เว้นแต่ว่าชื่อสมุนไพรจะเป็นภาษาใต้

สำหรับอาจารย์อุดม หนูทอง ผู้สอนนักศึกษาพยาบาลที่โรงเรียนสงขลา นครินทร์ หาดใหญ่ ได้มองภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านแพทย์แผนไทยเป็น ๔ ระดับ ได้แก่ ๑) ระดับการรักษาโรค ๒) ระดับการดูแลเมื่อเจ็บป่วยด้วยตัวเอง ๓) ระดับดูแลพัฒนาชีวิตตั้งแต่เกิดจนสูงอายุ ๔) วิถีชีวิตให้สุขภาพดี ซึ่งครุภูมิปัญญาไทยภาคใต้ด้านการแพทย์แผนไทยทุกท่าน ก็มีองค์ประกอบของความรู้ดังกล่าว

กระทรวงสาธารณสุขได้ให้ข้อมูลไว้ว่าร้อยละ ๔๓ ของคนที่เป็นโรค เกิดจากการใช้ชีวิตที่ผิดพลาด และโรคที่เป็นอยู่นั้น ๙๐% แพทย์ปัจจุบันรักษาได้ ส่วนอีกร้อยละ ๑๐ ไม่สามารถรักษาได้ ส่วนนี้แพทย์พื้นบ้านน่าจะต้องเข้ามาดูแลชาวบ้านอีกทางหนึ่ง (ความรู้เพื่อชีวิต ๑๐ ปี สกว.สัญจรภาคใต้)

ภาคใต้ก็มีครุภูมิปัญญาหลายท่านซึ่งมีองค์ความรู้ที่สรุปเป็นทฤษฎีที่แตกต่างกันไปตามเอกลักษณ์ของตนเอง และสอดคล้องกับชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ มีตำรา การให้บริการการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ และเป็นสากลได้แก่

ครูประกอบ อุบลขาว

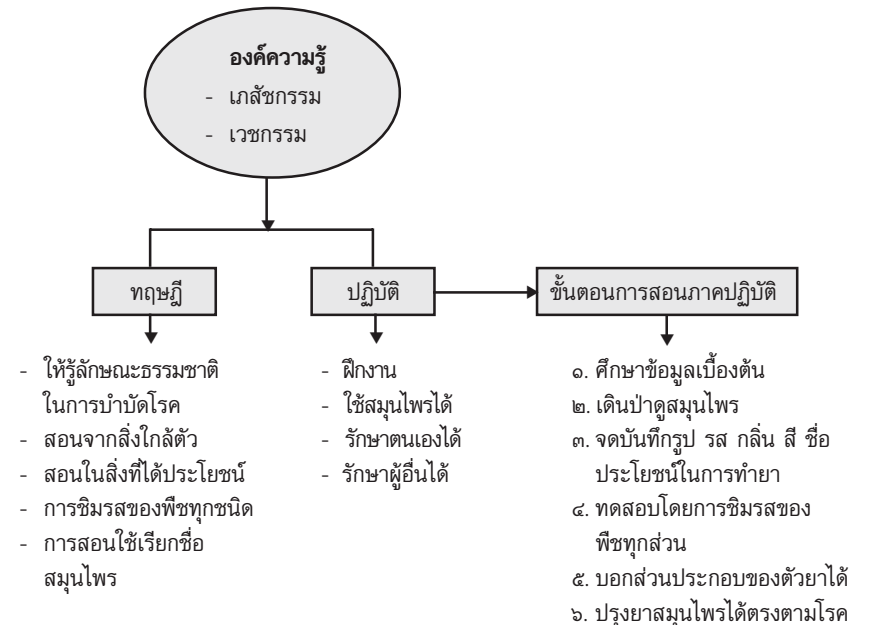
ครูประกอบ อุบลขาว : แพทย์แผนไทยจากอำเภोजะนะ จ.สงขลา ผู้ได้รับการยกย่องเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านแพทย์แผนไทยของกระทรวงสาธารณสุข และเป็นผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรมของจังหวัดสงขลา สาขาภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้านการรักษาโรคและการป้องกัน

ครูประกอบมีความเชี่ยวชาญในเรื่องของการรับประทานสมุนไพรเพื่อป้องกันโรคและการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคเป็นอย่างมาก รวมทั้งอาหารที่เป็นยารักษาและป้องกันโรค พร้อมทั้งสอบบประกอบโรคศิลป์ของกระทรวงสาธารณสุขสาขาเภสัชกรรม และเวชกรรมได้ องค์ความรู้ของครูประกอบเป็นองค์ความรู้ที่เป็นองค์รวม ที่เกิดจากการเรียนรู้จากบรรพบุรุษเรียนรู้ด้วยตนเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหมอพื้นบ้านทั้งในยุโรปและเอเชีย ทั้งยังได้ทำการรักษาผู้ป่วยด้วยการค้นคว้าหาสูตรของการรักษาคนไข้ที่เหมาะสมเป็นรายบุคคลตลอดเวลา พร้อมทั้งรวบรวมเป็นตำราเผยแพร่และได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการยกร่างหลักสูตรตำราสมุนไพรของสถาบันแพทย์แผนไทย กระทรวงสาธารณสุข เป็นการจัดทำมาตรฐานการใช้ยาสมุนไพรรักษาโรคตามวิถีทางการแพทย์แผนไทย จนปัจจุบัน นอกจากนี้ยังเขียน

หลักสูตรแพทย์แผนไทยให้แก่ผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา นอกจากนี้เป็นวิทยากรหลักในการถ่ายทอดให้กับสถาบันการศึกษา ด้านการแพทย์แผนไทยต่าง ๆ เช่น วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จ.สงขลา คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และบุคคลทั่ว ๆ ไปแล้ว ครูประกอบยังหาตัวแทนที่จะสืบทอดความรู้ของตนให้แก่ผู้สนใจให้มากที่สุด เพื่อที่ความรู้อาจจะไม่สูญหายไปจากโลกนี้ บุคคลที่ดีที่สุดที่จะได้รับสืบทอดจึงเป็นบุตรชายของครูประกอบเอง คือนายเศรษฐกร อุบลขาว ซึ่งได้เจริญรอยตามบิดามาตลอด

ศูนย์การเรียนรู้ : ๗๕ หมู่ ๒ ต.บ้านนา อ.จะนะ จ.สงขลา ๙๐๑๓๐

โทร (๐๗๕) ๓๗๕-๒๕๐, ๐๑-๗๕๕-๗๗๕๗

แผนภูมิที่ ๖.๑ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดด้านการแพทย์แผนไทยของครูประกอบ อุบลขาว

ครุนิยม แก้วแสงเรือง

ครุภูมิปัญญาภาคใต้ ต้อนรับเลขาธิการ
สภาการศึกษาและคณะในการเยี่ยมพื้นที่
ภาคใต้ เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๔๗

ครุนิยม แก้วแสงเรือง : ครุภูมิปัญญาไทยที่มีความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยอย่างลึกซึ้ง และมีความเสียสละในการถ่ายทอดและรักษาคนไข้เป็นอย่างดีของจังหวัดยะลา มาเป็นเวลาหลายสิบปีแล้ว หลักสูตรแพทย์แผนไทยที่ครุนิยม ใช้สอนอยู่ในปัจจุบันมี ๔ หลักสูตร คือ

๑. หลักสูตรวิชาชีพสาขาการแพทย์แผนไทย ได้แก่ กลุ่มวิชาชีพทั่วไป อันมีวิชาปรัชญาและพื้นฐานการแพทย์แผนไทย จรรยาบรรณวิชาชีพและกฎหมาย การเสริมสร้างสุขภาพของประชาชนในประเทศ ระบบสุขภาพของประชาชนในประเทศ การแพทย์พหุลักษณะ ธรรมชาติบำบัด จิตวิทยาและพฤติกรรมสุขภาพ ร่างกายมนุษย์ ๑ ร่างกายมนุษย์ ๒ และร่างกายมนุษย์ ๓

๒. กลุ่มวิชาชีพพระยะสัน ได้แก่ กลุ่มวิชาเภสัชกรรม ได้แก่ พื้นฐานเภสัชกรรมไทย พฤกษศาสตร์ทางเภสัช เภสัชวัตถุ ๑ เภสัชวัตถุ ๒ สรรพคุณเภสัช คณาเภสัช หลักการปรุงยา กลุ่มสมุนไพรเฉพาะโรค และการผลิตยาไทย กลุ่มวิชาเวชกรรมไทย ได้แก่ วิชาสมุฏฐานแห่งโรค ๑ สมุฏฐานแห่งโรค ๒ การวินิจฉัยเกี่ยวกับไข้ ปาก หู คอ จมูก ตา การวินิจฉัยและการรักษาโรคเด็กและสตรี การวินิจฉัยและการรักษาโรคอุจจาระธาตุและปัสสาวะพิการ

การวินิจฉัยและบำบัดโรคภัยและโรคลม และการวินิจฉัยโรคผิวหนัง ฝี และ กุฎฐัง กลุ่มวิชาการนวดแผนไทย ได้แก่ วิชาพื้นฐานการนวดแผนไทย การนวดแผนไทย ๑ การนวดแผนไทย ๒ การนวดแผนไทย ๓ และการนวดแผนไทย ๔

๓. กลุ่มวิชาการพดุงครรภ์ ได้แก่ วิชาการพดุงครรภ์ ๑ การพดุงครรภ์ ๒ และพฤติกรรมสุขภาพมารดาและทารก

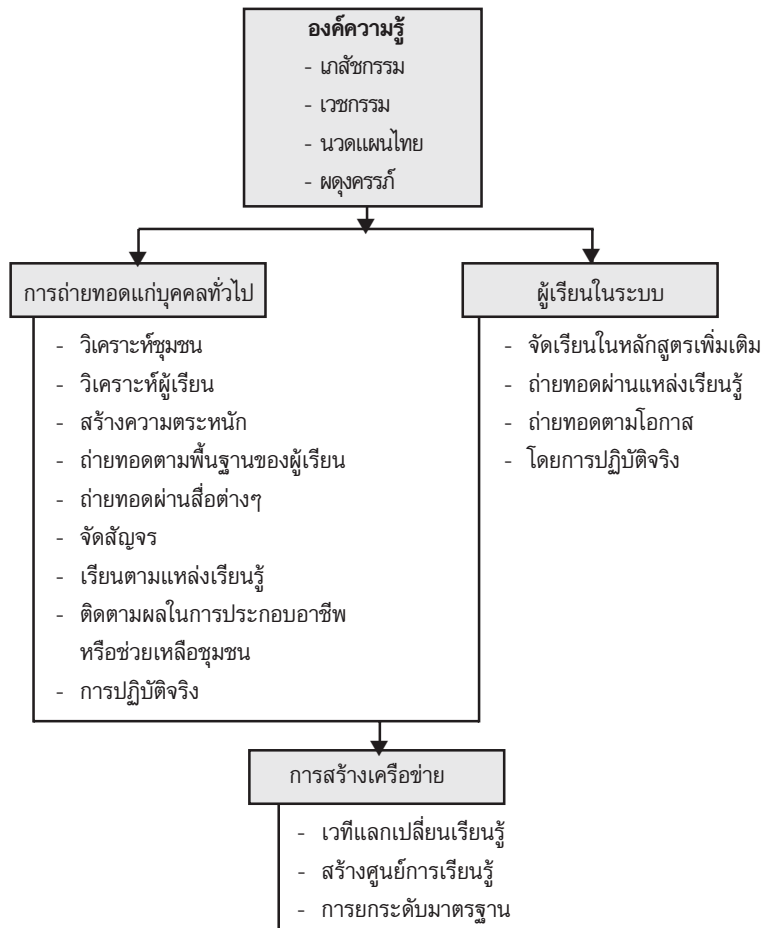
๔. การฝึกงานทางวิชาชีพ ได้แก่ วิชาการฝึกทักษะเวชกรรมไทย การฝึกทักษะเภสัชกรรมไทย การฝึกทักษะการพดุงครรภ์ไทย และการฝึกทักษะการนวดแผนไทย

องค์ประกอบที่ช่วยให้กระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยของครุนิยมแพร่หลายยิ่งขึ้น คือ การที่บุตรชายของครุนิยม คือนายสุริยา แก้วแสงเรือง ซึ่งสำเร็จการศึกษาด้านคอมพิวเตอร์จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ รวมทั้งเป็นผู้สืบทอดวิชาการแพทย์แผนไทยจากบิดาได้จัดทำซีดีที่มีมาตรฐาน เหมาะสำหรับการเรียนรู้ด้วยตนเอง แสดงท่านวัดจุดต่าง ๆ ในร่างกาย ข้อควรปฏิบัติและข้อห้ามในการนวดออกเผยแพร่ นับเป็นนวัตกรรมที่ทำให้ความรู้ของครุนิยมแพร่หลายออกไปได้มาก รวมทั้งการจัดทำสวนสมุนไพรไว้ในวัดพุทธคุณ จังหวัดยะลาด้วย

อานิสงส์ที่ครุนิยมได้อุทิศให้แก่ชุมชน ซึ่งนอกจากการสอนแก่ผู้สนใจทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ ครุนิยมยังนำความรู้เรื่องภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทยมาเป็นเครื่องมือในการสร้างความรักความเข้าใจระหว่างเชื้อชาติ คือชาวไทยพุทธและไทยมุสลิม และยังได้รับความรู้ด้านแพทย์แผนไทย เพื่อการพึ่งตนเองในเมืองต้น เมื่อยามเจ็บป่วยไข้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถ่ายทอดความรู้ด้านแพทย์แผนไทยทั้งเภสัชกรรมและการนวดแผนไทยแก่ผู้เข้าเรียนที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน) จังหวัดยะลา มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๙ จนปัจจุบัน ศิษย์ของครุนิยมจึงมีทั้งศิษย์ที่ทั้ง

เป็นชาวพุทธและที่นับถือมุสลิมที่มีเครือข่ายโยงโยไปทั่วภาคใต้ที่ได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม

ศูนย์การเรียนรู้ : ร้านนิยมเกลัช ๖/๓ ถนนสุขยางค์ ๑ ต.สะเตง อ.เมือง จ.ยะลา ๙๕๐๐๐ (๐๗๓-๒๔๗-๑๒๕)

แผนภูมิที่ ๖.๒ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยของครุนิยม แก้วแสงเรือง

ครูเจือ บุญไชยสุริยา ใช้ไม้ขนาดนิ้วมือนานารี สาธิตการนวดแผนไทยแก่ ดร.รุ่ง แก้วแดง อดีตเลขาธิการสภาการศึกษา

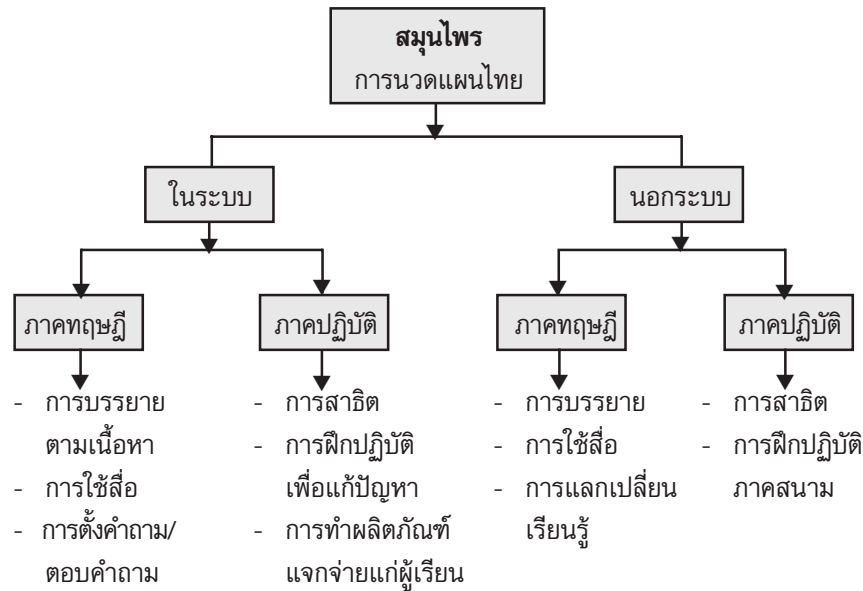
ครูเจือ บุญไชยสุริยา : แพทย์พื้นบ้านผู้มีน้ำใจแห่งอำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี ผู้จุดประกายเรื่องของการนวดโดยใช้นิ้วมือนานารี และฝ่าเท้าเทวดา ซึ่งเป็นเครื่องมือนวดกดจุดภูมิปัญญาชาวบ้านดั้งเดิมที่ได้เลือนหายไป และได้รับการยอมรับเป็นหนึ่งในผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลขึ้นใหม่ และกำลังจะทำการวิจัยเพื่อนำผลการวิจัยมาใช้ควบคู่กับนิ้วมือนานารี เพื่อให้บุคคลนำไปบำบัดสุขภาพของตนเองและครอบครัว พร้อมกับกำลังดำเนินการจดสิทธิบัตรเลขที่ ๐๕๖๐๙๗ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดอยู่ในกำมือของชาวต่างชาติ

นอกจากครูเจือมีความชำนาญเรื่องการกดจุดด้วยอุปกรณ์ภูมิปัญญาไทยแล้ว ยังมีความเชี่ยวชาญของเรื่องสมุนไพรรักษาโรค โดยเฉพาะอย่างยิ่งสูตรยานมดิ่ง ที่มีหญิงสาวชาวเยอรมันได้ลองนำไปใช้ดูและเห็นผล จึงขอซื้อสูตรในราคา ๔๕ ล้านบาท แต่ครูเจือไม่ขาย เพื่อให้เป็นสมบัติของชาติ

ครูเจือเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน ได้ทำการศึกษาเพิ่มเติมมาตลอด คิดค้นสมุนไพรรักษาโรคทั้งคน สัตว์ และพืชมาตลอด พร้อมกับความรู้ทางด้านการนวดการใช้สมุนไพรรักษาโรค ถ่ายทอดแก่ผู้สนใจทั้งการศึกษาในระบบ และนอกระบบมาตลอดมา

ผลงานทุกอย่างของครูเจือได้มีการจดสิทธิบัตรและลิขสิทธิ์ เพื่อป้องกันไม่ให้ตกอยู่ในกำมือของชาวต่างชาติ แต่ครูมีความเต็มใจที่จะถ่ายทอดให้แก่คนไทยมาตลอด

ศูนย์การเรียนรู้ : ๙๓ หมู่ ๖ ต.แม่ลาน อ.แม่ลาน จ.ปัตตานี ๙๔๑๔๐
(๐๗๓)๓๕๖-๐๑๓ (๐๑)๗๔๔-๗๔๗๒

แผนภูมิที่ ๖.๓ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยของครูเจือ บุญไชยสุริยา

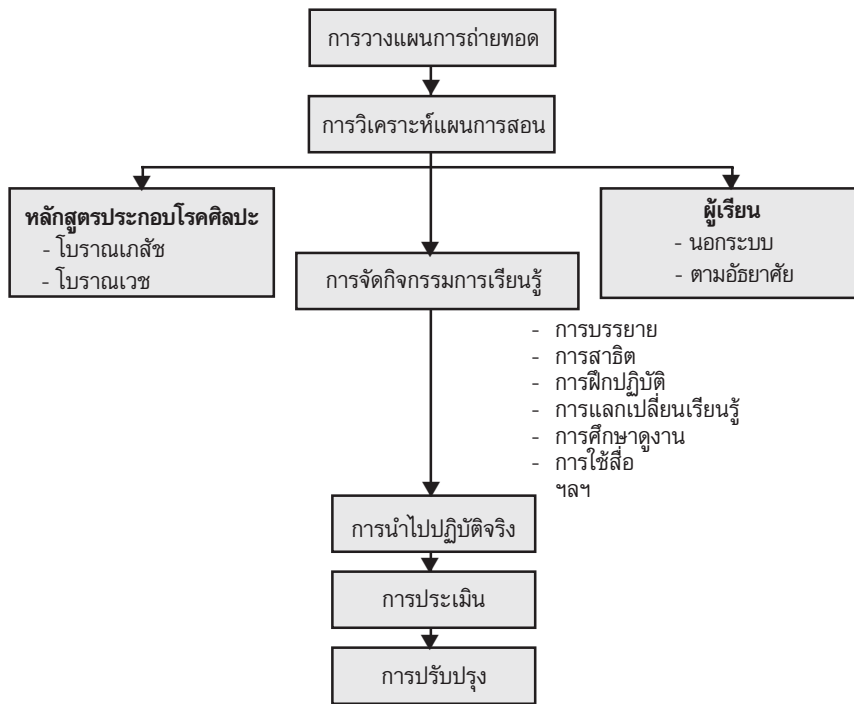
ครูจ่านง กาญจนโสภณ

ครูจ่านง กาญจนโสภณ : แพทย์พื้นบ้านผู้อุทิศตน และผู้เชี่ยวชาญด้านการบูรณาการ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากคุณตา รวมทั้งมีความรู้ด้านประกอบโรคศิลป์ สาขาโบราณเวช รวมทั้งสาขาโบราณเภสัช และได้พัฒนาความรู้เรื่องการใชยาสมุนไพรรวมทั้งสมุนไพรพื้นบ้านและประชาชน ให้ถูกต้องตามหลักแพทย์แผนไทย โดยใช้บ้านของตนเองและใช้ทุนส่วนตัวจัดหาอุปกรณ์และสื่อต่าง ๆ ให้การอบรมแก่ผู้สนใจ จนได้รับประกาศเกียรติคุณที่ประสบความสำเร็จในวิชาชีพจากสโมสรรอตราจังหวัดกระบี่ และรางวัลอื่น ๆ อีกมากมาย

จากการที่ครูจ่านงได้เปิดร้านขายสมุนไพรรักษาโรค ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหมอพื้นบ้านและผู้สนใจเรื่องสมุนไพรรักษาโรค ทำให้ทราบว่า บุคคลเหล่านั้น ยังมีความรู้ด้านสมุนไพรรักษาโรคยังไม่เพียงพอ จึงใช้ทุนส่วนตัวเปิดอบรมความรู้ต่าง ๆ ในวันเสาร์และวันอาทิตย์ที่บ้านของตนเอง โดยยึดถือตำราของกระทรวงสาธารณสุขเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ ครูจ่านง ยังแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนายเอกรัฐ กาญจนโสภณ บุตรชายที่เรียนทางด้านแพทย์แผนปัจจุบัน เพื่อหาสมมุติฐานของโรค และนำมารักษาด้านการแพทย์แผนไทย ในบางรายที่แพทย์แผนปัจจุบันหมดทางรักษา แต่ครูจ่านงสามารถวิเคราะห์โรค โดยใช้ความรู้ด้านภูมิปัญญาด้านแพทย์แผนไทย และยังส่งบุตรชายอีกคนหนึ่งคือ นายปรัชญา กาญจนโสภณ ศึกษาต่อที่อายุเวชวิทยาลัย เกี่ยวกับแพทย์แผนไทย และได้นำความรู้ที่ได้รับมาช่วยเหลือบิดาในการรักษาผู้ป่วย ขณะเดียวกันก็ได้เรียนรู้จากบิดาไปด้วย

ศูนย์การเรียนรู้ : จ่านงเภสัช ๓๙ ถ.มหาราช ซอย ๘ ต.ปากน้ำ
จ.กระบี่ ๘๑๐๐๐, (๐๗๕) ๖๑๑-๔๑๖

แผนภูมิที่ ๖.๔ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการแพทย์แบบไทยของครูจ่านง กาญจนโสภณ

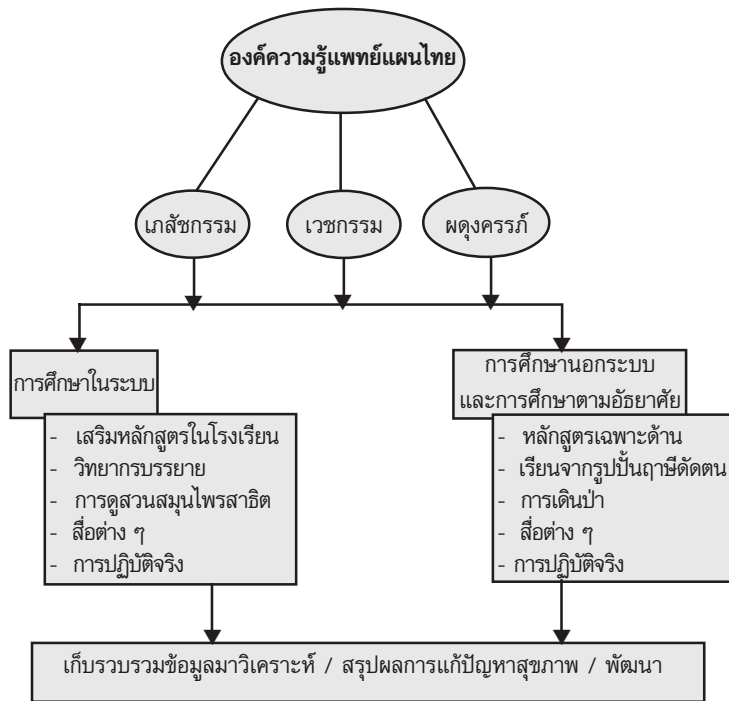
ครูกีฬา วิมลเมธี (คนนั่ง)

ครูกีฬา วิมลเมธี : ผู้ริเริ่มจัดตั้งศูนย์แพทย์แผนไทย วัดศาลามิชัย จังหวัด นครศรีธรรมราช ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ซึ่งเป็นศูนย์การแพทย์ที่เป็นที่พึ่งของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชมาตลอด โดยใช้เงินส่วนตัวจำนวน ๑,๐๕๐,๐๐๐ บาท ในการก่อสร้างอาคารจำนวน ๖ หลังเพื่อใช้ในการแพทย์แผนไทย

ครูกีฬาเป็นผู้มีความรู้ทางด้านการวินิจฉัยโรค และด้านยาสมุนไพร รวมทั้งเรื่องการอนุรักษ์เรื่องของการผดุงครรภ์โดยให้มีการถ่ายทอดแก่ผู้เรียนด้วย แม้จะมีคนนิยมน้อย แต่ต้องการรักษาภูมิปัญญาด้านนี้ไว้

พร้อมกันนี้ ครูกีฬาได้ถ่ายทอดความรู้ด้านสมุนไพรโบราณ การนวด การผดุงครรภ์แก่ผู้เรียนทั้งในระบบและนอกระบบ มีการยกย่องหลักสูตรทางด้านแพทย์แผนไทยไว้ในศูนย์การเรียนรู้วัดศาลามิชัยไว้ให้แก่ผู้เรียน เป็นการยกระดับด้านการแพทย์แผนไทยในท้องถิ่น การเป็นกรรมการยกย่องหลักสูตรการแพทย์แผนไทยของกระทรวงสาธารณสุข รวมทั้งการปั้นถาดซีดีต้นจำนวน ๘๒ ทำ เพื่อให้ประชาชนได้ศึกษาเรียนรู้วิธีการบำบัดโรคด้วยตนเอง และเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการแพทย์แผนไทยที่สำคัญของจังหวัด

ศูนย์การเรียนรู้ : วัดศาลามิชัย ถ.ราชดำเนิน อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
(๐๗๕) ๓๔๕-๑๔๖ (๐๗๕) ๓๒๔-๐๑๐

แผนภูมิที่ ๖.๕ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยของครูกึกา วิมลเมธี

สรุป

ความเคลื่อนไหวของการแพทย์แผนไทยในสังคมไทย

ในช่วง ๑๐๐ กว่าปีที่ผ่านมา ได้เกิดความถดถอย ของหมอพื้นบ้านอย่างน่าเสียดาย พร้อมกับความก้าวหน้าในการพัฒนาการอบรมของแพทย์แผนปัจจุบัน ได้แสดงสถานภาพที่ต่างกันราวฟ้ากับดิน อีกทั้งประเทศไทย ต้องนำเข้าตัวยาลและเทคโนโลยีจำนวนมหาศาล สถาบันแพทย์แผนไทย ได้วิเคราะห์ตัวเลข มาใช้จ่ายการรักษาพยาบาลทั้งหมดทั่วประเทศในปี ๒๕๔๓ มูลค่าสองแสนสามหมื่นล้านบาท

จากเหตุผลดังกล่าว ทำให้ประเทศไทยเริ่มหันมามองตัวเอง หลายฝ่ายได้ให้ความสนใจในการนำแพทย์พื้นบ้านเป็นทางเลือกหนึ่งในการดูแลสุขภาพของตนเอง มีสถาบันต่าง ๆ รวมทั้งสถาบันการศึกษาบางแห่ง เริ่มให้ความสนใจในการต่อยอดความรู้ด้านแพทย์ไทย เพื่อให้ประชาชนพึ่งตนเองด้านสุขภาพได้ รวมทั้งเป็นนวัตกรรมใหม่ในการทำประโยชน์ให้สังคม ได้แก่

๑. นายจักรา แสงมา อาจารย์คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และคณะ วิจัยสมุนไพรกว่า ๓๐ ชนิด เพื่อนำสารออกฤทธิ์ไปใช้ในการค้นหาสารที่ออกฤทธิ์เพื่อยับยั้งโรคไขหวัดนก และ โรคเอ็ดส์ เพื่อพัฒนาขึ้นใช้ในประเทศ เป็นการนำเอาที่มาบูรณาการกับความรู้ด้านแพทย์แผนไทย นำมาใช้ประโยชน์ในการรักษาโรค โดยนำสมุนไพรมาผ่านกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อต่อรองกับต่างชาติ หรือผู้ที่ฉกฉวยผลประโยชน์ จากความหลากหลายทางชีวภาพ นายจักรายังได้กล่าวอีกว่า *แนวคิดที่จะพัฒนายาขึ้นใช้เองในประเทศไทยโดยใช้สมุนไพร เป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญ* *ฐานข้อมูลเรื่องสมุนไพรเป็นสมบัติล้ำค่าของชาติ สารบริสุทธิ์ที่มีอยู่ในพืชต่าง ๆ สามารถนำมารักษาโรคได้นั้น ต้องทำเป็นวิทยาศาสตร์ ทำการรวบรวมเป็นระบบระเบียบอย่างจริงจัง ทำให้ชาวต่างชาติรู้ว่า เราทำ เติรียมให้พร้อมเพื่อต่อรองกับต่างชาติ หรือผู้ที่เข้ามาฉกฉวยผลประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย* (มติชน ๒๒ กค.๔๗ หน้า ๕)

๒. มหาวิทยาลัยรังสิต ได้เปิดหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการแพทย์แผนตะวันออก วท.บ. (การแพทย์แผนตะวันออก) ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๔๖

๓. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้เปิดสอนวิชาแพทย์แผนไทยในระดับปริญญาตรี

๔. การนวดไทยเป็นวิชาแพทย์แขนงหนึ่ง ที่สามารถบรรเทาและรักษาอาการเจ็บป่วยได้ ทำให้มีการสืบทอดภูมิปัญญาแก่คนรุ่นใหม่ที่โรงเรียนวัดบ้าน

ประสาธ กิ่งอ.บ้านด่าน จ.บุรีรัมย์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต ๑ บุรีรัมย์ ได้นำการนวดแผนไทยมาจัดกระบวนการเรียนรู้แก่นักเรียนที่สนใจ จนสามารถนำความรู้ไปบริการชุมชน สร้างงาน สร้างรายได้ ในเวลาว่างจากการเรียนได้ โดยมีครูผู้เป็นแกนนำหลักในการรับผิดชอบโครงการนวดแผนไทยหรือหัตถเวช คือ อาจารย์ระพีพรรณ พนมรัตน์ โดยประสานความร่วมมือกับคุณนิติการณ์ สมศรีสุภัค ผู้เชี่ยวชาญสำนักงานสาธารณสุข กิ่ง อ.บ้านด่านได้มาเป็นวิทยากรให้แก่นักเรียนชั้นม.๒ และม. ๓ เป็นวิชาเลือกชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สัปดาห์ละ ๒ วัน ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้เรียนมาก ซึ่งในเรื่องดังกล่าว อาจารย์สมเกียรติ บุญสิงห์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบ้านปราสาทได้กล่าวว่า เป็นนโยบายของโรงเรียนโดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่จะให้นักเรียนมีวิชาชีพติดตัวอย่างน้อยคนละ ๑ อาชีพ ซึ่งการนวดแผนไทย น่าจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับเยาวชน ที่จะได้เตรียมพร้อมตนเองในการประกอบอาชีพในภายภาคหน้า สืบทอดเป็นมรดกทางด้านภูมิปัญญาไทยให้คงอยู่ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ (สยามรัฐ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๔๗ หน้า ๔๗)

๕. สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษายกระดับนวดแผนไทยและศิลปะบำบัดไทย โดยได้เร่งพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานวิชาการและวิชาชีพภูมิปัญญาไทย ด้านการนวดแผนไทยและศิลปะบำบัดไทย เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินความรู้ ความสามารถ ทักษะ และความสามารถของบุคลากรในวิชาชีพด้านดังกล่าว

ในด้านการนวดแผนไทย อยู่ระหว่างการรวบรวม เรียบเรียงองค์ความรู้การแพทย์แผนไทยประยุกต์ การนวดไทยแบบเชลยศักดิ์ การนวดแผนไทยแบบราชสำนัก และได้เร่งยกร่างเกณฑ์มาตรฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องวิธีประเมินผล

ในด้านศิลปะบำบัดไทย กำลังรวบรวมองค์ความรู้ของศิลปะบำบัดแบบครบวงจร ตั้งแต่การผลิต เส้นใย การย้อมสี การทดสอบคุณภาพ อุปกรณ์การ

ทดสอบ รวมทั้งการพัฒนารูปแบบ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เพื่อให้องค์ความรู้ด้านศิลปะบำบัดไทยได้รับการคัดเลือกในรูปแบบวิชาการมากขึ้น และสนองนโยบายรัฐบาลที่ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางเมืองแฟชั่น

ทั้งหมดที่กล่าวมา สามารถกำหนดค่าจ้างตามความสามารถแทนวุฒิการศึกษาอย่างเดียว และเกณฑ์มาตรฐานวิชาการและวิชาชีพ สามารถเทียบโอนผลการเรียน หรือเทียบความรู้เพื่อเข้าศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนหลักสูตรเหล่านี้ด้วย (มติชน ๔ สิงหาคม ๒๕๔๗ หน้า ๓๐) นับเป็นความก้าวหน้าของการให้ความสำคัญและยกระดับภูมิปัญญาไทยแขนงต่าง ๆ

เป็นที่น่ายินดีว่า ปัจจุบันแพทย์แผนไทยได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้น แม้กระทั่งสถาบันทางด้านสุขภาพ นอกจากในโรงพยาบาลจะมีแพทย์แผนปัจจุบันแล้ว ยังมีการแพทย์ทางเลือกให้คนในชุมชนเลือกตัดสินใจในการรักษาอาการป่วยของตนเอง อย่างเช่น โรงพยาบาลอภัยภูเบศร์ ได้รับรางวัลดีเด่นจากผลิตภัณฑ์ของสมุนไพรมากมาย อาทิ รางวัลสมุนไพรคุณภาพกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ พ.ศ. ๒๕๔๗ เพราะเป็นผู้ผลักดันการวิจัยและพัฒนาทางการแพทย์แผนไทย โดยตระหนักว่า หมอยาพื้นบ้านคือผลิตภัณฑ์ของชีวิตคือภูมิปัญญาของแผ่นดินที่ต้องการสืบสาน (คม ชัด ลึก ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๔๗ หน้า ๓๒)

สำหรับการแพทย์แผนไทยกับชุมชนนั้น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ได้ทำการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านนา ตำบลม่วงนา กิ่งอำเภอดอน จังหวัดกาฬสินธุ์ มีประชากรอยู่ราว ๑,๐๙๖ คนนั้น ได้ก่อตั้งมายาวนานตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ ยังมีหมอพื้นบ้านอยู่ราว ๒๔ คน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จึงได้ร่วมมือกับชุมชนทำวิจัยพบว่า แม้ว่าชุมชนบ้านนาจะมีหมอ ๒๔ คน แต่ส่วนใหญ่จะเป็นคนต่างถิ่นมาใช้บริการ เพราะชุมชนอยู่ห่างกัน งานวิจัยได้รวบรวมองค์ความรู้ข้อมูลเกี่ยวกับโรค การรักษา การใช้สมุนไพร แต่สมุนไพรเริ่มลดน้อย จนชาวบ้านรู้จักเพียง ๒๔ ชนิด และได้ทำลายส่วนที่ไม่รู้จักไปด้วย

อบต.บ้านนาจึงได้พยายามรวบรวมไว้จนได้ถึง ๑๒๖ ชนิด ตั้งเป็นป่าสมุนไพรของหมู่บ้าน ทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน สอนโดยแพทย์พื้นบ้าน ทำให้ชาวบ้านรู้จักการรักษาโรคด้วยสมุนไพรมากยิ่งขึ้น (มติชน ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๔๗ หน้า ๕)

ปัญหาทางด้านแพทย์แผนไทยจากมุมมองของอธิบดีกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

นายแพทย์วิชัย โชควิวัฒน์ อธิบดีกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ได้ให้สัมภาษณ์แก่ผู้สื่อข่าวในมติชนสุดสัปดาห์ (มติชนสุดสัปดาห์ ๑๙-๒๐ มกราคม ๒๕๔๗ ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๑๒๓๑) ถึงการดำเนินด้านการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกว่า มีความยากบางประการที่ทำให้การแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก สามารถทัดเทียมกับแพทย์แผนปัจจุบันได้ เพราะสาเหตุที่สำคัญ ได้แก่ การแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกล้วนมีทฤษฎีพื้นฐานแตกต่างกันเกือบจะสิ้นเชิงกับทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ จึงทำให้ยากแก่การพิสูจน์และการพัฒนา การแพทย์แผนไทยถูกทอดทิ้งมาตั้งแต่ปี ๒๔๕๔ ประมาณ ๙๐ ปีมาแล้ว เริ่มมีการฟื้นฟูใหม่เมื่อ ๒๐ กว่าปีที่ผ่านมา สัดส่วนการใช้ยาไทยทั้งในโรงพยาบาลและในตลาดยาทั่วไป มีเพียง ๑-๒ % เท่านั้น เพราะแพทย์และบุคลากรสาธารณสุขเรียนมาตามหลักการแพทย์แผนปัจจุบัน ไม่มีความเชื่อถือยาไทย ทั้งยาไทยเองก็ขาดการพิสูจน์ทั้งด้านสรรพคุณ ขนาด ความปลอดภัย และคุณภาพมาตรฐาน ขณะที่บัญชียาหลักแห่งชาติมีอยู่ทั้งสิ้น ๙๕๘ ชนิด แต่มียาไทยเพียง ๙ ชนิดเท่านั้น

นายแพทย์วิชัยได้เสนอยุทธศาสตร์ในการพลิกฟื้นการพัฒนาแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกโดยเฉพาะยาไทยว่า ต้องเร่งรัดให้มีการศึกษาวิจัยยาไทยให้มากขึ้น โดยการศึกษาวิจัยต้องมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในระดับชาติ และในอนาคตต้องเป็นที่ยอมรับในระดับสากลด้วย รวมทั้งได้เสนอ

ให้กระทรวงแต่งตั้งคณะกรรมการ เพื่อทำการศึกษารายละเอียดดังกล่าว

ขณะนี้กรมฯ ในฐานะที่ต้องดูแลศาสตร์การแพทย์ที่หลากหลายมาก จึงจัดให้มีการประชุมทางวิชาการทุกสัปดาห์อย่างต่อเนื่อง โดยเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปเข้าฟังในวันพุธเวลา ๑๐.๐๐-๑๒.๐๐ น. ทำให้มีโอกาสได้เรียนรู้ศาสตร์ที่หลากหลายทั่วโลก เช่น เรื่องธรรมชาติบำบัดจากประเทศอินเดีย ศาสตร์การออกกำลังกายจากประเทศจีน ย่ำขางตอกเส้นจากล้านนา และภูมิปัญญาหมอยุี่นครศรีธรรมราช ขณะนี้ได้รวบรวมผลงานดังกล่าว รวมทั้งจัดทำคู่มือประชาชนด้านการแพทย์แผนไทยเพื่อจัดพิมพ์เผยแพร่ต่อไป

นายแพทย์วิชัย ยังได้แจ้งให้ประชาชนทราบว่า ได้มีการเร่งรัดเกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย ซึ่งได้ผลักดันมาตั้งแต่ปี ๒๕๔๒ แต่ยังไม่มีความคืบหน้า เพราะต้องมีการออกกฎหมายลูกหรือกฎหมายลำดับรองอีกหลายฉบับ ซึ่งต้องใช้เวลาในการพิจารณากฎหมายทุกฉบับอย่างรอบคอบ ซึ่งหากกฎหมายฉบับดังกล่าวมีผลบังคับใช้ได้จริง ก็จะก่อให้เกิดผลดีแก่ครูภูมิปัญญาไทยด้านแพทย์แผนไทยของสำนักงานฯ หรือผู้ทำงานเกี่ยวข้องด้านแพทย์แผนไทยของประเทศอย่างแน่นอน

บรรณานุกรม

การแพทย์แผนไทย สถาบัน กระทรวงสาธารณสุข. พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๔๒, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึก ๒๕๔๕, ๘๗ หน้า.

นายแพทย์วิชัย โชควิวัฒน์. กัมปนาทใหม่งานยาก กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, ๑๙-๒๐ มีนาคม ๒๕๔๗ ปีที่ ๒๔, ฉบับที่ ๑๒๓๑.

มก.รุกใช้ไอทีวิจัยสมุนไพร หลังคลำถูกทางหาสารยับยั้งรักษาโรคเอดส์-ไข้หัวदनก, มติชน ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๔๗.

หมอยาบ้านนา พันพภูมิปัญญาสร้างป่าสมุนไพรร. มติชน ๒๒ กรกฎาคม
๒๕๔๗.

สกอ.ยกระดับขนาด-ศิลปะผ้าไทย. มติชน ๔ สิงหาคม ๒๕๔๗.

คม ชัด ลึก. ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๔๗.

สยามรัฐ. ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๔๗.

ความนำ

สงบ สงเมือง ได้ร่วมศึกษาวิจัย กับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ในโครงการวิจัยเศรษฐกิจหมู่บ้านไทย มูลนิธิภูมิปัญญา และมูลนิธิเตมึน้ำใจ ให้สังคม เรื่อง เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ ในรอบห้าทศวรรษที่ผ่านมา และได้นิยามชาวประมงพื้นบ้านหรือชาวประมงขนาดเล็กกว่า หมายถึงชาวประมงที่ทำการประมงโดยใช้หรือไม่ใช่เรือก็ได้ ถ้าใช้เรือก็เป็นเรือกอและท้ายตัด หรือเรือหัวโทง หางยาว และเรืออื่น ๆ ตั้งแต่ไม่มีเครื่องยนต์ จนใช้เครื่องยนต์ ระหว่างหนึ่งถึงเจ็ดแรงม้าเท่านั้น ใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำแบบเรียบง่ายไม่ซับซ้อน เครื่องมือสามารถจับสัตว์น้ำได้เฉพาะชนิด โดยเน้นเรื่องการอนุรักษ์สัตว์ไว้ด้วย ซึ่งข้อจำกัดของขนาดของเรือและเครื่องมือจับสัตว์น้ำ ชาวประมงพื้นบ้านจะสามารถทำมาหากินได้แต่เฉพาะตามแนวชายฝั่ง อ่าวทะเลน้ำตื้น ทะเลสาบ และแม่น้ำลำคลองเท่านั้น

สงบยังศึกษาพบว่า ประมงดั้งเดิมจริง ๆ เป็นเรื่องของการหาปลามา ยังชีพเป็นกับข้าวหรืออาหารคาว มากกว่ากิจกรรมเชิงธุรกิจ ชุมชนชาวไทยพุทธ มีคติข้อหนึ่งว่า การจับสัตว์น้ำเพื่อการค้าเป็นบาป เป็นการค้าชีวิตสัตว์ตามข้อห้ามในศีลห้าปาณาติบาต การจับสัตว์น้ำเชิงพาณิชย์ทางภาคใต้ จึงกลายเป็นกิจกรรมของคนจีนต่างด้าว คนไทยมุสลิม และคนไทยเชื้อสายจีนเกือบทั้งหมด

การประมงพาณิชย์เป็นกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจตัวอย่างของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติแบบล้างผลาญ เกินขีดความสามารถของระบบธรรมชาติ ที่จะผลิตทดแทนได้ทัน โดยพึ่งพิงเครื่องมือ พลังงานและอุปกรณ์ต่าง ๆ จากภาคทุน รัฐบาลหลังสงครามโลกครั้งที่สองในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก มีการเน้นทางด้านประมงมากเป็นพิเศษ แบบก้าวกระโดด ทำให้ประมงในผลิตภัณฑ์ภาคเพิ่มขึ้น เป็นเวลาร่วมสองทศวรรษ จนกระทั่งทศวรรษ ๒๕๒๐ เป็นต้นมา เริ่มประสบปัญหาการลดลงของจำนวนสัตว์น้ำ

จังหวัดทางภาคใต้ส่วนใหญ่จะเป็นจังหวัดที่อยู่ติดชายทะเลตามสภาพภูมิประเทศ การต่อสู้ของครุภูมิปัญญาไทยเพื่อคงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของทะเล โดยใช้ทั้งการต่อสู้ด้วยวิธีรุนแรงและใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิม จึงเป็นเรื่องที่น่าติดตามและศึกษา ดังเช่นกรณีของครุหมู่หามะสุกรี มะสะนิงที่จะกล่าวต่อไป

ครุหมู่หามะสุกรี กับเครือข่าย ร่วมประชุมเสวนาแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล

ครุหมู่หามะสุกรี มะสะนิง : ครุภูมิปัญญาไทยผู้ต่อสู้เพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทะเลชาวจังหวัดปัตตานี เนื่องจากทรัพยากรทางทะเลถูก

นำไปใช้ประโยชน์ของคนส่วนน้อย แกนนามุสลิมคนสำคัญผู้นี้ ได้ร่วมกันอนุรักษ์ชายฝั่งทะเล ๒๐ หมู่บ้าน รอบชายฝั่งตะวันออกความยาว ๑๑๖ กิโลเมตรของจังหวัดปัตตานี จนเป็นผลสำเร็จ

จังหวัดปัตตานี เป็นจังหวัดเล็กอันดับสองรองจากจังหวัดภูเก็ต ที่มีประชากรร้อยละ ๗๓ นับถือศาสนาอิสลาม ในส่วนของการประกอบอาชีพประมงนั้น จะเป็นประมงพื้นบ้าน ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดและยากจนที่สุด ซึ่งกลุ่มคนดังกล่าว ได้ใช้เครื่องมือประมงพื้นบ้านในการทำประมง ต่อมาประสบปัญหาจากการใช้จวนลาก อวนรุนจากนายทุน ซึ่งได้ทำลายความอุดมสมบูรณ์ของทะเล ในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ เพราะอวนรุนเล็กจะทำประมงบริเวณชายฝั่งในเขต ๓,๐๐๐ เมตรทั้งสิ้น ซึ่งระยะทางดังกล่าว ได้ทำลายแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน ส่วนนอกเขตจะมีอวนรุนใหญ่ จึงเกิดการรวมตัวกันเป็นชมรมชาวประมงพื้นบ้าน จังหวัดปัตตานี โดยมีครุหมู่หามะสุกรี มะสะนิง เป็นกรรมการสมาคมชาวประมงพื้นบ้าน ร่วมกันต่อสู้กับนายทุนโดยใช้วิธีรุนแรง

ปัญหาดังกล่าว เป็นประเด็นปัญหาจากการกำหนดนโยบายที่ผิดพลาดของรัฐ โดยให้อวนรุนจดทะเบียนปี ๒๕๑๓ จนปัจจุบันมีเรืออวนรุนจำนวนกว่า ๔,๒๕๓ ลำ ซึ่งมีศักยภาพในการทำลายล้างความอุดมสมบูรณ์ของทะเลสูงมาก ทำให้ชาวบ้านประสบปัญหามาร่วม ๓๐ ปี และพยายามคลี่คลายปัญหา มาตลอด แต่ไม่สำเร็จ จนกระทั่งต้องรวมตัวกัน เพื่อเปลี่ยนรูปแบบและทิศทางในการผลักดันการแก้ปัญหา

ครุหมู่หามะสุกรีกับชาวบ้านต้นหยงเปาว์จึงเริ่มต่อสู้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๓๕ โดยร่วมมือกับปราชญ์ชาวบ้านอาวูโส โดยหาทางออกด้วยการแสวงหาความร่วมมือ ครุหมู่หามะสุกรีเป็นผู้มีบุคลิกที่ประนีประนอม อ่อนนอกแข็งใน และเข้าใจกลไกการทำงานของรัฐบาล และพบว่าข้าราชการในพื้นที่อยู่ในภาวะที่ไม่มีอำนาจจริงในการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อการป้องกันและปราบปรามเรืออวนรุน เช่น ศอบต. นายอำเภอ รวมทั้งปัญหาการเมือง เช่น สมาชิกสภา

ผู้แทนราษฎร ซึ่งไม่เป็นผลสำเร็จ จึงขอความร่วมมือกับนักวิชาการ ผู้ว่าราชการจังหวัด ตำรวจ นักพัฒนาเอกชน พันธมิตร ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๖ จนเริ่มมีบุคคลภายนอกมาช่วยประสานงานให้กับราชการ และต่อสู้ด้วยข้อมูล โดยเฉพาะจากฐานงานวิจัยที่ได้ร่วมดำเนินการกับชาวบ้าน หน่วยงานราชการ ที่ช่วยเหลือมากที่สุด คือ ผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานี นอกจากนี้ครูมหาเมะสุกรี ยังได้ฟื้นฟูภูมิปัญญาดั้งเดิมโดยการทำปะการังเทียมพื้นบ้านที่เรียกว่า ชั้ง จนสามารถเพิ่มจำนวนสัตว์น้ำได้

ต่อมาชาวบ้านได้ร่วมกับตำรวจจับอวนรุน เพราะปัญหาอวนรุนที่เกิดขึ้น เปรียบเสมือนไฟไหม้บ้านและไฟลุกลาม ต้องใช้กลไกของรัฐ ซึ่งเปรียบเสมือน รถดับเพลิง จนได้รับงบประมาณจากรัฐ คือจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จำนวน ๒๕ ล้านบาท เป็นโครงการนำร่องยกเลิกอวนรุน และได้รับเรือตรวจ การจากรัฐมา ๑ ลำอีกด้วย

ที่กล่าวมา เป็นการสะท้อนให้ชุมชนซึ่งรับรู้เหตุการณ์ทั้งหมด และ ค่อย ๆ เรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาจากเหตุการณ์จริง และลองผิดลองถูกมา ตลอด จนถึงขั้นทำวิจัยด้วยตนเอง ฉากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นบทเรียนจาก ชีวิตจริง หรือชุดความรู้ที่ทุกคนได้ผ่านประสบการณ์มาด้วยกัน ได้เรียนรู้วิธีการ แก้ปัญหาโดยอาศัยภูมิปัญญาดั้งเดิมและแก้ปัญหาอย่างมีสติ ครูมหาเมะสุกรี เห็นว่าควรต้องมีพันธมิตรเป็นแนวร่วมด้วย จึงนิยมการถ่ายทอดผ่านสื่อในแนว กว้าง และศูนย์เรียนรู้ดังกล่าว ซึ่งเป็นห้องทะเลกว้างใหญ่เปรียบเสมือนห้อง เรียนที่มีชาวบ้านเป็นผู้เรียน มีการทำลายและการป้องกันทรัพยากรทางทะเล เป็นบทเรียนและแบบฝึกหัด มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ทั้งหมดสู่เยาวชนรุ่นหลัง เพื่อรับรู้ถึงปัญหา และหาทางป้องกันด้วยภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์

ยุทธศาสตร์ที่ครูมหาเมะสุกรีนำมาใช้แก้ปัญหาได้แก่

๑. บุคลิกส่วนตัว เป็นคนอ่อนนอกแข็งใน ยอมรับกฎระเบียบราชการ สามารถพูดได้ทั้งภาษาไทยและภาษายาวี ทำให้เกิดการติดต่อประสานงานทั้ง

ในพื้นที่และนอกพื้นที่

๒. ผลักดันให้มีมาตรการทางกฎหมายเลิกใช้อวนรุน แต่ให้ใช้เครื่องมือ ประมงพื้นบ้าน

๓. สร้างองค์ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรทางทะเลแก่ชุมชน

๔. เพิ่มบทบาทของชุมชนชาวประมงพื้นบ้านด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร ทางทะเล โดยใช้ ชั้ง ประการังเทียมอันเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้าน รวมทั้ง มีมาตรการทางกฎหมายลงโทษผู้กระทำผิด

ผลจากความล้มเหลวของการจัดการประมงในอดีต ซึ่งได้แสดงออกมา เป็นรูปธรรมที่เด่นชัด คือ การเสื่อมโทรมของทรัพยากรประมง ไม่ว่าจะเป็น ทรัพยากรประมงชายฝั่งหรือห่างฝั่ง นักจัดการประมง จึงได้พยายามหา แนวทางใหม่สำหรับการจัดการประมงที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้เป็นการพัฒนา ประมงชายฝั่งหรือห่างฝั่งแบบยั่งยืน จนทำให้เกิดมาตรการในการจัดการประมง รูปแบบต่าง ๆ มากมาย มาตรการต่าง ๆ ที่ออกมาไม่ได้คำนึงถึงชาวประมง หรือชุมชนชาวประมง ซึ่งในความเป็นจริง ผู้ที่ควรมียุทธศาสตร์ที่สุดคือชาว ประมง มิใช่เจ้าหน้าที่รัฐ มาตรการต่าง ๆ เหล่านี้ หากชาวประมงไม่ปฏิบัติ ตามก็ไร้ผล

จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ กังวาลย์ จันทรโชติ ร่วมกับสำนักงานกอง ทุนสนับสนุนการวิจัย ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการประมงโดยชุมชน ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ พบว่า ในเรื่องการจัดหามาตรการในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทาง ทะเลนั้น ได้มีการดำเนินการให้เป็นรูปธรรมในระดับโลก กล่าวคือ ในการ ประชุมขององค์การสหประชาชาติ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ได้ มีความพยายามแสวงหาแนวทางในการจัดการทรัพยากรที่เหมาะสมกับการ เปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน และข้อสรุปก็คือ ในการจัดการทรัพยากรธรรม ชาติใด ๆ นั้น รัฐไม่ควรดำเนินการแต่ผู้เดียว รัฐจะต้องเปิดโอกาสให้ ผู้ใช้ทรัพยากรเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการด้วย ซึ่งแนวคิดนี้ องค์การ

สหประชาชาติได้บรรจุไว้ใน AGENDA ๒๑ DECLARATION และสนธิสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นว่า การที่จะรักษาทรัพยากรไว้ให้มนุษย์ชาติได้ใช้ต่อไปในอนาคตนั้น จะต้องให้ผู้ใช้ทรัพยากรได้เป็นเจ้าของทรัพยากรนั้น และทำหน้าที่ในการดูแลรักษาและจัดการเพื่อให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้นอย่างยั่งยืน ดังเช่นกรณีการต่อสู้ของครุฑหามะสุกรี มะสะนิงและชุมชน

กังวาลย์ จันทรโชติ ได้สรุปข้อคิดเห็นในงานวิจัยดังกล่าว เพื่อผลในการพัฒนาการจัดการประมงโดยชุมชนว่า ผลจากการจัดการประมงชายฝั่งที่รัฐได้ดำเนินการมาในอดีตซึ่งเป็นการทำการประมงแบบเสรี ได้ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรชายฝั่งมาก และอาจนำไปสู่การล่มสลายของการประมงขนาดเล็กในที่สุด รัฐควรให้ชาวประมงที่มีเรือประมงขนาดเล็กได้เข้ามา มีบทบาทอย่างเต็มที่ในการจัดการการประมงชายฝั่ง อย่างเช่นกรณีของครุฑหามะสุกรี ที่สามารถร่วมกับชาวบ้านต่อสู้จนทำให้จังหวัดปัตตานี เป็นจังหวัดเดียวที่ชาวประมงพื้นบ้านร่วมกันต่อสู้ และร่วมกิจกรรมฟื้นฟูทะเลอย่างจริงจังต่อเนื่อง และเป็นระบบ ทำให้อวนรุนลดจำนวนลงมาก ความอุดมสมบูรณ์ของทะเลก็กลับคืนมาในที่สุด

ประเด็นการวิจัยที่กังวาลย์เสนอแนะให้ประเทศไทยต้องเร่งทำการวิจัย ได้แก่ การวิจัยด้านกฎหมายเพื่อให้ชุมชนมีสิทธิในการครอบครองและมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งอย่างถูกต้องตามกฎหมาย การวิจัยด้านองค์กรชุมชน เพื่อให้มีองค์กรชาวประมงที่เข้มแข็ง การวิจัยด้านเศรษฐกิจประมง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ จะมีผลกระทบที่ตรงและรุนแรงต่อการพัฒนาระบบการจัดการประมงโดยชุมชน การวิจัยด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางการประมง เพื่อให้มีความอุดมสมบูรณ์ที่ยั่งยืน รวมทั้งการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของชาวประมงขนาดเล็ก เพื่อเป็นแนวทางในการเพิ่มรายได้ให้ ซึ่งต้องมีทั้งการทำวิจัย การร่วมมืออย่าง

จริงจั่งระหว่างภาครัฐ เอกชนและภาคีต่าง ๆ และต้องใช้เวลามากพอสมควร แต่เนื่องจากการที่ทรัพยากรประมงเป็นสาธารณสมบัติ ใครก็สามารถห้ามผู้ใดมิให้เข้ามาทำการประมงได้ และทุกประเทศได้ทำการประมงแบบเสรีมาเป็นเวลานานร้อยปีแล้ว แต่สำหรับกรณีของจังหวัดปัตตานี ขอบเขตของความเสรีได้ทำให้ประมงขนาดเล็กได้รับความเดือดร้อน

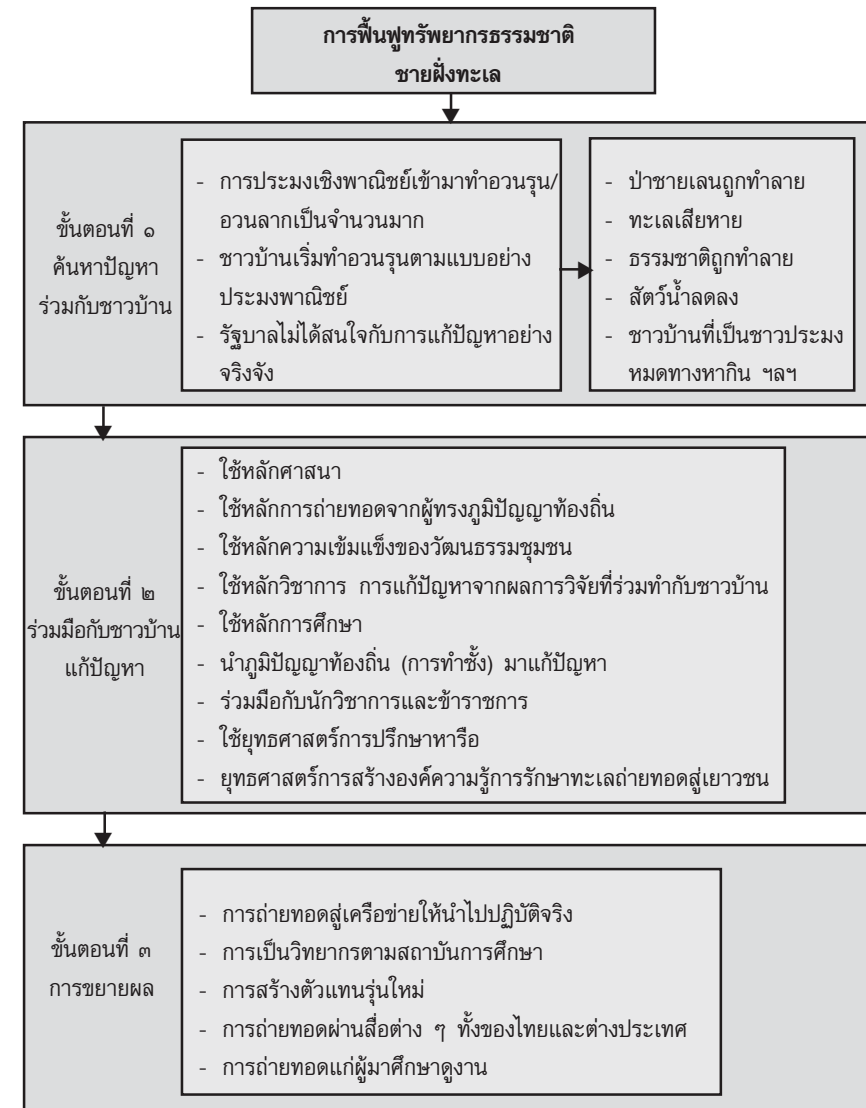
อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าในด้านการประมงมากที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของชุมชนในการที่จะเข้ามา มีบทบาทในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น จึงได้มีการกำหนดเป็นนโยบายของชาติที่จะให้ชุมชนเข้ามามีอำนาจในการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จาก**รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐** ซึ่งได้เขียนไว้อย่างชัดเจนใน**มาตรา ๔๖** ว่า *บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ และในมาตราที่ ๔๖ ยังได้ระบุไว้ด้วยว่า สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุง ดูแล รักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ*

สงบได้ศึกษา ภูมิปัญญาหากินของชาวประมงพื้นบ้าน สรุปได้ว่า ก่อนหน้านั้นได้มีการพัฒนาอย่างมีแผนฯ สิทธิการทำประมงของชาวบ้านภาคใต้ เป็นสิทธิบนพื้นฐานของระบบจริยธรรม และการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และสิ่งแวดล้อมตลอดเวลา โดยคำนึงถึงฤดูกาลต่าง ๆ แม้กระทั่งประมงพาณิชย์ก็ได้คำนึงถึงสิ่งเหล่านี้เช่นกัน ต่างกับประมงพาณิชย์หรือในยุคของการผลิตเพื่อขายที่ใช้วิธีจับแบบกวาดทะเล ชายฝั่งของทะเลภาคใต้มีฤดูกาลจับสัตว์น้ำต่างกัน ทางชายฝั่งอ่าวไทยจับกุ้งระหว่างเดือน ๑๑ ถึง เดือน ๓ ของปีถัดไป จับปู

ทะเลในช่วงเดือน ๔ ถึงเดือน ๙ จับปลาหมึกในช่วงเดือน ๕ ถึงเดือน ๑๐ ปลาทะเลจับเดือน ๔ ถึงเดือน ๑๑ หากชาวบ้านจับสัตว์น้ำโดยคำนึงถึงฤดูกาลดังกล่าวจะทำให้สามารถบริโภคอาหารทะเลสดตลอดปี

สำหรับทวิศักดิ์ สุขรัตน์ บรรยายถึงภูมิปัญญาชาวบ้านในการทำประมงว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ และสั่งสมประสบการณ์จากบรรพชนหลายชั่วอายุคน ซึ่งประกอบด้วยความรู้ทั้งที่เป็นวิทยาศาสตร์และโหราศาสตร์ อาศัยการสังเกต จดจำไว้เป็นประสบการณ์ตรงมากกว่าการบันทึก ภูมิปัญญาที่สังเคราะห์จากกระบวนการดังกล่าวได้แก่ การสังเคราะห์จากกระบวนการน้ำขึ้นน้ำลง การสังเกตลักษณะของน้ำ สังเกตการเปลี่ยนแปลงมรสุมจากทะเล

นับได้ว่า กระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องของวิถีชีวิตที่เกี่ยวกับทะเลของชาวประมงพื้นบ้าน เป็นคุณสมบัติหรือความสามารถเฉพาะตัวมากกว่าเป็นแบบแผนที่ตั้งตัว แม้ว่าองค์ความรู้ในการทำประมง จะมีการถ่ายทอดสืบต่อกันจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่อง แต่ชาวประมงแต่ละคนต้องอาศัยการทดลอง ปฏิบัติ สังเกต จดจำและฝึกฝนหาความชำนาญด้วยตนเองเป็นหลัก เจกเช่นครุฑหามะสุกรี มะสะนิง บุรุษผู้มีควมกล้าหาญและเด็ดเดี่ยวแห่งหมู่บ้านตันหยงเปาว์ผู้นี้

แผนภูมิที่ ๗.๑ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของครุฑหามะสุกรี มะสะนิง

ป่าชายเลน

ป่าชายเลน เป็นระบบนิเวศที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ สังคมของภาคใต้โดยตรงกับอาชีพประมง โดยเฉพาะประมงพื้นบ้าน ภายนอกของป่าชายเลนเป็นกลุ่มสังคมพืชที่ขึ้นตามแนวชายฝั่งที่มีลักษณะเป็นดินเลน และมีน้ำทะเลท่วมถึงสม่ำเสมอ พบตามที่ราบปากน้ำทะเลสาบ ชายฝั่งและรอบ ๆ เกาะแก่งต่าง ๆ ระบบนิเวศป่าชายเลนเป็นระบบกลาง เชื่อมโยงระหว่างระบบนิเวศบก กับระบบนิเวศในทะเล เป็นระบบนิเวศเฉพาะที่พบสิ่งมีชีวิตที่หลากหลายทั้งพืชและสัตว์ พืชสำคัญของป่าชายเลนมีตั้งแต่โกงกาง แสม ลำพู และอื่น ๆ ส่วนสัตว์มีทั้งสัตว์บก แผลงกัตอน จุลินทรีย์ และสาหร่าย ความสำคัญของป่าชายเลน จึงเป็นทั้งที่อยู่อาศัย แหล่งอาหาร การเจริญเติบโต วางไข่ และอนุบาลตัวอ่อน ของสัตว์น้ำหลายชนิด ซึ่งเป็นสัตว์น้ำ เศรษฐกิจสำคัญของภาคใต้ (ศิริลักษณ์ ช่วยพั่ง “ป่าชายเลน” : ความอุดมสมบูรณ์ริมฝั่งทะเลไทย, “ปาริชาติ” ๑๒/๒ ๒๕๔๓ หน้า ๔๕)

พิเชษฐ เดชผิว ผู้เขียนเรื่อง ป่าชายเลน และชุมชนป่าชายเลนที่บ้านยี่สาร ได้รวบรวมความคิดของนักวิทยาศาสตร์ที่ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับป่าชายเลนไว้น่าสนใจ กล่าวคือ

ป่าชายเลน เปรียบเสมือน บ้าน ของสิ่งมีชีวิตทั้งบนบกและในน้ำ

ป่าชายเลน เปรียบเสมือน คร้ว ของพืชและสัตว์น้ำ

ป่าชายเลน เปรียบเสมือน โรงบำบัดน้ำเสีย ของบริเวณชายฝั่งที่ทรงประสิทธิภาพและต้นทุนต่ำ

ป่าชายเลน เปรียบเสมือน โรงยา มีสมุนไพรให้พืชและสัตว์น้ำนำมา รักษาโรค

ป่าชายเลน เปรียบเสมือน ปอด ฟอกอากาศให้ชายฝั่ง

ป่าชายเลน เปรียบเสมือน สะพาน เชื่อมต่อระบบนิเวศของบนบกและในน้ำ เป็นรอยต่อของกระแสน้ำจืดและน้ำเค็ม

ป่าชายเลน เปรียบเสมือน อุ้งข้าวอุ้งน้ำ ของผู้คนที่อาศัยในชายฝั่ง พืชและสัตว์น้ำ

พิเชษฐยังพบว่า ป่าชายเลนทั่วโลกมีประมาณ ๑๑๓.๔ ล้านไร่ แถบเอเชีย มีพื้นที่เป็นป่าชายเลนมากที่สุด ประมาณ ๕๒.๗ ล้านไร่ หรือประมาณ ๔๗ เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ป่าชายเลน โดยประเทศอินโดนีเซียมีพื้นที่ป่าชายเลนมากที่สุด พื้นที่ป่าชายเลนในประเทศไทย ในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ สํารวจได้ ๒,๒๙๙,๓๗๕ ไร่ แต่เมื่อสำรวจในปี ๒๕๔๓ เหลือเพียง ๑,๕๒๕,๙๙๗.๖๗ ไร่

ครูจรัสศักดิ์ ท่อทิพย์

เยาวชนในจ.ภูเก็ต ร่วมกิจกรรมในโครงการการอนุรักษ์ป้าชายเลน
ของครูจ๊ะศักดิ์ ท่อทิพย์

ครูจ๊ะศักดิ์ ท่อทิพย์ : ครูภูมิปัญญาไทยชาวมุสลิมผู้ต่อสู้กับผู้มิอิทธิพลเพื่อรักษาป้าชายเลน แห่งเกาะภูเก็ตที่เป็นที่รู้จักทั่วโลกในนามของไข่มุกแห่งอันดามัน หรือไข่มุกแห่งเอเชียที่มีผู้คนทั่วโลก ใฝ่ฝันที่จะได้มาลสักครั้งหนึ่งในชีวิต มีนักท่องเที่ยวจากทุกมุมโลก มาพักตากอากาศ เมื่อยามว่างจากการทำงานหรือในวัยเกษียณ ที่ดินที่อยู่ในทุกซอกมุมจึงมีราคาแพง ทำให้จังหวัดภูเก็ตเป็นจังหวัดที่มีเศรษฐกิจติดอันดับแนวหน้าของประเทศ

สถานการณ์ดังกล่าวทำให้สิ่งแวดล้อมทางกายภาพของจังหวัดภูเก็ตถูกทำลายโดยอิทธิพลของนายทุนเพื่อการท่องเที่ยว ชายฝั่งทะเลอันสวยงามถูกสร้างเป็นโรงแรมที่พักมากมาย ป้าชายเลนที่งดงามถูกทำลายเพื่อประโยชน์ทางการค้า และตกอยู่ในกำมือของชาวต่างชาติ รวมทั้งมีบุคคลนอกพื้นที่ทั้งจากในและต่างประเทศเข้ามาจับจองมากมาย ชาวจีนที่อพยพมาจากจีนแผ่นดินใหญ่เมื่อประมาณ ๒๐๐ กว่าปีที่แล้ว กลายเป็นผู้มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจ ชาวเลซึ่งเป็นชนพื้นเมืองเดิมถูกกีดกันจนกลายเป็นพลเมืองชั้นสอง

เป็นการยากที่จะหาบุคคลที่มีความเสียสละที่ทุ่มเทร่างกาย แรงใจ ความคิด เพื่อรักษาแผ่นดินให้ทรัพยากรทางธรรมชาติของจังหวัด โดยเฉพาะป้าชาย

เลนให้ถูกทำลายน้อยลง และฟื้นฟูให้อยู่ในสภาพเดิม เพื่อการทำมาหากินสำหรับคนรุ่นนี้และรุ่นต่อ ๆ ไป เพราะความหอมหวานของผลกำไรจากธุรกิจการท่องเที่ยว (ข้อมูลป้าชายเลนของจังหวัดภูเก็ต)

จังหวัด	เนื้อที่ป้าชายเลน (ไร่)							
	๒๕๐๔	๒๕๑๔	๒๕๒๒	๒๕๒๙	๒๕๓๔	๒๕๓๖	๒๕๓๙	๒๕๔๓*
ภูเก็ต	๒๔,๑๒๕	๑๙,๓๗๕	๑๗,๘๐๐	๑๒,๐๙๔	๙,๖๗๕	๙,๖๗๕	๙,๔๔๔	เหลือ ๑๑,๙๔๙.๘๗

แผนภูมิที่ ๗.๒ แผนภูมิแสดงเนื้อที่ป้าชายเลน (ไร่) จังหวัดภูเก็ต

จากการวิเคราะห์ตัวเลขดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่า ได้มีการทำลายป้าชายเลนในประเทศไทยอย่างกว้างขวางทุก ๆ ปี สำหรับจังหวัดภูเก็ต การทำลายป้าชายเลนน่าจะมาจากสาเหตุหลัก ๆ คือ การทำเหมืองแร่ในอดีต การขยายตัวของแหล่งชุมชน ซึ่งในฐานะที่ภูเก็ตเป็นเมืองที่มีทิวทัศน์สวยงามติดระดับโลก ทำให้เกิดอัตราการย้ายถิ่นสูงทั้งจากในประเทศและต่างประเทศ การตัดไม้เกินกำลังผลิตของป่า (ตัวเลขปี ๒๕๔๓ สูงกว่าปี ๒๕๓๙ เพราะมีดินงอกใหม่)

แต่ก็นับได้ว่า ชาวภูเก็ตยังโชคดีที่ยังมีบุคคลผู้หนึ่ง คือ ครูจ๊ะศักดิ์ ผู้ซึ่งไม่สามารถอยู่นิ่งเฉยได้กับการที่ความสวยงามของเกาะภูเก็ตที่มีความงามติดอันดับโลกถูกกระทำร้ายจากนายทุน จนทำให้สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ความอุดมสมบูรณ์ของป้าชายเลนถูกทำลาย ทำให้ชาวบ้านหมดทางหากิน ครอบครัวแตกสลาย

ครูจ๊ะศักดิ์พบว่า บ้านบางโรงในอำเภอกลาง มีป้าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ ต่อมาถูกสัมปทานเผาถ่านและธุรกิจทำเทียบเรือพานิชย์ ได้ทำลายวิถีชีวิตการทำมาหากินของชาวบ้าน จึงได้ร่วมกับชาวบ้านต่อสู้และริเริ่มจัดทำโครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป้าชายเลนบริเวณเขาพระแทว และหมู่บ้านคลองบางโรงซึ่ง

ได้ชื่อว่าเป็นที่มีสภาพป่าชื้นที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดในจังหวัดภูเก็ตมาเป็นเวลาร่วม ๑๐ ปีแล้ว ครูจ๊ะจ๊ะจ๊ะได้ให้คำสัมภาษณ์แก่นิตยสารปะการังในเรื่องโครงการดังกล่าวว่า โครงการนี้จริง ๆ เกิดจากความล่มสลายของชุมชนบ้านบางโรง คือ เมื่อก่อนคนบางโรง ๖๐-๗๐% หากินกับริมคลอง ช่วงที่พวกเขากรีดยางไม่ได้ หรือฝนตก ยางผลัดใบ ชาวบ้านจะพากันมาหาปูปลาในคลองบางโรงนี้ แต่หลังจากรัฐให้สัมปทานเผาถ่านตั้งแต่ปี ๒๕๑๓ ป่าชายเลนเริ่มถูกทำลาย พวกหอย ปู ปลา ในน้ำเริ่มลดน้อยลง ชาวบ้านเองก็เริ่มนำที่ดินไปขายให้กับนายทุน เพื่อไปทำอาชีพอื่น อย่างเช่นการค้าขาย แต่ก็ประสบกับภาวะขาดทุน เพราะไม่ชำนาญ ชาวบ้านเริ่มมีหนี้สิน เกิดปัญหาขึ้นมากมาย ในชุมชน บรรดาผู้นำศาสนา ผู้นำองค์กรมัสยิดจึงร่วมกันคิด เพื่อที่จะช่วยฟื้นฟูสภาพในชุมชนให้กลับมาเหมือนเดิม

ความเป็นมุสลิมที่เคร่งศาสนา ซึ่งหลักธรรมทางศาสนาอิสลามบัญญัติอัลกุรอานถือว่า ผู้ที่ทำลายสิ่งแวดล้อม เป็นผู้ทำบาป และเชื่อว่า ทะเลเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ไว้ร่วมกันนั้น เป็นขององค์อัลลอฮ์ (พระเจ้าเป็นเจ้า) การนำหลักธรรมทางศาสนาอิสลาม ประกอบกับความเป็นผู้นำทางธรรมชาติที่มีอยู่ในตัว การมองการณ์ไกลเพื่อลูกหลานของชาวภูเก็ตในอนาคต ทำให้ศูนย์การเรียนรู้ของครูจ๊ะจ๊ะจ๊ะ ที่ได้ริเริ่มโครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลน เป็นศูนย์การเรียนรู้ธรรมชาติ ที่ฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของป่าชายเลนเขาพระแทว และคลองบางโรง ประสบความสำเร็จ

นอกจากนั้น ยุทธศาสตร์การสร้างฐานอาชีพต่าง ๆ แก่ชุมชน เพื่อป้องกันการทำลายสิ่งแวดล้อมก็เกิดขึ้น พร้อมกับการถ่ายทอดขยายผลออกไปยัง ๙ ชุมชน ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ในการสร้างความรู้ความเข้าใจ ในการพัฒนาป่าชายเลน ของคลองบางโรงให้ไปในทิศทางเดียวกัน เช่น การทำวนเกษตรในป่าชายเลน ได้แก่ การประมงพื้นบ้าน การเลี้ยงปลากระชัง การเลี้ยงหอย การเลี้ยงกุ้งในป่าชายเลน

ศูนย์การเรียนรู้ของครูจ๊ะจ๊ะจ๊ะ จึงเป็นศูนย์การเรียนรู้ธรรมชาติที่เป็นเรือแพที่ยื่นออกไปในทะเล เพื่อให้ผู้เรียนรู้ได้สัมผัสถึงความสุขที่ได้รับจากธรรมชาติ เพื่อสร้างความตระหนักและความห่วงใยให้เกิดขึ้นในใจของผู้คน ให้คนในพื้นที่ได้รับรู้ถึงความสำคัญของป่าชายเลนที่เป็นเส้นเลือดใหญ่ของคนบางโรง

การอุดช่องว่างเพื่อไม่ให้ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นมาอีก ครูจ๊ะจ๊ะจ๊ะได้สร้างฐานอาชีพให้แก่ชาวบ้านดังกล่าว เพื่อให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้โดยไม่ไปทำลายสิ่งแวดล้อม การเลี้ยงสัตว์น้ำในกระชัง การทำประมงพื้นบ้าน การสร้างงานแก่สตรี และอื่น ๆ การเป็นภาคีกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งขององค์กรภาครัฐและภาคเอกชนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ล้วนแต่ได้รับอานิสงส์จากภาคีต่าง ๆ ด้วยความศรัทธาในตัวผู้นำเจกเช่นครูจ๊ะจ๊ะจ๊ะ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และตามหลักศาสนาอิสลามที่บัญญัติไว้ว่า การทำลายสิ่งแวดล้อมเป็นบาป

งานสร้างโลกสวยด้วยมือเรา จำเป็นต้องใช้พลังกำลังทางความคิด พลังกำลังกายที่สูงมาก การต่อสู้ที่ต้องมีมวลชนเป็นแนวร่วมที่บางครั้งต้องเอาชีวิตเป็นเดิมพัน การใช้เวลาานนับสิบปี เป็นการต่อสู้ที่ยากเย็นยิ่ง หากผลออกมาแล้วสวยสดงดงาม ก็หมายถึงชีวิตที่เป็นสุขของผู้คนในชุมชน

ครูจ๊ะจ๊ะจ๊ะจึงไม่ละเลยที่จะถ่ายทอดแนวคิดดังกล่าวแก่คนทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนในสถานศึกษาต่าง ๆ การพาเยาวชนเดินป่า การมีส่วนร่วมในการปลูกต้นไม้ในป่าชายเลน การเข้าค่าย การร่วมกันรักษาประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ จึงน่าจะเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมกับการปลูกฝังจิตวิญญาณในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติแก่เยาวชนต่าง ๆ เป็นอย่างยิ่ง พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ซึ่งได้ทรงประทานไว้เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ ที่เกี่ยวกับความสำคัญของป่าชายเลน ความว่า

“ป่าชายเลนมีประโยชน์ต่อระบบนิเวศของพืชที่ชายฝั่งทะเลและอ่าวไทย แต่ปัจจุบันป่าชายเลนของประเทศไทยเรากำลังถูกบุกรุก และถูกทำลายลงไปโดยผู้แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว จึงควรหาทางป้องกันอนุรักษ์ และขยายพันธุ์เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะต้นโกงกาง ซึ่งเป็นไม้ชายเลนที่แปลกและขยายพันธุ์ได้ค่อนข้างยาก เพราะต้องอาศัยระบบน้ำขึ้นน้ำลงในการเติบโตด้วย จึงขอให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง คือ กรมป่าไม้ กรมประมง กรมชลประทาน และกรมอุทกศาสตร์ ร่วมกันหาพื้นที่ที่เหมาะสมในการทดลองขยายพันธุ์โกงกางและปลูกสร้างป่าชายเลนกันต่อไป”

การรักษาแนวป่าชายเลนของชาวบางโรงกับเหตุการณ์คลื่นสึนามิ

การรักษาแนวป่าชายเลนของบางโรงของครูจ๊ะจ๊ะจ๊ะ ได้กลายเป็นคุณอนันต์อย่างหาที่สุดมิได้ สำหรับการรักษาชีวิตทุกชีวิตและทรัพย์สินส่วนใหญ่ของชาวบางโรง ได้รอดพ้นจากการถูกคลื่นลงทะเลของคลื่นยักษ์สึนามิที่ถล่มภาคใต้ ทางชายฝั่งทะเลอันดามันอย่างคาดไม่ถึงตั้งแต่ระนอง ภูเก็ต กระบี่ พังงา ตรัง และสตูล เมื่อเวลา ๑๐.๐๐ น.ของวันอาทิตย์ที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๔๗ ซึ่งถล่มในประเทศในมหาสมุทรอินเดียรวมทั้งหมด ๑๑ ประเทศ มียอดผู้เสียชีวิตประมาณ ๑๖๐,๐๐๐ คน ประเทศอินโดนีเซียเสียชีวิตจำนวนประมาณ ๑๐๗,๐๐๐ ประเทศไทยมีทั้งคนไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติเสียชีวิตจำนวนประมาณ ๕,๓๐๐ คน รวมทั้งสูญหายประมาณ ๓,๔๐๐ คน (ไทยรัฐเหนือฟ้าได้บาดาล วันอาทิตย์ที่ ๙ มกราคม ๒๕๔๘)

สื่อที่ถ่ายทอดความสูญเสียอันใหญ่หลวงที่เกิดจากคลื่นยักษ์สึนามิตามจุดต่างๆ และได้ฉายภาพให้เห็นความโชคดีของชาวบางโรงที่มีผู้นำอย่างครูจ๊ะจ๊ะจ๊ะ ที่ได้สร้างแนวป่าชายเลนเป็นแนวกำบังจากคลื่นยักษ์มหาโหด แต่มีอาจทำลายชีวิตของชาวบางโรงได้ ส่วนที่เสียหายมีเพียงกระชังเลี้ยงสัตว์น้ำที่ครูจ๊ะจ๊ะจ๊ะ ได้สร้างเป็นฐานอาชีพให้แก่ชาวบ้านเท่านั้น ซึ่งนับเป็น

ความสูญเสียน้อยมากเมื่อเทียบกับความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของผู้คนในจุดอื่นๆ ข้อเท็จจริงดังกล่าวผู้วิจัยได้รับคำยืนยันบอกเล่าจากครอบครัวของครูจ๊ะจ๊ะจ๊ะดีเช่นกัน

แนวประการังที่ช่วยป้องกันคลื่นสึนามิที่บางโรง

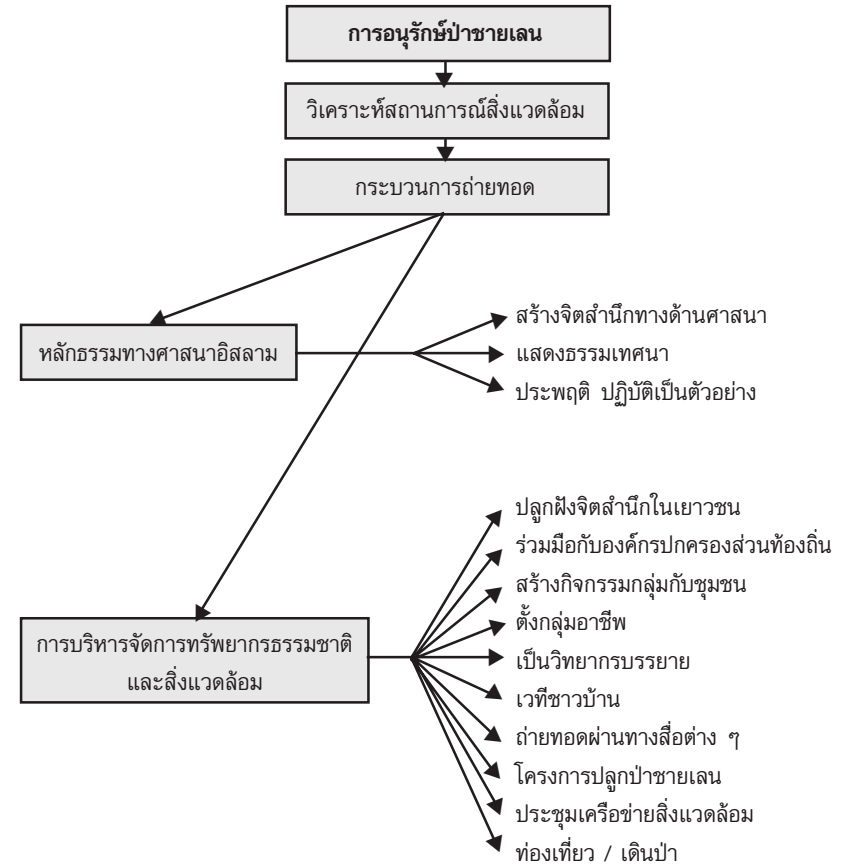

ระทึกขวัญ คลื่นยักษ์ “สึนามิ” ถล่มบริเวณชายฝั่งของหาดป่าตอง ชัดผู้คนจมหายไป กับเกลียวคลื่นก่อนจะถล่มอาคารบ้านเรือน โรงแรมและรีสอร์ทตังพินาศ (ภาพจาก นสพ.ไทยรัฐ ฉบับวันที่ ๗ มกราคม ๒๕๔๘)

ทุกชีวิตในบางโรงวันนี้ จึงมีแต่รอยยิ้ม แม้ไม่ร่ำรวยมหาศาล แต่ทุกคนก็มีกินมีใช้ อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี ความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน การพึ่งตนเองได้ ทุกคนชีวิตที่ลงตัว เป็นเส้นทางที่ให้ความสุขที่แท้จริง

นับวันสิ่งแวดล้อมถูกทำลายเพื่อผลประโยชน์ต่าง ๆ ในระดับโลก นอกเหนือจากการนำมาเป็นปัจจัยสี่ และยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น จนอาจกลายเป็นสงครามโลกในอนาคต ประเทศมหาอำนาจก่อสงครามกับประเทศที่ด้อยกว่า เพื่อแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติมาพัฒนาประเทศของตน ซึ่งขณะนี้เริ่มมีบ้างแล้ว การสงวนการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ของแต่ละประเทศ เพื่อป้องกันการฉกฉวย จึงมักเป็นประเด็นสำคัญในการประชุมระดับโลกที่ไม่เคยลงตัวที่ก็ครั้งต่อก็ครั้งประเทศมหาอำนาจก็จะเป็นผู้ชนะอยู่รำไป

ศูนย์การเรียนรู้ : ๔๐/๑ หมู่ ๓ ต.ป่าคอก อ.ถลาง จ.ภูเก็ต ๘๓๑๑๐
โทร (๐๗๖) ๒๖๐-๐๙๐, ๐๑-๘๙๒-๙๒๐๔

แผนภูมิที่ ๗.๓ แผนภูมิกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของครูจิระศักดิ์ ท่อทิพย์

สรุป

สงบ กล่าวว่า ทุกกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีกำไรและสามารถส่งออกได้ เป็นกอบเป็นกำ รัฐ นายทุน ชุนนางไทยไม่เคยมองข้าม แม้ว่าจะเป็นการทำลายระบบนิเวศและฐานทรัพยากรของประเทศก็ตาม ในแผนพัฒนาเกือบทุกฉบับ แม้ในระยะหลังจะมีการกล่าวถึงสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย แต่ในทางปฏิบัติ รัฐบาลยังให้น้ำหนักกับการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยไม่สนใจต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมมากนัก

นายพิศิษฐ์ ชาญเสนาะ นายกสมาคมหยาดฝน จังหวัดตรัง เจ้าของรางวัล The Goldman Environment prize ปี ๒๕๕๕ ที่ถูกยกย่องให้เป็นรางวัลโนเบลไพรซ์ ด้านสิ่งแวดล้อม ได้กล่าวถึงนายออบต. ในบทบาทของผู้ดูแลทรัพยากรธรรมชาติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยว่า นายออบต. ต้องมีหน้าที่ในการสร้างฐานทรัพยากรให้สมบูรณ์ เช่น ออบต.ในพื้นที่ชายฝั่ง ออบต.ในไร่นา ต้องทำให้มีความสมบูรณ์และยั่งยืน รวมทั้งต้องมีวิสัยทัศน์ เสริมสร้างระบบการศึกษาทั้งในและนอกโรงเรียน ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ในเรื่องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์ที่สุด (มติชน ๓๐ กค. ๒๕๕๗ หน้า ๘)

จะเห็นได้ว่า การทำลายฐานทรัพยากรซึ่งเป็นฐานหลักของการทำมาหากินของคนในชนบท ทำให้คนชนบทซึ่งมีความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นมากกว่าคนในเมืองต้องหนีตายเข้าเมืองมาเป็นแรงงาน แต่ผลพวงจากการพัฒนาวิทยาการสมัยใหม่ ทำให้ความรู้ของเขาหมดความหมาย เป็นความรู้ประเภทที่ไม่มีที่ໃ้ใช้ ส่วนความรู้ประเภทที่จำเป็นต้องใช้ เมื่อมาทำงานในภาคอุตสาหกรรมหรือภาคบริการ เขาก็ไม่มีทำให้กลายเป็นคนที่เสียเปรียบ ต้องมาเริ่มต้นเรียนรู้อีกกันใหม่

แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินกิจกรรมทั้งกรณีของครุฑหามะสุกรี และครุฑจระศักดิ์ เป็นการสนองเจตนารมณ์อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทาง

ชีวภาพโดยทางอ้อม ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้มีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพถือกำเนิดขึ้นมา ด้วยสาเหตุที่ว่าประชาคมโลกมีความกังวลว่าอัตราการทำลายความหลากหลายทางชีวภาพได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงตระหนักว่ารัฐบาลทั่วโลกควรจะมีการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นหลักประกันว่า จะอนุรักษ์พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และระบบนิเวศโลกไว้ให้ได้ ซึ่งประเทศไทยได้ลงนามเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ และมีผลบังคับใช้ในวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๔๗ ซึ่งอนุสัญญาดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ที่จะอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และให้แต่ละประเทศใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน (สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) ซึ่งการดำเนินการของครุฑภูมิปัญญาทั้งสองท่าน เป็นการต่อสู้เพื่อการรักษาสิ่งแวดล้อมไว้ให้คนรุ่นหลังอย่างแท้จริง

อนาคตการจัดการป่าชายเลนของไทย

หากปล่อยให้ป่าชายเลนลดลงโดยประมาณปีละ ๒๖ ตารางกิโลเมตรต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ คงใช้เวลาประมาณ ๙๒ ปี หลังจากนั้น (ประมาณหนึ่งชั่วอายุคนเท่านั้น) ป่าชนิดนี้คงหมดไปจากพื้นที่ประเทศไทย ฟังดูแล้วน่าใจหาย เพราะฉะนั้นรัฐบาล จะต้องมีนโยบายระดับชาติที่ชัดเจน ในการเพิ่มพูนพื้นที่ป่าให้มากขึ้น การจัดการป่าชายเลนควรเพิ่มบทบาทให้ป่าชายเลนเป็นทั้งแหล่งพื้นที่อนุรักษ์และป่าเศรษฐกิจพร้อม ๆ กัน บนพื้นที่เดียวกัน ย่อมจะดีกว่าการเลือกเอาด้านใดด้านหนึ่งไว้เพียงด้านเดียว การทำลายป่าชายเลนอาจทำให้เกิดภัยพิบัติได้ในอนาคต แต่การรักษาป่าชายเลนจะก่อให้เกิดคุณอนันต์ต่อมนุษยชาติดังเช่นเหตุการณ์จากคลื่นยักษ์สึนามิ เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๔๗ ที่มีแนวป่าชายเลนบริเวณบ้านบางโรงที่ช่วยปกป้องชีวิตและทรัพย์สินไว้ได้

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่ง ป่าชายเลนจะคงอยู่คู่กับแผ่นดินไทยได้ตลอดไปนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากคนไทย

ทั้งชาติ จึงสามารถผลักดันให้รัฐบาลดำเนินงานให้ลุล่วงไปตามเป้าหมายที่วางไว้ได้

เพราะเหตุดังกล่าว การรักษาป่าชายเลนและการรักษาทะเลให้มีความอุดมสมบูรณ์อยู่เสมอ เพื่อจรรโลงโลกให้น่าอยู่ สำนักงานฯ จึงได้ให้มีครูภูมิปัญญาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ด้านการรักษาทะเล และการอนุรักษ์ป่าชายเลน) ขึ้น รวมทั้งเพื่อให้เป็นทั้งแบบอย่าง ตัวคุณแก่คนในสังคมให้หันมาให้ความสนใจกับการรักษาป่าชายเลนให้มากขึ้น และเพื่อเป็นการสนองตอบพระปณิธานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ที่ทรงห่วงใยอนาคตของพสกนิกรอย่างแท้จริง

ศูนย์การเรียนรู้ : ๔๐/๑ ม.๓ ต.ป่าคลอก อ.ถลาง จ.ภูเก็ต ๘๓๑๑๐

บรรณานุกรม

- กังวาลย์ จันทโรชิตี. **การจัดการประมงโดยชุมชน**, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๑ ๘๖ หน้า.
- ปรียา วิริยานนท์. **ป่าชายเลนที่ยะหริ่ง**, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. มปป. ๓๒ หน้า.
- สงบ ส่งเมือง. **เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ ในรอบห้าทศวรรษที่ผ่านมา**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ พิมพ์ดี ๓๙๔ หน้า.
- Advance Thailand Geographic ISBN. **การจัดและการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลน ๐๔๕๙-๕๓๕๖**, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๗๓ พ.ศ. ๒๕๔๗ ๒๙๑ หน้า.
- พิเชษฐ์ เดชพิว. **ป่าชายเลน และชุมชนป่าชายเลนที่บ้านยี่สาร**, หนังสือค้นคว้าอ้างอิง กลุมสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๔ กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด, ๒๕๔๖, ๑๕๒ หน้า.

ปลัดกระทรวง สำนักงาน กระทรวงศึกษาธิการ. **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศาสนา, ๒๕๔๑, ๕๓ หน้า.

สงบ ส่งเมือง. **เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ ในรอบห้าทศวรรษที่ผ่านมา**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิมพ์ดี ๓๙๔ หน้า

ศิริลักษณ์ ช่วยพจน์. **ป่าชายเลน ความอุดมสมบูรณ์ริมฝั่งทะเลไทย**, “ปารีชาติ /๒ ๒๕๔๓ ๔๕ หน้า.

ไทยรัฐ ฉบับวันศุกร์ที่ ๗ มกราคม ๒๕๔๔

ไทยรัฐ **เหนือฟ้าใต้บาดาล** ฉบับวันอาทิตย์ที่ ๙ มกราคม ๒๕๔๔.

ความนำ

การดำเนินกิจกรรมของครัวภูมิปัญญาไทยทั่วทุกภาคในแต่ละด้าน จะมีที่มาและที่ไปไม่แตกต่างกันจนเกินไปนัก แต่สำหรับผู้ทรงภูมิปัญญาด้านกองทุนเป็นที่รู้ดีกันว่า พื้นที่ภาคใต้จะประสบความสำเร็จมากที่สุด และกลายเป็นต้นแบบให้กับภาคอื่น ๆ นำไปเป็นแบบอย่าง

เนื่องจากกลุ่มออมทรัพย์ไม่มีกฎหมายมาควบคุม แต่ใช้คุณธรรม และภูมิปัญญาด้านการบริหารจัดการที่เป็นองค์รวมมาดำเนินการ เพื่อมิให้เกิดการคัดโกง เช่นการลงโทษทางสังคม (Social Sanction) การใช้พื้นที่กำหนดขอบเขตของกลุ่มเพื่อให้ง่ายต่อการดำเนินงาน การใช้หลักธรรมทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นต้น

ข้อพิสูจน์กระบวนการทางสังคมว่าบางครั้งดีกว่ากระบวนการทางกฎหมาย เพราะผู้นำต้องมีจิตวิทยา คุณธรรมและภาวะผู้นำสูง การสร้างวัฒนธรรมของการอยู่ร่วมกัน ประชาธิปไตยพื้นบ้าน ความอดทน ความสามัคคี ความซื่อสัตย์

ที่สำคัญที่สุด คือผู้นำต้องมีความอดทนต่อการแก้ปัญหาสูงมาก ซึ่งมักจะต้องเกิดการจัดตั้งกองทุน ซึ่งต้องทำให้ชาวบ้านมีความเข้าใจ ซึ่งส่วนใหญ่ครั้งแรกจะเข้าใจว่า การจัดตั้งกองทุนเป็นเรื่องเป็นผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้นำ

และคณะกรรมการ แม้กระทั่งพระสงฆ์ คือ พระครูพิพัฒนโชติ ซึ่งเป็นแกนนำในการจัดตั้งกองทุนในชุมชนวัดดอน ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาที่ถูกชาวบ้านโจมตีว่า ท่านนำเงินไปฝากและรับดอกเบี้ยคนเดียว แต่ท่านก็ใช้ความอดทน และให้เวลาเป็นเครื่องพิสูจน์

สถานภาพการออมและกู้ยืมของชาวภาคใต้

สงบศึกษาเรื่องการออมและกู้ยืมของชาวภาคใต้ ในงานวิจัยเรื่องเศรษฐกิจชุมชนภาคใต้ ในรอบห้าทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย พบว่า ครัวเรือนมากกว่าสองในสามมีรายได้พอดี และมีเพียงเกือบร้อยละสิบที่มีรายได้เหลือเก็บ ทำให้ระดับของการออมของครัวเรือนอยู่ในเกณฑ์ปานกลางทั้งจำนวนครัวเรือนและปริมาณเงินออม กล่าวคือ ในรอบปี ๒๕๔๓ ครัวเรือนในชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ที่มีการเก็บออมประมาณร้อยละ ๕๖.๑ ของครัวเรือนทั้งหมด เงินออมเฉลี่ยครัวเรือนละ ๑๑,๒๔๓.๗๑ บาท ส่วนใหญ่เกือบหนึ่งในสี่ออมกับกลุ่มออมทรัพย์ รองลงมาเล่นแชร์ ฝากธนาคารพาณิชย์ ฝาก ธ.ก.ส. สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์การเกษตรและออกเงินกู้ในสัดส่วนร้อยละ ๗.๕, ๕.๓, ๔.๒, ๑.๙, ๑.๗, และ ๑.๓ ตามลำดับ นอกจากนี้ ยังมีการออมกับสถาบันการเงินมากกว่าหนึ่งแห่ง เป็นต้นว่า ออมกับกลุ่มออมทรัพย์แล้ว ยังออมกับสหกรณ์การเกษตร ให้กู้ในสัดส่วนที่ค่อนข้างต่ำมาก คือ เพียงร้อยละ ๑.๓ และ ๑.๒ เท่านั้นตามลำดับ ซึ่งมีเป้าประสงค์ใหญ่ที่สุดก็คือ เรื่องของทุนการศึกษา รวมทั้งมีเป้าประสงค์อื่น ๆ ที่ค่อนข้างจะหลากหลาย

จากข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าเรื่องของการออมทรัพย์กับกลุ่มออมทรัพย์เป็นวิถีชีวิตของชาวใต้ ที่มีเรื่องของ ลัทธิ กับ การพึ่งพาซึ่งกันและกัน เป็นบรรทัดฐานที่สำคัญ ครัวภูมิปัญญาด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนทั้ง ๓ รุ่นของภาคใต้มีจำนวนทั้งสิ้น ๗ คน ซึ่งมีทั้งความเหมือนและความแตกต่าง ความเหมือนก็คือ ทุกคนมีเป้าหมายที่จะนำประโยชน์จากการจัดตั้งกองทุนมาช่วย

ชุมชน เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันตามวิถีไทย แต่มีความต่างในเรื่องของการจัดการบริหารกองทุนให้สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น หัวใจสำคัญของการจัดตั้งกองทุน คือ การนำดอกผลจากกองทุนมาจัดสวัสดิการให้สมาชิก แทนที่จะพึ่งรัฐฝ่ายเดียว ส่วนใหญ่ชาวบ้านไม่ใช่ข้าราชการหรือมีเงินเดือนแน่นอน และไม่ได้รับสวัสดิการต่าง ๆ จากหน่วยงานเหมือนข้าราชการหรือพนักงานบริษัท

พระครูพิพัฒนโชติ

พระครูพิพัฒนโชติ : พระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดดอน ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ผู้ประยุกต์หลักธรรมทางด้านศาสนา ได้แก่ มงคล ๓๔ ประการ และศีลห้า มาจัดตั้งกองทุนที่เรียกชื่อว่า ธนาคารชีวิต มาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของชุมชน

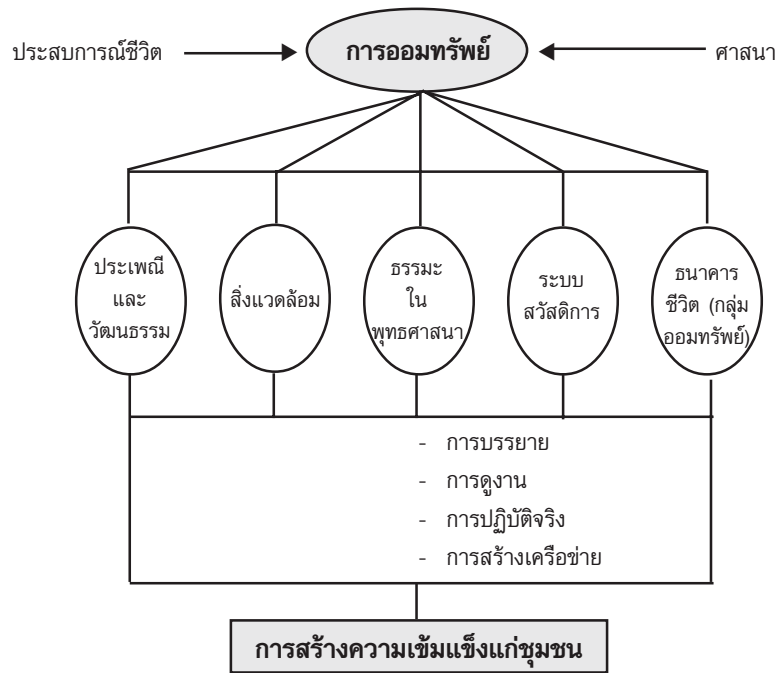
ธนาคารชีวิตในความหมายของท่านพระครูคือ การเป็นอยู่ร่วมกันอย่างปลอดภัย สมาชิกต่างมีอุดมการณ์ร่วมกันในการช่วยเหลือกลุ่ม มากกว่าคิดจะ

เอาอะไรจากกลุ่ม มุ่งพัฒนาหมู่บ้านตามโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองของรัฐบาล

กระบวนการทั้งหมดของธนาคารชีวิต เป็นการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมปรัชญา ศาสนาและประเพณี สมาชิกต้องตั้งสัจจะ การรับศีลรับพรจากการถวายภัตตาหาร ก่อนเริ่มกิจกรรมสะสมเงินในแต่ละครั้ง การรับศีล ๕ เป็นวินัยที่กลุ่มต้องยึดถือปฏิบัติตาม การจัดกลุ่มย่อยตามหลักมงคล ๓๔ ประการซึ่งมงคลเหล่านี้กลุ่มจะยึดถือเป็นอุดมการณ์ในการมุ่งมั่นให้ทำความดี เงินเป็นเพียงเครื่องมือให้คนมาพบกัน หลักธรรมทางศาสนาได้ถูกนำมาร่วมพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับการพัฒนาสังคมได้อย่างสอดคล้องและกลมกลืน

รายละเอียดในหลักการที่ต่างจากกองทุนอื่น คือ ทุกคนต้องออมวันละ ๑ บาท เดือนละ ๓๐ บาท ไม่มากไม่น้อยไปกว่านี้ เพราะท่านเกรงว่าเงินจำนวนมาก อาจทำให้สมาชิกเกิดความโลภ เงินจำนวนพอเหมาะกับฐานเศรษฐกิจของชาวบ้าน จะช่วยพัฒนาคนได้ ส่วนระบบสวัสดิการจะแตกต่างจากชุมชนอื่นๆ คือ ดอกผลของกองทุน จะไม่นำมาคืนให้แก่สมาชิก แต่จะนำมาบริหารจัดการในรูปของสวัสดิการ

ศูนย์การเรียนรู้ : วัดดอน หมู่ ๘ ตำบลคูเต่า อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา ๙๐๑๑๐,
(๐๗๗) ๔๗๐-๔๐๕

แผนภูมิที่ ๘.๑ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนของพระครูพิพัฒนโชติ

ครูอัมพร ดั่งปาน

ครูอัมพร ดั่งปาน : ครูภูมิปัญญาไทยด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน พ่อพระของคนคลองเปี้ยะ อดีตนักการภารโรงของโรงเรียนวัดช่องเขา อำเภอคลองเปี้ยะ เพื่อทำงานรับใช้โรงเรียนที่ตนเองเคยได้ศึกษาเล่าเรียน ครูอัมพร ได้ลาออกจากตำแหน่งภารโรงมาบริหารจัดการตั้งกองทุนในชุมชนของตนเอง มีความเจริญก้าวหน้ามาเป็นลำดับ จนสามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคม โดยใช้เวลาเกือบทั้งชีวิตถ่ายทอดประสบการณ์แก่บุคคลทั่วไปจนศูนย์การเรียนรู้แห่งนี้ได้รับยกย่องจากบุคคลทั่วไปให้เป็น **มหาวิทยาลัยคลองเปี้ยะ** เป็นสถาบันการเงินของคนยาก ตัวครูอัมพรเองก็เปรียบเสมือนตั้งเป็นอธิการของมหาวิทยาลัย ซึ่งนายแพทย์ประเวศ วะสี เห็นว่าเหมาะสม นอกจากเป็นที่ทำการออมทรัพย์แล้ว ยังเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องการจัดการออมทรัพย์ที่ใคร ๆ ก็มาเรียนรู้ได้แม้แต่มหาวิทยาลัยในระบบชั้นนำของประเทศ

ครูอัมพรมีแนวคิดที่ว่า ถ้าชุมชนมีสถาบันการเงินของตนเอง สมาชิกก็สามารถกู้เงินกลุ่มของตนเองไปใช้ประโยชน์ได้ทุกอย่าง สิ่งที่ดีที่สุดคือ ชุมชนสามารถรักษาดอกเบี้ยให้เป็นของชุมชนเองได้ แทนที่จะไปเสียให้กับนายทุนหรือธนาคาร พอสิ้นปีก็ได้เงินปันผลอีก รวมทั้งยังได้ประโยชน์จากสวัสดิการ ซึ่งเป็นหลักประกันของชาวบ้าน ซึ่งสงบ ได้เคยสัมภาษณ์ครูอัมพร เมื่อปี ๒๕๓๓

ตอนหนึ่งว่า

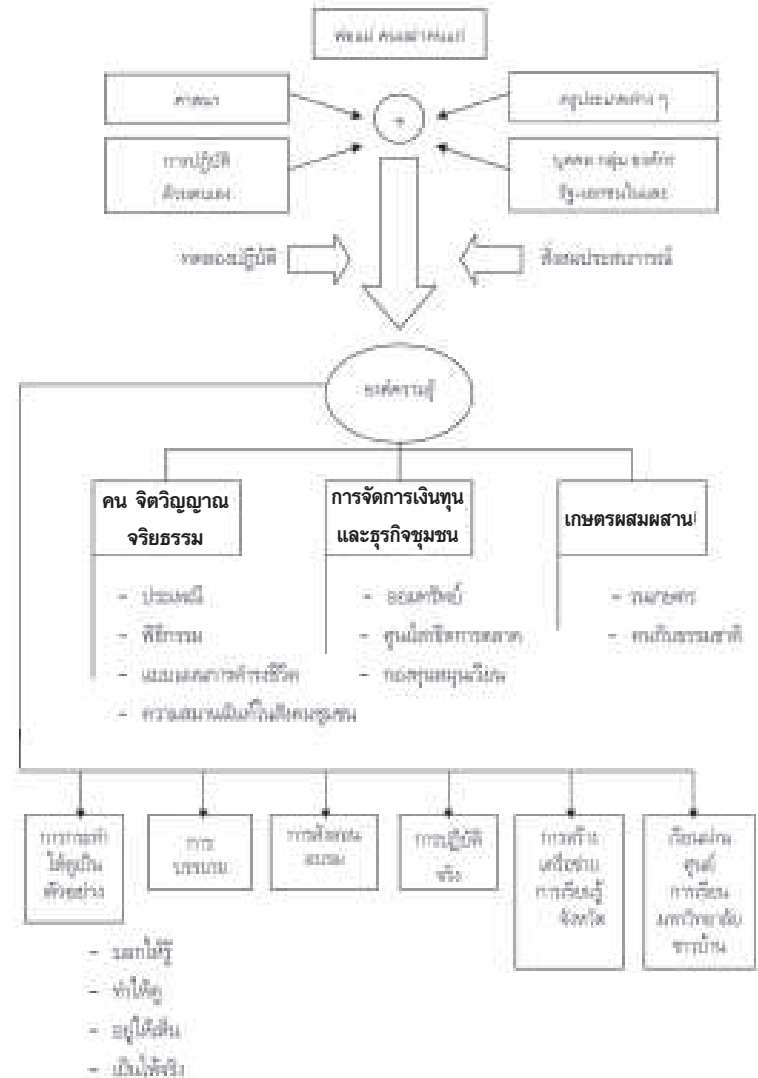
“ที่จริงกรมต้องการให้เราเอาเงินไปฝากที่ธนาคารกรุงไทย เวลาจะกู้ก็ไปธนาคาร โดยเอากลุ่มเป็นประกัน ผมว่าธนาคารคิดดอกเบี้ยเงินกู้ ร้อยละสิบแปด แต่ให้ดอกเบี่ยเงินฝากหักภาษีแล้วก็เหลือแค่ร้อยละ ๑๑.๕ แล้วชาวบ้านต้องขาดทุนไปเท่าไร กรมต้องการให้ชาวบ้านพึ่งตนเอง แต่ทำไมเมื่อระดมทุนได้แล้ว จึงต้องไปฝากและกู้ที่ธนาคาร ซึ่งเท่ากับเอาดอกเบี่ยไปให้ธนาคาร... ถ้าแค่หาเงินกู้ให้ ก็ปีชาวบ้านก็ยังจนอยู่อย่างนั้น แต่ถ้ามีสถาบันการเงินของเราขึ้นมาเอง สมาชิกสามารถมากู้กลุ่มของตัวเองไปใช้ประโยชน์ได้ทุกเรื่อง สิ่งที่ดีที่สุดคือ เราสามารถรักษาดอกเบี่ยให้เป็นของเราเองในที่สุด แทนที่จะเสียให้นายทุนหรือ ธ.ก.ส. หรือที่อื่น ๆ ก็มาเสียให้พวกเรากันเอง มิติดีกว่าหรือ พอสิ้นปีก็ได้เงินปันผลอีก”

กฎระเบียบที่ครูอัมพรนำมาใช้บริหารจัดการกลุ่ม คือ ระบบคุณธรรม ผ่านทางกระบวนการและระเบียบปฏิบัติสำหรับคณะกรรมการและสมาชิก ซึ่งครูอัมพรสรุปว่า ถ้าคุณธรรมนำระเบียบ ระเบียบก็ออกมาชัดเจน เหมาะสม ถ้าคนร่างระเบียบไม่มีคุณธรรม คุณธรรมก็ออกมาบิดเบี้ยว

ครูอัมพรได้เรียนรู้การจัดการกองทุนจากการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ของกระทรวงมหาดไทย ที่ล้มเหลว และนำมาปรับประยุกต์ใช้กับชุมชน โดยเริ่มวางระเบียบกลุ่มและหลักการกระจายอำนาจ พร้อมทั้งเรียนรู้การจัดสวัสดิการชุมชนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการพัฒนาครบวงจรชีวิต และนำมาปรับประยุกต์พัฒนาระบบการจัดสวัสดิการในคลองเปี้ยะ และตั้งชื่อใหม่ว่า กลุ่มออมทรัพย์คลองเปี้ยะ ปัจจุบันมีเงินหมุนเวียนกว่า ๑๐๐ ล้านบาท ทำให้ชุมชนคลองเปี้ยะมีภูมิคุ้มกันที่ดี นับได้ว่าครูอัมพรเป็นต้นคิดของการวางแนวทางในการบริหารทุนให้กับชุมชน จนชุมชนมีความเข้มแข็ง

ศูนย์การเรียนรู้ : สำนักงานกลุ่มออมทรัพย์คลองเปี้ยะ อ.คลองเปี้ยะ

จ.สงขลา ๙๐๑๓๐

ที่มา : พัฒนามาจากแผนภูมิของมูลนิธิหมู่บ้าน

แผนภูมิที่ ๘.๒ แผนภูมิแสดงกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนของครูอัมพร ด้วงปาน

ครูลักษ์ หนูประดิษฐ์

ครูลักษ์ หนูประดิษฐ์ : ประชาชนชาวบ้านชุมชนคลองหะ อำเภอกาบัง จังหวัดสงขลา ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๖ หมู่บ้านคลองหะ ตำบลคลองหะ จ.สงขลา เป็นหมู่บ้านที่พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ไปก่อนหน้านี้ จนกลายเป็นที่ดูงานของกรมพัฒนาชุมชนและผู้นำชาวบ้านต่าง ๆ ทั่วประเทศ กลุ่มอาชีพที่สำคัญคือ การพัฒนาคุณภาพยางแผ่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มไม้ดอก กลุ่มไม้ประดับ ซึ่งมองดูผิวเผินเหมือนกับว่าหมู่บ้านประสบความสำเร็จในการพัฒนา แต่สิ่งที่เห็นกลับไม่ใช่ความจริงทั้งหมด

ครูลักษ์ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน พบว่า จริง ๆ แล้ว ชาวบ้านส่วนใหญ่มีหนี้สิน ไม่สามารถพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริง แต่ต้องพึ่งเงินนอกระบบ บ้างก็เป็นลูกค้ายกยืมธนาคาร สหกรณ์ต่าง ๆ ครูลักษ์จึงเริ่มศึกษาระบบธนาคาร สหกรณ์การเกษตร และกลุ่มออมทรัพย์ และเป็นแกนนำหลักในการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคลองหะ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ โดยปล่อยกู้กันเอง ถ้าไรของดอกเบี้ย กลุ่มจะเป็นผู้จัดการจัดการและสร้างระบบการออม เพื่อให้ชาวบ้านหลุดพ้นจากการเป็นหนี้

ขณะนั้นสหกรณ์การเกษตรขนาดใหญ่ซึ่งจัดตั้งในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ ประสบภาวะขาดทุนและล้มในปี พ.ศ. ๒๕๒๗ เพราะต้องเป็นหนี้เงินกู้จากธนาคาร ในการดำเนินการจัดตั้ง ซึ่งต้องเสียดอกเบี้ย รายได้ไม่สัมพันธ์กับรายรับ ทำให้เกิดหนี้พอกพูน ชาวสหกรณ์จึงต้องไปกู้เงินจากแหล่งอื่นมาจ่ายหนี้แก่ธนาคาร เกิดภาวะหนี้สินซ้ำซ้อน

ครูลักษ์ได้รับเชิญให้มาแก้ปัญหาการบริหารสหกรณ์ที่ล้มเหลวในปี พ.ศ. ๒๕๒๗ โดยดำรงตำแหน่งเป็นประธานสหกรณ์การเกษตร ครูลักษ์จึงนำหลักการของกลุ่มออมทรัพย์ ระบบสหกรณ์ ระบบธนาคาร มาบูรณาการกระบวนการบริหารสหกรณ์ โดยให้สมาชิกสะสมสัจจะกันเอง ออมเงินกันเอง ผลกำไรที่ได้กลับมายังกลุ่ม โดยไม่ต้องอาศัยแหล่งเงินทุนจากภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของสหกรณ์ร่วมกัน

ในที่สุดสหกรณ์ก็ได้ฟื้นตัวในที่สุด เป็นแบบอย่างให้ทุกสหกรณ์ในจังหวัดสงขลามาไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการระบบการเงินจนปลอดหนี้ ปัจจุบันสหกรณ์การเกษตรขนาดใหญ่มีเงินฝากประมาณ ๒๐๐ กว่าล้านบาท มีเงินถือหุ้น ๓๙ ล้านบาท ให้บริการเงินกู้ประมาณ ๑๗๐ ล้านบาท คงเหลือยอดเงินอีกประมาณ ๓๐ กว่าล้านบาท เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ แต่ดอกเบี้ยเงินฝากสูงกว่าภายนอก คือ ให้ผลตอบแทนร้อยละ ๕ ถือได้ว่า ครูลักษ์เป็นผู้ปฏิวัติระบบสหกรณ์เป็นคนแรกของประเทศไทย

ควรที่จะมีการแพร่ขยายให้ใช้ระบบสหกรณ์ขึ้นทั่วประเทศ เนื่องจากวิธีการสหกรณ์นั้นเองเป็นขั้นตอนที่ดีของระบบประชาธิปไตยอย่างสำคัญ สอนให้คนรู้จักรับผิดชอบร่วมกัน ให้มีการเลือกตั้งตัวแทนเข้าไปบริหารสหกรณ์ ตลอดจนให้รู้ถึงคุณค่าของประโยชน์อันจะร่วมกันเป็นส่วนรวม

พระราชดำรัส

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

ศูนย์การเรียนรู้ : สำนักงานสหกรณ์การเกษตรขนาดใหญ่ อ.หาดใหญ่

จ.สงขลา ๙๐๑๑๐ โทร. (๐๗๕) ๒๕๓-๗๖๗

งานการออมทรัพย์ในสหกรณ์การเกษตร	กระบวนการถ่ายทอด
๑. งานการให้สินเชื่อ ๒. งานการรับฝากเงิน ๓. วิธีการจัดซื้อและขาย ๔. งานการให้การศึกษา ๕. งานสวัสดิการ	- ให้การแนะนำและการควบคุมการให้เงินกู้ตามลำดับขั้นตอน - ให้ผ่านกระบวนการวิธีการรับฝากเงิน รายละเอียดการฝากเงินช่วยแก้ปัญหาและข้อเสนอแนะด้านการรับฝากเงิน - ให้คณะทำงานนำสถิติข้อมูลย้อนหลังประมาณ ๓ ปี มาประกอบการพิจารณาสำรวจความต้องการของสมาชิก - ส่งเสริมสมาชิกในเรื่องหลักการ วิธีการดำเนินงาน ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสหกรณ์ - ชักชวนจัดประชุมกลุ่มผู้สนใจเป็นสมาชิก - การแจกเอกสาร - การศึกษาดูงาน - ชี้แจงถึงประโยชน์ที่จะได้รับ

การวิเคราะห์

การเรียนรู้ร่วมกัน

การพัฒนา

การประเมินผล

ปรับปรุงแก้ไข

ข้อมูลย้อนกลับ

แผนภูมิที่ ๔.๓ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนของครูลักษ์ หนูประดิษฐ์

ครูชบ ยอดแก้ว

ครูชบต้อนรับคณะของคุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ ณ ศาลาประชาธิปไตย บ้านนาหว้า เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการจัดตั้งกองทุน

ครูชบ ยอดแก้ว : อดีตผู้บริหารการศึกษาหนุ่มแห่งโรงเรียนวัดน้ำขาว อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ผู้ซึ่งริเริ่มจัดตั้งกองทุนในโรงเรียนตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๒-๒๕๓๑ เพื่อเป็นยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาสังคม จนบุคลากรทั้งครูและนักเรียนในโรงเรียนสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระดับหนึ่ง โดยบางครั้งบุคลากร

ในโรงเรียนไม่ต้องพึ่งงบประมาณของทางราชการในการปฏิบัติงานทั้งในและนอกสถานที่ นักเรียนก็ไม่ต้องพึ่งผู้ปกครองในบางเรื่อง จนชุมชนต้องขอร้องให้ครูชบช่วยกันจัดตั้งกองทุนในชุมชน พร้อมกับถ่ายทอดวิธีการต่าง ๆ ให้จนประสบความสำเร็จอย่างสูงด้วยความเสียสละ ชื่อว่า **กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิต** ซึ่งหมายถึง การออมเงินไว้กับกลุ่มเดือนละครั้ง นำเงินออมที่ได้ไปปล่อยให้สมาชิกกู้ยืม โดยมีเรื่องของสวัสดิการเป็นหัวใจสำคัญในการแก้ปัญหาให้กับสมาชิก สิ้นปีนำผลกำไรมาแบ่งเป็นสองส่วน เท่ากับครึ่งหนึ่งปันผลให้สมาชิก อีกครึ่งหนึ่งนำมาจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าทำศพ การศึกษา หรือสวัสดิการอื่น ๆ แล้วแต่กลุ่มจะตกลงกัน

สวัสดิการชุมชนเป็นผลพลอยได้ที่เกิดขึ้นจากความสำเร็จของการออมทรัพย์ ครูชบเป็นผู้คิดขึ้นเป็นคนแรกในประเทศไทย เป็นหัวใจสำคัญของการตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ผู้คนในชุมชนนิยมการตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพราะสวัสดิการชุมชนครอบคลุมถึงเรื่องต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดจนตาย หรือเรื่องอื่น ๆ ที่สมาชิกเสนอให้จัดตั้ง ซึ่งเกิดจากความต้องการของชาวบ้านและจำนวนดอกผลที่เพิ่มพูนของกองทุน

ครูชบสงสารชาวบ้าน เพราะในชีวิตแทบไม่มีสวัสดิการอะไรเลย ข้าราชการยังได้รับสวัสดิการต่าง ๆ จากทางราชการ พนักงานบริษัทเอกชน รัฐวิสาหกิจ ยังได้รับสวัสดิการจากองค์กรของตนเอง แต่ชาวบ้านแทบไม่มีองค์กรใดให้ความช่วยเหลือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของการเจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งพระพุทธองค์ถือว่าเป็นความทุกข์อย่างหนึ่งของชีวิต

กิจกรรมของสวัสดิการชุมชนขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งหรือความก้าวหน้าของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ต่าง ๆ เหนือสิ่งอื่นใดคือ ครูชบไม่ได้เก็บความรู้ที่ตนเองค้นคว้าไว้กับตนเองเพียงคนเดียว แต่ได้ให้แนวคิดกับคนในชุมชนสร้างศูนย์การเรียนรู้ด้านกองทุนต่าง ๆ พร้อมกับตัวครูชบเองก็เป็นแหล่งเรียนรู้

เคลื่อนที่ ที่ได้เดินทางไปบรรยายแนวคิดทั่วประเทศในเรื่องของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และสวัสดิการชุมชนดังกล่าว จนในที่สุด ครูชบได้ประมวลความรู้เป็น**หลักสูตรเศรษฐศาสตร์ชุมชนพึ่งตนเองตามแนวตะวันออก** ซึ่งได้รับการผลักดันให้เป็นนโยบายรัฐ โดยที่คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีเห็นชอบ จึงมีมติให้สถาบันอุดมศึกษาพิจารณาความเป็นไปได้ในการจัดทำหลักสูตร

ศูนย์การเรียนรู้ : ๓๘ หมู่ ๓ ตำบลน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ๙๐๑๓๐
โทร. (๐๗๕) ๓๗๑-๑๐๓

ปณิธาน... ขบ ยอดแก้ว

มองทิวเขา ทุ่งนา บ้านน้ำขาว
โง้งจนเจ็บ ฟังใน ในประระวัง

ทำอะไรยังไง ชาวบ้าน จึงมีสุข

โจทย์ยิ่งใหญ่ หวังแก้ ทางนำพา

มือถือซอส์ค แต่ใจ คือไฟร้อน

คิดแล้วทำ นำสู่ ห้องเรียนไว

ทดลองงาน ทุกงาน มุ่งสานฝัน

คอยโน้มมน้าว ชีตกรอบ เนะแนวทาง

จากห้องเรียน โรงเรียน เปลี่ยนเป็นบ้าน

การออมทรัพย์ เข้าสู่ หมู่ชุมชน

วันเดือนปี เคลื่อนผัน ไม่ครันคร้าม

วางเดิมพัน ชีวิต กับความตาย

แล้วความฝัน สานฝัน ภาพความคิด

โง้งจนเจ็บ แก้ได้ ไม่อายใคร

เศรษฐกิจ ชุมชน จึงทอดอย่าง

แตกกิ่งก่า ต่อยอด ประชาชน

ความคิดครู ชุมชน ขยายเขต

ยึดลัจจะ ความคิด ไม่บิดผัน

บรรลุแล้ว ความคิด ครูคนหนึ่ง

ยึดเอาเหตุ แก้เหตุ มรรคาไกล

ครูอย่างนี้ มีทั่ว ประเทศนี้

หมดแรงสู้ อยู่ด้วย ตามบทเพลง

ตื่นเถิดครู ผู้รู้ ทำนองถ้อย

นำชุมชน เรียนรู้ ทุกเขตคาม

แสนปวดร้าวหัวใจไปทุกสิ่ง

นี่คือสิ่ง ฟังใจ ไว้เรื่อยมา

ทำอะไรยังไง ความทุกข์ ไม่ถามหา

เพียงเพื่อว่า อยู่ได้ ไม่อายใคร

ทุกบทตอน คิดแก้ ความสงสัย

สอนศิษย์ให้ รู้คิด รู้ทิศทาง

รู้เท่าทัน รู้แก้ และถากถาง

ทุกก้าวย่าง เรียนรู้ เป็นครูตน

ยึดรากฐาน ฝึกปรือ ไม่สับสน

ค่อยอดทน ชี้แจง ด้วยร่างกาย

ด้วยทำตาม ความคิด สู่จุดหมาย

ทำไม่ได้ ก็ให้รู้ ค่อยดูไป

เศรษฐกิจหมู่บ้าน เริ่มสดใส

กำลังใจ ต่อสู้ ทุ่มชุมชน

ปูแนวทาง ชาวบ้าน ที่ขัดสน

จากกลุ่มคน สู่อำเภอ เสมอกัน

ทั่วประเทศ รู้แนว ทางสุขสันต์

ให้รู้กัน ว่าแน่ แก้ทางจน

ครูผู้ซึ่ง รักศิษย์ รักเหตุผล

แก้คำคน แก้คน แก้ตนเอง

แต่แรงที่ ต่อสู้ ถูกข่มเหง

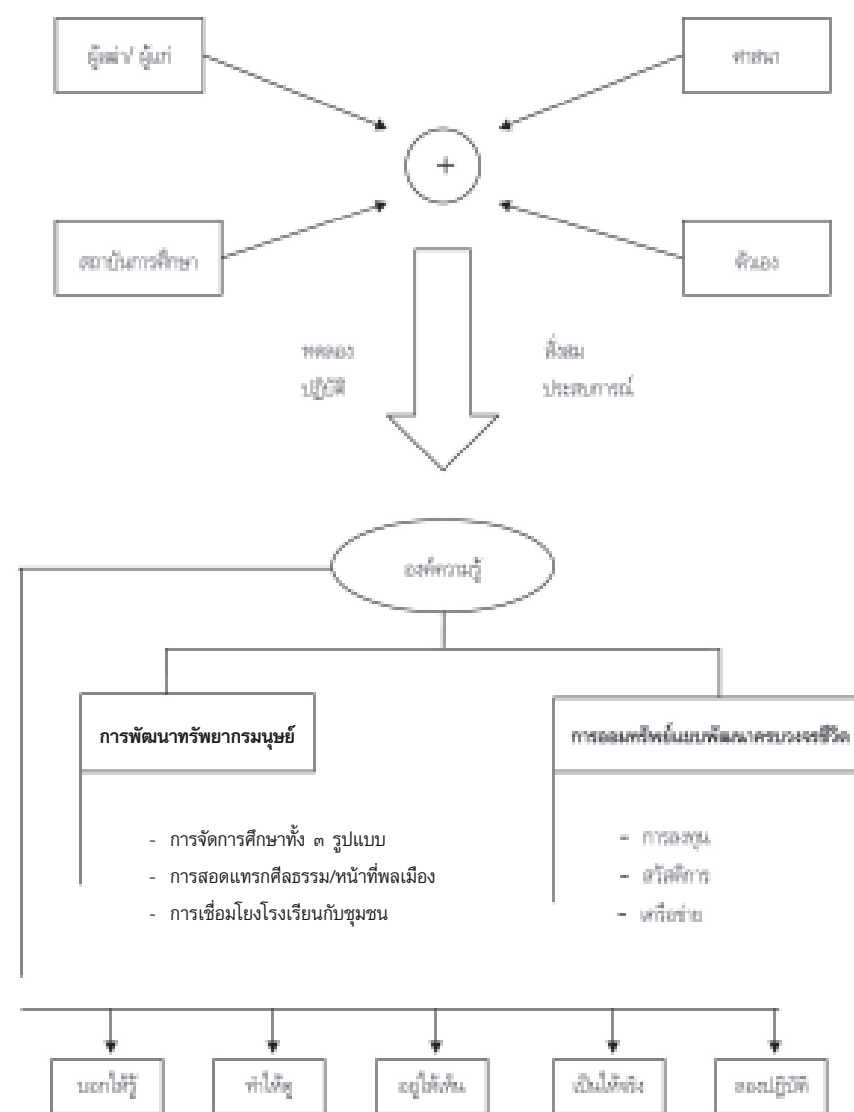
ร่วมบรรเลง ร่วมร้อง ทำนองตาม

เชิญร่วมร้อย สานฝัน ชาวสยาม

ชูธงความ รักรู้ ลือธรรม

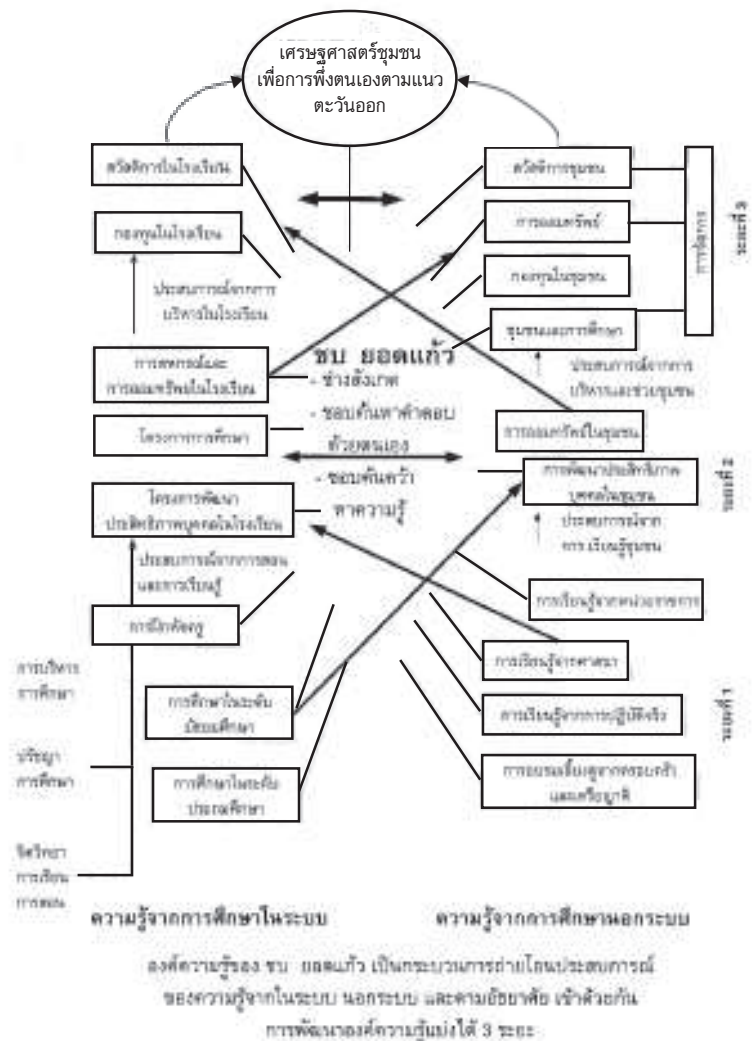
...รวิช ตาแก้ว

เมษายน ๒๕๕๓

ที่มา : พัฒนามาจากแผนภูมิของมูลนิธิหมู่บ้าน

แผนภูมิที่ ๔.๔ แผนภูมิแสดงกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอด องค์ความรู้ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนของครูขบ ยอดแก้ว

ความรู้จากการศึกษาในระบบ ความรู้จากการศึกษานอกระบบ
องค์ความรู้ของ ชน ยอดแก้ว เป็นกระบวนการถ่ายทอดประสบการณ์
ของความรู้จากระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย เข้าด้วยกัน
การพัฒนาองค์ความรู้แบ่งได้ ๓ ระยะ

แผนภูมิที่ ๔.๕ แผนภูมิสรุปลองค์ความรู้ของครูชบ ยอดแก้ว

สำนักจัดการกองทุนผู้ยิ่งใหญ่

กองทุนหมุนเวียนชาวบ้านสงขลา เป็นเครือข่ายที่พัฒนามาจากกลุ่ม
ออมทรัพย์แบบพัฒนาครบวงจรชีวิต ซึ่งครูชบ ยอดแก้ว เป็นผู้ริเริ่ม
สร้างสรรค์ ร่วมกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบางกลุ่ม ซึ่งได้รับสมณนาม
ว่าเป็นผู้แตกคอกต่อข้อกำหนดของกรมพัฒนาชุมชน เพื่อนำมาแก้ปัญหาของ
ชุมชนให้ตรงจุด โดยเข้าร่วมเป็นแกนนำสำคัญกับกลุ่มออมทรัพย์อีก ๔ กลุ่ม
คือ ครูชบ ยอดแก้ว ครูอัมพร ด้วงปาน ครูเคล้า แก้วเพชร ครูลัญญ์ หนูประดิษฐ์
โดยการสนับสนุนของสถาบันพัฒนาชนบท มูลนิธิหมู่บ้าน และสถาบันทักษิณ
คดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ และมีเครือข่ายอีกมากมายเข้าร่วมเป็นสมาชิก
ซึ่งจุดประสงค์หลักขององค์กรการเงินชุมชน จ.สงขลา มุ่งไปที่เครือข่ายกลุ่ม
ออมทรัพย์ที่มีพื้นฐานการคิดค้น ร่วมเรียนรู้ รวมตัวกันตามธรรมชาติเป็นหลัก
จนถึงขั้นเสนอนโยบายผ่านพรรคการเมือง เพราะทุกคนสำนึกได้ว่า อยู่ภายใต้
กฎหมายบ้านเมือง มีหน้าที่ต้องเสียภาษี จึงต้องมีบทบาทในการดำเนิน
กิจกรรมของรัฐ โดยนำเสนอแนวคิดให้รัฐบาลแต่ละสมัยทราบอย่างเปิดเผย
เช่น เข้าร่วมเสนอแนวคิดในเวทีของพรรคไทยรักไทย จังหวัดนครศรีธรรมราช
ครูอัมพร ด้วงปาน ได้รับเชิญเป็นวิทยากรนำเสนอแนวคิดกองทุนสวัสดิการ
ในเวทีแถลงนโยบายด้านการเกษตรที่กรุงเทพมหานคร เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ.
๒๕๔๒ ครูชบ ยอดแก้ว ได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ
นำเสนอหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองตามแนวตะวันออกต่อ
คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี จนได้รับการ
ผลักดันเป็นนโยบายรัฐ โดยรัฐมีมติให้สถาบันอุดมศึกษาพิจารณาความเป็นไป
ได้ในการจัดทำหลักสูตร

แกนนำกลุ่มออมทรัพย์ทุกคนแสดงจุดยืนที่ชัดเจนว่า สิ่งที่ทำเนนอยู่ เป็นกิจกรรมของพลเมืองที่หวังดีต่อประเทศชาติและไม่ลังกัถพรรค แต่มีความต้องการมีส่วนร่วมในการดูแลวิถีชีวิต สุขภาพของชุมชนให้เป็นไปในทางที่ดี

เกล้า แก้วเพชร ประธานกลุ่มออมทรัพย์ทุ่งหว้า อำเภอยะนะ ผู้สามารถกระตุ้นให้หลายชีวิตในชุมชนแม้กระทั่งผู้สูงอายุที่คิดว่าตนเองไม่มีประโยชน์อะไรต่อสังคม ได้มีส่วนร่วมเป็นหน่วยหนึ่งในองค์กรการเงินของชุมชน และเป็นผู้บุกเบิกวางแนวทางการอุดหนุนการผลิตชุมชน ซึ่งจำนง แรกพินิจ นักวิจัยชุมชนภาคใต้ได้กล่าวว่า ครูเกล้าได้ทำเรื่องดังกล่าวก่อนที่รัฐบาลจะพูดเรื่องนี้ นับ ๑๐ ปี

แนวคิดของครูอัมพรในการริเริ่มจัดตั้งกองทุน เกิดจากการที่ครูอัมพรได้ช่วยชาวบ้านแก้ปัญหา จนขยายแนวคิดสู่ชุมชน เพราะตระหนักดีว่า ทุนเป็นสิ่งสำคัญในการให้ชาวบ้านพัฒนาตนเอง ครูอัมพรกล่าวเสมอว่า *ข้าราชการส่งเสริมการพัฒนาทุกรูปแบบ นโยบายดี แต่ทำงานได้ผลไม่ค่อยคุ้มทุน ถ้าเรายังปล่อยให้รัฐบาลทำในลักษณะนี้ต่อไป คนรวยจะอยู่ได้ แต่คนจนมีแต่แยกับแย และรัฐบาลยังงงกับเรื่องหาเงินกู้ให้เกษตรกร ไม่ได้มองว่า ทำอย่างไรให้ชาวบ้านรวมตัวกันสะสม ถ้าเพียงแต่หาเงินกู้ให้ ก็ปีชาวบ้านก็ยังคงยากจนอยู่อย่างนั้น*

แนวคิดดังกล่าวได้ก่อตัวเป็นรูปธรรมตั้งแต่นั้นมา เกิดเป็นมหาวิทยาลัยชาวบ้านคลองเปี้ยะ อันเป็นสถาบันการจัดการการเงินที่เป็นที่พึ่งที่ยิ่งใหญ่ของชุมชนตั้งแต่ปี ๒๕๓๐ จนปัจจุบันโดยมีอธิการบดีของมหาวิทยาลัยชื่อ ครูอัมพร ดวงปาน

ครูลักษณ์ หนูประดิษฐ์ ประธานสหกรณ์ออมทรัพย์การเกษตรหาดใหญ่ และบทบาทของอดีตประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลคลองส้ว ผู้พลิกฟื้นวิถีการบริหารจัดการการเงินของสหกรณ์ออมทรัพย์การเกษตรชนิดที่ไม่เหมือนใคร และไม่มีใครเหมือน โดยใช้หลักคิดวิเคราะห์เชิงบูรณาการ จนสามารถกอบกู้วิกฤตการณ์การเงินของสหกรณ์ไปได้ได้อย่างแยบยลด้วยภูมิปัญญาของคนภาค

ใต้อย่างแท้จริง

คงไม่เป็นการกล่าวเกินความเป็นจริงนัก หากจะกล่าวว่า ผู้ยิ่งใหญ่แห่งอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลาทั้ง ๔ ท่าน ครูเกล้า ครูอัมพร ครูชบ ครูลักษณ์ เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาด้านการเงินชุมชนที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในภาคใต้ ที่ป็นผู้นำทางความคิดจนสามารถช่วยชาติได้ในระดับหนึ่ง อันเป็นผลจากความเสียสละในการสร้างความเข้มแข็งที่ได้ปฏิบัติติดต่อกันมาค่อนชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งตอนเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี ๒๕๔๐ รวมทั้งยึดถือกระแสในเรื่องของการให้ความสำคัญในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ เป็นแนวปฏิบัติประมาณ ๑๐ กว่าปีที่ผ่านมา กระทรวงมหาดไทยจึงได้มีนโยบายให้ผู้ทรงภูมิปัญญาทั้ง ๔ ท่าน เป็นต้นแบบของการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ แต่งตั้งให้เป็นวิทยากรเดินสายบรรยายทั่วประเทศจนแทบไม่มีวันหยุด

ส่วนสุภาภย์ อินทองคง อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยทักษิณ ได้สรุปถึงผลกระทบและภาพลักษณ์ต่อสังคมจากกิจกรรมที่ผู้ทรงภูมิปัญญาทั้ง ๔ ท่าน ได้เสียสละให้แก่สังคม (หนังสือพิมพ์โพกัสสงขลา ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑๕๔ ๑๓-๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๓ หน้า ๔) ดังนี้

๑. ในแง่ของการเมือง ถือว่าพวกเขาได้สร้างระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย แบบมีส่วนร่วมขึ้นในชุมชนอย่างชัดเจน ดูในแง่เนื้อหาประชาธิปไตย ที่มีคำว่า สิทธิ เสรีภาพ เสมอภาค ภราดรภาพ ผ่านกระบวนการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ทางด้านเนื้อหาอย่างแท้จริง เช่น การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างกฎกติกา ร่วมคิดร่วมทำงาน ทำให้คนในชุมชนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียม เสมอภาค เอื้ออาทร ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

๒. ในแง่การศึกษา ทั้ง ๔ ท่าน ได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ นอกระบบราชการ ผ่านกระบวนการกลุ่มลัจจะสะสมทรัพย์ ด้วยการประชุม พบปะเสวนากันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีการคุยกันทุกเรื่อง เกี่ยวกับการดำเนินวิถีชีวิต

๓. ศาสนาและจริยธรรม ได้เกิดมีการส่งเสริมศาสนาเกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจ

และเป็นผู้ปฏิบัติให้คนอื่นเห็น เช่น หลักสัจจะ ซึ่งเป็นฆราวาสธรรมข้อที่ ๑ รวมทั้งหลักอภิธานียธรรม หมายถึงการประชุมโดยพร้อมเพรียงกันและเลิกประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน

๔. หลักเศรษฐศาสตร์ กระบวนการที่ทั้ง ๔ คนทำเข้าหลักเศรษฐศาสตร์ตามแนวของอดัมสมิท และเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ แต่น่าจะเป็นเศรษฐศาสตร์แบบแนวพุทธมากกว่า เพราะไม่ได้มองเรื่องเงินตราเป็นสำคัญ แต่มองเรื่องคุณค่าของชีวิต การหาคุณค่าในการอยู่ร่วมกัน

ครูประยงค์ รัตนรงค์ ตอนรับเลขาธิการสภาการศึกษา เมื่อคราวเยี่ยมศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๔๗

ครูประยงค์ รัตนรงค์ : ผู้รู้แห่งมหาวิทยาลัยชีวิต ผู้สร้างอาวุธทางความคิดแก่ชุมชนไม้เรียง ปราชญ์ ป. ๔ ผู้ครอบครองรางวัลแม็กไซไซ สาขาผู้นำชุมชน ปี ๒๕๔๗ เกษตรกรชาวไม้เรียงผู้พลิกวิกฤตจากปัญหาซึ่งเป็นอาชีพหลักและอาชีพดั้งเดิมของชาวใต้มาตลอดชั่ว ๑๐๐ กว่าปี จนสำเร็จ จนเป็นที่ยอมรับและเป็นแบบอย่างแก่ชุมชนอื่น ๆ ทั่วประเทศ ดร.เสรี พงศ์พิศ ประธานมูลนิธิหมู่บ้าน มองว่าครูประยงค์เป็นนักเรียนรู้ คิดค้นนวัตกรรมทางสังคมมาตลอด

แม้ครูประยงค์จะแก้ปัญหาทางพาราอย่างเป็นระบบ โดยใช้แผนแม่บททางพาราเป็นเครื่องมือ นำไปใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้เอาชนะความทุกข์ ความยากจนเพื่อคนภาคใต้ จนกลายเป็นประเด็นทางการเมือง แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาทุกอย่างในชุมชนได้ เพราะปัญหาทุกอย่างล้วนแต่เกี่ยวโยงสัมพันธ์กันหมด

ครูประยงค์จึงเปลี่ยนใช้ **แผนยุทธศาสตร์เครือข่าย** ซึ่งมีตั้งแต่เครือข่ายระดับชุมชน อำเภอ จังหวัด ระดับชาติจนถึงระดับนานาชาติ โดยเฉพาะเครือข่ายยมนา อันเป็นเครือข่ายความร่วมมือระหว่าง ๓ กลุ่มอาชีพ คือยางพารา จำนวน ๒๒ กลุ่มใน ๑๐ อำเภอ ไม้ผลจำนวน ๓ ชมรม ใน ๔ อำเภอ และกลุ่มทำนา จำนวน ๖ กลุ่ม ใน ๕ อำเภอ เรียกชื่อย่อว่า เครือข่ายยมนา ซึ่งเครือข่ายทั้งหมดได้มีส่วนผลักดันในการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาทำ **วิสาหกิจชุมชน** รวมทั้ง **ยุทธศาสตร์การให้การศึกษา และยุทธศาสตร์การจัดทำแผนแม่บทชุมชน** ทั้ง ๓ ยุทธศาสตร์มีความสำคัญเท่ากันหมดในการแก้ปัญหาชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาของผู้นำและชุมชน มีวิสัยทัศน์ของชุมชนไม้เรียงเป้าหมายสำคัญ

ภูมิปัญญาในการแก้ปัญหาของไม้เรียงของครูประยงค์

ครูประยงค์ได้บูรณาการภูมิปัญญาเก่าและภูมิปัญญาใหม่กลายเป็นภูมิปัญญาสากลในการแก้ปัญหา ซึ่งบางเรื่องก็เป็นเรื่องที่ทวนกระแสหลัก แต่ภูมิปัญญาของครูประยงค์ก็เป็นการรวมเอาความดี ความจริง ความงามมาบูรณาการกันเป็นองค์รวม โดยครูประยงค์ได้ปฏิบัติเป็นแบบอย่างมานานแล้ว เครื่องมือสำคัญอันดับแรกที่ครูประยงค์เห็นความสำคัญในการนำมาแก้ปัญหาให้กับชุมชน คือ การให้การศึกษาแก่ชาวไม้เรียง เพื่อให้สามารถนำความรู้มาบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดประโยชน์สูงสุดต่อคนทุกคน และมีวิถีชีวิตแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และการสร้างอาชีพ ดังนั้นในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ครูประยงค์กับชุมชน จึงร่วมกันก่อตั้ง **ศูนย์ศึกษาและ**

พัฒนาชุมชนไม่เรียง ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาอกระบบที่คนจบ ป. ๔ อยุธยา ครูประยงค์และชาวบ้านแห่งชุมชนไม่เรียงอาจหาญสถาปนาขึ้น (กัลยาณี ปฎิมาพรเทพ การวิจัยการแก้ปัญหาชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกรณีศึกษา : ชุมชนไม่เรียง อำเภอไม่เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช การประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ ๓ ทบพวนภูมิปัญญา ทำทนายความรู้ ๒๔-๒๖ มีนาคม ๒๕๔๗ ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร)

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง เป็นศูนย์เรียนรู้ที่สามารถเรียนในสิ่งที่ต้องการรู้ รู้ในสิ่งที่ต้องการทำ ทำในสิ่งที่รู้แล้ว เพื่อให้คนในชุมชนประเมินตัวเอง กำหนดทิศทางและพึ่งตนเองได้มากที่สุด และนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ นำมาปรับปรุงข้อบกพร่อง สรุปผลการพัฒนาเป็นองค์ความรู้ใหม่ พัฒนากิจกรรมตามความรู้ใหม่ และได้วิเคราะห์สิ่งที่ต้องรู้และสิ่งที่รู้ ออกมาเป็นรูปธรรม ความรู้ที่เกิดจากการเรียนรู้ตัวเองและเรียนรู้จากโลกภายนอกพร้อมกับกำหนดทิศทางที่ชุมชนจะก้าวเดินต่อไปข้างหน้า เรียกว่า แผนแม่บทชุมชน กลายเป็นแผนระดับตำบลฉบับแรกที่กลายเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่น ๆ ซึ่งทางกรมพัฒนาชุมชนถือว่า เป็นจุดคานงัดที่กรมการพัฒนาชุมชนได้ใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของชุมชน ขณะนี้กรมพัฒนาชุมชนได้นำการจัดทำแผนชุมชนร่วมกับภาคีทุกภาค จากแผนชุมชนดังกล่าว ก่อให้เกิดหลักสูตรพัฒนาอาชีพหลัก อาชีพรอง อาชีพเสริม พัฒนาองค์ความรู้ให้เป็นความรู้ใหม่ที่สามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นนำไปปฏิบัติได้ โดยตั้งอยู่ฐานคิดของแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเองของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช โดยไม่ต้องฝากความหวังไว้กับยารักษาเพียงอย่างเดียว การเปลี่ยนกระบวนทัศน์การทำวิสาหกิจชุมชนจากที่เคยทำเพื่อขายเพียงอย่างเดียว หรือทำในสิ่งที่ไม่กิน กินสิ่งที่ไม่ทำ มาเป็นทำทุกสิ่งกิน และกินทุกอย่างที่ทำ เพราะครูประยงค์ถือว่า การลดรายจ่าย คือการเพิ่มรายได้

หลักสูตรของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง

๑. หลักสูตรสามัญของกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ เป็นการเรียนรู้วิชาสามัญพื้นฐาน

๒. ให้เรียนรู้ในสิ่งที่ผู้เรียนต้องการจะรู้ โดยเน้นเรื่องอาชีพเป็นหลัก ตามสาขาวิชาชีพที่ผู้เรียนต้องการจะเรียน ซึ่งมีทั้งหมดจำนวน ๔ หลักสูตร ได้แก่

๒.๑ หลักสูตรการปลูกพืชปลอดสารพิษ

๒.๒ หลักสูตรการเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืด

๒.๓ หลักสูตรการเลี้ยงไก่พื้นเมือง

๒.๔ หลักสูตรการเพาะเลี้ยงเห็ดด้วยชี้เลี้ยง

๒.๕ หลักสูตรการเพาะเลี้ยงสุกร

๒.๖ หลักสูตรการผลิตอาหารสัตว์

๒.๗ หลักสูตรการแปรรูปข้าว

๒.๘ หลักสูตรการแพทย์พื้นบ้าน

หลักสูตรทั้ง ๘ หลักสูตร เป็นผลพวงจากแผนชุมชน ที่ครูประยงค์นำมาจัดแปรรูปเป็นอาชีพ กลายเป็นต้นแบบของวิสาหกิจชุมชน โดยเฉพาะวิสาหกิจยาง ซึ่งหมายถึงการจัดการทุนของชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน ทุนดังกล่าวหมายถึงทรัพยากร เงิน ผลผลิต ความรู้ภูมิปัญญา ทุนทางสังคม ซึ่งที่ไม่เรียงมีวิสาหกิจชุมชนมากมายที่เชื่อมโยงและเกี่ยวเนื่องกัน ครูประยงค์เป็นตัวอย่างของการจัดระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นของตนเอง ทำให้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นจริง เป็นรูปธรรม มีพื้นฐานมั่นคง ดร.เสรี พงศ์พิศ มองว่าการบริหารจัดการชุมชนของครูประยงค์พัฒนาทั้ง ๓ ระดับ คือ พึ่งตนเองระดับครอบครัว พึ่งพาอาศัยกันระดับชุมชนเครือข่าย และนำเอาผลผลิตบางส่วนออกไปสู่ตลาดโลก เมื่อเห็นว่าสามารถแข่งขันได้

๓. ให้เรียนรู้ในสิ่งที่ควรรู้ เป็นหลักสูตรวิชาบังคับที่เน้นการพัฒนา ได้แก่ วิชาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง กฎหมาย ระบบสหกรณ์ การบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียงที่กำลังดำเนินการร่วมกับสถาบันการศึกษาอื่นๆ ได้แก่

๑. ศูนย์ศึกษา ได้ร่วมกับมหาวิทยาลัยต่างๆ ทำการวิจัยอยู่ ๒ โครงการ คือ โครงการวิจัยลุ่มน้ำตาปี โดยร่วมมือกับมหาวิทยาลัยรามคำแหง และโครงการวิจัยเขาศูนย์ โดยร่วมมือกับมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

๒. ได้ร่วมมือกับศูนย์บริการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร และศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน จัดทำคู่มือการฝึกอบรมทางด้านการเกษตร โดยได้มีการศึกษา วิเคราะห์ สรุปผล จัดทำหลักสูตรของแต่ละเรื่อง เพื่อให้สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้

๓. ได้ร่วมมือกับเทศบาลตำบลไม่เรียง และมหาวิทยาลัยรามคำแหง ร่วมกันจัดทำหลักสูตรทางด้านรัฐศาสตร์สำหรับบุคคลทั่วไป ซึ่งเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลไม่เรียง ได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ในการบริหารด้านการปกครองในท้องถิ่น

๔. ครู-อาจารย์ที่ปฏิบัติการสอนอยู่ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของชุมชนไม่เรียง และชุมชนในท้องถิ่นได้ร่วมกับได้ทำหน้าที่สืบทอด อนุรักษ์และพัฒนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยผ่านกระบวนการศึกษาในระบบ ตามมาตรา ๒๔๙ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มีสาระสำคัญดังนี้

การกำหนดให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่บำรุง รักษา ศิลปะ จารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น รวมทั้งต้องคำนึงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษาด้วย

๕. การร่วมมือกับมหาวิทยาลัยรามคำแหง จัดให้มีการเรียนระบบทางไกล ผ่านดาวเทียม เทคโนโลยีสารสนเทศ อินเทอร์เน็ต ความเร็วสูงผ่านดาวเทียม ถ่ายทอดความรู้มายังศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ซึ่งเป็นการเรียนรู้

ด้วยการเริ่มต้นจาก ๓ หลักสูตร คือ

๔.๑ หลักสูตรผู้นำท้องถิ่น

๔.๒ หลักสูตรนักบริหารท้องถิ่น

๔.๓ หลักสูตรนักการเมืองท้องถิ่น

ขณะเดียวกัน ทางศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม่เรียง ก็ได้ถ่ายทอด หลักสูตรต่างๆ ของชุมชนไม่เรียงดังกล่าว ให้เกิดการเรียนรู้แก่นักศึกษาของมหาวิทยาลัยรามคำแหงด้วย เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

ในการดำเนินกิจกรรมของครูประยงค์ดังกล่าว สอดคล้องกับยุทธศาสตร์กลุ่มภารกิจด้านพัฒนาชุมชนและส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นปี ๒๕๕๗ กรมการพัฒนาชุมชนวางเป้าหมายการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการบริหารจัดการชุมชน ที่จะส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาชุมชนให้มีการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาโดยชุมชนอย่างน้อยร้อยละ ๓๐ ของชุมชนทั้งหมด ๖๗.๓๕๙ ชุมชน หรือประมาณ ๒๐,๐๐๐ ชุมชน โดยดูจากการดำเนินการในเรื่องต่อไปนี้ อย่างน้อย ๔ เรื่องใน ๖ เรื่อง ได้แก่ (มติชน ๓ สิงหาคม ๒๕๕๗ หน้า ๙)

๑. มีระบบข้อมูล

๒. มีแผนชุมชน

๓. มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

๔. มีการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ

๕. มีทุนของชุมชน

๖. มีองค์กรเข้มแข็งอย่างน้อย ๑ องค์กร

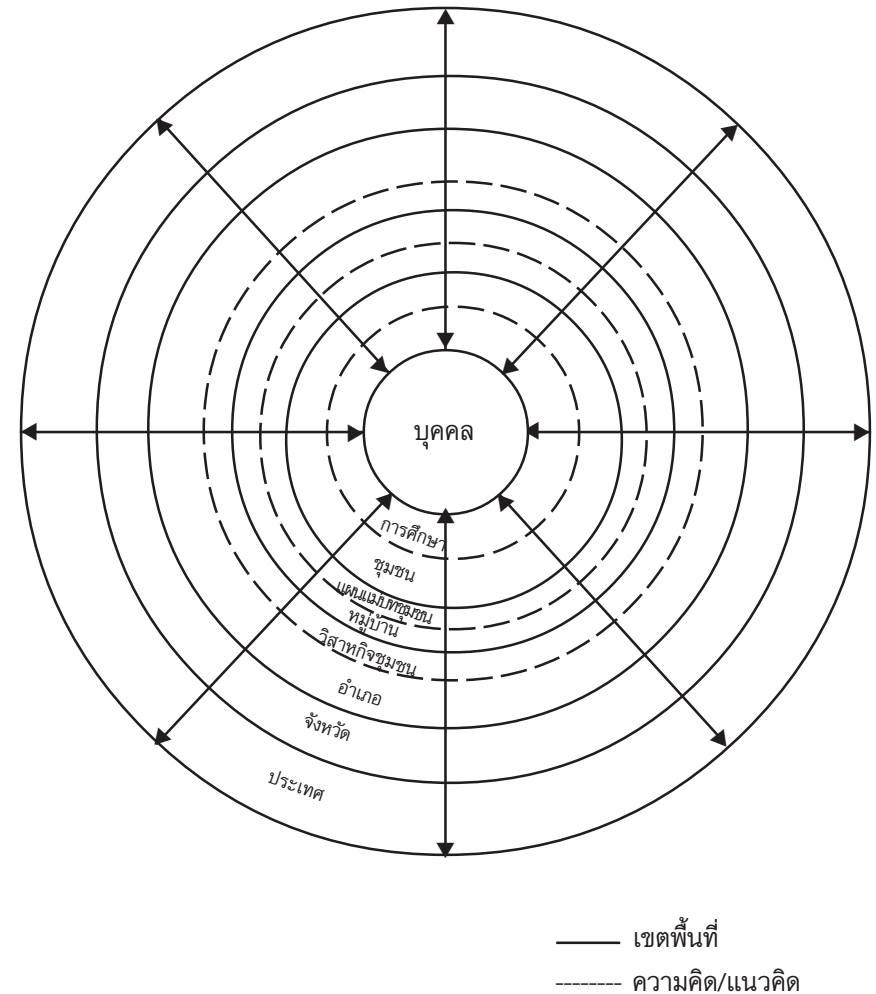
การเปลี่ยนกระบวนทัศน์การทำวิสาหกิจชุมชนจากที่เคยทำเพื่อขายเพียงอย่างเดียว หรือทำในสิ่งที่ไม่กิน กินสิ่งที่ไม่ทำ มาเป็นทำทุกสิ่งที่กิน และกินทุกอย่างที่ทำ เพราะครูประยงค์ถือว่า การลดรายจ่าย คือการเพิ่มรายได้

นับว่ากิจกรรมตั้งแต่ข้อ ๑-๖ ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์กลุ่มภารกิจด้านพัฒนาชุมชนและส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นปี ๒๕๕๗ กรมการพัฒนาชุมชนล้วน

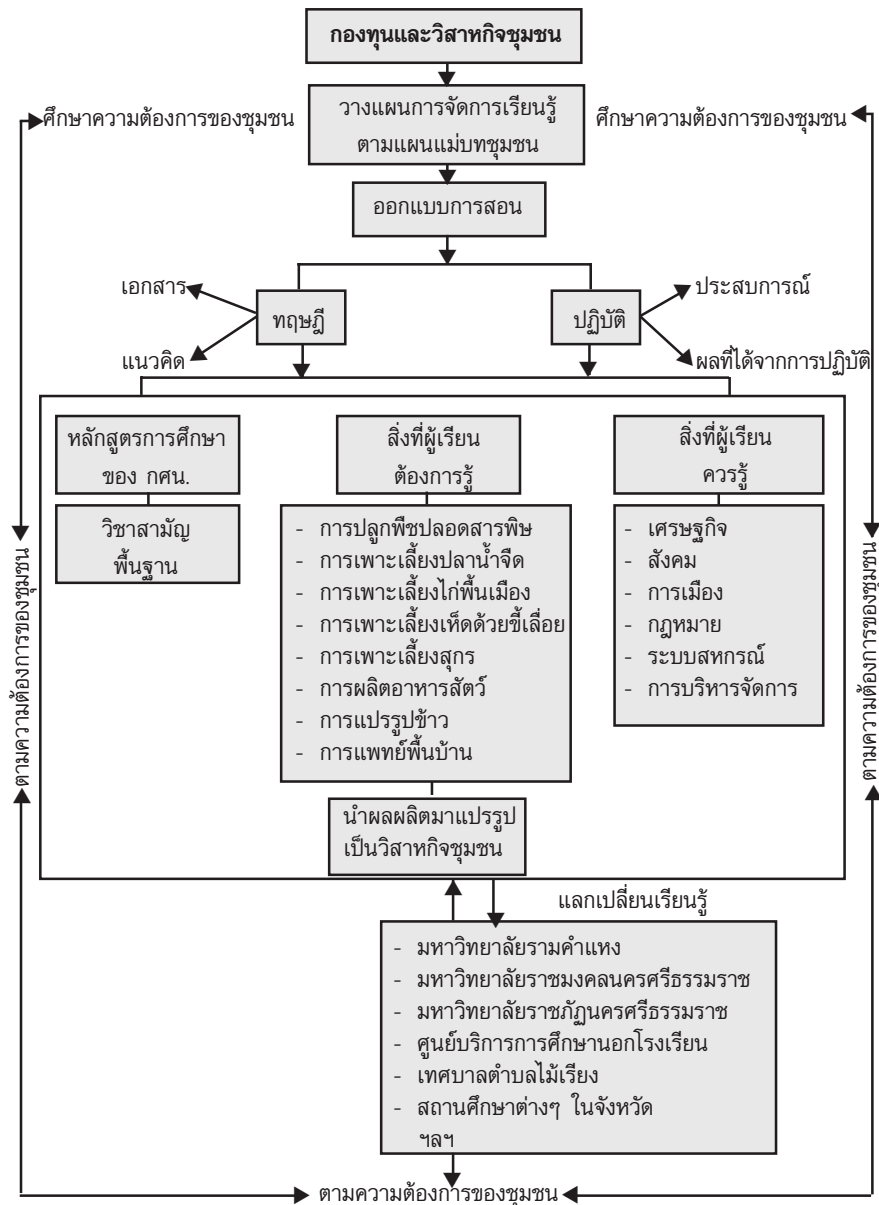
แล้วแต่เป็นกิจกรรมที่ครูประยงค์และชาวบ้านได้นำมาแก้ปัญหาแล้ว โดยตลอด

การค้นพบแนวทางแก้ปัญหาเศรษฐกิจของชาวใต้ เป็นการค้นพบแนวทางใหม่ในการระดมทุนจากเงินออมของกลุ่ม เป็นความพยายามที่จะแก้ปัญหาที่ต้นเหตุมากกว่าภาครัฐที่นิยมแก้ที่ปลายเหตุ โดยชาวบ้านได้ค้นพบช่องทางที่สามารถพึ่งตนเองได้ด้านการเงินเมื่อต้นปี ๒๕๒๐ ซึ่งสามารถลดภาระการเป็นหนี้ของสถาบันการเงินของภาครัฐและทุนลงได้ในระดับหนึ่งในหลาย ๆ หมู่บ้าน และเริ่มหันมากู้ยืมเงินจากกลุ่มออมทรัพย์มากกว่าสถาบันการเงินอื่น ๆ รูปแบบการออมทรัพย์จากที่ต่าง ๆ มิได้ตายตัว แต่เกิดขึ้นและพัฒนาโดยภูมิปัญญาของผู้นำและชุมชนที่มีความแตกต่างกันตามบริบทต่าง ๆ ยึดหลักการของหลักกรรมทางศาสนา หลักจริยธรรม หรือหลักของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติที่มีมาอย่างยาวนานเป็นแนวทางในการปฏิบัติ จึงกล่าวได้ว่า กิจกรรมการออมทรัพย์ของชุมชนจึงมิได้เป็นเพียงสถานที่ทำธุรกรรมทางการเงินแต่เพียงอย่างเดียว แต่มุ่งที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิก รวมทั้งการฟื้นฟูจารีตประเพณีและวัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญด้วย

ศูนย์การเรียนรู้ : ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนไม้เรียง อ.ไม้เรียง
จ.นครศรีธรรมราช โทร. (๐๑) ๙๕๖๐๘๖๕

แผนภูมิที่ ๘.๖ แผนภูมิแสดงแนวทางการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของชุมชนไม้เรียง

แผนภูมิที่ ๔.๗ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนของครูประยงค์ รัตนรงค์

กัลยาณี ปฎิมาพรเทพ

ครูฝาก ตรีถวัลย์ กับ พระครูพิพัฒนโชติ

ครูฝาก ตรีถวัลย์ : ครูภูมิปัญญาไทยด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนชาว จังหวัดนครศรีธรรมราช เกิดเมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๑ ที่บ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นบุตรคนเดียวของ นายไข่และนางริม ตรีถวัลย์ สมรสกับนางส่อง มีบุตรสองคน ชาย ๑ คน หญิง ๑ คน

ครูฝากเรียนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนศรีธรรมราชวิทยาก็ตัดสินใจลาออก เพราะถูกครูลงโทษหน้าชั้นเรียน ดีด้วยไม้หน้าสามจนเลือดไหล ด้วยสาเหตุเพียงเขาสะกดคำว่า “Pronoun” ไม่ถูกต้อง แต่ครูฝากก็ได้บวชเรียนตามประเพณี และสอบได้นักธรรมโท ต่อจากนั้นก็มาเรียนกวดวิชา และสามารถเรียนต่อจนจบระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

หลังจากออกจากโรงเรียนเมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ครูฝากหาเลี้ยงชีพด้วยการเก็บผลผลิตจากในสวน ซึ่งเป็นมรดกที่บิดามารดาให้ไว้ ไปแลกข้าวสารจากชาวบ้านลุ่มแม่น้ำปากพนัง และรับจ้างทำงานตามสวนต่าง ๆ

ปี ๒๕๐๔ ครูฝากไปเป็นทหารรับจ้างรบในลาว เพื่อหาเงินมาเลี้ยงครอบครัว ทำให้เห็นความอับลัษณ์ของสังคม จึงตัดสินใจกลับบ้านเกิด เพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้าง ซึ่งต่อมาเรียกสวนไร่นาของครูฝาก ก็ถูกวาตภัย

กัลยาณี ปฎิมาพรเทพ

เมื่อปี ๒๕๐๕ ทำลายจนสูญเสียชีวิตไปส่วนหนึ่ง เพราะถูกภูเขาถล่ม และสวน ถูกกลืนหายไปในลำธาร จนต้องขายที่ดินไป ๕ ไร่ เพื่อไปใช้หนี้

แม้ชีวิตของครูฝากจะแร้นแค้น แต่ครูฝากก็ยังนึกถึงคนอื่นอยู่เสมอ จึงตั้งใจจะทำงานเพื่อช่วยเหลือสังคม ครูฝากมีการเรียนรู้อยู่เสมอ มีศรัทธา ในข้อเขียนเกี่ยวกับระบบสหกรณ์ของนายสท กูระโรหิต และหลวงวิจิตวาท การ จึงมีความตั้งใจศึกษาจนมีความรู้ในระดับหนึ่ง ในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ เขาได้รับเลือกเป็นประธานกรรมการสหกรณ์การเกษตร อำเภอลานสกา และสามารถ ทำให้ผู้จัดการสหกรณ์ที่คอรัปชั่นต้องลาออกไป

ปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ครูฝากได้บุกเบิกสร้างธนาคารชุมชนร่วมกับครูตรีวุฒ พาระพัฒน์ และครูบุญธรรม เพชรวงศ์ โดยอาศัยแนวทางของกลุ่มลัจจะออมทรัพย์ ที่กรมพัฒนาชุมชนจัดตั้งไว้เป็นจุดเริ่มต้น กลุ่มออมทรัพย์บ้านคีรีวง ค่อย ๆ เติบโต แต่เมื่อดำเนินการไปได้สองปี ก็พบปัญหา ปีงบประมาณไม่ลง พนักงานบัญชีทำบัญชีช้อนจ่าย ด้วยความที่เป็นคนตรง ไม่ยอมก้มหัว ให้ความไม่ถูกต้อง ครูฝากจึงเริ่มสนใจศึกษาบัญชีอย่างจริงจัง และวางระบบบัญชีของกลุ่มใหม่ ทำให้ได้เรียนรู้บัญชีแบบสากล จนกลายเป็นนักบัญชีมือดี ของกลุ่ม ได้ชื่อว่าเป็นนักบัญชีชาวบ้าน เพราะเป็นผู้วางระบบบัญชีแบบสากล ให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ

ครูฝากเป็นผู้ริเริ่มปรับระบบบัญชีแบบชาวบ้าน เพื่อแก้ปัญหาความ ไม่โปร่งใสเราอาจเรียกได้ว่า **ครูฝากเป็นบิดาแห่งบัญชีชาวบ้าน** ครูฝากเคย ประกาศเจตนารมณ์ว่า “ใคร ๆ ก็เรียกผมว่าเป็นครูลำบาก ไม่มีศูนย์การเรียน ของตนเอง ต้องเดินทางไปอบรมบัญชีชาวบ้านกับลูกศิษย์ตามที่ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นกลุ่มหรือตัวต่อตัว ผมเป็นครูสอนตามอัธยาศัย ใครที่อยากเรียน จะอยู่ที่ใดก็ตาม ผมก็จะไปสอน ทั้งในทุกอำเภอของจังหวัดนครศรีธรรมราชและ จังหวัดใกล้เคียง”

ครูฝากได้รับคัดเลือกเป็นผู้จัดการของศูนย์สาธิตการตลาดบ้านคีรีวงในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ทำให้ครูฝากต้องหาความรู้เรื่องการบริหารจัดการศูนย์สาธิต และ ปลุกฝังเรื่องสหกรณ์ร้านค้าให้แก่สมาชิกของศูนย์

ครูฝากได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคมไทยมาเป็นเวลานาน โดยทำงาน ให้กับบุคคลระดับล่างของสังคม นำนวัตกรรมส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ทั้งด้านการศึกษา สังคม และเศรษฐกิจ ครูฝากได้บุกเบิกงานธนาคารชุมชน คีรีวง ธนาคารหมู่บ้านกลาง และตั้งกลุ่มออมทรัพย์บ้านคีรีวง มีอาชีพทำสวน

ครูฝากเล่าว่า “แม้ผมจะมีความรู้ไม่มาก แต่ผมก็ได้บุกเบิกงานธนาคาร ชุมชนบ้านคีรีวง ธนาคารหมู่บ้านกลาง กลุ่มออมทรัพย์คีรีวง ผมมีความสุขและ ความภูมิใจที่ได้ทำงานเหล่านี้”

นักวิชาการศึกษาสรุปกิจกรรมดังกล่าวของครูฝากว่า ครูฝากมีสถานภาพ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ต้องเคลื่อนที่ไปสอนตามที่ต่าง ๆ ในวงกว้าง ครูฝากจึงเป็น บุคคลที่ไม่อยู่กับที่ เป็นการยากสำหรับผู้ต้องการไปพบ แม้กระทั่งกับครอบครัว ก็พบกันเพียงอาทิตย์ละครั้งเท่านั้น

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ชาวคีรีวงได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากอุทกภัย ครั้งยิ่งใหญ่ เรือกสวนไร่นาของครูฝาก กลายเป็นธารน้ำไหลเพียงชั่วข้ามคืน แต่ครูฝากก็ยังอุทิศตนช่วยชาวบ้านอย่างไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย แม้จะมีบางคน พุดว่า ตัวเองยังเอาตัวไม่รอด บ้านช่องก็ไม่จะมีจะอาศัย ยังจะมาช่วยคนอื่น ครูฝากได้สรุปบทเรียนครั้งนั้นว่า

“ความจริงจะหาว่าธรรมชาติแก่ลึงก็ไม่ถูก เพราะมนุษยชาติโดยรวม ทำลายธรรมชาติ ธรรมชาติก็คือพ่อแม่ของสิ่งมีชีวิต การทำลายธรรมชาติก็คือ การทำลายพ่อแม่ตัวเอง แล้วพ่อแม่จะเข็ญบ่างไม่ได้หรือ”

ครูฝากต้องย้ายครอบครัวจากคีรีวงมาทำมาหากินอยู่ที่บ้านกลาง อำเภอ เขียวใหญ่ บนที่ดิน ๙ ไร่ โดยได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรพัฒนาเอกชน ให้นำทุนในการซื้อที่ดินดังกล่าว

ต่อมาในปีพ.ศ. ๒๕๓๘ ครูฝากได้ร่วมมือกับกลุ่มไร่นาสวนผสม จัดตั้งธนาคารหมู่บ้านกลางขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๕๓๘

จากบทบาทการบริหารจัดการทั้ง**กลุ่มออมทรัพย์**และ**ธนาคารหมู่บ้าน** เนื่องจากครูฝากตระหนักถึงความสำคัญของธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ว่าเป็นแหล่งรวมศูนย์การเงินของหมู่บ้าน เพื่อหมุนเวียนเงินทุนในครอบครัว แต่ละครอบครัว เพื่อนำไปเพิ่มรายได้ เพิ่มผลผลิต และสร้างความเติบโตให้กับเงินทุนส่วนรวมของหมู่บ้าน อันจะนำไปสู่ความอุดมสมบูรณ์ของหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์และธนาคารหมู่บ้านจึงกลายเป็นวงจรรักษ์ความมั่นคงในหมู่บ้าน เป็นหลักประกันการพัฒนาหมู่บ้านทุกด้าน

ด้วยเหตุที่การบัญชีเป็นการเสริมความเข้มแข็งให้องค์กรในการบริหารการเงิน เป็นเครื่องมือในการนำไปบริหารธนาคารหมู่บ้านหรือกลุ่มออมทรัพย์ และการที่ระบบบัญชีสากลมีความซับซ้อน และใช้ภาษายาก ทำให้เป็นอุปสรรคในการฝึกอบรม ครูฝาก ตรีถวัลย์ จึงได้สรุปประสบการณ์ เรียบเรียง และปรับปรุงยุคระบบบัญชีแบบสากล ให้เป็นระบบที่ง่ายในการทำความเข้าใจกับชาวบ้าน โดยการจัดทำเป็นเอกสารคู่มือชื่อ **“บัญชีสากลกับชาวบ้าน”** ครูฝากกล่าวว่า **“เราหลีกเลี่ยงบัญชีสากลไม่ได้ แต่เราปรับบัญชีสากลเป็นบัญชีแบบชาวบ้านได้”** และครูฝากยังได้กล่าวถึงบัญชีเล่มนี้ต่อสาธารณชนอีกว่า

“ถ้าผู้ใดเขียนตำราให้ง่ายกว่านี้ ขอความกรุณาให้ช่วยกันเขียน คิดว่าเมตตาต่อชาวบ้านผู้ไม่รู้ เพราะผมไม่ได้เขียนเพื่อให้มีชื่อเสียง แต่ต้องการให้ชาวบ้านได้มีศักยภาพในการพึ่งตนเองในด้านการบริหาร”

การทำระบบบัญชีที่โปร่งใส ถูกต้องชัดเจนและเข้าใจง่าย เป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินกิจกรรมการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์หรือการดำเนินกิจกรรมการเงินใด ครูฝากทราบถึงความสำคัญดังกล่าว และทราบดีว่า วิชาการบัญชีตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เป็นบัญชีระบบสากล มีความซับซ้อน ใช้ภาษายากต่อการทำความเข้าใจของชาวบ้าน ครูฝากจึงไม่ละความพยายามในการ

ที่จะหาหนทางในการพัฒนาและประยุกต์บัญชีสากล และความรู้ของชาวบ้านถ่ายทอดออกมาเป็นเอกสารที่ใช้ภาษาง่าย ๆ เพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจง่าย โดยอาศัยภูมิปัญญาของตนเอง เป็นเวลากว่า ๑๐ ปีแล้ว โดยได้รับความช่วยเหลือจากนายภิรม มคเมธาวิ และอาจารย์ยินดี เจ้าแก้ว จากมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เป็นผู้เรียบเรียงและตรวจทานให้

การทำบัญชีประชาชาชาวบ้านของครูฝาก ตรีถวัลย์ คล้าย ๆ กับการเดินขึ้นบันได ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ก้าวแรกจนถึงขั้นที่ ๘ ซึ่งมีขั้นสุดท้าย มีลำดับดังนี้

ขั้นที่ ๑ ทะเบียนคุมใบเสร็จจ่ายเงิน ทะเบียนคุมใบเสร็จรับเงิน

ขั้นที่ ๒ ใบเสร็จรับเงิน ใบเสร็จจ่ายเงิน

ขั้นที่ ๓ บัญชีเงินสด

ขั้นที่ ๔ บัญชีแยกประเภท

ขั้นที่ ๕ งบทดลอง

ขั้นที่ ๖ งบกำไร ขาดทุน

ขั้นที่ ๗ งบดุล

ขั้นที่ ๘ งบจัดสรร

สิ่งที่เป็นผลพวงจากความพยายามของครูฝาก ทำให้บุคคลจำนวนประมาณ ๖๐๐ กว่าคน จาก ๑๒ อำเภอ หรือมากกว่า ได้เรียนรู้และทำความเข้าใจในเรื่องของการบัญชีจากบัญชีที่ครูฝากปรับประยุกต์จากบัญชีสากลเป็นบัญชีแบบชาวบ้าน ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะสามารถนำความรู้หรือระบบทางการเงินมาบริหารองค์การการเงินของตนได้อย่างถูกต้อง เป็นการลดช่องโหว่ที่จะทำให้ผู้ที่เห็นแก่ตัวและที่จะแสวงหาผลประโยชน์ ไม่สามารถทำได้ ทำให้การตั้งกลุ่มออมทรัพย์มีระบบการตรวจสอบที่โปร่งใส กลุ่มออมทรัพย์มีความมั่นคงขึ้น พร้อมกันนี้ ครูฝากยังได้สอนวิธีการสร้างการเชื่อมโยงเครือข่าย และการบริหารการจัดการองค์การไปในตัวด้วย ทำให้ชุมชนต่าง ๆ ที่กล่าวมา สามารถบริหารองค์การการเงินเป็นไปได้อย่างดี

นอกจากนี้ ครูฟากยังเคยดำรงตำแหน่งเป็นผู้จัดการศูนย์สาธิตการตลาด เป็นผู้นำในการเชื่อมโยงองค์กรเครือข่ายต่าง ๆ เช่น องค์กรเครือข่ายการเงิน ชาวบ้าน ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารหมู่บ้าน เครดิต สหกรณ์ยูเนี่ยนประมาณ ๑๙ องค์กร และได้ร่วมกับธนาคารหมู่บ้านใน ๑๒ อำเภอ ของจังหวัดนครศรีธรรมราชจำนวนกว่า ๑๐๐ ธนาคาร รวมตัวกันเป็น สภานาครหมู่บ้าน เพื่อให้เป็นเครือข่ายช่วยเหลือกันทางการเงิน นอกจากนี้ ครูฟากยังมีบทบาทหลักในการเป็นวิทยากรฝึกอบรมบัญชีให้กับสมาชิก เครือข่ายสภานาครหมู่บ้านและองค์กรเครือข่ายการเงินชาวบ้านนคร อีกด้วย

จะเห็นได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ของครูฟาก ตรีถวัลย์ เป็นการเรียนรู้ ในระบบโรงเรียนในขั้นต้น แต่ส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัย และจาก การลงมือปฏิบัติจริง จนเกิดการตกผลึกความรู้ทางด้านบัญชี ครูฟากได้ดัดแปลง บัญชีสากลมาเป็นบัญชีแบบชาวบ้าน จนชาวบ้านสามารถนำมาเป็นคู่มือและ ทำความเข้าใจเกี่ยวกับระบบบัญชีได้ง่ายขึ้น

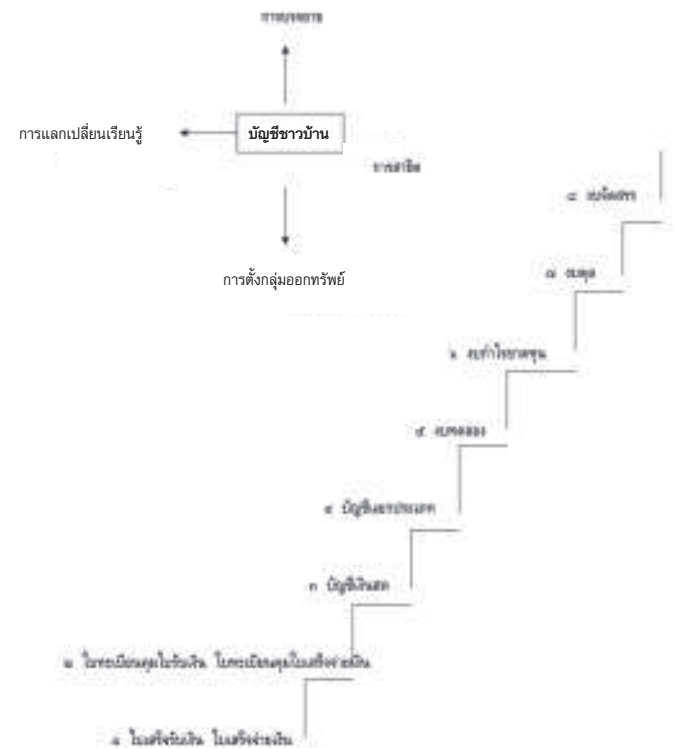
นับได้ว่า ครูฟากยังเปรียบเสมือนตัวแทนชุมชนในการนำวิทยาการสมัย ใหม่และเลือกสรรภูมิปัญญาที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจของชาวบ้าน และวิทยา การต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชาว บ้าน ที่ได้กำหนดให้มีการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการ เรียนรู้และการฝึกอบรม บนพื้นฐานของภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ ซึ่งเป็น ไปตามเจตนารมณ์ตามมาตรา ๒๙ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒

ครูฟากได้ทำการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับองค์กรต่าง ๆ จนเกิดองค์กร เครือข่ายต่าง ๆ เช่น องค์กรเครือข่ายการเงินชาวบ้าน ซึ่งเกิดจากการรวม ตัวกันของกลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารหมู่บ้าน สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน ประมาณ ๑๙ องค์กร และยังได้ร่วมกับธนาคารหมู่บ้าน จาก ๑๒ อำเภอ ในจังหวัด

นครศรีธรรมราชกว่า ๑๐๐ ธนาคาร รวมตัวกัน เป็น สภานาครหมู่บ้าน เพื่อ เป็นเครือข่ายช่วยเหลือกันทางการเงิน การทำมาหากิน ซึ่งทั้งหมดเป็นการ รวมคน เพื่อหาแนวทางสู่ชาติ ครูฟากมีความคิดว่า ถ้าดาวล้านดวงมารวมกัน ก็จะมีพลังสู่ชาติกลับคืนมา

ศูนย์การเรียนรู้ : ๒๕/๓ หมู่ ๘ ต.กำโลน อ.ลานสกา

จ.นครศรีธรรมราช ๘๐๒๓๐ (๐๗๕) ๓๔๘๒๓๔

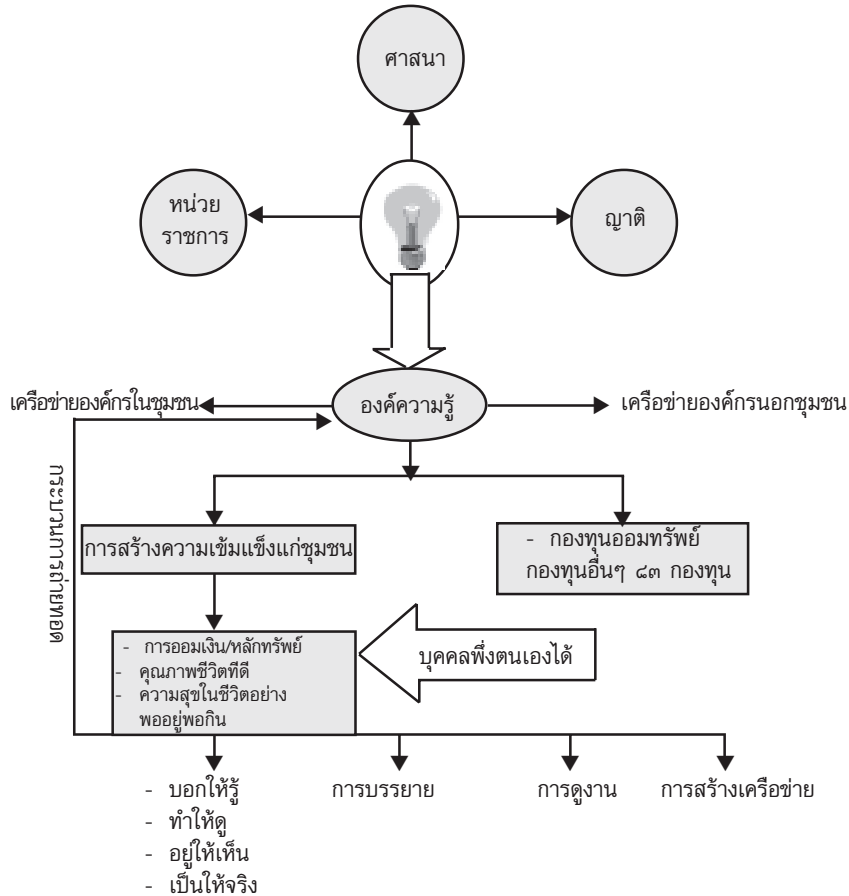

บัญชีประชาชาบ้านตามขั้นบันได ๘ ขั้น

แผนภูมิที่ ๘.๘ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านกองทุน และธุรกิจชุมชน (บัญชีชาวบ้าน) ของครูฟาก ตรีถวัลย์

มานะบากบั่นของผู้นำและสมาชิกเท่านั้น ที่ช่วยผลักดันให้ความหวังของกลุ่ม ออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว่ารุ่งเรืองขึ้นได้

ศูนย์การเรียนรู้ : กลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว่า ๑๓ หมู่ ๑ ต.นาหว่า อ.จะนะ จ.สงขลา ๙๐๑๓๐ (๐๑) ๔๗๔-๓๑๐๔, (๐๑) ๕๔๓-๕๖๑๙

ที่มา : พัฒนามาจากแผนภูมิของมูลนิธิหมู่บ้าน

แผนภูมิที่ ๔.๙ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ของครูเคล้า แก้วเพชร

สรุป

นاناتศนะด้านการจัดตั้งกองทุน

อัมพร แก้วหนู บรรณาธิการแลใต้ (แลใต้ ๗๔ พฤษภาคม ๒๕๔๓ หน้า ๘) ให้ทัศนะต่อพลังของกลุ่มออมทรัพย์ว่า เป็นการปฏิบัติเยี่ยง ของชุมชน หมู่บ้านต่าง ๆ โดยยกเหตุผลประกอบไว้หลายประการว่า ๑) เป็นการฟื้นฟูระบบพึ่งพากันเองของกลุ่มภายในหมู่บ้าน ๒) มีความหลากหลายและความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการสูงมาก ๓) ฟื้นฟูสถาบันที่มีกฎระเบียบ กติกาของตนเองที่สร้างภายในกลุ่มออมทรัพย์ ๔) ทศวรรษแรกเน้นทางการสะสมเงิน ทศวรรษที่สองเริ่มขยายตัวด้านสวัสดิการ ๕) นอกจากสวัสดิการแล้ว ยังจ่ายเงินเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในรูปแบบอื่น ๆ ๖) ขณะที่ภาครัฐให้ความสำคัญและส่งเสริมธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมนั้น กลุ่มออมทรัพย์อาศัยประสบการณ์เก่าในการรुकืบหน้าในกิจกรรมดังกล่าวไปมากกว่ารัฐบาล การพัฒนาดังกล่าวเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังคำกล่าวเมื่อเดือนมีนาคม ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) สมณศักดิ์ในขณะนั้นได้แสดงธรรมเรื่อง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ในงานฉลองอายุครบห้ารอบนักษัตรของ สุวลักษณ์ ศิวลักษณ์ หลังจากได้รับรางวัลสัมมาชีพจากประเทศสวีเดน ซึ่ง นายแพทย์ ประเวศ วะสี กล่าวไว้ในคำนำของหนังสือเรื่องเดียวกันที่นำมาตีพิมพ์ปลายปี ๒๕๓๘ ว่า

เรื่องสัมมาชีพกับเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน จะเกิดขึ้นได้เมื่อระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้งสิ้น คือ เรื่องของคน สังคม ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ดำเนินไปด้วยดี โดยทุกส่วนเป็นปัจจัยส่งผลในทางเกื้อกูลแก่กัน ทำให้ดำรงอยู่ด้วยดีด้วยกัน และในระบบนี้ คนในฐานะปัจจัยตัวกระทำมีความสำคัญที่สุดที่จะทำให้ภาวะพึ่งประสงค์เกิดขึ้นได้หรือไม่

บรรณานุกรม

- กันยารัตน์ พรหมวิเศษ. **เกล้า แก้วเพชร เศรษฐศาสตร์การเงินชุมชน ๒๓ ปี ๘๓ กองทุนสวัสดิการชีวิต ระบบดี/ระเบียบ สวย รวยคุณธรรม**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เดอะไฟกัส, ๒๕๔๕, ๑๔๒ หน้า.
- กัลยานี ปฎิมาพรเทพ. **การวิจัยการแก้ปัญหาชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา : ชุมชนไม้เรียง อำเภอไม้เรียง จังหวัดนครศรีธรรมราช**, การประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ ๓ ทบพวนภูมิปัญญา ทำทาย ความรู้, ๒๔-๒๖ มีนาคม ๒๕๔๗ ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- กัลยานี ปฎิมาพรเทพ. **ครูขบ ยอดแก้ว ครูภูมิปัญญาไทย : นักเศรษฐศาสตร์ ชุมชน**, กรุงเทพมหานคร : บริษัทต้นอ้อ ๙๙ จำกัด ๒๕๔๓, ๑๕๑ หน้า.
- ประชาคมท้องถิ่น. ปีที่ ๔๒ ประจำเดือนสิงหาคม ๒๕๔๗, **ลุงยงค์ แม็กไซไซ คนล่าสัตว์**, ๑๒๐ หน้า.
- ประยงค์ รณรงค์. **รวมความรู้ ประสบการณ์ และแนวคิดของชุมชนไม้เรียง**, กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๔๖, ๒๐๙ หน้า.
- สหกรณ์การเกษตรหาดใหญ่ จำกัด. **รายงานประจำปี ๒๕๔๗ เสนอที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปีครั้งที่ ๓๗ วันอาทิตย์ที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๗ ณ ศาลาประชาคมอำเภอหาดใหญ่**, ๔๗ หน้า.
- เสนห์ จามริก. **สิทธิชุมชนท้องถิ่นภาคใต้**, สำนักงานสนับสนุนกองทุนวิจัย, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๖, ๔๑๕ หน้า.
- อัมพร แก้วหนู. **แลใต้**, ฉบับที่ ๗๔ พฤษภาคม ๒๕๔๓, ๔๕ หน้า.

ความนำ

ศ.ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง ได้กล่าวถึงศิลปกรรมพื้นบ้านภาคใต้ไว้ในหนังสือเรื่อง ภูมิปัญญาทักษิณ ว่า การละเล่นและการบันเทิงของชาวบ้านภาคใต้ที่สืบทอดกันมาในสังคมประเพณี ได้แก่ หนังตะลุง โนรา เพลงบอก คำตักและลิเกป่า ฯลฯ แม้ปัจจุบันสังคมเปลี่ยนแปลงมาเป็นสังคมสมัยใหม่แล้ว มีสื่อมวลชนอันทันสมัย ได้แก่ โทรทัศน์ โทรสาร โทรศัพท์ ภาพยนตร์ วีดีโอ ซีดีรอม ฯลฯ กระนั้นก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า สำหรับสังคมภาคใต้ ทั้ง ๆ ที่เป็นสังคมเปิดมานานหลายศตวรรษ และได้รับเอาสื่อสมัยใหม่มาเป็นเครื่องบันเทิงมากเหมือน ๆ กับสังคมอื่น ๆ ในโลกปัจจุบัน แต่ศิลปะการแสดงบางอย่าง โดยเฉพาะหนังตะลุงหรือหนังควน ก็ยังได้รับความนิยมกว้างขวางมาก รองลงไปคือโนรา ส่วนการละเล่นอื่น ๆ ก็ค่อย ๆ โรยราไป ไม่ว่าเพลงบอก คำตัก ลิเกป่า และอื่น ๆ แต่มิได้สูญหายไปเลยทีเดียว

จากความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่ก้าวเข้าสู่ยุคข่าวสารข้อมูล ทำให้สังคมไทยกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมที่มีความเป็นสากลมากขึ้น แต่ก็ยังมีคนจำนวนมากที่ยังดำเนินวิถีชีวิตเป็นแบบสังคมเกษตรกรรม ทำให้คนลับสนระหว่างรูปแบบสังคมทันสมัยกับสังคมดั้งเดิม เพราะความเชื่อและวัตรปฏิบัติในชีวิตหยั่งรากอยู่กับความเชื่อและขนบธรรมเนียมโบราณ แต่ในวิถีชีวิตประจำ

วันต้องรับเอาอารยธรรมตะวันตกบางส่วน ทำให้สังคมของคนไทยทุกภาครวมทั้งภาคใต้กลายเป็นสังคมทวิลักษณ์ หรือ พหุลักษณ์ ศิลปะการแสดงก็ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัย ในสายตาของชาวใต้ หนังตะลุงจะปรับตัวได้ดีที่สุด โนราปรับตัวได้รองลงมา เพลงบอก คำตัด ลิเกป่า และอื่น ๆ ปรับตัวได้บ้าง

ศ.ดร.เอกวิทย์ ตั้งข้อสังเกตว่า ศิลปะการแสดงใดมีความยืดหยุ่นในการปรับตัวสูง และศิลปะการแสดงใดตอบสนองความต้องการของคนสมัยใหม่ได้ ในแง่ "เติมให้" ในสิ่งที่ขาดในชีวิตประจำวัน ศิลปะการแสดงนั้น ก็จะมีชีวิตชีวาต่อไป ศิลปะการแสดงของภาคใต้โดยเฉพาะหนังตะลุงนั้น ดูจะมีพรสวรรค์ในการปรับตัวถูกใจผู้ชมมาก ทั้งศิลปะการแสดงพื้นบ้านภาคใต้ยังทำหน้าที่ทางสังคมในด้านข้อมูลข่าวสาร ความรู้ต่าง ๆ ทั้งด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ รวมทั้งการล้อเลียนแดกดันฝ่ายบ้านเมือง ไม่ว่าจะหนังตะลุง โนรา เพลงบอก ลิเกป่า ยกเว้นคำตัด จะมีท่วงทำนอง จังหวะ ถ้อยคำสำนวนที่เต็มไปด้วยไหวพริบปฏิภาณ และน้ำเสียงช่วยให้เกิดความหรรษา เพราะไม่เล่น ในชนบท แต่เล่นแบบประยุกต์เข้ากับ *กระแสนิยมและยุคสมัย*

หนังตะลุง

ศ.ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง กล่าวว่า หนังหรือละครเงา เป็นวัฒนธรรมที่เก่าแก่ของมนุษยชาติ มีในอินเดียสมัยพุทธกาล ใช้เล่นเพื่อบูชาเทพเจ้า และสวดตีวีรบุรุษ ในอุษาคเนย์ หนังตะลุงเล่นกันแพร่หลายมากในชวา บาหลี มาเลเซีย ลาว เขมรและไทย ชาวกรุงเทพฯเรียกหนังในภาคใต้ว่า หนังตะลุง ซึ่งเพี้ยนมาจาก หนังพัทลุง ซึ่งเข้ามาเล่นในกรุงตั้งแต่ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

หนังตะลุงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ต้องมีการเล่าเรียนฝึกฝนกันนานกว่าจะได้ ครอบครู หรือ ยี่นรูป ให้เป็นนายหนังได้ และหนังตะลุงยังเป็นเรื่องของ วิทยาคม หรือ คุณไสยอีกด้วย หนังตะลุงจึงมีแรงดึงดูดอย่าง

ประหลาดให้ผู้ชมติดอกติดใจ

หนังตะลุงมีบทบาทและหน้าที่ในการสื่อสารที่ต้องการสื่อ ตลอดจนขยายความรู้ ความสำนึก และเสริมสร้างชีวิตทัศน์ของคนใต้เป็นสำคัญ เดิมทีหนังตะลุงเล่นเรื่องรามเกียรติ์ ต่อมาเล่นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ต่อมาเล่นนิทานประโลมโลก หนังตะลุงของภาคใต้มีการปรับตัวเล่นเรื่องตามกระแสนิยมแต่ละช่วงคน บางคณะผสมผสานแบบเก่าเข้ากับแบบใหม่ บางคณะไม่มีตัวละครประเภทเทวดา ยักษ์ ฝี ไม่มีการตายแล้วชุบชีวิตขึ้นใหม่ ไม่มีเหาะเหินดำดิน แต่เล่นแบบสังคมนิยมสมัยใหม่ ฉากและการแต่งกายก็เป็นสมัยใหม่ จึงนับว่ามีการพัฒนาการตามยุค บางครั้งก็เล่นประชันวงกันเพื่อแข่งขันแพ้ชนะกัน

การเล่นหนังตะลุงมีบทร้อง บทเจรจา และบอกทำทางประกอบ บทกลอนที่นิยมใช้กลอนสวด ที่เรียกว่ามุดโต ใช้กลอนแปดหรือกลอนตลาดเป็นพื้น อุดม หนูทอง แห่งสถาบันทักษิณคดีศึกษาได้วิเคราะห์ไว้ว่า หนังตะลุงใช้กลอนหลายรูปแบบ นอกจากใช้กลอนแปดพื้นแล้ว ยังผสมผสานกับกลอนสี่หรือกลอนสาม กลอนห้า กลอนหก หรือกลอนบท เป็นต้น

นายหนังชาวภาคใต้เป็นผู้ที่ถือได้ว่าเป็นผู้มีภูมิปัญญานอกเหนือจากความเพลิดเพลิน การด้นกลอน กวีโวหาร การมีมุขตลกของตัวตลก ล้วนแสดงออกถึงความคิดและท่าทีที่หลักแหลม อันเกี่ยวโยงไปถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ของบ้านเมืองทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง อุดม หนูทอง กล่าวว่า *หนังตะลุงได้รับใช้ชีวิตคนใต้มานาน แม้ว่าปัจจุบันจะมีการบันเทิงใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่น ดนตรี ภาพยนตร์ วีดีโอ โทรทัศน์ แต่หนังตะลุงยังได้รับความนิยมจากชาวบ้านในระดับสูง และเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวใต้ไปอีกนาน*

ครูพัฒนา เกื้อสกุล

ครูพัฒนา เกื้อสกุล : ครูภูมิปัญญาไทยชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้อุทิศตนให้แก่ศิลปะพื้นบ้านด้านการแสดงหนังตะลุงและมโนราห์ ทั้งด้านการอนุรักษ์พัฒนา ถ่ายทอดศิลปะพื้นบ้านดั้งเดิมแก่แผ่นดินมาตลอด ซึ่งนอกจากได้รับความบันเทิงแล้ว ยังสอดแทรกธรรมะ โดยเฉพาะธรรมะของท่านพุทธทาสภิกขุ สวณโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จนได้รับสมญานามว่าจอมธรรมะ จากผู้ชม

แม้วัยจะล่วงเลยมาจนถึงอายุ ๗๒ ปีแล้ว ตั้งแต่วัยหนุ่มจนถึงปัจจุบัน ครูพัฒนาไม่เคยละทิ้งหน้าที่ของปราชญ์ชาวบ้านผู้มุ่งถ่ายทอดศิลปะด้านหนังตะลุงแก่ผู้ชมด้วยความวิริยะอุตสาหะ ขณะที่นายหนังท่านอื่น ๆ อาจเกิดความท้อแท้เบื่อหน่ายและละทิ้ง แต่ครูพัฒนาก็ยังยืนยันในอุดมการณ์ของตนเองอย่างเหนียวแน่นตลอดมา

ครูพัฒนา มีวิธีถ่ายทอดการเล่นหนังตะลุงให้แก่ผู้เรียนตามแบบฉบับของตนเองดังนี้

๑. ในเบื้องต้น ครูพัฒนาจะเล่าถึงประวัติและเรื่องราวของความเป็นมาของหนังตะลุง ซึ่งเป็นแนวคิดและความเชื่อของท่านพุทธทาสภิกขุ เพื่อให้ผู้เรียนรู้สึกภาคภูมิใจ ตระหนักและเห็นคุณค่าของศิลปะการแสดงหนังตะลุง รวมทั้งการเป็นนายหนัง

๒. สร้างแรงจูงใจและกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม โดยการให้สัมผัสของจริง เช่น ตัวหนัง เครื่องดนตรี พร้อมทั้งแสดงบุคลิกของตัวหนัง

๓. ขอบเขตของหลักสูตรที่จะต้องศึกษาในภาพรวม ๕ ประการ คือ ฝึกปาก ฝึกมือ ฝึกคิด ฝึกจำ ความรอบรู้

๔. เน้นการสาธิตและฝึกปฏิบัติจริง พร้อมให้มีการประเมินผลทุกครั้ง

๕. ทัดคนศึกษา หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามเวทีหนังตะลุงต่าง ๆ

๖. ให้อัจฉริยภาพ ประยุกต์การใช้คำ การว่ากล่าวบทกลอนทุกครั้งที่ยื่น พร้อมทั้งปลูกฝังธรรมะทุกครั้ง

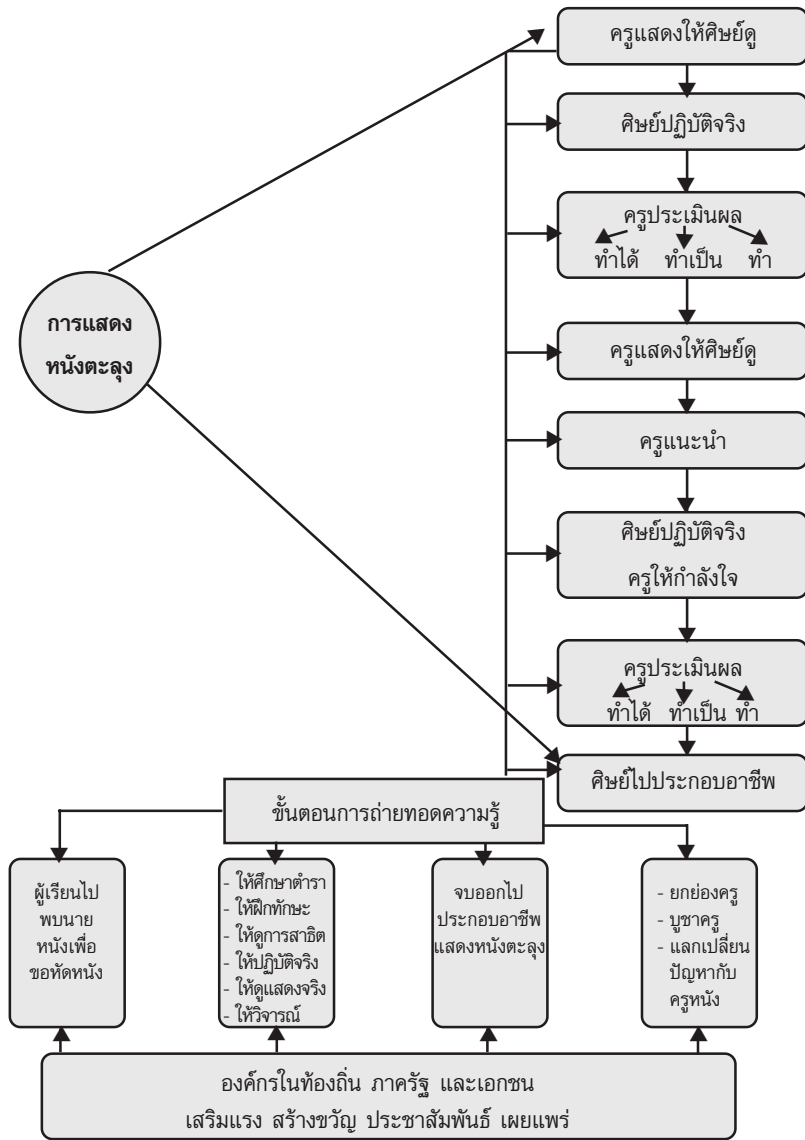
๗. การฝึกปฏิบัติมี ๓ ลักษณะ ได้แก่

- ขั้นทำได้ สามารถทำตามคำสอน คำแนะนำได้
- ขั้นทำเป็น สามารถคิดคำ ว่ากลอนของตัวเองได้
- ขั้นทำได้ดี รู้จักตกแต่ง หรือเสริมให้ดี ให้เหมาะกับสภาพสังคมและสถานการณ์

๘. การเน้นย้ำถึงคุณค่าของหนังตะลุง **“สิ่งเหล่านี้ทำให้ตัวเอง หมู่บ้าน ร่มเย็น มีความสุขสบายใจ”**

ศูนย์การเรียนรู้ : ๒๐ ม.๓ ต.เขาควาย อ.พุนพิน จ.สุราษฎร์ธานี ๘๔๑๓๐

โทร. (๐๗๗) ๒๙๔-๐๔๖ (๐๗๗) ๒๙๔-๒๕๔

ที่มา : ครูพัฒน์ เกื้อสกุล

แผนภูมิที่ ๙.๑ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการแสดงหนังตะลุงของครูพัฒน์ เกื้อสกุล

ครูอ้อม จันทรชุ่ม

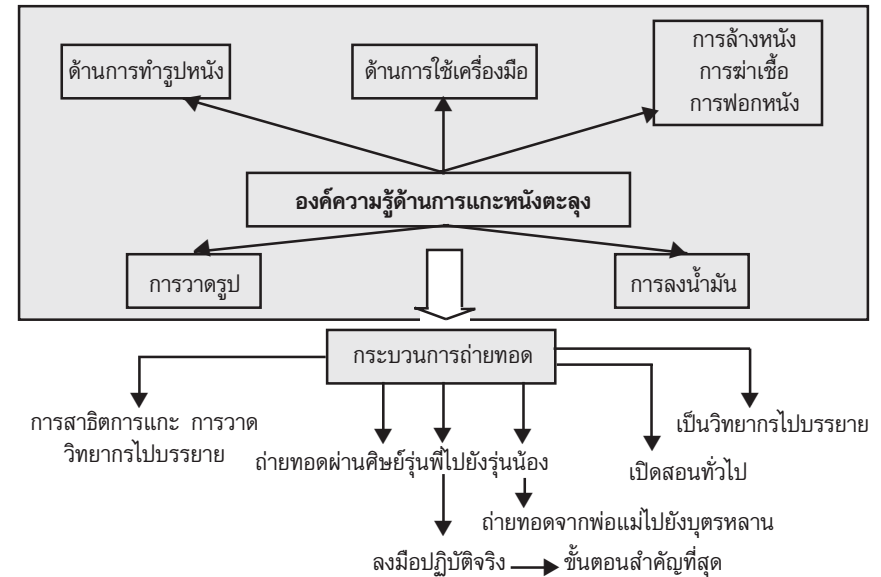
ครูอ้อม จันทรชุ่ม : บรมครูแกะหนังตะลุงแห่งอำเภอบางแก้ว จ.พัทลุง ผู้ตระหนักดีว่า นับวันศิลปะเก่าแก่นี้กำลังจะสูญหายไป ซึ่งการเล่นหนังตะลุงเป็นการละเล่นดั้งเดิมของไทย แรงจูงใจในการถ่ายทอดการแกะหนังตะลุงแก่ผู้คนทั่วไปจึงเกิดขึ้นเพื่อเป็นวิทยาทาน ครูอ้อมจึงได้จัดตั้งศูนย์ศิลปหัตถกรรมบางแก้วขึ้น เพื่อสืบสานอนุรักษ์มรดกไทยของชาวใต้ และใช้เป็นศูนย์ข้อมูลการเรียนรู้ ความเป็นมาของตัวละครในหนังตะลุงและตัวหนังตะลุง ให้เป็นที่รู้จัก คงอยู่สืบไป รวมทั้งการสืบสานผลิตภัณฑ์ที่มีความสวยงาม เหมาะสม เป็นที่ต้องการของตลาด โดยมีเครือข่ายช่วยในการถ่ายทอดจนแพร่หลายมากขึ้น จนเป็นที่เลื่องลือ ตลอดจนผลงานเป็นที่ยอมรับของบรรดานายหนังตะลุง (ผู้เซตหนังตะลุง) และบุคคลทั่วไป จึงได้ดัดแปลงตัวหนังที่ใช้เซตมาเป็นภาพ ที่ให้ความสวยงามใช้ตกแต่งภาพ ใช้โชว์และประดิษฐ์ของใช้อื่น ๆ เช่นกล่องใส่กระดาษชำระ โคมไฟ พวงกุญแจ กระเป๋าแบบต่าง ๆ ด้วยแผ่นหนังวัวที่ฟอกด้วยวิธีธรรมชาติ ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม ทำให้เป็นที่ต้องการของผู้พบเห็น ต่อมาจึงได้แยกกลุ่มย่อยศูนย์ศิลปหัตถกรรมขึ้น มีการระดมทุน เพื่อร่วมกันทำงาน สร้างงานกระจายรายได้ให้กับสมาชิก ในรูปของรัฐวิสาหกิจชุมชน

ปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ ๒๐ กว่าคน เข้าวางกันทำกิจกรรมมีการจัดเก็บหุ้น ๆ ละ ๑๐๐ บาทต่อเดือนต่อคน ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมสูงสุดส่วนมากจะเป็นการแกะหนังเป็นภาพต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นของฝาก ของที่ระลึก ใช้ตกแต่งบ้านสร้างความสวยงาม เป็นที่ชื่นชอบทั้งแก่ผู้รับและผู้ให้ อีกทั้งได้รับการคัดเลือกเป็นหนึ่งในตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของจังหวัดพัทลุงอีกด้วย

หากมีโอกาสไปเยี่ยมศูนย์บางแก้วของครูอิม จะเห็นคนหลายวัย หลายสถานภาพ นักเรียน นักศึกษา คร่ำเคร่งอยู่กับการฝึกแกะหนังตะลุง ด้วยความหวังว่า สักวันหนึ่งจะได้เป็นเครื่องมือในการทำเลี้ยงชีพ โดยมีครูอิมและทายาทคอยให้คำแนะนำปรึกษาอย่างใกล้ชิดด้วยความเต็มใจ โดยไม่คิดมูลค่า เรามักจะเห็นผลิตภัณฑ์ดังกล่าวปรากฏอยู่ตามห้างสรรพสินค้าหรือตามร้านค้าต่าง ๆ ซึ่งเป็นสินค้ายอดนิยมของชาวต่างชาติ

การแกะหนังตะลุงของครูอิม จันทรชุม จาก จ.พัทลุง ได้ถ่ายทอดสู่เยาวชนและที่ศูนย์ศิลปชีพของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ จนกลายเป็นอาชีพที่สำคัญของท้องถิ่น และเป็นของที่ระลึกของชาวต่างชาติในชื่อติดไม้ติดมือกลับไปยังประเทศของตน ทำให้การแกะหนังตะลุงที่กำลังจะเสื่อมสูญ ได้รับการฟื้นฟู ส่งเสริม และสืบสานให้ดำรงอยู่ต่อไป

ศูนย์การเรียนรู้ : ๓๒๙ ม.๖ ต.ท่ามะเดื่อ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง ๙๓๑๔๐
โทร. (๐๗๕) ๖๙๗-๑๖๐, (๐๙) ๐๓๙-๔๑๔๓

แผนภูมิที่ ๙.๒ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้การแกะหนังตะลุง ของครูอิม จันทรชุม

ดิเกฮูลู

ดิเก แปลว่า ขับร้อง ฮูลู แปลว่า ใต้ และเป็นการละเล่นที่นิยมของชาวใต้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นที่นิยมของประชาชนทั่วไปไม่ว่าคนไทยพุทธ หรือมุสลิม ซึ่งเป็นการขับร้องแบบมลายูประสมประสานภาษาใต้จะมีกลองรำมะนา และโหมโรงด้วยบทกลอน

ดิเกฮูลูมีไว้เพื่อเป็นการสนทนาการรวมทั้งการจรโลงสังคมให้พัฒนาอยู่เสมอ สารในเนื้อร้องเกี่ยวข้องกับทั้งเรื่องศาสนา สังคม การเมือง ทำประกอบการแสดงได้เอื้อต่อการออกกำลังและเพื่อสุขภาพด้วย สำหรับในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ดิเกฮูลู เป็นที่นิยมของชาวบ้านเป็นอย่างมาก

ครูหะมะ แบลือแบ

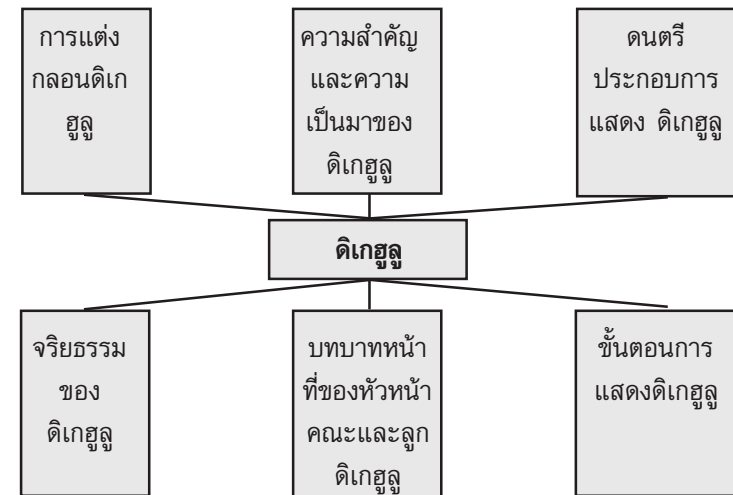
ครูหะมะ แบลือแบ : ศิลปินชาวมุสลิมผู้นุรักษ์และถ่ายทอดศิลปนาการแสดงลิเกฮู ครูหะมะมีทักษะในการแสดงที่ไม่เหมือนใคร สามารถขับร้องเป็นทั้งภาษาไทยและภาษายาวีได้ ขณะนี้มีชาวมุสลิมใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนใหญ่เป็นลูกศิษย์ของครูหะมะ ทำให้รู้จักกันดีในนามคณะดิเกฮูฮู “มะ ยะ หา” หรือมะลูกทุ่ง นับเป็นดิเกฮูฮูชั้นนำของภาคใต้ รวมทั้งเคยไปแข่งขันกันที่ประเทศมาเลเซียหลายครั้ง และได้ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านทางด้านเศรษฐกิจดีขึ้น

ครูหะมะ ยะหา กล่าวต่อไปอีกว่า การแสดงดิเกฮูฮู มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เพื่อให้เป็นที่สนใจของผู้ชม โดยมีการร้องและแต่งเพลงเอง โดยนำทำนองอินเดียนมาแปลเป็นภาษายาวี และจะร้องกลอนสด ซึ่งมีหลายรูปแบบ สดท้ายจะเป็นบทสรุป บทอาลา

ต่อมากการแสดงดิเกฮูฮู ได้มีการพัฒนาโดยมีการนำเพลงของนักร้องลูกทุ่งที่ขึ้นชอบบมาร้อง และปรับประยุกต์ให้เข้ากับการร้องดิเกฮูฮู ได้แก่ ชาย เมืองสิงห์ ระพิน ภูไท ศรเพชร เพชรสุวรรณ การแสดงแต่ละครั้ง เป็นการรณรงค์ในเรื่องการศึกษา ความมั่นคง การป้องกันยาเสพติด การป้องกันโรคเอดส์ การรณรงค์เรื่องการศึกษา การเลือกตั้ง เป็นการบูรณาการบทเพลงให้เข้ากับวิถีชีวิตของชาวบ้าน การใช้ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน เพื่อเป็นสื่อในการช่วยเหลือกิจกรรมของรัฐ

ทุกวันนี้ ครูหะมะ ยะหา ได้พยายามให้โอกาสแก่เด็กที่อยู่ตามชุมชนต่าง ๆ ให้ได้มีโอกาสเรียนรู้และสอนให้เด็ก ๆ เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม และได้บอกกล่าวแก่ลูกหลานว่า เราอยู่ในพื้นแผ่นดินไทย เราทุกคนเป็นญาติพี่น้องกัน ไม่ใช่ใครอื่น เราต้องมาสร้างความรักความเข้าใจ ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

ศูนย์การเรียนรู้ : ๑๒๘ หมู่ ๑ ต.บาไร่ อ.ยะหา จ.ยะลา ๙๕๑๒๐
(๐๗๗) ๒๙๔-๐๔๖, (๐๑) ๙๕๙-๙๖๗๕

แผนภูมิที่ ๙.๓ กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการแสดงดิเกฮูฮูของครูหะมะ แบลือแบ

กลองยาว เป็นศิลปะอีกชนิดหนึ่งที่สืบทอดมาแต่โบราณกาล สมัย ปู่ย่า ตายาย จัดงานบวชนาค งานแต่งงาน งานสงกรานต์ ซึ่งเป็นวันปีใหม่ของไทยเรา จะมีการตีกลองยาวเต้นรำกันอย่างสนุกสนาน โดยการจับกันเป็นคู่ๆ ระหว่างชายกับหญิง หรือการเล่นเกมกัน ปัจจุบันการแสดงรูปแบบดังกล่าว แทบจะเลือนหายไป

ครูกระจ่าง พุทธรศรี (คนใส่แว่นตา)

ครูกระจ่าง พุทธรศรี : ครูภูมิปัญญาไทยจากนครศรีธรรมราช ผู้นำด้านศิลปกรรมการเล่นกลองยาว ซึ่งปกติได้รับความนิยมในภาคกลางมาเผยแพร่และสร้างความรักในศิลปกรรมในแขนงนี้แก่ชาวใต้ได้ทัดเทียมกับความรักในการละเล่นหนังตะลุง-มโนราห์ ซึ่งเป็นการละเล่นดั้งเดิมของชาวภาคใต้ด้วยความวิริยะอุตสาหะอย่างเต็มที่

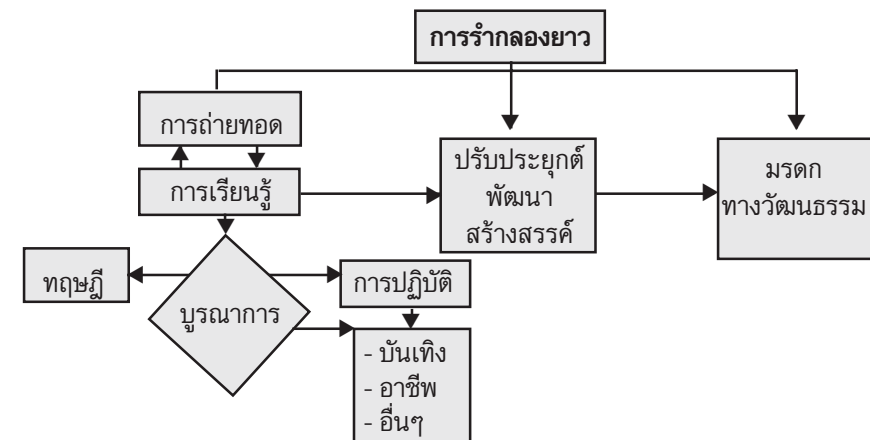
ครูกระจ่างไม่เพียงแต่จะถ่ายทอดศิลปกรรมการเล่นกลองยาวแก่การศึกษาในโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังแผ่ไปยังผู้เรียนตามสถานศึกษาต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ที่เป็นกำลังสำคัญในส่วนนำเข้าสู่การศึกษาในระบบอีกท่านหนึ่งคือ อาจารย์ธันภรณ์ ฉายประทีป โรงเรียนตรีนิมิตวิทยา อำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช ด้วยความเสียสละ จนได้ขยายแนวคิดไปยังสถานศึกษาอื่น ๆ ทั่วจังหวัดนครศรีธรรมราชด้วย พร้อมกับคว่ำรางวัลชนะเลิศเมื่อไปแข่งขันกับโรงเรียนอื่น ๆ ตามจังหวัด

รศ.ปรีชา ทิชนพงค์ ผู้อำนวยการสถาบันทักษิณคดีศึกษา ได้กล่าวถึงครูกระจ่าง พุทธรศรี กับคณะทำงานสรรหาครูภูมิปัญญาไทยเพื่อประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๓ ว่า *ครูกระจ่างเป็นผู้ทำให้การละเล่นกลองยาวซึ่งเป็นวัฒนธรรมการเล่นของภาคกลาง กลายเป็นการละเล่นที่เป็นที่นิยมและอย่างกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวภาคใต้เป็นอย่างยิ่ง*

ศูนย์การเรียนรู้ : โรงเรียนตรีนิมิต อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช ๘๐๓๓๐
(๐๗๕) ๓๒๕-๐๖๕ (๐๙) ๘๖๗-๓๐๕๐

รศ.ปรีชา ทิชนพงค์ ผู้อำนวยการสถาบันทักษิณคดีศึกษา

แผนภูมิที่ ๙.๔ กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการรำกลองยาวของครูกระจ่าง พุทธรศรี

โนรา

โนรา เป็นการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ที่มีมาแต่โบราณ ประมาณอายุตามที่หลาย ๆ ท่านสันนิษฐานไว้ว่า ตกอยู่ในสมัยศรีวิชัย หรือไม่ก็ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ เป็นอย่างน้อย ด้วยกาลเวลาผ่านมานานเช่นนี้ ทำให้ประวัติความเป็นมาของโนราเล่าผิดเพี้ยนกัน จนกลายเป็นตำนานหลายกระแส เท่าที่ปรากฏในหลักฐานมีประมาณ ๗ กระแส

สำหรับนิยม บำรุงเสนา กล่าวว่า โนรา เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งของคนไทยทั้งชาติ มิใช่เป็นสมบัติของคนไทยภาคใดภาคหนึ่งเท่านั้น เพราะโนราเป็นวัฒนธรรมที่รวมเอาความเชื่อ คตินิยม ศิลปะ การบริหารร่างกาย ตลอดจนคุณธรรมต่าง ๆ ของกลุ่มคนในสังคมไว้อย่างเป็นระบบ มีวิวัฒนาการและการสืบทอดที่ยาวนาน โดยมีมีที่ท่าจะเสื่อมสลายไปจากสังคมภาคใต้ ทั้งนี้ เป็นที่น่าภาคภูมิใจว่า รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ ได้ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นชาติเป็นกรณีสำคัญ จึงทำให้โนรากลบเข้ามามีบทบาทต่อสังคมและเยาวชนอีกครั้งหนึ่ง (นิยม บำรุงเสนา โนรา ศิลปะที่ได้ชื่อว่า มงกุฎแห่งอารยธรรม)

ครูนิยม บำรุงเสนา และคณะโนราของศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ต้อนรับ พล.ร. นายกรัฐมนตรี พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร
เมื่อวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๔๖

ครูนิยม บำรุงเสนา (คนที่ ๔ จากซ้ายมือ)

ครูนิยม บำรุงเสนา : ครูผู้สอนโรงเรียนศรีวิชัย ผู้สืบสาน ศึกษาค้นคว้าวิชาโนรามาจากบรรพบุรุษและฝึกฝนเพิ่มเติมด้วยตนเอง และนำมาฝึกฝนให้แก่โรงเรียนต่าง ๆ ในจังหวัดชุมพร และเป็นต้นแบบในการฝึกสอนให้กับประชาชนทั่วไป โดยไม่คิดมูลค่ามาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ มาจนปัจจุบัน โดยเน้นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมของโนราให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ พร้อมกับจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้น ซึ่งขณะนี้ทั่วจังหวัดชุมพรมีทั้งหมด ๙ ศูนย์ เพื่อเป็นศูนย์ศึกษาเรียนรู้ เผยแพร่ศิลปะการแสดงโนรา ซึ่งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดชุมพร เกิดจากการประชุมของสมาพันธ์ศิลปินพื้นบ้านศรีวิชัย จังหวัดชุมพร ได้มีมติให้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อทำการสอนโนรา หนึ่งตระกูล รวมทั้งเป็นการอนุรักษ์และต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมพรสู่สากล การบูรณาการองค์ความรู้จากชุมชนเข้าสู่สถานศึกษาและองค์ความรู้จากสถานศึกษามาสู่ชุมชน และเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและทำให้ชุมชนเข้มแข็งทางวัฒนธรรมท้องถิ่นตามนโยบายของรัฐบาล

ครูนิยม ได้กล่าวไว้ในรายงานการดำเนินกิจกรรมครูภูมิปัญญาไทย ที่ได้ให้ไว้แก่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาในปี ๒๕๔๗ ว่า

“ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซร์เดร์ นักปราชญ์ ชาวฝรั่งเศส ผู้เคยมีบทบาท

ในวงวิชาการในไทย มองเห็นว่า โนรา เป็นศิลปะบริสุทธิ์ คือ เป็นศิลปะเพื่อศิลปะ โดยแท้จริง ขณะที่นักวิชาการไทยพยายามแต่งตั้งให้โนราเป็นต้นแบบของ นาฏศิลป์พื้นเมือง ทั้ง ๆ ที่โนรานั้นจะเป็นต้นแบบของนาฏศิลป์ภาคกลางในหลาย ๆ อย่าง แต่สำหรับผม มองว่า โนราเป็นศิลปะเพื่อชีวิต เพราะมีเนื้อแท้ที่หลากหลาย และเป็นองค์รวมของนาฏศิลป์ดุริยางคศิลป์ วาทศิลป์ วิจิตรศิลป์ วรรณศิลป์ การบริหารร่างกาย อุดมคติ ศาสนา ไสยศาสตร์ และพิธีกร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นศิลปะเพื่อชีวิตของคนปักษ์ใต้มาเป็นเวลานานร้อย ๆ ปีแล้ว”

กรอบความคิดเชิงทฤษฎี โนราเป็นศิลปะที่บริสุทธิ์ เป็นศิลปะเพื่อชีวิตของคนปักษ์ใต้มาเป็นร้อย ๆ ปี จากการที่ครูนิยมท่อมเทศสอนโนราให้แก่เยาวชนระยะหนึ่ง พบว่า การเปิดโอกาสให้เยาวชนได้มาสัมผัสกับการเล่นโนราตั้งแต่อายุยังน้อย จะเป็นผลดีต่อการฝึกตัดตัว แขนขา มือ และหลัง ตามวิธีการของโนราได้ดี เหมือนการเล่นยิมนาสติกส์ เพราะกระดุกยังอ่อน และสามารถสร้างความรัก ความผูกพันของเยาวชนที่มีต่อโนรารวมทั้งวัฒนธรรมทุกแขนง โดยไม่ต้องวิตกกังวลว่าเด็กไทยจะไปลุ่มหลงอารยธรรมตะวันตก ดังคำกล่าวของครูนิยมที่ว่า *เด็กไม่ซึ่งความดีวิถีไทย ฤาเป็นเพราะผู้ใหญ่ไม่ปลูกฝัง*

ครูนิยมจึงได้มีการจุดประกายการสอนวิชาโนราในสถานศึกษา ณ โรงเรียนศรีวิทยา จังหวัดชุมพร ซึ่งในความเป็นจริง จังหวัดชุมพรเป็นจังหวัดที่เกือบเรียกได้ว่า เป็นประตูเข้าสู่ภาคกลางหรือกรุงเทพมหานครก็ว่าได้ ความเข้มข้นในความนิยมของการเล่นโนรานั้นจะมีความเจือจาง ไม่เข้มข้นเท่ากับจังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดสงขลาหรือจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคใต้ตอนล่าง แต่ครูนิยมก็สามารถทำให้มาตรฐานและความนิยมของการเล่นโนราในจังหวัดชุมพรสูงขึ้นอย่างไม่น่าเชื่อ เนื่องจากมีการสอนในระบบโรงเรียนอย่างกว้างขวาง และมีการปรับปรุงและพัฒนาในหลาย ๆ โรงเรียนและหลาย ๆ พื้นที่ จนเป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศ ทำให้มีการสอนโนราในโรงเรียนทั้ง

ระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาทุกอำเภอในจังหวัดชุมพร

ปัจจุบันมีเยาวชนต่าง ๆ เห็นคุณค่าและสนใจมาเรียนมากขึ้น พ.ศ. ๒๕๓๙-๒๕๔๗ มีเยาวชนสามารถเรียนรู้และแสดงสู่สาธารณชนจำนวนมาก ซึ่งมีสถิติจากผู้เรียนในปี ๒๕๔๗ ดังนี้ ผู้เรียนในระบบตามหลักสูตรท้องถิ่น (โนรา) กลุ่มสาระเพิ่มเติม รวม ๖๖ คน ผู้เรียนในเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้ รวม ๕๓ คน จึงกลายเป็นแหล่งเรียนรู้หรือศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๗ จนถึงปัจจุบัน

ครูนิยมและครอบครัวได้ทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ บางครั้งก็มีเรื่องของกำลังทรัพย์ส่วนตัว เพื่อผลักดันการจัดกระบวนการถ่ายทอดโนราเข้าสู่การศึกษาทั้ง ๓ รูปแบบมาอย่างเหน็ดเหนื่อยมาโดยตลอด ซึ่งรวมทั้งเรื่องของการปลูกฝังคุณธรรมและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน การทำมาหากิน เป็นต้น

กระบวนการเรียนการสอนนั้น ได้จัดเป็นวิชาเพิ่มเติม และกิจกรรมชุมชนให้กับนักเรียนในโรงเรียนศรีวิทยา ตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันศุกร์ ระยะเวลา ๐๘.๐๐ - ๐๕.๓๐ น. การจัดการสอนนอกระบบให้กับบุคคลทั่วไป และนักเรียนระดับประถมที่สนใจ ในวันเสาร์-อาทิตย์ ตั้งแต่เวลา ๐๙.๓๐ - ๐๕.๓๐ น. และวันจันทร์ถึงวันศุกร์ ตั้งแต่ ๐๕.๓๐ - ๐๘.๐๐ น. รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนวิชาหนึ่งตะลุงให้กับนักเรียนและผู้สนใจ ทั้งนักเรียนในระบบและประชาชนทุกวัน ไม่เว้นวันหยุดราชการ ออกเผยแพร่การแสดงโนรา หนึ่งตะลุง และออกไปทำการสอนให้กับผู้สนใจนอกสถานที่โดยเฉลี่ยเดือนละ ๔ ครั้ง

การพัฒนาภูมิปัญญาดั้งเดิมเข้าสู่ภูมิปัญญาสากลของครูนิยมมีดังนี้

๑. จัดทำตัวหนังสือตะลุงเข้าตู้ไฟ เพื่อจัดทำเป็นของที่ระลึก ซึ่งเป็นการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่สากล แต่โครงการนี้ ยังขาดอุปกรณ์ เครื่องมือ ดำเนินการ ได้แก่ กล้องวิดีโอดีจิตตอล และเครื่องคอมพิวเตอร์ สำหรับถ่ายและสแกนภาพ จึงไม่สามารถผลิตงานสู่ตลาดได้ดีเท่าที่ควร

๒. ประดิษฐ์ทำรำโนราขึ้นใหม่ โดยการบูรณาการทำรำแบบโบราณของแต่ละครูโนรา กลายเป็นทำใหม่ที่แปลก กระชับ และเร้าใจ สอดรับกับยุคสมัย เพื่อต่อสู้กับอิทธิพลทางการแสดงทางตะวันตกที่ถาโถมเข้ามา พร้อมกับประยุกต์ทำรำสำคัญของโนราแสดงในช่วงสั้น ๆ เช่น ทำเขี่ยนพระ ทำแทงเข้ ทำรำเพลงปี่ เพื่อเป็นสะพานเชื่อมโยงกับการจัดงานแสดงสมัยใหม่ โดยใช้เวลารวสั้น ๆ จนได้รับความนิยมอย่างสูงจากประชาชน ซึ่งความเชื่อแบบเดิมไม่กล้านำทำรำที่สำคัญของโนรามาใช้แสดงโชว์ ทำให้ทำรำที่สำคัญสูญหายไป

๓. การบูรณาการการเล่นดนตรีพื้นบ้านเข้าสู่วงโยธวาทิต ซึ่งเป็นการเล่นดนตรีแนวตะวันตก กลายเป็นภูมิปัญญาสากล โดยไม่ละทิ้งฐานภูมิปัญญาดั้งเดิม

เครือข่าย หัวใจสำคัญของการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านการเล่นโนราของครูนิยม ได้แก่

๑. โรงเรียนบ้านสวนทรัพย์ ตำบลสลูญ อำเภอกำแพง จังหวัดชุมพร โดยการนำแนวทางของศูนย์การเรียนรู้ฯ ไปดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ถึงปัจจุบัน มีสมาชิกนักเรียนและชุมชนประมาณ ๖๕ คน ซึ่งนักเรียนของศูนย์นี้ สามารถออกแสดงให้บริการแก่สังคมได้แล้ว

๒. ศูนย์วัฒนธรรมวัดเทพเจริญ (วัดถ้ำรับร่อ) ตำบลท่าข้าม อำเภอกำแพง จังหวัดชุมพร โดยการนำแนวทางของศูนย์การเรียนรู้ไปดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ถึงปัจจุบัน มีสมาชิก นักเรียนและชุมชนประมาณ ๗๐ คน

๓. ได้จัดทำหลักเกณฑ์การจัดตั้งและการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ แจกจ่ายให้สถานศึกษาและครู-อาจารย์ ผู้สนใจ ตลอดจนทั้งชุมชนต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการตามความเหมาะสม เช่น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยของโรงเรียนศรีयाภัย เป็นต้น

นอกจากนี้ ครูนิยมยังได้เสนอแนะเทคนิควิธีที่ผูกใจผู้เรียนที่เป็นเยาวชนได้ว่า ครูผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้องต้องมีวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่ชัดเจน บรรยากาศของสถานศึกษาต้องเอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น มีความอบอุ่น สะอาด ปลอดภัย มีอุปกรณ์ที่ทันสมัย มีห้องสมุดให้ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม มีวิธีการที่จะทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของศูนย์การเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคนิควิธีที่ครูนิยมใช้ได้ผลที่สุด คือ ความสัมพันธ์ของครูกับผู้เรียน ในลักษณะพ่อสอนลูก พี่สอนน้อง ผู้เรียนสำคัญที่สุด รวมทั้งการให้คนเก่งได้ต่อยอด การให้โอกาสและเวลาสำหรับคนเรียนช้า ครูนิยมจึงเสนอแนะให้สร้าง *หนึ่งโรงเรียนหนึ่งวัฒนธรรมพื้นบ้าน* เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และเป็นรากฐานของการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน โดยมีโรงเรียนเป็นฐาน เพราะโรงเรียนเป็นแหล่งเพาะพันธุ์และสืบสานวัฒนธรรมได้ดีที่สุด โดยมีชุมชนเป็นยอด

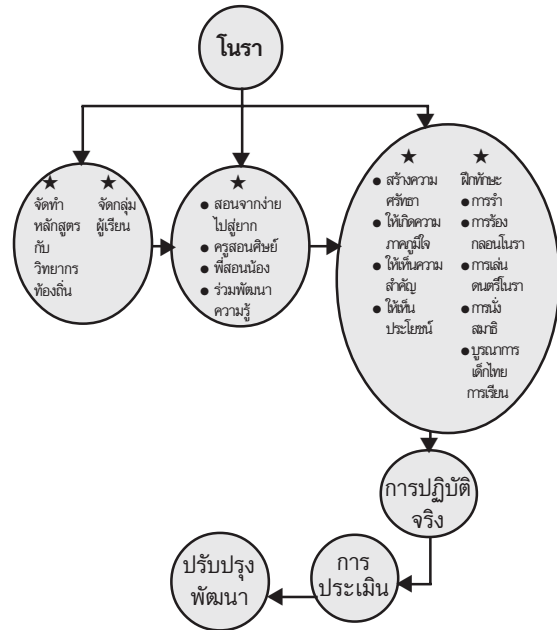
ศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่

๑. โรงเรียนศรีयाภัย อ.เมือง จ.ชุมพร ๘๖๐๐๐

เบอร์โทรศัพท์ ๐๗๗-๕๐๓๓๗๖ ต่อ ๑๐๓,๑๐๔

โทรสาร ๐๗๗ ๕๐๓๓๗๖ ต่อ ๑๑๐

๒. ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ๐๗๗-๕๑๑-๗๔๒

แผนภูมิที่ ๙.๕ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการแสดงโนราของครุณิยาม บำรุงเสนา

ร้องเง็ง

จากองค์ความรู้เรื่อง ร้องเง็ง ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม ๑๓ ที่ศึกษาโดยอาจารย์ประพนธ์ เรืองณรงค์ ที่จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒ ได้ความว่า ร้องเง็งหรือร้องเง็ง เป็นศิลปะเต้นรำพื้นเมืองของไทยมุสลิม มีความสวยงามทั้งลีลา ความเคลื่อนไหวของเท้า มือ ลำตัว และการแต่งกายคู่ชายหญิง กล่าวกันว่า การเต้นร้องเง็งสมัยโบราณเป็นที่นิยมในบ้านขุนนางเมืองใน ๔ จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่เนื่องจากวัฒนธรรมมุสลิมไม่นิยมให้สตรีเข้าสังคมกับบุรุษเพศโดยประเจิดประเจ้อ ฉะนั้น นอกจากผู้หญิงบิรวารเจ้าเมืองแล้ว ผู้หญิงอื่น ๆ ที่เป็นผู้ดีจึงไม่มีโอกาสฟิกร้องเง็ง เพียงแต่นั่งดูเขาเต้นกัน ร้องเง็งระยะแรก ๆ จึงนิยมกันเพียงวงแคบ ๆ แม้ในชวาหรือมลายูโบราณก็นิยมร้องเง็งกันน้อย และการ

ละเล่นประเภทนี้ มิได้เน้นศิลปะมากนัก ซึ่งลักษณะการเต้นร้องเง็ง ซึ่งดูคล้ายวัฒนธรรมตะวันตกนั้น มีผู้สันนิษฐานว่า ชาวโปรตุเกสหรือชาวฮอลันดา ได้นำมาเผยแพร่ในประเทศชวามลายูมาก่อน โดยเฉพาะเมื่อถึงวันรื่นเริงปีใหม่ พวกฝรั่งเต้นรำกันอย่างสนุกสนาน ทั้งเพลงก็ไพเราะน่าฟัง เช่น เต้นเพลงลาซูดวอ ชาวพื้นเมืองเกิดความสนใจ และได้ฝึกซ้อมจนกระทั่งเกิดศิลปะร้องเง็งขึ้น

ส่วนร้องเง็งในประเทศไทย นิยมเต้นกันในบ้านขุนนางมุสลิมไทย ต่อมาได้แพร่หลายสู่ชาวบ้าน และการเต้นร้องเง็งของไทยมุสลิม ก็เป็นการเต้นที่สุภาพไม่มีการถูกเนื้อต้องตัวกัน ชาวบ้านบางคนแม้ไม่เล่นก็ก็สามารถออกไปเต้นได้ เพราะไม่ต้องหาคู่เต้นแบบลีลาศ ต่างคนต่างเดินไปตามจังหวะ ไม่ต้องกลัวเหยียบเท้ากัน ผู้เต้นร้องเง็งส่วนใหญ่แต่งกายแบบพื้นเมือง เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงมี รำมะนา ซ้อง และไวโอลิน ปัจจุบันยังเพิ่มกีตาร์ โดยให้เหตุผลว่า เพื่อต้องการให้จังหวะชัดเจนและไพเราะยิ่งขึ้นกว่าเดิม ดนตรีร้องเง็งถ้าประกอบเป็นวงใหญ่ จะมีความไพเราะและชวนฟังมาก

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยเฉพาะบริเวณ ๔ จังหวัดภาคใต้ ชาวบ้านชายฝั่งพาราร่ำรวย เพราะสมัยนั้นราคาสูงมาก ตกกลางคืนชาวบ้านมักสนุกสนานกันด้วยการเต้นร้องเง็ง ปรากฏว่ามีคณะร้องเง็งเกิดขึ้นหลายคณะ ทำนองเดียวกับที่จังหวัดอื่น ๆ ในภาคใต้มีคณะรำวงกันคับคั่ง ปัจจุบันการเต้นร้องเง็งยังเป็นที่นิยมของไทยมุสลิม มักมีการแสดงในงานรื่นเริง งานประจำปี แต่ประเภทที่เป็นศิลปะชั้นสูง นับวันจะหายากยิ่งขึ้น

ครูนพมาศ พรมณูชาธิป กับซุคราชสำนัก

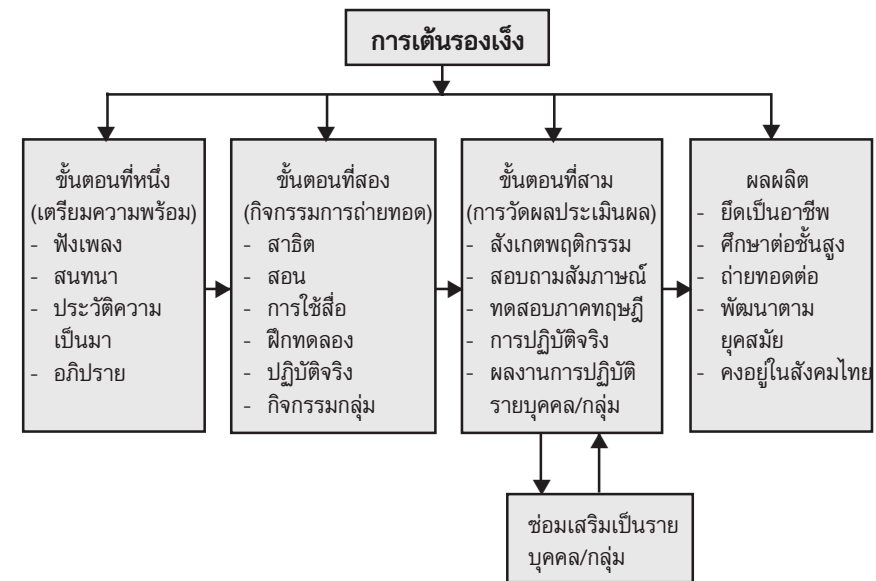

ครูนพมาศ กับการสอนการเดินรองเง็งแก่ผู้สนใจ ใน จ.ปัตตานี

ครูนพมาศ พรมณูชาธิป : ครูภูมิปัญญาไทยผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนการเดินรองเง็งจากจังหวัดปัตตานี ครูนพมาศได้ศึกษาการแสดงรองเง็งจากขุนจารุประสิทธิ์ศึกษากร คุณมินะ สุไลมาน ซึ่งเป็นผู้ทรงภูมิปัญญาด้านการเดินรองเง็ง และศึกษาค้นคว้า สร้างสรรค์และพัฒนาการแสดงรองเง็งประดิษฐ์ทำรำเพิ่มเติมจนมีความงดงามและทันสมัยมาเป็นเวลากว่า ๓๔ ปี ทำให้รองเง็งกลายเป็นที่นิยมของผู้ใหญ่และเยาวชนของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และกลายเป็นนาฏศิลป์พื้นบ้านของจังหวัดปัตตานี

ปัจจุบัน ครูนพมาศเป็นวิทยากรชำนาญการต้นแบบให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐได้แก่ สถานศึกษาที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งเป็นที่ปรึกษาภาคนิพนธ์แก่นักศึกษาในระดับอุดมศึกษา สำหรับหน่วยงานเอกชน ได้แก่ พนักงานบริษัทรถยนต์ บริษัทประกันภัย รัฐวิสาหกิจประชาชนทั่วไป การถ่ายทอดผ่านสื่อ เช่น โทรทัศน์ ผ่านเว็บไซต์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย รวมทั้งได้รับเชิญมาร่วมงานเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยอยู่เสมอ อาทิ งานแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างภาค งานเทศกาลเที่ยวเมืองไทยที่ ททท. ปัจจุบัน โรงเรียนเมืองปัตตานีได้เป็นต้นแบบนาฏศิลป์พื้นบ้านของโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาปัตตานี

ศูนย์การเรียนรู้ : ๓๐ ถ.อาเนาะรู ต.อาเนาะรู อ.เมือง จ.ปัตตานี ๙๔๐๐๐
โทร. ๐๖-๙๖๖๘๖๖๙

แผนภูมิที่ ๙.๖ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายถอดองค์ความรู้การเดินรองเง็งของครูนพมาศ พรมณูชาธิป

สรุป

คุณค่าทางด้านศิลปกรรมมีผลต่อบุคคลเฉพาะตน และกลุ่มบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อชุมชนมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับต้นกำเนิดของศิลปกรรมนั้นในอดีตที่ผ่านมา และเกี่ยวโยงกับปัจจุบันเพียงใด คุณค่าทางด้านจิตใจ อิทธิพลต่อการดำเนินวิถีชีวิต ความเป็นวัฒนธรรมของชาติ ความชอบส่วนบุคคล การได้รับโอกาสในการถ่ายทอด และที่สำคัญสำหรับโลกสมัยใหม่คือคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ อาชีพ จนกลายเป็นอุตสาหกรรมการค้าของศิลปกรรมภายในชาติต่าง ๆ

บรรณานุกรม

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม ๑๓ เมืองพังงา, อำเภอรือซุดแร่, กรุงเทพมหานคร :** สยามเพรสแมนเนสแม้นท์ จำกัด, ตั้งแต่หน้า ๖๐๙๓-๖๖๐๐.
นิยม บำรุงเสนาและคณะ. **โนรา ศิลปะที่ได้ชื่อว่า มงกุฎแห่งอารยธรรม,** เอกสารอัดสำเนา ๑๑๗ หน้า.

ความนำ

แม้ว่ายังไม่มีครุภูมิปัญญาไทยด้านภาษาและวรรณกรรมในภาคใต้ เนื่องจากยังไม่มีผู้ผ่านเกณฑ์คัดเลือก แต่ผู้เขียนก็ขอเสนอองค์ความรู้ด้านนี้พอเป็นสังเขป เพื่อให้มีองค์ความรู้ครบทั้ง ๙ ด้าน โดยนำเสนอจากวรรณกรรมทักษิณ วรรณกรรมพินิจ ซึ่งเขียนโดย ศ.สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และ รศ.ชวน เพชรแก้ว ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ดังนี้

วรรณกรรมพื้นบ้านหรือวรรณกรรมทักษิณมีลักษณะเฉพาะตัว ต่างจากวรรณกรรมราชสำนักหรือวรรณกรรมเมืองหลวง เพราะมีโครงสร้างขององค์ประกอบหลักและโครงสร้างขององค์ประกอบเสริมต่างกัน วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่เก่าแก่และมีตกทอดมาจนปัจจุบัน เก่าที่สุดมีอายุประมาณสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย พบที่จารในใบลานบ้าง แต่มักกระจัดกระจายหาที่เป็นเรื่องปะติดปะต่อกันได้ยาก ที่พบเกือบเป็นเรื่องสมบูรณ์บ้างจะเป็นประเภทที่จารในสมุดข่อย ซึ่งชาวใต้เรียกว่าหนังสือบุต ซึ่งเป็นภาษาสันสกฤต ตรงกับภาษาบาลี แปลว่า หนังสือหรือเปลือกไม้ ซึ่งหนังสือบุตแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ บุตขาวและบุตดำ ซึ่งวรรณกรรมที่หลงเหลือมาจนปัจจุบันส่วนมากเป็นบุตขาว เป็นแบบต้นฉบับน้อยกว่าฉบับคัดลอก ซึ่งวรรณกรรมท้องถิ่น

ภาคใต้ส่วนมากเป็นประเภทร้อยกรอง สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า ชาวภาคใต้นิยมความเป็นเจ้าบทเจ้ากลอน

สำหรับสำริดละหรือแนวคิดของวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้มีแหล่งที่มาต่างกัน จำแนกเป็น ๔ แหล่งดังนี้ คือ ๑) แนวความคิดและคตินิยมที่เกิดขึ้นจากภายในท้องถิ่นเอง ๒) แนวความคิดและคตินิยมอันเป็นจารีตที่มาจากคดีฮินดู ๓) แนวความคิดและคตินิยมที่ฟ่องถ่ายความคิดทางพุทธศาสนา ๔) แนวความคิดและคตินิยมที่ได้รับอิทธิพลจากราชธานี

วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้จำนวนมากไม่น้อยที่จารด้วยอักษรขอม มีทั้งที่เป็นทั้งภาษาไทยและภาษาบาลี เป็นงานของปราชญ์พื้นบ้านผู้คงแก่เรียนจนรอบรู้ด้านอักษรขอม ภาษาบาลีและภาษาไทย แต่คนรุ่นหลังไม่รู้จักอักษรขอม ทำให้ไม่รู้ถึงความลึกซึ้งของสำริดละ และไม่มีกฎแจวพิเศษที่จะไขความลับในหนังสือได้ ทำให้วรรณกรรมกลุ่มนี้มีบทบาทใหม่ที่แปลกประหลาด ส่วนหนึ่งนำไปใช้ในมิติของความขลัง ทำให้ยุติบทบาทของวรรณกรรมท้องถิ่นกลายเป็นสิ่งไร้ค่า ยังไม่มีสถาบันใดที่จะดำเนินการถอดรหัสสำริดละเหล่านั้นได้ ยิ่งในอนาคตยิ่งไม่ต้องคาดหวัง

สำหรับวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทที่เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพ เช่น ยากกลางบ้าน ก็ค่อย ๆ ลดบทบาทลง เมื่อถูกรุกด้วยกลุ่มแพทย์แผนตะวันตก

วรรณกรรมประเภทบำรุงขวัญและกำลังใจ เช่น ตำราดูห้วงและฤกษ์ยาม ตำราทางศาสตร์ ก็ลดบทบาทลงไปเกือบหมด

ส่วนวรรณกรรมประเภทคำสอนมีส่วนน้อยที่ทันสมัย ส่วนใหญ่ยังใช้ได้ อยู่ และนำมาพิมพ์แจกในโอกาสต่าง ๆ เพื่อเป็นวิทยาทาน ทำให้เกิดความปลื้มปิติทั้งผู้ให้และผู้รับ จึงยังสืบค้นได้ทั้งที่อยู่ในความทรงจำของบางคนและที่เป็นลายลักษณ์อักษร

ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสองท่าน ก็ได้ทั้งทำด้วยปมความคิดที่เราควรนำมาคิดต่อเพื่อผลในทางที่ดีในการฟื้นฟูวรรณกรรมภาคใต้ว่า มาถึง ณ วันนี้ ไม่ว่าจะ

วรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องใดจะมีสำริดละมากน้อยต่างกันเพียงใด ก็หาผู้เสพหรือผู้บริโภคได้น้อย ที่สนใจกันบ้าง ก็เป็นการศึกษาเชิงคติชนวิทยา แต่ถึงกระนั้น ก็นับว่ายังเป็นประโยชน์อยู่มาก เพราะอย่างน้อยจะช่วยให้เกิดจิตสำนึกที่จะอนุรักษ์หรือยึดอายุต้นฉบับออกได้ได้ในระดับหนึ่ง และช่วยให้อยู่ในความสนใจอย่างน้อยก็คนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งอาจเชื่อมต่อให้หันมาสืบสานกันมากขึ้น ปัญหาสำคัญจึงอยู่ที่ว่า เหตุใดวรรณกรรมท้องถิ่นจึงไม่มีบทบาทหน้าที่เสริมสร้างการศึกษา สาขาวรรณกรรมและวรรณคดีโดยตรง สาเหตุหนึ่งน่าจะอยู่ที่เมื่อกลุ่มผู้บริโภค ไม่บริโภควรรณกรรมท้องถิ่น การแสวงหาคุณค่าอันพึงมีในพื้นที่ใหม่และในมิติใหม่จึงถูกปิดกั้น

ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสองท่าน ยังได้ชี้ให้เห็นถึงความเสื่อมถอยของวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ บทบาทหน้าที่ของวรรณกรรมท้องถิ่นควรจะต้องอยู่ให้แสนนาน แต่กลับอ่อนแรงลงอย่างรวดเร็ว ประมาณร้อยละ ๙๐ ของวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทหนังสือบุดได้สูญหายไปแล้ว ที่เหลืออยู่ร้อยละ ๑๐ กำลังจะหมดสภาพตามความเก่าของอายุ ที่มีเก็บรักษาไว้ก็อยู่ในลักษณะของวัตถุโบราณในโกดังเก็บของเก่า เป็นของมีค่าแต่ไม่เป็นคุณค่า ส่วนวรรณกรรมประเภทที่จารในใบลานได้สูญหายไปจากสังคมชาวใต้ไม่น้อยกว่า ๔ ทศวรรษมาแล้ว ที่เหลือเป็นซากแผ่นใบลานอยู่บ้าง ล้วนกระต่อนกระแต่นหาสาระไม่ได้ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสองท่านยังได้แนะนำให้ผู้สนใจได้ทราบถึงแหล่งที่จะศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นที่มีอยู่บ้างว่า แหล่งจัดเก็บวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่ดำเนินการค่อนข้างมีระบบมี ๕ แหล่ง คือ สถาบันทักษิณคดีศึกษา ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช ศูนย์วัฒนธรรมสถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี ศูนย์วัฒนธรรมราชภัฏภูเก็ต และศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง โรงเรียนสตรีพัทลุง จังหวัดพัทลุง ทุกแหล่งดังกล่าว มีหนังสือบุดรวมประมาณ ๖,๐๐๐ ฉบับ แต่มีที่สมบูรณ์ไม่ถึงร้อยละ ๑๐ จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า ยังมีวรรณกรรมประเภทหนังสือบุดที่เป็นสมบัติของเอกชนและอยู่

ตามวัดต่างๆ ประมาณ ๕,๐๐๐ ฉบับ ซึ่งอยู่ในสภาพที่มีความเสี่ยงสูง เพราะจัดเก็บไม่ถูกหลักวิชา ทางแก้ปัญหาคือ ควรปลูกจิตสำนึกให้แลเห็นคุณค่าของมรดกแห่งชาติส่วนนี้ให้ค้อยงอกงามขึ้นมาอย่างเป็นระบบและจริงจัง ในสถาบันการศึกษาของชาติทุกระดับ เพราะปัญหาเรื่องนี้เข้าลักษณะเริ่มต้นตั้งแต่เมื่อวานก็สายเสียแล้ว วรรณกรรมล้ำค่าตั้งแต่รุ่นปู่ย่าจำนวนพันเรื่อง หมีนเรื่อง ก็ไม่อาจตะเบ็งเสียงเรียกคืนมาได้อีก

นี่กรรมที่ทำให้ผู้เขียนอดคิดไม่ได้ว่าน่าจะเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ **ครุภูมิปัญญาภาคใต้** ทั้ง ๓ รุ่น ก็ได้แต่หวังว่าจะสืบค้นได้ในรุ่นต่อไป มี **ครุภูมิปัญญาไทย** ด้านภาษาและวรรณกรรมที่จะประกาศยกย่องได้เหมือนภาคอื่นๆ

บรรณานุกรม

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และคณะ. **วรรณกรรมทักษิณ วรรณกรรมพินิจ**, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๗, ๑๕๕ หน้า.

ความนำ

พิพิธภัณฑน์เมืองแร่ การทำเหมืองแร่ของคนในจังหวัดภูเก็ตมีมาตั้งแต่ ๖๐๐ ปีมาแล้ว ตรงกับรัชสมัยพระเจ้าเอกาทศรถ มีการทำเหมืองแร่ดีบุกอย่างเป็นลำเป็นลัน ต่อมาชาวฝรั่งเศสเข้ามาตั้งห้างผูกขาดการซื้อแร่ดีบุก และเป็นชาวอังกฤษในเวลาต่อมา

แต่ก็มีบางหลักฐาน ชี้บอกให้ทราบว่า แร่ดีบุกได้มีการกล่าวถึงในหนังสือ ภูมิศาสตร์ของปาโตเลมีว่า ราว พ.ศ ๗๐๐ “จิงซีลอน” เป็นท่าจอดเรือของพ่อค้าต่างชาติ เช่น จีน อินเดีย อาหรับ เปอร์เซีย เป็นแหล่งผลิตดีบุก คำว่า จิงซีลอน สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นเกาะภูเก็ต การผลิตแร่ดีบุกคงดำเนินการเรื่อยมา จนถึง พ.ศ. ๒๓๖๘ ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ มีคนจีนจำนวนมาก ได้เข้าไปทำเหมืองแร่เล่นเหมืองหยาบ หาแร่ดีบุกขาย ที่ตำบลกะทู้ แลพระยาภูเก็ต (แก้ว) ได้ไปตั้งเมืองภูเก็ตใหม่ที่บ้านเกิดโฮ้ (ปัจจุบันอยู่ที่หมู่ ๑ ตำบลกะทู้) ในสมัยนั้นกะทู้มีความเจริญมาก

เมื่อมีความต้องการแร่ดีบุกมากขึ้น ก็มีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เกิดขึ้นตามลำดับ เช่น การออกกระเบียบพระราชบัญญัติที่มีมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๖

เป็นต้นมา ตั้งแต่บัดนั้นมา การทำเหมืองแร่ต่าง ๆ ต้องมีการขอประทานบัตร การขออาญาบัตร การขอสำรวจแร่ แม้แต่การร่อนหาแร่ ก็ต้องขออนุญาต เรียกว่าโคเวต้า เมื่อทางกรมทรัพยากรธรณีอนุญาตให้ไม่ว่าจะเป็นกรณีใดๆ ทางเหมืองแร่ก็ต้องดำเนินการตามพระราชบัญญัตินั้นๆ

การทำเหมืองแร่ในจังหวัดภูเก็ตมี ๕ ชนิด

๑. เหมืองคลา (Hill Mining) ได้แก่ การทำเหมืองแร่บนไหล่เขา โดยการทำรางน้ำพาน้ำมาตามไหล่เขาจากที่สูง ให้น้ำไหลชะลงบนหลังแร่ ลงสู่บ่อขุดรองรับ แล้วล้างร่อนเอาเฉพาะแร่

๒. เหมืองรู (Shaft Mining) หรือเหมืองปล่อง (Drifting) คือการทำเหมืองในที่ลานแร่โดยขุดเป็นรู หลุม หรือปล่อง ลงไปจนถึงชั้นกระสะแร่ แล้วเอาดินที่มีแร่ปนอยู่ขึ้นมาล้างด้วยรางกู่หรืออุปกรณ์อย่างอื่น

๓. เหมืองหาบ (opencast or open-Pit mining) ได้แก่การทำเหมืองโดยใช้แรงงานคนขุดเปิดเปลือกดิน แล้วหาบดินนำไปเทลงในรางล้างแร่ แยกเอาเนื้อแร่ออกมา

๔. เหมืองแล่น ได้แก่ การทำเหมืองที่อยู่บนเนินเขาหรือไหล่เขา โดยใช้แรงงานคนขุด พลังน้ำ ฯลฯ พังดินทรายปนแร่หน้าเหมืองลงสู่รางกู่แร่

๕. เหมืองสูบ (Gravel Pumping) คือการทำเหมืองแล่นที่ดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศ เช่น ในที่มีน้ำน้อย ใช้เครื่องสูบน้ำทราย สูบเอาดินทรายปนแร่ขึ้นมาในรางล้างแร่ วิธีนี้มีประสิทธิภาพและประหยัด

๖. เหมืองฉีด (Hydraulicking) เป็นวิธีการทำเหมืองที่ใช้แรงดันน้ำฉีดพังดินทรายปนแร่ออกมา แล้วล้างและแยกเอาเนื้อแร่

๗. เหมืองเรือขุด (Dredging) ได้แก่การทำเหมืองโดยใช้เครื่องจักรและอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น เครื่องตักเครื่องขุด หรือเครื่องสูบน้ำ รางกู่และอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ตั่งบนเรือหรือทุ่น ใช้ได้ทั้งบนบกและในน้ำ

การแต่งกายชาวเหมืองแร่ แบ่งเป็น ๒ กลุ่มใหญ่

๑. คนร่อนแร่ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิงและเด็ก เครื่องแต่งกายที่แสดงถึงเอกลักษณ์มีดังนี้

- เสื้อ เป็นเสื้อแขนยาว คอตั้ง ต่อมาในสมัยหลัง ๆ จะมีแบบคอเซ็ตอยู่บ้าง มีกระเป๋ายูชายเสื้อด้านข้างทั้ง ๒ ข้าง ตัวเสื้อลอยชายแบบหลวม ๆ

- ฟ้านุ่ง เป็นผ้าถุง

- ผ้าโพกศีรษะ สีแดง พับเป็นสามเหลี่ยม มุมแหลมของผ้าจะ

ปกคลุมต้นคอ สองชายที่เสื้อจะรวมมาผูกไว้ใต้คาง

- หมวก จะเป็นหมวกจีนที่เรียกว่า “เปียว” ลักษณะเป็นยอดแหลม ปีกหมวกเป็นวงกลม ทำด้วยใบไม้ หรือใบจาก โครงหมวกทำด้วยไม้ไผ่

๒. คนงานเหมือง จะเป็นผู้ชาย เครื่องแต่งกายที่บ่งบอกเอกลักษณ์ประกอบด้วย

- เสื้อ แขนยาว คอตั้ง ตัวเสื้อปล่อยชายหลวม ๆ

- กางเกง เป็นกางเกงจีน ขากว้าง

- ผ้าขาวม้า ใช้สำหรับโพกศีรษะ หรือคาดเอว

- หมวก เป็นหมวกจีน หมวกจะเป็นเครื่องแสดงตำแหน่ง คือผู้จัดการ จะเป็นหมวกใบใหญ่ ตำแหน่งรองลงมา ใบจะย่อลงมา คนงาน ใบจะเล็ก

การแต่งกายของคนร่อนแร่และคนงานเหมือง จะใช้เสื้อผ้าที่มีสีคล้ำ เหมือนกับคนงานทั่ว ๆ ไป เช่น สีดำ น้ำเงิน หรือกรมท่า ทั้งนี้เพื่อให้เข้ากับสภาพงานที่ต้องคลุกคลีอยู่กับน้ำโคลน

เดิมการทำเหมืองแร่ต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลักในการทำเหมืองแล่น ต่อมาเมื่อมีการทำเหมืองรูหรือเหมืองปล่อง เหมืองหาบ เหมืองเรือขุด เหมืองสูบ ฉีด ใช้เครื่องจักรไอน้ำ เครื่องจักรดีเซลหมุนช้า ต่อมา เป็นเครื่องจักร

ดิเซลหมุนเร็ว และพัฒนามาใช้มอเตอร์ไฟฟ้า โดยใช้เครื่องยนต์ตั้งอยู่กับที่ ใช้สายพานหมุนมอเตอร์ และหมุนเครื่องสูบลิน ทราบ แร่ไปบนรางแร่
สิ่งต่างๆ ที่กล่าวมาเกี่ยวกับการทำเหมืองแร่ ล้วนแล้วแต่จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์เหมืองแร่ที่โรงเรียนบ้านกะทู้ อ.กะทู้ จ.ภูเก็ต ทั้งแบบจำลองและของจริงที่เก็บรักษาไว้ดังจะกล่าวในตอนต่อไป

ครูไชยยุทธ ปิ่นประดับ (แถวหน้าซ้ายมือคนที่ ๑) เสวนากับผู้สื่อข่าวท้องถิ่น จ.ภูเก็ต

ครูไชยยุทธ ปิ่นประดับ : ครูภูมิปัญญาไทยด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ผู้ริเริ่มจัดทำโครงการพิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวเหมืองแร่ขึ้น ณ บริเวณโรงเรียนบ้านกะทู้ อำเภอกะทู้ ใช้พิพิธภัณฑ์เป็นสื่อการเรียนรู้เรื่อง ปรัชญา ศาสนา และประเพณีของชาวเหมืองและชาวจังหวัดภูเก็ต

ครูไชยยุทธสำเร็จการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ ซึ่งเป็นการศึกษาในระบบ ครูไชยยุทธเป็นนักเรียนรู้ตลอดเวลา ได้เรียนรู้การทำแร่ดีบุก จากการทำมาหาเลี้ยงชีพ ร่อนแร่ในคลองตั้งแต่อายุ ๑๔ ปี และเริ่มสมัครเป็นคนงานในเหมืองตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๕-๒๕๒๒ ครูไชยยุทธกล่าวว่า การทำเหมืองแร่ดีบุก มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา คนไทยเราได้ซื้อขาย

แร่กับชาวโปรตุเกสที่ภาคใต้เป็นครั้งแรก ต่อมาอลันดามีอำนาจ ตั้งบริษัทอีสต์อินเดียนที่บริเวณแม่น้ำเจ้าพระยา และตั้งสาขาที่ภูเก็ต เพื่อทำการซื้อขายแร่ดีบุก

จากความรู้เบื้องต้นดังกล่าว ครูไชยยุทธได้พัฒนาความรู้ไปถึงเรื่องของเทคโนโลยี หลังจากได้มีโอกาสไปดูงานเครื่องจักรกลที่เกี่ยวข้องกับการทำเหมืองแร่ที่ประเทศญี่ปุ่น ในพ.ศ. ๒๕๑๑ ความอยากรู้ในเรื่องดังกล่าวยังไม่สิ้นสุด ครูไชยยุทธแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จากเอกสารต่าง ๆ จากการเขียนหนังสือด้วยตนเอง และเรียนรู้ในเชิงลึกจากวิทยานิพนธ์เล่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

ครูไชยยุทธมีวิสัยทัศน์กว้างไกล สามารถทำนายได้ว่า ในอนาคต จะไม่มีการทำเหมืองแร่ดีบุกในประเทศไทยอีกต่อไป เนื่องจากสินแร่เหล่านี้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วก็หมดไป ครูไชยยุทธจึงเริ่มเก็บตัวอย่างจากสินแร่ต่าง ๆ ตลอดจนเครื่องจักรกลเหมืองแร่ขนาดใหญ่มาเก็บทั้งชีวิต ทั้งจากในจังหวัดภูเก็ตและจังหวัดใกล้เคียง นำมาไว้ในพิพิธภัณฑ์เหมืองแร่ดีบุกแห่งนี้ เริ่มทดลองดูกันเองในหมู่คนสนิทชิดชอบไม่กี่คน ซึ่งต่อมาคนเหล่านั้นก็ช่วยหาของมาจัดแสดงเพิ่ม ตลอดจนถึงบุคคลากรในโรงเรียนและคนทั่ว ๆ ไป จนได้รับการยอมรับว่าเป็นสื่อหรือแหล่งการเรียนรู้ทรัพยากรเหมืองแร่ สังคม เศรษฐกิจของชาวเหมืองแร่เมื่อ ๒๐๐ กว่าปีมาแล้ว ตลอดจนประเพณีของกลุ่มชนและคนทั่ว ๆ ไปของภูเก็ต ซึ่ง ดร.ฟิลิซ จेरินวงศ์ ผู้อำนวยการศูนย์ภูมิภาคว่าด้วยโบราณคดีและวิจิตรศิลป์ (SEAMEO-SPAFA Regional centre for Archaeology and Fine Arts) ได้กล่าวว่า เป็นพิพิธภัณฑ์เหมืองแร่ดีบุกแห่งเดียวในประเทศไทย (หรืออาจเป็นแหล่งเดียวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือในโลก)

จากตัวอย่างแร่ที่สะสมไว้ ได้นำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ ต้องใช้ความรู้จากศาสตร์หลายสาขาร่วมกัน ตัวอย่างแต่ละชนิดมีชื่อสามัญและวิทยาศาสตร์

เป็นภาษาละตินและอังกฤษ และบอกเล่าถึงที่เกิดที่มาชัดเจนด้วยหลักการ พิพิธภัณฑน์ ซึ่งหากจัดแสดงเท่านั้น ก็จะเป็นเพียงพิพิธภัณฑน์เท่านั้น แต่ครูไชยยุทธ ได้จัดหาส่งเสริมประเภทหุ่น เสื้อผ้าจริง และเครื่องใช้จริงของชาวเหมืองแร่ มาจัดแสดงให้เห็นสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและประเพณีอีกด้วย

วิธีการนำเสนอของครูไชยยุทธ ได้เน้นกระบวนการถ่ายทอดแบบ บูรณาการ โดยไม่มีบรรยากาศที่เคร่งเครียดของการเรียนการสอนในชั้นเรียน แต่อย่างไรก็ตาม ความรู้ที่ผู้ชมได้รับการถ่ายทอด เป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ที่เกี่ยวพันกันไปหลายเรื่อง เริ่มจากเทคโนโลยี ชชาติพันธุ์ วิถีชีวิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปกรรม สิ่งแวดล้อม ชุมชน พฤติกรรมของคน ในสังคม และภูมิปัญญาของชาวบ้าน ซึ่งเพียงพอที่จะทำให้คนภูเก็ต และคนไทยทั่ว ๆ ไป เข้าใจตัวตน สังคม และท้องถิ่นของตนเอง จนเกิดความรู้สึกภูมิใจที่เป็นสมาชิกของสังคมนั้น ๆ ได้ จึงกล่าวได้ว่า งานของครูไชยยุทธ เป็นการเก็บอดีตไว้เป็นอนุสรณ์ และเป็นห้องปฏิบัติการการเรียนการสอนนอกระบบอย่างเป็นระบบ เพื่ออนาคตของคนรุ่นต่อ ๆ มา

สรุป

ดร.พิสิฐ เจริญวงศ์ กล่าวว่า การทำการจัดตั้งพิพิธภัณฑน์นั้นเป็นเรื่องยาก โดยเฉพาะเอกชน ทั้งเรื่องสิ่งของที่จะจัดหา หรือซื้อหาเรื่องงบประมาณ เรื่อง การจัดแสดง การบริหาร และสาเหตุปัจจัยภายนอกและภายในมากมายใหญ่นานัปการ แต่สิ่งสำคัญกว่านั้น คือ ผู้จะมาชมหรือผู้ที่จะมาใช้ประโยชน์ ฉะนั้น จึงต้องทำให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ค่อนข้างสมบูรณ์แบบให้ได้ ครูไชยยุทธได้ทำมาหมดแล้ว แต่ความสำเร็จไม่ได้อยู่ที่เรื่องเหล่านั้นเท่านั้น แต่อยู่ที่ครูไชยยุทธได้ ทำให้สิ่งของที่เป็นประวัติศาสตร์อันแท้จริง (Authentic history) ของคนภูเก็ต ที่ถูกคนทิ้งขว้างแล้วมาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีเครือข่าย มีผู้สนับสนุนเพิ่มขึ้น

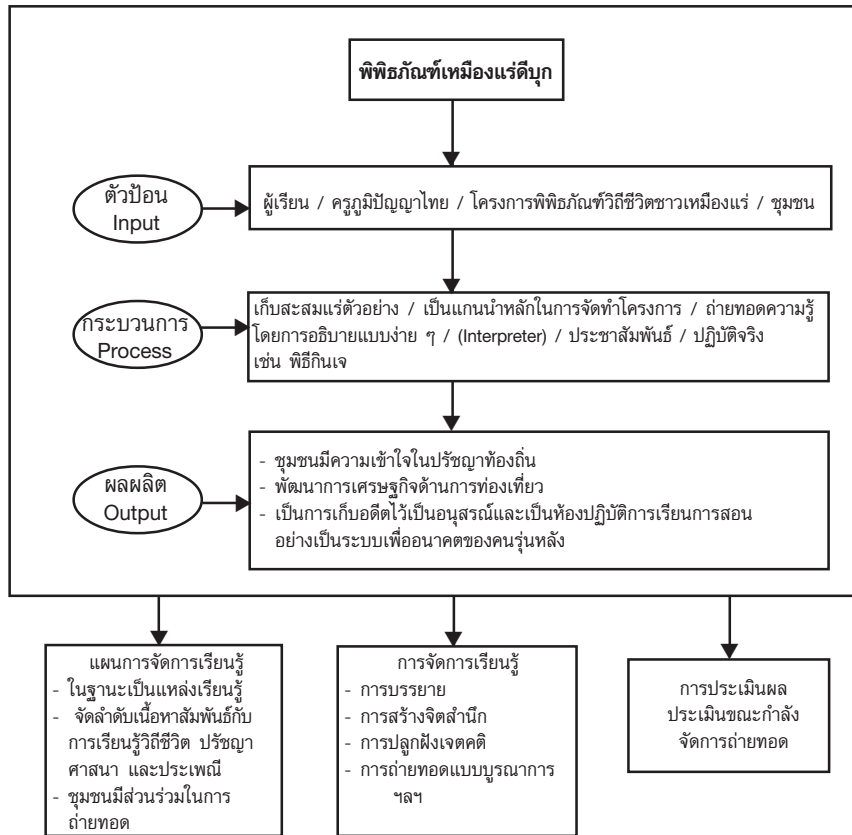

ดร.พิสิฐ เจริญวงศ์ คณะทำงานโครงการส่งเสริมครูภูมิปัญญาไทย
(คนสวมแว่น)

เรื่อย ๆ และมีผู้ประสงค์จะเรียนเพิ่มขึ้น และครูผู้ถ่ายทอดก็มีกำลังใจปฏิบัติหน้าที่เต็มกำลังอย่างสม่ำเสมอ โดยไม่มีค่าตอบแทนอย่างหนึ่งอย่างใดเลย

อาจินต์ ปัญจพวรรค์ กล่าวว่า เหมืองแร่ คือ อดีตที่กลายเป็นอนาคตไม่รู้วาย (อาจินต์ ปัญจพวรรค์ เหมืองแร่ ๑ ฉบับสมบูรณ์)

ศูนย์การเรียนรู้ : ศูนย์อนุรักษ์มรดกท้องถิ่นกะทู้ รร.บ้านกะทู้ อ.กะทู้
จ.ภูเก็ต ๘๓๑๒๐ (๐๗๖) ๓๒๑-๒๘๖

แผนภูมิที่ ๑๑.๑ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ในโครงการพิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตชาวเมืองแร่ของครูไชยยุทธ ปิ่นประดับ

บรรณานุกรม

อาจินต์ ปัญจพวรรค์. **เหมืองแร่ ๑ ฉบับสมบูรณ์**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๗ ๕๑๕ หน้า.
ไชยยุทธ ปิ่นประดับ. **ศูนย์อนุรักษ์มรดกท้องถิ่นกะทู้**, ๒ หน้า. เอกสารอัดสำเนา.

ความนำ

การถนอมอาหาร เป็นการแปรรูปเพื่อเก็บรักษาคุณภาพ คุณค่าทางโภชนาการให้ใกล้เคียงของเดิม ไม่บูดเน่า เป็นกระบวนการแปรรูป ควบคุม ทำให้อาหารสด ไม่แปรสภาพด้วยการทำลายของจุลินทรีย์ด้วยกรรมวิธีหลายอย่าง

รศ.ดร.นภวรรณ นพรัตน์นราภรณ์ ได้กล่าวถึงความหมายของการถนอมอาหาร เอกสารงานวิจัยส่วนบุคคล เรื่อง แนวทางการสร้างอาหารไทยเป็นอาหารโลกในอีก ๑๐ ปีข้างหน้าว่า

การถนอมอาหาร หมายถึง การเก็บรักษาอาหารหรือแปรรูปอาหารให้อยู่ในสภาพได้นานโดยไม่บูดเสีย และผลของการถนอมอาหารยังช่วยยืดอายุอาหาร การเปลี่ยนแปลงในด้านสี กลิ่น รส เนื้อ สัมผัส และคงคุณค่าทางโภชนาการทางโภชนาการของอาหารได้

หลักในการถนอมอาหาร อยู่ที่การชะงักการเจริญเติบโตของจุลินทรีย์ให้ช้าลงหรือไม่เกิดขึ้น โดยระงับการสร้างแหล่งอาหารหรือระงับปฏิกิริยาของน้ำกับเอ็นไซม์มิให้เกิดขึ้น หรือเกิดขึ้นน้อยที่สุด จุลินทรีย์ไม่สามารถขยายพันธุ์ได้ ทำให้อาหารบูดเสียช้าลงหรือไม่เสียเลย หลักการคือ เปลี่ยนสภาพน้ำมิให้มีปฏิกิริยากับเอ็นไซม์และเป็นอาหารของจุลินทรีย์

วิธีการถนอมอาหารของไทยทั้งคาวหวาน ได้แก่ การทำเค็ม การตากแห้ง การย่าง การดอง การหมัก การกวน การเชื่อมและการฉาบ

ครูถนอม ศิริรักษ์

ครูถนอม ศิริรักษ์ : ผู้นำชุมชนสตรีดีเด่นแห่งอำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา ผู้ซึ่งได้ทำหน้าที่ของสตรีไทยที่ทำคุณประโยชน์ต่อแผ่นดินอย่างครบถ้วน นอกจากได้ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะแม่ ที่ได้ทำหน้าที่อย่างซื่อสัตย์ซื่อสัตย์แล้ว ความมีน้ำใจในฐานะแม่ก็ยิ่งแผ่ถึงชุมชนด้วย จนได้รับรางวัลแม่ดีเด่น ใน พ.ศ. ๒๕๔๒ และ ๒๕๔๕ จากหน่วยงานต่างๆ

ครูถนอมมีความสนใจต่อสุขภาพของชุมชน เศรษฐกิจชุมชน ภูมิปัญญาดั้งเดิมด้านอาหาร ตลอดจนการนำทรัพยากรจากทะเล เนื่องจากถิ่นกำเนิดอยู่ติดกับทะเลและมีทุนทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ แต่ผู้อื่นไม่เห็นคุณค่า มาประยุกต์เป็นอาหารปลอดภัยเพื่อสุขภาพ ครูถนอมจึงมีความคิดว่าควรนำปลากะตัก ปลาไส้ตัน ปลาหลังเขียว ปลาลูกเมละ ซึ่งเป็นปลาทะเลตัวเล็ก ๆ ที่ชาวประมงออกทะเลแล้วคัดทิ้ง ด้วยวิธีการที่เพื่อนซึ่งเคยรับราชการด้วยกันแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือเล่าให้ฟังถึงกรรมวิธีการถนอมอาหารของคนในท้องถิ่นว่า ชาวบ้านจะนำปลามาคลุกเคล้ากับเกลือแล้วนำไปหมักไว้ในไห เพื่อ

แปรรูปเป็นปลาร้าเก็บไว้บริโภคได้นาน ๆ และในกระบวนการหมัก ยังก่อให้เกิดน้ำปลาขึ้นด้วย

ครูถนอมจึงเริ่มทดลองทำน้ำปลาสูตรครูถนอมโดยใช้ภูมิปัญญาของท้องถิ่นและพัฒนาเป็นภูมิปัญญาของตนเอง ซึ่งเทคนิคที่ครูถนอมใช้ในการหมักปลาเพื่อให้ได้น้ำปลาที่หวานหอมและอร่อย ได้แก่ การนำส้มแขกประมาณ ๒ กิโลกรัมรองไว้ก้นโอ่งพร้อมน้ำตาลปึก อีกประมาณ ๒ กิโลกรัม โดยครูถนอมอธิบายว่า ส้มแขกใช้ลดความเค็มจากเกลือที่ใช้หมักให้มีรสชาติที่กลมกล่อม ส่วนน้ำตาลปึกนั้นจะช่วยลดกลิ่นคาวปลาที่นำมาหมักจนเกิดรสชาติกลมกล่อมเช่นเดียวกัน

ส่วนเนื้อปลาที่เหลือจากการทำน้ำปลานำไปต้มโดยเติมเกลือและน้ำตาลลงไป จะได้น้ำบูดูจากการหมักปลา ๑ โอ่ง ประมาณ ๑๐๐ ขวด (ขนาด ๗,๕๐๐ ซีซี) สามารถจำหน่ายได้ในราคาขวดละ ๔๐ บาท

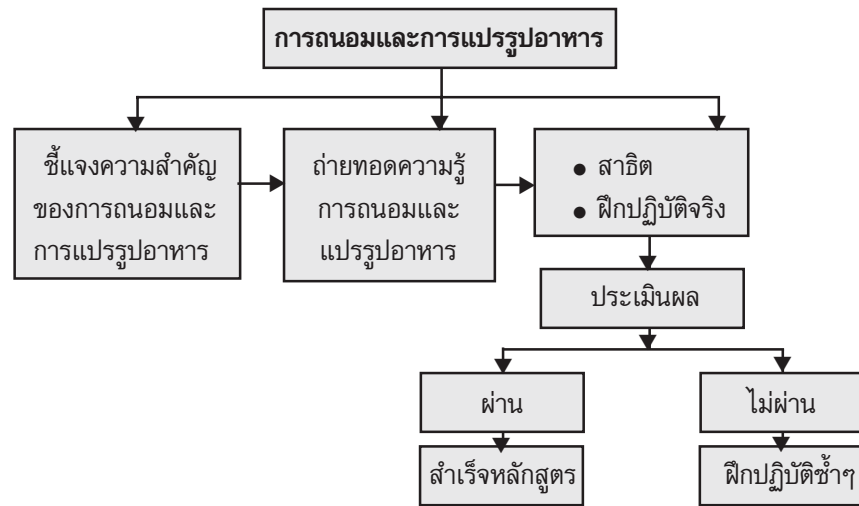
ครูถนอมได้คิดสูตรทำน้ำบูดูข้าวย่ำ การอนุรักษ์การทำน้ำบูดูข้าวย่ำสูตรดั้งเดิม การทำน้ำบูดูสูตรใหม่ ซึ่งขณะนั้นประมาณเกือบห้าสิบปีที่ผ่านมา เครื่องบดไฟฟ้า ซึ่งเป็นเทคโนโลยีใหม่ ครูถนอมได้นำเครื่องปรุงที่เป็นส่วนประกอบในการเคี้ยวข้าวบูดู ได้แก่ หอมแดง ใบมะกรูด ข่า ตะไคร้ ซึ่งก่อนหน้านั้นจะกรองเอาเครื่องปรุงเหล่านี้ทิ้งในขั้นตอนสุดท้าย แต่ครูถนอมคิดว่าเครื่องปรุงเหล่านี้เป็นสมุนไพร สามารถรับประทานเพื่อเป็นประโยชน์ต่อร่างกายได้หมด บดใส่ลงไปใ้ในน้ำบูดู กลายเป็นน้ำบูดูสูตรใหม่ ตลอดจนการปรับประยุกต์น้ำบูดูให้กลายเป็นซีอิ๊วปลา นับเป็นภูมิปัญญาของครูถนอมจนได้รับรางวัลต่างๆ ด้านอาหาร ใน พ.ศ. ๒๕๓๔ และ พ.ศ. ๒๕๔๒ จากหน่วยงานต่างๆ

ครูถนอมไม่ได้เก็บความรู้ต่างๆ ไว้กับตนเองแต่เพียงผู้เดียว แต่ได้ถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ด้วยตนเองทางสื่อประสม ซึ่งได้กำลังสำคัญจากบุตรชาย คือ อาจารย์ไพฑูรย์ ศิริรักษ์ นักวิชาการศึกษาที่เป็นข้าราชการในพื้นที่ เป็นบุคคลสำคัญในการนำองค์ความรู้ของครูถนอมเผยแพร่ในรายการวิทยุ

ชุมชน จนเกิดกลุ่มอาชีพต่างๆ ลดการเป็นหนี้ในระบบ ขณะนี้โรงงานอุตสาหกรรมน้ำปลาในภาคใต้หลายแห่ง ได้นำสูตรการทำน้ำปลาของครูถนอมไปแปรรูปเป็นจำนวนมาก สร้างรายได้ให้กับโรงงานต่าง ๆ ไม่น้อย เป็นการสร้างอุตสาหกรรมขนาดย่อมและเศรษฐกิจให้กับชุมชนอย่างแท้จริง

ศูนย์การเรียนรู้ : ๔๒ ม.๔ ต.จะทิ้งพระ อ.สะทิงพระ จ.สงขลา ๙๐๑๙๐

(๐๗๔) ๓๔๗-๔๓๐

แผนภูมิที่ ๑๒.๑ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ การถนอมและการแปรรูปอาหารของครูถนอม ศิริรักษ์

สรุป

ความเคลื่อนไหวในอุตสาหกรรมอาหารไทย

ขณะนี้ได้มีความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อสร้างมาตรฐานอาหารไทยให้ก้าวสู่เวทีโลก ซึ่งสถาบันอาหาร และสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ได้ร่วมลงนามความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในส่วนภูมิภาค ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ (ฉะเชิงเทรา)

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งเป็นการทำงานในเชิงวิชาการ เพื่อร่วมดำเนินการ ประสานความร่วมมือผลักดันอุตสาหกรรมอาหารไทยให้ก้าวไปสู่ครัวของโลกโดยความร่วมมือดังกล่าว จะมีทั้งในเรื่องการพัฒนาบุคลากร ให้มีความพร้อมในด้านการวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์อาหารด้วยเทคนิควิเคราะห์ต่าง ๆ ซึ่งนั่นหมายถึงว่า ในเวลาอันใกล้นี้ ผู้ประกอบการในส่วนภูมิภาคจะได้ใช้บริการในด้านการตรวจวิเคราะห์อาหารในพื้นที่ของตน อันจะส่งผลดีต่อระบบความปลอดภัยด้านอาหารของประเทศ

นอกจากนี้ การวิจัยพัฒนา เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารใหม่ ๆ ที่ตรงกับความต้องการของตลาดโลก และเหมาะสมกับวิถีชีวิต และความเชี่ยวชาญของท้องถิ่น รวมทั้งนำงานวิจัยที่มีอยู่เดิม มาต่อยอดให้เกิดประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เพื่อร่วมมือในด้านยกระดับ และพัฒนาอุตสาหกรรมที่ได้คุณภาพ มีมาตรฐานและความปลอดภัย และยังเป็น การนำความเชี่ยวชาญของแต่ละสถาบันการศึกษา ในส่วนภูมิภาค มาประยุกต์หรือบูรณาการให้เกิดประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมอาหารไทยอีกด้วย (น.ส.พ.ไทยรัฐ ฉบับวันศุกร์ที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๔๗ หน้า ๗)

จากกรณีศึกษาด้านการถนอมอาหารและการพัฒนาสูตรอาหารจากภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพบุรุษและของตนเองของครูถนอม ที่ได้ทดลองและปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับยุคสมัย โดยคำนึงถึงทรัพยากรและการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ความสะอาด ความปลอดภัยจากสารพิษ (From farm to table) ก็ถือเป็นงานวิจัยโดยการปฏิบัติของสตรีในชุมชน การถ่ายทอดสู่ชุมชนจนสามารถสร้างเศรษฐกิจในชุมชน ก็น่าจะยกย่องว่าครูถนอมได้มีส่วนสร้างอุตสาหกรรมในชุมชนตามกำลัง หากมีกำลังในการผลักดันมากกว่านี้ เชื่อว่าครูถนอมคงไม่ปล่อยให้โอกาสเช่นนี้ผ่านไป เนื่องจากเป็นบุคคลผู้มีวิสัยทัศน์ไกล และมีจิตสาธารณะเป็นอย่างยิ่ง

ครัวไทยสู่โลก (kitchen of the world)

เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า ใน ๑๐ ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยพอมีสักยภาพในการเป็นครัวโลกได้ เพราะเรามีผลิตผลด้านพืชและสัตว์ มากมายจนเหลือเฟือ จึงได้มีการส่งออกนำเงินตราเข้าสู่ประเทศ โดยอาศัยข้อได้เปรียบทางภูมิศาสตร์ของแผ่นดินตลอดจนความสามารถในการเพาะปลูกของคนไทย

รัฐบาลไทยทุ่ม ๘๒๒ ล้านบาท วาง ๓ ยุทธศาสตร์ดันครัวไทยสู่โลกตั้งเป้า ๕ ปี บันร้านอาหารไทยในต่างประเทศ ๒๐,๐๐๐ ล้าน โดยทำหนังสือถึงสถานทูตไทยทั่วโลกให้ออกสำรวจร้านอาหารไทยที่มีทั้งหมด พร้อมทั้งรวบรวมปัญหาทั้งหมด เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาในทางปฏิบัติ ซึ่งในสถานการณ์ในปัจจุบัน ร้านอาหารไทยในต่างประเทศทั่วโลกมี ๖,๕๓๗ แห่ง (กรุงเทพฯธุรกิจ ๘ กค. ๒๕๔๗)

เพราะฉะนั้น การปรับปรุงการผลิตให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสถานการณ์โลก จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการริเริ่มพัฒนาก้าวไปให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของแนวคิดของการบริโภค ใส่ใจในเรื่องสุขภาพ ความปลอดภัยของอาหารของประชากรโลก ในอนาคต น้ำบูดูสูตรเก่า น้ำบูดูสูตรใหม่ น้ำปลา และซีอิ๊วปลาของครูถนอม ที่เป็นแบบฉบับของครูถนอมแห่งสทิงพระ อาจจะกลายเป็นน้ำบูดูกระป๋อง น้ำปลา และซีอิ๊วปลาที่มีการปิดผนึกในเชิงอุตสาหกรรมที่อาจวางจำหน่ายตามห้างสรรพสินค้าทั่วประเทศ หรืออาจกลายเป็นสินค้าส่งออกก็อาจเป็นไปได้ หากได้รับความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการยกระดับอาหารไทยของครูถนอมสู่ครัวโลก เพราะครัวของโลกมิใช่เป็นเพียงการขายร้านอาหารเผยแพร่ไปในประเทศต่าง ๆ แต่น่าจะหมายถึงการผลิตวัตถุดิบด้านการเกษตรที่เป็นอาหารที่ปลอดภัยไร้สารพิษด้วย

บรรณานุกรม

นภวรรณ นพรัตน์ภรณ์. แนวทางการสร้างอาหารไทย เป็นอาหารโลก ในอีก ๑๐ ปีข้างหน้า, เอกสารส่วนบุคคล ๕๙ หน้า.

เนื่องจากวิทยาการในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมโลก ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวโลกมาก แม้กระทั่งองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ในฐานะเป็นองค์กรระดับโลก ที่รับผิดชอบเรื่องการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ยังได้กำหนดมาตรการส่งเสริมและอนุรักษ์มรดกทางภูมิปัญญาของโลกด้วยความร่วมมือของประเทศสมาชิกขึ้น เพื่อไม่ให้มรดกทางภูมิปัญญาสูญหาย เนื่องจากถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรมสมัยใหม่ทั้งหมด

ประเทศที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมภูมิปัญญาและมรดกทางภูมิปัญญา นอกจากประเทศไทยแล้ว ได้แก่ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี ฟิลิปปินส์ โรมานี และรัฐสมาชิกอีกหลายประเทศทั้งในยุโรป อเมริกา และละตินอเมริกา ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้ผู้ทรงภูมิปัญญา ได้มีโอกาสถ่ายทอดองค์ความรู้ และประสบการณ์ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน

จากการที่เคยได้ทำงานร่วมกับครูภูมิปัญญาภาคใต้ทั้ง ๒๗ คน ทั้งการศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การให้คำปรึกษา การติดตามประเมินผลตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย จนกลายเป็นความรัก ความผูกพันเนื่องจากความดีงามของท่านเหล่านี้ ที่มีความเสียสละ คิดเชิงวิเคราะห์ในการวางแผนแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม จนทำให้หลาย ๆ ชุมชนรักษาความเป็นชุมชนไว้ได้

วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศในปี ๒๕๔๐ อาจทำให้ชุมชนบางชุมชนล่มสลายได้ หากไม่มีกลุ่มคนเหล่านี้ ซึ่งอาจเรียกได้ว่า ผู้นำท้องถิ่น ผู้ทรงภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้านเป็นหลัก ซึ่งยังมีอีกหลายกลุ่มในชุมชนที่ทำงานปิดทองหลังพระ และยังไม่มีโอกาสเปิดตัว ซึ่งส่วนใหญ่กลุ่มคนดังกล่าวทำงานโดยไม่หวังรางวัลหรือการได้รับยกย่องจากสังคม รวมทั้งครูภูมิปัญญาท่านต่าง ๆ ในทุกภูมิภาค หลายๆ ท่านก็ทำงานปิดทองหลังพระมาตลอดเช่นกัน จากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในช่วงเวลาที่กล่าวมา กลุ่มคนดังกล่าวได้ทำให้คนในสังคมไทยที่โดนพิษเศรษฐกิจเล่นงานจนหมดตัว ได้มีที่ยืนและที่พักพิงและตั้งหลัก และปรับสภาพจิตใจในการหาทางออกในอนาคตของตนเองต่อไป

การทำงานของคนในกระแสรอง กว่าจะสำเร็จได้ ต้องฟันฝ่าอุปสรรคมากมายเกือบทั้งชีวิต ทั้งจากการไม่ยอมรับจากทางราชการ ชุมชน ภาครัฐ เบียดต่าง ๆ ของบ้านเมือง การได้รับการดูถูกจากบางกลุ่มในสังคม การต่อสู้กับกลุ่มอิทธิพลที่บางครั้งต้องแลกด้วยชีวิต ฯลฯ แต่เขาเหล่านั้นก็ไม่ย่อท้อ ยังคงตั้งมั่นในอุดมการณ์ของตนเองอย่างเหนียวแน่น และเชื่อมั่นในทฤษฎีจากการลงมือทดลองของตนเองต่อไป แต่ผลที่ออกมามักจะยั่งยืนและสวยงาม พร้อมกับนำถ่ายทอดต่อชุมชนจนเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างกว้างขวาง

ผลกระทบต่อชุมชน

ภารกิจอันหนักอึ้งที่ครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ได้ปฏิบัติติดต่อกันมาด้วยความเสียสละต่อชุมชน ส่วนใหญ่ใช้เวลาอย่างน้อยคนละ ๒๐ ปีขึ้นไป การเป็นนักปฏิบัติ ในช่วงแรกของชีวิตเป็นการเรียนรู้พร้อม ๆ กับการทำงาน ลองผิดลองถูก ผ่านกระบวนการวิจัยในมหาวิทยาลัยชีวิต สรุปเป็นทฤษฎี ถ่ายทอดสู่ชุมชนควบคู่ไปกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทำให้ครูภูมิปัญญา มีองค์ความรู้ที่เด่นชัด เป็นที่ยอมรับแม้กระทั่งนักวิชาการชั้นสูงหลาย ๆ ท่าน ทั้งในและต่างประเทศ ปรับประยุกต์องค์ความรู้ให้เป็นนวัตกรรมที่ใหม่ ๆ

อยู่เสมอ กลายเป็นที่พึ่งของชุมชนในเรื่องของการทำมาหากิน เศรษฐกิจ และแก้ปัญหาความยากจนได้ ซึ่งตรงกับนโยบายของรัฐในการทำให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้

ครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ทั้ง ๒๗ คนใน ๔ ด้าน (ไม่มีครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ด้านภาษาและวรรณกรรม) ต่างก็ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้สู่การศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย มากน้อยต่างกัน ซึ่งผู้เขียนขอสรุปแต่ละด้านโดยย่อดังนี้

๑. ด้านเกษตรกรรม

การทำเกษตรกรรมในภาคใต้ทั้ง ๔ กรณี ล้วนแต่เป็นเกษตรปลอดภัย โดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติ ทำให้กลายเป็นเกษตรกรรมยั่งยืน และประยุกต์หลักธรรมทางด้านศาสนาในการทำเกษตร ได้แก่ เกษตรเศรษฐกิจ พุทธเกษตรของครูเคียง คงแก้ว การปลูกต้นไม้ระบบเกษตรธาตุ ๔ ของครูพรหมดีหลี ทำให้ได้ผลผลิตสูงกว่าเกษตรแบบผสมผสานและการทำสวนแบบอื่น ๆ ตั้ง ๓ เท่า ทำให้ได้รับความสนใจมาศึกษาดูงานทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ การทำวิจัยพื้นบ้านเรื่อง ภูมิปัญญาพื้นบ้านกับวิถีชีวิตเกษตรผสมผสานชุมชนคีรีวงของครูตรีวัช พาระพัฒน์ เพื่อไว้ให้เป็นสมบัติแก่ลูกหลาน ก่อนที่ท่านจะเสียชีวิต จนได้รับการยอมรับและบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ เหลือเป็นหลักฐานในการศึกษาการทำสวนสมรมแก่คนรุ่นหลัง จนกลายเป็นฐานอาชีพแก่กลุ่มคนต่าง ๆ ในคีรีวงจวบจนปัจจุบัน การทำเกษตรผสมผสานควบคู่ที่เอื้อต่อการเลี้ยงสัตว์แบบผสมผสานด้วยนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่ครูมณูญคิดค้นขึ้นตลอดเวลา เป็นการเน้นเรื่องปากท้องหรือสร้างอาชีพแก่ชุมชน ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาได้กลายเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่สำคัญของคนในชุมชนและผู้สนใจทั่วไป ซึ่งมีหลายคนที่ได้ยึดถือเป็นอาชีพ

๒. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

การทอผ้าไหมตีนศรีของครูกุศล นิลล่อ จาก จ.ตรัง ซึ่งได้ก่อให้เกิดอาชีพแก่กลุ่มแม่บ้านเกือบ ๑๐๐ คน ที่ยอมลาออกจากการเป็นสาวโรงงานมาฝึกทอผ้าสร้างชื่อเสียงและรายได้ให้กับคนในชุมชนกลายเป็นสินค้า ๑ ผลิตภัณฑ์ ๑ ตำบล เป็นจุดขายของจังหวัด โดยนำออกจำหน่ายตามงานต่าง ๆ ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ โรงเรียนต่าง ๆ ในนาหมื่นศรี เช่น โรงเรียนควนสวรรค์ ได้นำการทอผ้าที่พื้นบ้านเข้าสู่หลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน นักเรียนนำผ้าทอนาหมื่นศรีมาตัดชุดนักเรียน ครูใส่เป็นแบบฟอร์มโดยใช้ผ้าทอนาหมื่นศรีทุกวันศุกร์ที่ ๑ และ ๓ ของเดือน รวมทั้งสถาบันการศึกษาอื่น ๆ อีก

๓. ด้านแพทย์แผนไทย

ครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ด้านการแพทย์แผนไทยทั้ง ๕ ท่าน ได้ทำให้ผู้คนในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในเรื่องสุขภาพในเบื้องต้น ช่วยรัฐในการลดงบประมาณในการนำเข้ายาจากต่างประเทศได้จำนวนมหาศาล ทั้งยังลดความเสี่ยงจากผลข้างเคียงที่เกิดจากการใช้ยาแผนปัจจุบัน รวมทั้งเป็นการฟื้นฟูให้รู้จักสมุนไพรมากขึ้น และยึดเป็นอาชีพได้

ครูเจือ บุญไชยสุริยา จาก จ.ปัตตานี ได้ฟื้นฟูภูมิปัญญาดั้งเดิม นำมาพัฒนานวัตกรรมด้านการนวดด้วยเครื่องนวดที่ทำจากไม้ที่ผู้ป่วยสามารถนำไปรักษาโรคด้วยตนเองได้ โดยเฉพาะการสอนให้ชุมชนผลิตไม้ขนาดดังกล่าวเพื่อสร้างเป็นรายได้ และในฐานะที่ครูเจือเป็นครูในระบบ ก็ได้นำวิชาความรู้ต่าง ๆ ด้านการแพทย์แผนไทยเข้าไปสอนในโรงเรียน

ครูนิยม แก้วแสงเรือง จากจังหวัดยะลา ได้ถ่ายทอดความรู้ด้านแพทย์แผนไทยมาเป็นเวลาร่วม ๓๐ ปีแล้ว ได้จัดตั้งชมรม หรือสมาคมการแพทย์แผนไทยใน ๓ จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง มีสมาชิกมากกว่า ๑,๐๐๐ คน ทั้งไทยพุทธและมุสลิม บางคนนำไปประกอบเป็นอาชีพและรักษาตนเองและญาติ

พี่น้อง รวมทั้งร่วมทำวิจัยหมอบ้านภาคใต้กับมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เผยแพร่สู่ชุมชน นอกจากนี้ยังมีครูประกอบ อุบลขาว จาก จ.สงขลา ครูกีฬา วิมลเมธี จาก จ.นครศรีธรรมราช และครูจ่านง กาญจนโสภณ จาก จ.กระบี่ ก็ล้วนแต่เป็นที่พึ่งทางด้านสุขภาพแก่ผู้ทุกข์ยากในชุมชน ทั้งยังสร้างเศรษฐกิจ ชุมชนเล็กๆ ในชุมชนด้วย

๔. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในการต่อสู้ของครูหมอบ้านสะบุรี มะสะนิง จาก จ.ปัตตานี เกิดผลกระทบ ในวงกว้าง ทั้งด้านนวัตกรรมทางความคิด เช่น ชาวบ้านกลายเป็นนักวิจัยตาม หลักวิชาการ ได้ใช้งานวิจัยจำนวน ๓ เรื่องในการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิของ ชุมชน การสร้างจิตสำนึกร่วมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผลกระทบในทาง รูปธรรม คือ การพลิกฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการรักษาทะเล ความอุดมสมบูรณ์ ที่กลับคืนมาของชายฝั่งทะเล ๒๐ หมู่บ้าน และชายฝั่งทะเลทางตะวันออกที่ มีความยาวทั้งสิ้น ๑๑๖ กิโลเมตร ทำให้ชาวบ้านเกิดความมั่นคงทางอาชีพ อีกครั้ง ตำนานแห่งการต่อสู้กลายเป็นความสนใจของทั้งชาวไทยและชาว ต่างประเทศ เกิดเครือข่ายในการรักษาทะเลทั่วภาคใต้และภาคอื่น ๆ

ครูจีระศักดิ์ ท่อทิพย์ จาก จ.ภูเก็ต ได้ฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลนคลอง เขาพระแก้วและหมู่บ้านคลองบางโรงให้กลับมามีความอุดมสมบูรณ์ พัฒนา พื้นที่ป่าชายเลนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีคุณค่าแก่การศึกษา และสร้างอาชีพใหม่ ๆ ที่ละเว้นจากการทำลายป่าชายเลนและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนแนวป่าชายเลนบ้านบางโรงได้ช่วยชีวิตชาวบางโรงไว้ได้เมื่อคราว เกิดคลื่นยักษ์สึนามิถล่มมหาสมุทรอินเดีย เป็นผลให้ประเทศต่างๆ ที่ได้รับ ผลกระทบเสียชีวิตรวมทั้งสิ้นประมาณ ๑๖๐,๐๐๐ กว่าคน จังหวัดภูเก็ตเสียชีวิต ประมาณ ๒,๐๐๐ กว่าคน สูญหายอีกจำนวนหนึ่ง แต่ผู้คนที่บ้านบาง โรงไม่มีผู้ใดเสียชีวิต

๕. ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน

ครูภูมิปัญญาไทยที่เป็นนักการเงินทั้ง ๗ ท่านของภาคใต้ ได้ใช้ เงิน เป็น เครื่องมือให้คนมารวมตัวเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดผลกระทบ ต่อ เศรษฐกิจ การศึกษา ของชุมชน ได้แก่ เกิดการออมทรัพย์ในโรงเรียน เกิด สายใยของโรงเรียนและชุมชน การเลื่อนไหลของวัฒนธรรมการออมที่อยู่นอก ระบบการศึกษาเข้าสู่การศึกษาในระบบ สำหรับของครูชบเกิดชุดวิชาการ ออมทรัพย์ที่ใช้เรียนในชั้นการศึกษาพื้นฐานและหลักสูตรเศรษฐศาสตร์ชุมชน พึ่งตนเองตามแนวตะวันออกที่เข้าสู่การศึกษาในระดับอุดมศึกษา พลิกฟื้นวิถี ชีวิตดั้งเดิมของคนไทยให้หันกลับมาดูแลซึ่งกันและกัน เช่น ซอแรง หรือ ลงแขก เศรษฐกิจและสวัสดิการชุมชนกลายเป็นหมู่บ้านสวัสดิการ เกิดเวทีชาวบ้าน เกิด การศึกษาตามอัธยาศัยในหลักสูตรกองทุนชุมชนโดยอัตโนมัติ เกิดศูนย์การเรียนรู้ หรือสถาบันการเงินของภาคใต้ซึ่งเปรียบเสมือนที่พักพิงของคนยาก แทนที่จะ รอคอยความช่วยเหลือจากรัฐฝ่ายเดียว เมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ คนเหล่านี้ได้ รับผลกระทบไม่มากนัก และขณะนี้แนวคิดดังกล่าวได้แพร่ขยายไปทั่วประเทศ

๖. ด้านศิลปกรรม

ครูพัฒน์ เกื้อสกุล ได้รับการยกย่องว่าเป็นบรมครูแห่งการเล่นหนังตะลุง ในยุคแรกๆ ที่ได้ปูพื้นฐานให้แก่ผู้คนรุ่นแล้วรุ่นเล่าจนอายุเข้าสู่วัยชรา ก็ยังไม่ ละทิ้งความตั้งใจเดิม

ส่วนครูอิม จันทรชุม เปรียบเสมือนนายช่าง ผู้สานต่อและเชื่อมต่อให้ ศิลปกรรมด้านการแสดงหนังตะลุงยังคงอยู่ต่อไป โดยรับสืบทอดและถ่ายทอด การแกะหนังตะลุงแก่ผู้คนมากมาย ซึ่งนอกจากเป็นการรักษาศิลปของชาติแล้ว ยังทำให้ผู้คนที่ยึดถือเป็นอาชีพมีรายได้เฉลี่ยเดือนละประมาณ ๖,๐๐๐ บาท

ดิเกฮูลูที่ครูหะมะ แบลือแบ จาก จ.ยะลา ได้นำมาเผยแพร่แก่เยาวชน ใน ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการเชื่อมวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรม

อิสลาม จนได้รับเชิญจากบริษัทต่าง ๆ ให้ไปบันทึกเทปเป็น VCD และ DVD จำหน่ายทั้งในและนอกประเทศ สร้างรายได้ให้แก่สมาชิก ซึ่งสมาชิกบางคนต้องเล่นทั้งเดือนไม่ได้พัก คินหนึ่งมีรายได้ประมาณ ๖๐๐ บาทต่อคน เนื้อหาของเพลงก็ไม่ได้เน้นแต่ความบันเทิงด้านเดียว แต่ได้สอดแทรกวิชาหน้าที่พลเมือง ศีลธรรมที่ดีแก่ผู้ฟัง เป็นการสร้างสรรค์สังคมด้วย

ครูกระจ่าง พุทศศรี จากจ.นครศรีธรรมราช ได้นำการรำกลองยาว ซึ่งเป็นวัฒนธรรมการเล่นของภาคกลางมาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตด้านการเล่นของภาคใต้ได้อย่างกลมกลืน เป็นการเล่นที่สนุกสนานด้วยเสียงดนตรีที่เร้าใจ สามารถดึงดูดใจวัยรุ่นให้หันมานิยมวัฒนธรรมของไทยเรา แทนที่จะสนใจวัฒนธรรมตะวันตก การสร้างความมั่นใจในการแสดงออกรวมทั้งกลายเป็นรายได้ในระหว่างเรียน ครู ผู้ปกครอง นักเรียน มีความเข้าใจกันมากขึ้น

สำหรับครูนิยม บำรุงเสนานั้น ได้ปลูกเมล็ดพันธุ์ในความรักวัฒนธรรมชาวใต้หรือศิลปพื้นบ้านดั้งเดิมคือ การสอนการรำโนราแก่เยาวชนทั่วทั้งจังหวัดชุมพร นำเข้าโรงเรียนเป็นหลักสูตรท้องถิ่น วิชาการแสดงพื้นเมือง (โนรา) ช.๐๑๒๓๙ สร้างรายได้ให้แก่นักเรียนประมาณ ๓,๐๐๐ บาทต่อเดือน ทั้งได้บูรณาการแนวคิดจากความเป็นครูผู้เสียสละและบทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ของครูเองในการร่วมโครงการต่าง ๆ ในการบูรณาการแผนชุมชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนและเอาชนะความยากจน อาทิ ร่วมเป็นคณะกรรมการสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)

ครูนพมาศ พรหมนุชาธิป ครูภูมิปัญญาผู้ซึ่งเคยสอนในระบบมาก่อน ได้เผยแพร่ร่องเงงอันเป็นวัฒนธรรมผสมผสานระหว่างไทยพุทธและไทยมุสลิม สร้างความเข้าใจระหว่างชาวไทยสองเชื้อชาติให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

๗. ด้านภาษาและวรรณกรรม

ไม่มีครูภูมิปัญญาด้านนี้ทั้ง ๓ รุ่น

๘. ครูภูมิปัญญาด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี

พิพิธภัณฑน์เหมือนแร่ ครูไชยยุทธ ปิ่นประดับ ได้ทำให้คนในรุ่นหลังมีโอกาสได้รู้จักกับทรัพยากรธรรมชาติประเภทใช้แล้วหมดไปจากโลกนี้ โดยไม่มีโอกาสได้งอกขึ้นมาอีกเลย ปัจจุบันไม่มีผลทางเศรษฐกิจโดยตรงเท่าใดนัก แต่ให้ฉายภาพให้รำลึกและจินตนาการถึงระบบเศรษฐกิจในสมัย ๒๐๐ กว่าปีที่ผ่าน มา เป็นการอนุรักษ์สินแร่ที่สะท้อนให้เห็นการทำมาหากิน ความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณีที่คนรุ่นก่อนได้ถ่ายทอดให้คนรุ่นหลัง ได้กลายเป็นทิศทางให้คนรุ่นปัจจุบันในการเลือกทางเดินชีวิต การนำสิ่งเก่า ๆ และสิ่งใหม่ ๆ มาปรับใช้ในชีวิตของตนเองที่คิดว่าดีที่สุด และมีผลต่อการท่องเที่ยวในทางอ้อม

๙. ครูภูมิปัญญาด้านโภชนาการ

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม แต่ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่แนวอุตสาหกรรมมากขึ้นวิถีชีวิตโดยเฉพาะเรื่องอาหารการกินจากที่เคยบริโภคอาหารสมุนไพรหรือผักพื้นบ้านได้เอียงโน้มแนวตะวันตกที่บริโภคอาหารขยะหรือบางท่านเรียกว่าอาหารฟัดิบ และจากชีวิตที่เร่งรีบ ทำให้บริโภคอาหารปนเปื้อน ก่อให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ นานาผลกระทบด้านการถนอมอาหารของครูถนอมทำให้คนไทยหันกลับมาพิจารณาคุณค่าอาหารไทยและสุขภาพของตนเอง นอกจากนี้ต้นแบบในการถนอมและแปรรูปอาหารของครูถนอม ได้กลายเป็นการสร้างเศรษฐกิจให้กับอุตสาหกรรมน้ำปลาในภาคใต้

สรุป

ผลกระทบของการทำงาน เพื่อชุมชนของครูทั้ง ๒๗ คน เกือบตลอดชีวิตของท่านเหล่านั้น นับได้ว่า กิจกรรมที่เกิดขึ้นในก่อนการดำเนินโครงการ ระหว่างการดำเนินโครงการกับสำนักงานฯ ได้สะท้อนให้เห็นถึงความจงรักภักดีที่มีต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชและพระราชวงศ์ ความรักในชุมชน ประเทศชาติ ซึ่งนับว่าเป็นกลุ่มคนหยิบมือหนึ่งนี้ ซึ่งรวมถึง ครูภูมิปัญญาภาคอื่น ๆ ด้วย ที่ได้เพียรพยายามรักษาภูมิปัญญาของชาติ โดยการถ่ายทอดต่อคนรุ่นต่อ ๆ มา ซึ่งเป็นสัจธรรมและหนทางที่ดีที่สุด ก่อนที่เจ้าของภูมิปัญญานั้นจะละจากโลกนี้ไป รวมทั้งก่อนที่คนไทยทั้งหมดจะถูกครอบงำโดยอารยธรรมตะวันตก วัฒนธรรมทุนนิยม บริโภคนิยม ที่สร้างความร่ำรวยให้กับกลุ่มประเทศตะวันตก หรือนายทุนบางกลุ่ม โดยชุมชนไทยถูกถอนขนห่านไปเรื่อยๆ จนสังคมไทยกลายเป็นรัฐหรืออาจกลายเป็นห่านไร้ขนไปในที่สุด

อย่างไรก็ตาม การถ่ายทอดภูมิปัญญาของครูภูมิปัญญาภาคใต้ดังกล่าว มีผลกระทบต่อสังคม การศึกษา การเมือง สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเศรษฐกิจนั้น อยู่ในกรอบของเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ถึงกับทำให้ผู้คนร่ำรวยมากมาย แต่ก็ไม่ถึงกับยากจน จนทำให้ชีวิตมีความสุข แต่สิ่งที่ได้คือ ทุนทางสังคม ซึ่งเงินก็หาซื้อไม่ได้ นั่นคือ การประยุกต์หลักธรรมทางศาสนา ทุกศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน โดยเชื่อมโยงบูรณาการเงินตรา สังคม วัฒนธรรม จิตใจ สิ่งแวดล้อมไปด้วยกัน ฟังตนเองและฟังพาทอาศัยซึ่งกันและกัน มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกิดกระบวนการหมู่พวก ทำให้ผู้คนมีเหตุผล มีขันติธรรม รู้จักยกย่องผู้อื่น สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รู้จักการเป็นผู้ให้ ผู้รับ ผู้นำและผู้ตามที่ดี ตลอดทั้งมีความสามัคคีในหมู่พวกพ้อง

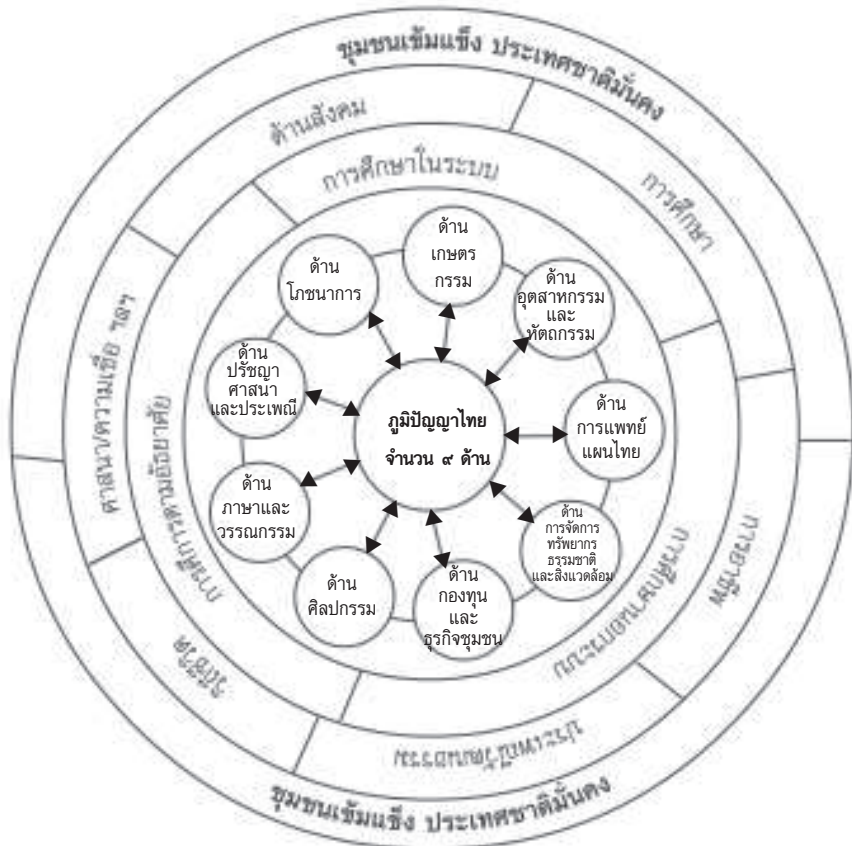
ส่วนในความดูแลของระดับนโยบายของรัฐที่เห็นชัดเป็นรูปธรรมนั้น รัฐบาลได้ประกาศสงครามกับความยากจน โดยจัดให้มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เพื่อสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนให้เข้ม

แข็ง ฟังตนเองได้ ได้ยกระดับสินค้าชุมชนให้เป็นสินค้า OTOP และ SME จนเป็นที่รู้จักทั้งในและต่างประเทศ ตัวอย่างเช่น วันที่ ๒๖ กันยายน - ๓ ตุลาคม ๒๕๔๗ กระทรวงพาณิชย์และกระทรวงอุตสาหกรรม ก็นำนักธุรกิจไทยเข้าร่วมสัปดาห์เอเชีย (Asian-Week) ซึ่งของไทยรับผิดชอบเรื่องของอาหารและสปาไทยที่เมืองมิลาโน ประเทศเยอรมัน เพื่อแสดงให้เห็นโลกรู้ว่า หลายศตวรรษมาแล้วที่คนไทยได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสุขภาพ โดยนำภูมิปัญญา มาผสมผสานกับนวัตกรรมใหม่ สายใยวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย การนวดแผนไทยโบราณ การใช้สมุนไพรไทย ให้กลายเป็นสปาพร้อมสมัย (ไทยรัฐ ๑๐ กันยายน ๒๕๔๗) ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐบาลกำลังดำเนินตามแนวยุทธศาสตร์ เพื่อให้สินค้าจากภูมิปัญญาไทยก้าวเข้าสู่ตลาดโลก นับว่าไทยค่อนข้างมีศักยภาพเพียงพอทั้งทางด้านบุคลากรและทรัพยากร ที่จะก้าวไปสู่จุดมุ่งหมายได้ไม่ยากเย็นนัก รวมทั้งขณะนี้รัฐบาลกำลังผลักดันให้ไทยก้าวสู่การเป็นศูนย์กลางสุขภาพแห่งเอเชีย (Medical Hub of Asia) แต่ไทยต้องไม่ลืมที่จะพัฒนาขีดความสามารถของตนเอง เพื่อให้ได้มาตรฐานตามความต้องการของตลาด และชนะประเทศคู่แข่ง

ข้อเสนอแนะ

สำหรับการพัฒนาองค์ความรู้ของภูมิปัญญาไทยในส่วนของภาครัฐนั้น ควรสนับสนุนให้มีการพัฒนางานด้านวิจัยและพัฒนา (Research and Development) และให้มีการกระบวนการบริหารจัดการความรู้ (Knowledge Management) เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้เป็นนวัตกรรมใหม่ โดยนำองค์ความรู้ การจัดการองค์ความรู้ มาเชื่อมร้อยเข้าด้วยกัน จนนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง โดยมีเป้าหมายทั้งในระยะสั้น เพื่อให้เกิดชุดความรู้ในการนำไปใช้ประโยชน์ในชุมชนได้ และเกิดผลในระยะยาว ในการใช้นวัตกรรมเป็นกลไกในการนำภูมิปัญญาไทยมาร่วมกำหนดทิศทางของงานวิจัยเพื่อนำไปพัฒนาประเทศ

ประการต่อมา ควรมีงบประมาณให้แก่นักวิจัยศึกษาองค์ความรู้และร่วมทำวิจัยเชิงลึกเป็นรายบุคคลร่วมกับครุภูมิปัญญาไทยรายกรณี และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง รวมทั้งการนำวิจัยกรณีดังกล่าว มาดัดแปลงเป็นหนังสืออ่านง่ายหรือหนังสือการ์ตูนที่สนุกสนาน เป็นหนังสืออ่านประกอบให้แก่เยาวชนในการศึกษาระดับชั้นพื้นฐาน เพื่อเป็นการปลูกฝังอุดมการณ์แห่งความเสียสละให้แก่คนไทย

แผนภูมิที่ ๑๓.๑ แผนภูมิแสดงผลกระทบจากการดำเนินงานของภูมิปัญญาไทย ทั้ง ๙ ด้าน

ภาคผนวก

กลอนครุภูมิปัญญาภาคใต้รุ่นที่ ๑

สถาบันแห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญา
 มุลินธิหมู่บ้านร่วมลงนาม
 สามสิบนักคิดทั่วประเทศ
 พัฒนาบ้านเมืองด้วยหัวใจ
 ครุภูมิปัญญาภาคใต้ผู้เปรี๊ยะปราชญ์
 เมืองลุง ลุงเคียงผู้อารีย์
 ชนทั่วโลกหลังไหลใคร่ขอรู้
 ผสมผสานความคิดที่เป็นไท
 กองทุนพัฒนาชีวิตเกิดจนตาย
 ครูชนบุกเบิกช่วยแก้จน
 สวัสดิการชุมชนมีมากมาย
 เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนไม่หลอกลวง
 ศีร์วงมีบุรุษผู้ยิ่งใหญ่
 กิจกรรมสวนสมรมทำเงินตรา
 การออมทรัพย์ไม่เป็นสองรองใคร
 ความเข้มแข็งบังเกิดทุกชุมชน
 ผู้กวีวิฤตยารานครศรี
 ประยงค์ รณรงค์ ผู้เรื่อรนาม
 เครือข่ายยมนาช่วยประสาน
 ผึกอาชีพฝึกผู้นำด้วยอดทน
 นักบัญชาชาวบ้านอย่างครูฝาก
 ประยุกต์ศาสตร์บัญญัติให้เป็นไท
 เกิดธนาคารหมู่บ้านทั่วทุกทิศ
 บริหารองค์กรงานเงินตรา

งานค้นหาครูตีศรีสยาม
 ได้ติดตามผลงานอันเกรียงไกร
 ล้วนมีเจตน์จำนงค์อันยิ่งใหญ่
 ยากหาใครเทียบได้ในปฐพี
 คนฉลาดเมือง สงขลา พัทลุง นครศรี
 เกษตรกรผู้มีชื่อระบือไกล
 ตามมาดูสวนคงแก้วอันยิ่งใหญ่
 การจัดการนั้นไซ้รับเป็นสากล
 ช่วยชาติไทยให้พ้นความขัดสน
 ยอดแก้วมงคลมีขวัญคนทั้งเมือง
 ทั้งแพร่งพรายความรู้มีคิดหวง
 นับว่าสรรงสรรค์ท่านส่งมา
 คนนั้นไซ้ครูตรีวุธผู้แสวงหา
 ชาวประชาความหวังไม่อับจน
 ขจรขจายทั่วทุกจุดไม่ขัดสน
 ฟังพาดนได้อย่างสง่างาม
 เป็นคนดีศรีสังคมชาวสยาม
 ไม่ครั้นคร้ามเศรษฐกิจพิชิตจน
 ร่วมแรงงานแซ่ริความคิดไม่สับสน
 สมเป็นคนไม่เรี่ยงผู้เกรียงไกร
 แม้ลำบากแต่คุณธรรมนั้นยิ่งใหญ่
 ชาวบ้านใช้บริหารด้วยปัญญา
 ด้วยความคิดใช้ออมทรัพย์แก้ปัญหา
 พัฒนากองทุนหนุนสวัสดิการ

ท่าน**พระครูพิพัฒนโชติ**
 จัดให้มีระบบสวัสดิการ
ยึดมงคลสามสิบแปดบริหาร
 ธรรมยาตราธรรมชาติไร้ราศี
 เมืองหาดใหญ่ยังมีอีกหนึ่งท่าน
 จัดกองทุนให้เฟื่องฟูยั่งยืนยง
 นามท่านคือ**ครูลัญจ์ หนูประดิษฐ์**
 สร้างศักยภาพชุมชนอย่างอาจอง
 ความยิ่งใหญ่ของออมทรัพย์ใน**คลองเปยะ**
ครูอัมพร ด่วงปาน ช่วยเป็นไท
 ช่วยสร้างงานสร้างฝันให้ชุมชน
 เงินทุนหมุนเวียนเจ็ดสิบล้าน
 ข้า ฯ ขอคารวะ**แปดนักปราชญ์**
 ดลบันดาลให้มีพร้อมทรัพย์ศฤงค์
 ลึงค์ศักดิ์สิทธิ์บันดาลบันดาลจิต
 งานช่วยให้ผู้คนได้มีกิน
 งานมีส่วนสำเร็จด้วยผู้ช่วยครู
คุณขจร คุณเฉลิมช่วยนานวัน
คุณดุสิต คุณเสถียร ผู้เพียรพาก
คุณสุธีศักดิ์ คุณอภิญา เจตนจำนงค์
 ขอขอบคุณ**คุณพิทยา คุณจำนง**
 ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในบรูพี
 คิดสิ่งใดขอให้ตั้งใจหวัง
 ลึงค์ดีดีดำเนินไปตามครรลอง

ท่านได้โปรดสร้างคุณมหาศาล
 คือ**ธนาคารชีวิต**แนวความคิดดี
 สร้างรากฐาน**คุณเต๋า**ให้สุขศรี
 ประเพณีวัฒนธรรมยังดำรง
 ขอกล่าวนามผู้ยิ่งใหญ่แห่งคองหงส์
 ตั้งใจปองแก่ทุกซุซุขสมปอง
 ผู้พิชิตความยากจนหายหม่นหมอง
 ผ่าหนามดงจนอุปสรรคพันผ่านไป
 มีเสถียรภาพดุจดั่งหน่อออกไผ่
 NPL ไม่ปรากฏให้เห็นกัน
 ช่วยคนจนถึงแหล่งทุนตั้งไผ่ฝืน
 ช่วยสานฝันของผู้คนให้เป็นจริง
 ขออำนาจลึงค์ศักดิ์สิทธิ์**พระลึงค์**
 ภูมิปัญญาแตกกิ่งก้านชานแผ่นดิน
 ให้ความคิดแนวแน่ตั้งผาหิน
 ปลอดภัยล้นปลอดภัยซุซุขนิรันดร
คุณกัมผู้ประสานงานชยัน
วิรัตน์นั้นสานต่องานศิรีวง
 เป็นผู้มกน้ำใจให้ไหลหลง
 ต่างตกลงต่างร่วมด้วยและช่วยกัน
 ผู้ประสงค์ให้งานเด่นเป็นศักดิ์ศรี
 ให้ทุกคนมั่งมีทรัพย์สิ้นเงินทอง
 มีพลังช่วยสังคมด้วยสมอง
 ผองพี่น้องชาวใต้ให้ได้ดี

กัลยานี ปฎิมาพรเทพ ผู้แต่ง

กลอนครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ รุ่นที่ ๒

โครงการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้
สกศ.เลือกมานั้นครบองค์
 จำนวนครูทั้งหมด**ห้าสิบหก**
 อนุรักษ์มรดกท้องถิ่นนาน
ครูกุศล นิลลออ ผ่านาหมื่นศรี
 มรดกตกทอดชั่วอายุคน
 ขยายผลจากตรังถิ่นบ้านเกิด
 สู่อำเภอใกล้เคียงหลายพารา
ครูทรน หมดหลี เกษตรธาดูลี
 ในหลุมเดียวมีพรรณไม้ปะปน
 ทฤษฎีของดิน **น้ำ ลม ไฟ**
 ฟังพาอาศัยกันจนอ้วนพี
อิม จันทรชุม พัทลุง ศูนย์บางแก้ว
 เป็นอาชีพคนได้มานานปี
 นำเข้าสู่การศึกษาทุกรูปแบบ
 ทั้งแกะตัว **เท่ง ไช้บุญ** เป็นตัวตน
ยะลา มี หะมะ เบลือแบ
ดิเกฮูลูไทยรวมอิสลาม
 เนื้อร้องแทรกทั้งเรื่องการเมือง
 อบรมเยาวชนทั่วพารา
เคล้า แก้วเพชร น้ำหนึ่งแห่งจะนะ
 ตั้งแปดสิบสามกองทุนหมุนเงินตรา
เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิด
 สร้างเครือข่ายองค์กรทั่วแผ่นดิน
ครูพัฒนัจอมยุทธม์โนราห์
 ได้สืบทอดมรดกแก่เด็กไทย

ของครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่สอง
 ความรู้ของครูภูมิปัญญาครบถ้วน
 จะบอกกล่าว**ภาคใต้**ที่สืบสาน
 ประสบการณ์เข้มข้นเป็นยอดคน
 ย่อมฝ่าดีสี่ธรรมชาติจากไม้ผล
 สืบค้นลายเก่าลายคิดใหม่มา
 ด้วยการเปิดศูนย์ฝึกผู้ไผ่หา
 เป็นสินค้าส่งออกนอกแผ่นดิน
 เทียบอินทรีย์มนุษย์ปลูกพืชผล
 รวมสามต้นส่งผลผลิตดี
 นำไปใช้ปลูกต้นไม้ได้ทุกที่
 เป็นวิถีคิดค้นของครูไทย
เพชรแพรวแกะหนังตลุงคู่ศักดิ์ศรี
 เศรษฐกิจดีพร้อมหน้าสุขทุกคน
 ผู้เรียนแทบทุกคนเฝ้าฝึกฝน
 เป็นกุศลวิทยาทานแก่บ้านเมือง
 ผู้เหลียวแลวัฒนธรรมสู่ลูกหลาน
 คนล้นหลามยามแสดงเปรมปรีดา
 รวมทั้งเรื่องเศรษฐกิจการศึกษา
 ให้รักษาประเพณีที่ตีงาม
 เป็นพ่อพระ**นาหว่า**แก้ปัญหา
 เลี้ยงชีวาให้พออยู่พอกิน
 พันวิฤทธิปลอดภัยเป็นหนี้สิน
 แปลงทรัพย์สิ้นเป็นทุนอุ่นใจเอย
 อนุรักษ์ศิลปกรรมภาคใต้
 เพื่อคงไว้ภูมิปัญญาคุณครู

การฝึกคนนั้นเป็นเรื่องยาก

สุราษฎร์ เป็นแดนธรรมงามดั่งมนต์

ครูประกอบ อุบลขาว พราววุฒิ

จะนะเกาส์ ศูนย์ชำนาญการ

เป็นผู้เชี่ยวชาญสาธารณสุข

ตำรายาเผยแพร่แก่ทุกคน

ครูนิยม แก้วแสงเรือง เรื่องรอง

เป็นผู้รู้จักการแพทย์แผนไทย

อาการป่วยขั้นต้นของคนไข้

ทั้งถ่ายทอดแก่บุตรแต่้วยเยาว์

ครูเจือ บุญไชยสุริยา

ขนาดโดยใช้ฝ่าเท้าเทวดา

ทั้งยานวดอกตึงหน้าตึงตึง

พร้อมถ่ายทอดเทคนิคที่แพรวพราว

ครูผู้ช่วยรุ่น ๒ ทั้ง ๙ ท่าน

คุณสุเทพ คุณปรานี คุณวิมล

คุณสุเมธ คุณจิรายุทธ แลคุณอ้วน

องค์รภาคเอกชนราชการ

ขอบคุณคณะทำงานสรรหา

ได้เพชรแท้เป็นคนดีไม่เทียมเทียม

ครูประยงค์ รมรงค์ ผู้รอบคอบ

อ.อัญญา คงนวลใย นั้นแสนดี

ข้าฯ ขออาราธนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ขอดลบันดาลให้ผู้เมตตา

ให้โรคภัยไข้เจ็บอย่ากรายใกล้

อายุยืนหมื่นปีเพื่อช่วยไทย

แม้ลำบากครูไม่บ่นเฝ้าสั่งสอน

นักปราชญ์ล้วนล้วนศิษย์ครูผู้มีคุณ

บริจาคความรู้แพทย์สู่พื้นบ้าน

บริหารความรู้สู่ชุมชน

ขจัดทุกข์ด้านสุขภาพจนเกิดผล

ให้หลุดพ้นจากโรคภัยกายใจดี

ดุจแสงส่องให้ยะลาสว่างไสว

สมุนไพโร การนวด ล้วนบรรเทา

ทั้งได้สอนผู้สนใจแบบให้เปล่า

เป็นเสาหลักชีวิตจิตใจดี

ผู้สรรหายุทธศาสตร์การรักษา

นิวมหานารี หนีบรรเทา

ได้เข้าถึงความนิยมของหนุ่มสาว

सानฝันชาวแม่ลานทั้งหญิงชาย

ล้วนบากบั่นจนโครงการสำเร็จผล

คุณบีสอน คุณรัตนชัย ใส่ใจงาน

คุณประภิต ล้วนผลักดัน พร้อมประสาน

สมานฉันท์ที่เกิดพลังภูมิแผ่นดิน

รศ.ปรีชา ทิชนพงศ์ ผู้ส่งเสริม

ช่วยเพิ่มพูนปัญญาด้วยอารีย์

มีการรอบคิดเหตุผลไม่ฟลุคฟลิว

ครูทุกรุ่นที่เลือกมาเข้าตาเอย

ที่สถิตย์อยู่ในทั่วโลกหล้า

ที่กล่าวมาทั้งหมดให้ปลอดภัย

คิดสิ่งใดได้สมอารมณ์หมาย

อธิปไตยของชาติเข้มแข็งเอย

กัลยานี ปฎิมาพรเทพ ผู้แต่ง

กลอนครูภูมิปัญญาภาคใต้รุ่นที่ ๓

ครูภูมิปัญญา รุ่นสามบังเกิดแล้ว

จำนวนสี่สิบห้ากำลังดี

ขอกกล่าวถึง**ครูภูมิปัญญา** ทางภาคใต้

ภูมิปัญญาด้านเด่นแก่ชาวประชา

ครูกีฬา เพชรน้ำงาม **นครศรี**

สมุนไพโรจากบู่ยาและยายตา

ร่างหลักสูตรวิเคราะห์ห้องศึความรู้

ปั้นถึษิตัดตนวิทยาทาน

กระบี่มีหมอดีเป็นเสาหลัก

แพทย์พื้นบ้าน แก่ผู้คนด้วยเมตตา

กาญจน โสภณงามดั่งทอง

ศูนย์การ เรียนให้เรียนรู้ด้วยใจบุญ

คณะ ไนราศรัยภักย์ **ชุมพร**

ครูนิยม บำรุงเสนา ผู้วางแปลน

นักเรียนชอบ ครูหลง ชุมชนรัก

มุ่งสู่นักเรียนทั้งหญิงชาย

เรื่อง**อาหารปลอดภัย** ต้องยกให้

อาหารสะอาดนำเลี้ยงชุมชน

ศูนย์การ เรียนยิ่งใหญ่ในท่าแซะ

เป็นทั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี

มาละเหวย **ครูกระจ่าง พุทธศรี**

รำกลองยาว หลายกลุ่มในนคร

หลายโรงเรียนรับรางวัลชนะเลิศ

ใช้เวลาบ่มเพาะสี่สิบปี

ทรัพย์ากรธรรมชาติกำลังแย

ครูมหาเมษสุกรี ช่วยเกื้อกูล

ช่างเพริศแพรวงามสง่ามีราศี

ท่านเหล่านี้ควรยกย่องก้องโลกา

ผู้ฟ่องถ่ายเนื่องงานการศึกษา

เมินเงินตราถ่ายทอดด้วยจิตวิญญา

วิมลเมธี สกุลงามได้ศึกษา

วัดศาลามีชัย ให้บริการ

สมเป็นครูภูมิปัญญาเฝ้าสืบสาน

เป็นหลักฐานงามสง่าคุณ้ครา

อนุรักษ์สอนวิชาการรักษา

นามาท่าน **ครูจ่าง** ผู้ทรงคุณ

ชนทั้งฟองสรรเสริญด้วยเกื้อหนุน

เพื่อสร้างทุนทางสังคมให้ร่มเย็น

ได้เปิดสอนในโรงเรียนให้ได้เห็น

มีแบบแผนใหม่เก่าเคล้ากันไป

ได้ประจักษ์ผลงานดีของปักษีได้

จุดประกายภูมิปัญญาสู่สากล

ครูมัญญ ไยบัวทอง ผู้คิดค้น

ให้ทุกคนบริโภคโรคโรครไม่มี

ทดลองและเปิดสอนในพื้นที่

เป้าหมายมิไว้ถ่ายทอดเป็นยอดคน

ผู้มั่งมีศิลปะด้านการสอน

เพื่อสะท้อนวัฒนธรรมด้วยเปรมปรีย์

ก่อให้เกิดเกียรติยศและศักดิ์ศรี

สร้างความคิดให้บ้านเกิดนำเทิดทูน

ถ้าไม่แก้ภัยมหันต์อาจสิ้นสูญ

จัดสมดุลงษ์สิ่งแวดล้อมพร้อมอบรม

ชาวประมงพื้นบ้าน**ปัตตานี**
 พลิกฟื้นชายฝั่งเกิดความอุดม
ครูจ๊ะระศักดิ์ ท่อทิพย์ คนภูเก็ต
 ธรรมชาติถูกทำลายทุกแห่งไป
ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ป่าชายเลน
 สร้างแนวคิดจิตสำนึกของชาวบ้าน
ครูไชยยุทธ บินประดับ เนรมิต
 เป็นของขวัญมอบแก่ผู้มาเยือน
 ภูมิปัญญาบรรพบุรุษสุดประเสริฐ
 การถ่ายทอดหลายรูปแบบทั้งบรรยาย
 หวังเหล็กแห่ง**สงขลา**นาม **ถนอม**
การถนอมอาหารแก่คนไทย
สมุนไพรรบไล่เป็นสูตรใหม่
ซีอิ๊วปลา น้ำปลา ล้วนทำเป็น
 คนสุดท้ายสาวสวยรวยเสน่ห์
 สอนร้องเต้น**รองเง็ง**เป็นอาจิดน
 สกอล **พรมนุชาธิป** กิจประเสริฐ
 ในโรงเรียนนอกโรงเรียนสอนทั้งปี
 ครูผู้ช่วยช่วยครูอยู่เบื้องหลัง
คุณสุนทร ธนภรณ์ ไม่เป็นรอง
คุณราตรี รุ่งฤดี วนิดา
คุณประนอม สุภัทรา ท่านรุ่งาน
คุณไพฑูรย์ สุบัติร์ จัดว่าเยี่ยม
 ลิบท่านเป็นคนเก่งไม่เสียแรง
 ช่วยผลักดันความรู้สู่การศึกษา
 ผู้คนต่างก็ให้ความสำคัญ

ทั้งน้องพี่ทุกรุ่นร่วมผสม
 สมบูรณ์พร้อมสุขพันทุกซีก
 มุกเม็ดงามตามนามเขาเล่าไซ
 จึงร่วมใจร่วมจิตคิดโครงการ
 และเป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อสืบสาน
 กระบวนการเรียนรู้ทุกครัวเรือน
พิพิธภัณฑ์เมืองแร่เปรียบเสมือน
 เพื่อย้ำเตือนวัฒนธรรมอันชวย
 นำเทิดทูนประเพณีดีดีหลาย
 รวมทั้งใช้สรรพสื่อระบือไกล
 แม่จอมขวัญ **ศิริรักษ์** ช่วยชานไซ
 บุญไชยสูตรดั้งเดิมเพิ่มเติมเป็น
 ประยุกต์ใส่มะขามน้ำตาลแว่น
 ไม่ล้มเค็ญอาชีพเสริมเพิ่มทำกิน
 งามเทที่**ครูนพมาศ ชำนาญศิลป์**
ศิลปินพื้นบ้านปัตตานี
 ช่วยให้เกิดนาฏศิลป์ไปทุกที่
 ทำความดีเพื่อบ้านเมืองโรจน์เรื่องรอง
 ให้ความหลังบรรลุตามประสงค์
 คุณทั้งสองมีน้ำใจให้แก่งาน
 อยู่เคียงบ่ากับครูอย่างอาจหาญ
ซัชชัย นั้นคนหนุ่มกลุ่มไฟแรง
 ใจเต็มเปี่ยมบริการขันแข็ง
 แจกแจงงานได้สำเร็จเบ็ดเสร็จพลัน
 พัฒนาสู่สากลอย่างพุทธธรรม
 เชื่อมสมาพันธ์เรียงร้อยร้อยชีวี

คณะทำงานคัดเลือกทั้งสามท่าน
 รวมทั้ง **ครูประยงค์** คล่องแคล่วดี
 ขออาราธนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์
 ทุกคนได้ทุกอย่างตามใจตน
สำนักงานเลขาธิการ
ดร.รุ่ง แก้วแดง ท่านบัญชา
จิงโชคดีมีครูทั้งสามรุ่น
พ.ร.บ. การศึกษาก็สมบูรณ์

คุณอรัญ คุณปรีชา มีหน้าที่
 มีวิธีการคัดเลือกครูดูสากล
 ทั่วทุกทิศทุกทางบันดาลผล
 และรอดพ้นจากภัยทั้งหลายเอย
 นามสำคัญ**สภาการศึกษา**
ภูมิปัญญาต้องยกย่องและเทิดทูน
 นับเป็นบุญของดีไม่ลืมนุญ
 ช่วยเกื้อกูล ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ สลิตยไทย

กัลยานี ปฎิมาพรเทพ ผู้แต่ง

รายชื่อและที่อยู่ของครุภูมิปัญญาไทยและครูผู้ช่วย
ภาคกลางและตะวันออก จำนวน ๓๑ คน

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
๑	เกษตรกรรม (๗ คน) นายวิบูลย์ เข็มเฉลิม	วนเกษตร	๒๒๔ ต.ลาดกระบัง อ.สนามไชยเขต จ.ฉะเชิงเทรา ๒๔๑๖๐	(๐๑)๒๑๔-๙๐๔๓
	นางสาวศรีนยา คำพิลา (ผู้ช่วย)		๒๒๔ม.๑ ต.ลาดกระบัง อ.สนามไชยเขต จ.ฉะเชิงเทรา ๒๔๑๖๐	(๐๓๔)๕๙๗-๔๔๑, ๕๙๗-๗๑๕
๒	นายบุญช่วย วงษ์ษา	สวนกลางนา	๓๑ หมู่ ๑๑ ต.หนองแก อ.พระพุทธบาท จ.สระบุรี ๑๘๑๒๐	(๐๓๖)๓๒๑-๑๙๔ (๐๑) ๙๙๖-๖๑๙๗
	น.ส.สายรุ่ง วงษ์ศรี (ผู้ช่วย)		๓๑ หมู่ ๑๑ ต.หนองแก อ.พระพุทธบาท จ.สระบุรี ๑๘๑๒๐	(๐๓๖) ๓๒๑-๑๙๔ (๐๑) ๙๙๖-๖๑๙๗
๓	นายสมทรง แสงตะวัน	การปลูกส้มโอ ไร้สารพิษ	๒๙/๒ หมู่ ๓ ต.บางพรม อ.บางคนที จ.สมุทรสงคราม ๗๕๑๒๐	(๐๓๔)๗๖๑-๙๔๕, (๐๙) ๘๒๙-๗๑๐๐
	นายนิกร รักหาราช (ผู้ช่วย)		๗/๒ ม.๒ ต.จอมปลวก อ.บางคนที จ.สมุทรสงคราม	(๐๓๔) ๗๖๒-๒๐๓ (๐๙) ๕๔๙-๗๔๐๓
๔	นายสมบัติ กาญจนานา	การปรับประยุกต์ แนวพระราชดำริ เกษตรทฤษฎีใหม่	๒๕ หมู่ ๖ ตำบลหนองหรั่ง อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี ๒๐๑๖๐	(๐๑) ๔๓๕-๖๕๖๓
	นายธนา เจริญสุข (ผู้ช่วย)		ศบอ.พานทอง ต.พานทอง อ.พานทอง จ.ชลบุรี ๒๐๑๖๐	(๐๓๔) ๔๕๑-๙๐๗ โทรสาร (๐๓๔) ๔๕๑-๙๐๗
๕	นางสมหมาย หนูแดง	๑.เกษตรอินทรีย์ ๒. เกษตรยั่งยืน	๑๙ หมู่ ๔ บ้านพุน้ำทิพย์ ต.หนองแขม อ.โคกสำโรง จ.ลพบุรี ๑๕๑๒๐	(๐๙) ๔๐๑-๓๓๖๙
	นายวัลลภ หนูแดง (ผู้ช่วย)		๑๙ หมู่ ๔ บ้านพุน้ำทิพย์ ต.หนองแขม อ.โคกสำโรง จ.ลพบุรี ๑๕๑๒๐	
๖	นายเสวก มาลาพงษ์	เกษตรผสมผสาน	๑๐๙ หมู่ ๑ ต.ดอนเจดีย์ อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี ๗๑๑๔๐	(๐๓๔) ๖๕๒-๒๕๔

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
	นายสุรวุฒิ มาลาพงษ์ (ผู้ช่วย)		๑๒ หมู่ ๒ ต.ดอนเจดีย์ อ.พนมทวน จ.กาญจนบุรี ๗๑๑๔๐	(๐๓๔) ๖๕๒-๑๑๒
๗	นายบุญเลิศ ไทยทัตกุล	การแปรรูปเห็ด	ศูนย์ร่วมสวนเห็ด บ้านอรุณภูมิ (ชุมชนคนรักเห็ด) ๓/๑ หมู่ ๘ ต.กระทุ่มล้ม อ.สามพราน จ.นครปฐม ๗๓๑๑๐	(๐๒)๔๔๑-๐๔๖๗, (๐๙)๑๑๓-๖๓๔๙
	นางสาววิไล จิรมงคลการ (ผู้ช่วย)		๖๐/๑๖๖ หมู่บ้านว.นิเวศน์ ถ.พุทธมณฑลสาย ๔ ต.กระทุ่มล้ม อ.สามพราน จ.นครปฐม ๗๓๑๑๐	(๐๑)๖๕๑-๖๒๙๖
๘	นายอุดม กลีบมาลัย	เกษตรผสมผสาน	๗๔/๔ หมู่ ๑ ต.บางหลวง จ.อยุธยา ๑๓๑๐๐	(๐๙)๔๑๑-๔๓๙๔ อ.เสนา
	นายสวาท พลายแก้ว (ผู้ช่วย)		๑๖ หมู่ ๓ ต.บ้านหลวง อ.เสนา อ.อยุธยา ๑๓๑๐๐	(๐๑)๔๕๓-๓๕๔๙
๙	อุตสาหกรรมและหัตถกรรม (๑ คน) นายอุดม สมพร	การประยุกต์ใช้ เทคโนโลยีในการ ทอผ้า	๓๒/๒๓ ถนนแมนน์รำลึก ซอย ๕ ต.หน้าเมือง อ.เมือง จ.ราชบุรี ๗๑๐๐๐	(๐๓๒) ๓๒๓-๑๙๗ (๐๑) ๗๖๓-๑๙๔๙
	นายธีรภัทร์ ภัทรสิริกุล (ผู้ช่วย)		วิทยาลัยเทคนิคราชบุรี อ.เมือง จ.ราชบุรี	
๑๐	แพทย์แผนไทย (๒) พระครูสุธรรมธาดา	สมุนไพร	วัดปลักไม้ลาย ต.ทุ่งขวาง อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม ๗๓๑๔๐	(๐๓๔)๒๐๔-๐๔๔ ๐๙- ๐๑๒-๑๔๐๓
	นางประชิด บารมีรังสิกุล (ผู้ช่วย)		๔๑ ม.๖ ต.ทุ่งขวาง อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม ๗๓๑๔๐	(๐๓๔)๒๐๔-๔๗๙ ๐๑-๒๙๐-๙๖๔๑
๑๑	นายดำรงศักดิ์ ชุมแสงพันธ์	การรักษาคนถูกงูกัด ด้วยสมุนไพร	ศูนย์สมุนไพรและ การแพทย์พื้นบ้าน ระดับอำเภอวังจันทร์ เลขที่ ๑๒๒ หมู่ ๖ บ้านคลองเขต ต.ป่ายูงใน จ.ระยอง ๒๑๒๐๐	(๐๓๔)๙๖๒-๐๒๕, (๐๑)๙๔๓-๔๐๔๙

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
	น.ส.กรณิกการ์ ชุมแสงพันธ์ (ผู้ช่วย)		๙๙ ม.๑ ต.ป่ายูบโน อ.วังจันทร์ จ.ระยอง ๒๑๒๑๐	(๐๑)๓๗๗-๗๖๖๘
๑๒	การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (๔ คน) สมณะเสียงศีล ชาตวโร	๑. นำสภักดีชีวภาพ สูตรต่าง ๆ ๒. การเผยแพร่องค์ความรู้ด้วยสื่อ	ชมรมเพื่อนช่วยเพื่อน ๒ หมู่ ๗ ต.อินทร์บุรี อ.อินทร์บุรี จ.สิงห์บุรี ๑๖๑๑๐	(๐๓๖)๕๕๐-๙๒๒๒, (๐๑) ๘๓๕-๖๑๐๘
	นายสถิต วิวัฒน์วงศ์ธร (ผู้ช่วย)		ชมรมเพื่อนช่วยเพื่อน ๒ หมู่ ๗ ต.อินทร์บุรี อ.อินทร์บุรี จ.สิงห์บุรี ๑๖๑๑๐	(๐๑) ๒๗๔-๓๐๕๘
๑๓	นายยุทธชัย วิวัฒน์กุลธร	พลังงานทดแทน	๑๐๕/๑ หมู่ ๘ ต.เขาล้าน อ.ทับสะแก จ.ประจวบคีรีขันธ์ ๗๗๑๓๐	(๐๓๒) ๖๗๒-๒๒๙๙ (๐๑) ๓๐๓-๐๑๕๘
	นายบุญชู ลาดน้อย (ผู้ช่วย)		๒๐/๓ ม.๙ ต.เขาล้าน อ.ทับสะแก จ.ประจวบคีรีขันธ์ ๗๗๑๓๐	(๐๑) ๘๕๐-๒๘๙๙
๑๔	นายสมชาย สมานตระกูล	การบำรุงรักษาและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	๓๔/๓ หมู่ ๕ ถนนลำไทร แขวงโคกแฝด เขตหนองจอก กทม. ๑๐๕๓๐	(๐๒) ๕๕๓-๒๑๒๖
	นายปริญญา สมานตระกูล (ผู้ช่วย)		๒๔/๒ หมู่ ๙ ถ.ประชาร่วมใจ แขวงทรายกองดินใต้ เขตคลองสามวา กทม. ๑๐๕๑๐	
๑๕	นายสรณพงษ์ บัวโรย	การสร้างแนวกันเทียม คลื่นและปะการัง	๙๙/๑๓ หมู่ที่ ๑๒ ต.ลากใหญ่ อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม ๗๕๐๐๐	(๐๑)๓๐๕-๓๘๘๓ (๐๓๘)๗๒๐-๓๕๖
	นายบุญโปรด เจริญฤทธิ์ (ผู้ช่วย)		๓ ม. ๑ ต.บางแก้ว อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม ๗๕๐๐๐	(๐๑)๔๕๖-๒๖๗๓
๑๖	กองทุนและธุรกิจชุมชน (๓ คน) นายล้ำราย มีสมชัย	เครดิตยูเนียน ลาดบัวหลวงพัฒนา	๗๐/๒ ม.๖ ต.พระยาบันลือ อ.ลาดบัวหลวง จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๒๓๐	(๐๑)๒๕๗-๒๘๗๕

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
	นายสามารถ เรืองปราชน์ (ผู้ช่วย)		๑๓/๒ ม. ๕ ต.พระยาบันลือ อ.ลาดบัวหลวง อยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา ๑๓๒๓๐	
๑๗	พระสุบิน ปณิโต	กลุ่มลัจจะสะสมทรัพย์	วัดไผ่ล้อม หมู่ ๑ ต.บางพระ (เทศบาล) อ.เมือง จ.ตราด ๒๓๐๐๐	(๐๓๙) ๕๓๐-๕๑๐
	นายธีระ วัชรปราณี (ผู้ช่วย)		วัดไผ่ล้อม หมู่ ๑ ต.บางพระ (เทศบาล) อ.เมือง จ.ตราด ๒๓๐๐๐	(๐๓๙) ๕๓๐-๕๑๐
๑๘	พระอธิการมนัส ขนติธมโม	กลุ่มลัจจะสะสมทรัพย์	วัดโพธิ์ทอง หมู่ ๒ ต.สแลง อ.เมือง จ.จันทบุรี ๒๒๐๐๐	(๐๓๙)๒๒๕-๙๘๒, (๐๙)๕๘๕-๗๗๓๒
	ผศ. เพ็ญจันทร์ วรรณรัตน์ (ผู้ช่วย)		๔/๗๑๓ ม.๙ ต.ท่าช้าง อ.เมือง จ.จันทบุรี ๒๒๐๐๐	
๑๙	ศิลปินกรรม (๖ คน) นางเกลิยว เสรีจกิจ	เพลงพื้นบ้าน(อีสาน)	๙ หมู่ ๑ ต.สนามชัย อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี ๗๒๐๐๐	(๐๓๕)๕๒๑-๗๐๖ ๐๑-๙๔๕-๘๗๗๐
	นายชำเลียง มณีวงษ์ (ผู้ช่วย)		โรงเรียนบรรหารแจ่มใสวิทยา อ.ดอนเจดีย์ จ.สุพรรณบุรี ๗๒๑๗๐	(๐๓๕)๕๙๐-๒๗๑๐
๒๐	นายจ้อน ไทวิมาน	๑. การผลิตดนตรีไทย ๒. การสอนดนตรีไทย	๒/๘ ม.๑๒ ตรงข้าม โรงเรียนบางพลีราษฎร์บำรุง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ ๑๐๕๔๐	(๐๒)๗๕๐-๒๒๒๒๐ (๐๑)๙๑๐-๕๕๕๙
	นางสาวจุฑามาศ ไทวิมาน (ผู้ช่วย)		๒/๘ ม.๑๒ ตรงข้าม โรงเรียนบางพลีราษฎร์บำรุง อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ ๑๐๕๔๐	(๐๒)๓๓๗-๓๘๑๐-๒
๒๑	นายวีระ มีเหมือน	การทำหนังใหญ่	๑๑๙ หมู่ ๔ ต.มงคลธรรม-นิมิต อ.สามโก้ จ.อ่างทอง ๑๔๑๖๐	(๐๓๕) ๖๙๗-๐๖๐
	นายยุคนธร พรหมเดช (ผู้ช่วย)		๒๑๐ ม.๔ ต.อมทม อ.สามโก้ จ.อ่างทอง ๑๔๑๖๐	
๒๒	นายล้ำเนียง ผดุงศิลป์	การทำหัวโขน	๔๓ หมู่ ๖ ต.จรเข้ร้อง อ.ไชโย จ.อ่างทอง ๑๔๑๘๐	(๐๓๕) ๖๙๙-๐๐๐

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
	นายวิชฌ พดุงศิลป์ (ผู้ช่วย)		๔๗ ถ.เทศบาล ๑ ต.บางแก้ว อ.เมือง จ. อ่างทอง ๑๔๐๐๐	(๐๓๕) ๖๑๑-๐๓๐
๒๓	นายกฤษณ์ ฤทธิ์เดชา	ศิลปะการต่อสู้ประจำชาติไทย	๖๒ หมู่ ๑ ต.แคทราย อ.กระทุ่มแบน จ.สมุทรสาคร ๗๔๑๐๐	(๐๖)๙๗๑-๐๕๖๙, (๐๒)๔๐๔-๔๕๖๒
	นางชุลีพร ฤทธิ์เดชา (ผู้ช่วย)		โรงเรียนวัดอุดมรังสี (ป.ปิตุวรรณอุปถัมภ์) สำนักงานเขตหนองแขม แขวงหนองค้างพลู กทม. ๑๐๑๖๐	
๒๔	นายล้วน ดนตรี	การสอนดนตรีไทย	๕๓ หมู่ ๕ ต.บางชะนี อ.บางบาล จ.อยุธยา ๑๓๒๕๐	(๐๓๕)๒๔๖-๓๔๖
	นายประสิทธิ์ ดนตรี (ผู้ช่วย)		๖๓/๑ ม.๕ ต.บางชะนี อ.บางบาล จ.อยุธยา ๑๓๒๕๐	(๐๓๕)๒๔๖-๔๔๒
๒๕	นายเสน่ห์ แจ่มจิราภรณ์	การทำพานแว่นฟ้า	๔๐/๑๒ หมู่ ๕ ต.บางเลน อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี ๑๑๑๔๐	(๐๒)๙๒๐-๐๐๕๔, (๐๖)๙๔๓-๓๕๙๙
	นางวิไลวรรณ แจ่มจิราภรณ์ (ผู้ช่วย)		๔๐/๑๒ หมู่ ๕ ต.บางเลน อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี	(๐๒)๙๒๐-๐๐๕๔, (๐๖)๙๔๓-๓๕๙๙
๒๖	ภาษาและวรรณกรรม(๒ คน) นายพิเนตร น้อยพุทธา	วรรณกรรมภาษาไทยวน	๒๐/๑ หมู่ ๕ ต.บ้านยาง อ.เสนาห์ จ.สระบุรี ๑๘๐๖๐	(๐๓๖)๓๓๓-๒๔๖, (๐๑)๗๗๔-๔๐๔๔
	นางไพลิน ศรีธัญญา (ผู้ช่วย)		โรงเรียนเส้าไห้ "วิมลวิทยานุกูล" อ.เส้าไห้ จ.สระบุรี ๑๘๐๖๐	(๐๙)๖๙๔-๐๗๔๒
๒๗	นายอำนาจ มณีแสง	ภาษาถิ่น ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน	๗๗/๑ หมู่ ๔ บ้านดอนภาคกลาง จ.ระยอง ๒๑๐๐๐	(๐๓๔)๖๑๔-๐๙๓ ต.เชิงเนิน อ.เมือง
	นางเสถียร มณีแสง (ผู้ช่วย)		๗๗/๑ หมู่ ๔ บ้านดอน ต.เชิงเนิน อ.เมือง จ.ระยอง ๒๑๐๐๐	(๐๓๔)๖๑๔-๐๙๓

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
๒๘	ปรัชญา ศาสนา และประเพณี (๒ คน) พระพิศาลธรรมพาทิ	การใช้ธรรมะในการแก้ปัญหา	วัดสวนแก้ว เลขที่ ๕๕/๑ ต.บางเลน อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี ๑๑๑๔๐	(๐๒) ๕๙๕-๑๔๔๔
	นางดวงใจ ธิติรักษ์ (ผู้ช่วย)		วัดสวนแก้ว เลขที่ ๕๕/๑ ต.บางเลน อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี ๑๑๑๔๐	(๐๒)๕๙๕-๑๒๒๒, (๐๑) ๔๕๐-๙๗๙๖
๒๙	พระครูนิวริธรรมขันธ์	พิพิธภัณฑ์จีนเลน	วัดจันเสน ต.จันเสน อ.ตาคลี จ.นครสวรรค์ ๖๐๒๖๐	(๐๕๖)๓๓๙-๑๑๕-๖ โทรสาร (๐๕๖)๓๓๙-๑๑๕
	นางสาวนารัตน์ ทองแท้ (ผู้ช่วย)		๑๕๖ ม.๑ ถ.จันเสน อ.ตาคลี จ.นครสวรรค์ ๖๐๒๖๐	(๐๕๖)๓๓๙-๐๙๗, (๐๑)๗๙๔-๘๗๙๑
๓๐	ด้านโภชนาการ (๒ คน) นางศรีสมร คงพันธุ์	อาหารไทย	๑๒๕/๕ ซอยรามอินทรา ๓๑ ถ.รามอินทรา ต.อนุเสาวรีย์ อ.บางเขน กรุงเทพฯ ๑๐๒๒๐	(๐๒) ๙๗๓-๐๙๖๐
	นางทิพาวรรณ เพื่อเรือง (ผู้ช่วย)		วิทยาลัยสารพัดช่างพระนคร ถ.บำรุงเมือง ป้อมปราบฯ กทม. ๑๐๑๐๐	
๓๑	นางมนรัตน์ สารภาพ	การแปรรูปัญญูพืช	๓๕๗ หมู่ ๓ ไร่คุณมน ชุมชนบ้านหนองกระทุ่ม ต.หนองกุ่ม อ.บ่อพลอย จ.กาญจนบุรี ๗๑๑๖๐	(๐๑)๙๔๔-๗๙๗๑ (๐๑)๙๑๕-๖๗๕๔
	นางสาวดารณี ศรีละคร (ผู้ช่วย)		๓๕๗ หมู่ ๒ ไร่คุณมน หมู่บ้านหนองกระทุ่ม ต.หนองกุ่ม อ.บ่อพลอย จ.กาญจนบุรี ๗๑๑๖๐	(๐๑)๒๕๙-๗๔๑๙

รายชื่อและที่อยู่ของครูภูมิปัญญาไทยและครูผู้ช่วย
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๔๐ คน

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
๑	เกษตรกรรม (๑๑ คน) นายคำเตื่อง ภาณี	เกษตรกรรมธรรมชาติ	๔๐ หมู่ ๘ บ้านโนนเขวา ต.หัวฝาย อ.แคนดง จ.บุรีรัมย์ ๓๑๑๕๐	(๐๑)๖๐๐-๕๕๖๖
	คุณมยุรัตน์ ภาณี (ผู้ช่วย)		๔๐ หมู่ ๘ บ้านโนนเขวา ต.หัวฝาย อ.แคนดง จ.บุรีรัมย์ ๓๐๐๕๐	
๒	นายประคอง มนต์กระโทก	เกษตรวิถีพุทธ	๒๙ หมู่ ๔ ต.พลับพลา อ.โชคชัย จ.นครราชสีมา ๓๐๑๙๐	
	นางสาวพิศมัย โค้งนอก (ผู้ช่วย)		๔๒ หมู่ ๑ ต.ลำเพี้ยก อ.ครบุรี จ.นครราชสีมา ๓๐๒๕๐	
๓	นายมัน สามสี	เกษตรอินทรีย์	๕๗ หมู่ ๒ บ้านโสกชุมปูน ต.นาโสี อ.กุฉินท จ.ยโสธร ๓๕๑๔๐	(๐๔๕)๗๑๓-๖๓๐
	นางสาวชอุมา สามสี (ผู้ช่วย)		๕๗ หมู่ ๒ บ้านโสกชุมปูน ต.นาโสี อ.กุฉินท จ.ยโสธร ๓๕๑๔๐	(๐๔๕)๗๑๓-๖๓๐
๔	นายเล็ก กุดวงค์แก้ว	เกษตรวิถีเกษตร	๒๓๔ หมู่ ๕ บ้านบัว ต.กุดบาก อ.กุดบาก จ.สกลนคร ๔๗๑๔๐	(๐๔๒)๗๑๕-๒๕๗
	นางสาวศิรินทิพย์ แสนนาม (ผู้ช่วย)		๒๓๔ หมู่ ๕ บ้านบัว ต.กุดบาก อ.กุดบาก จ.สกลนคร ๔๗๑๔๐	(๐๔๒)๗๑๕-๒๕๗
๕	นายสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์	การปรับใช้ เทคโนโลยีที่เหมาะสม	๓๔ บ้านปากช่อง ต.สนามชัย อ.สตึก จ.บุรีรัมย์ ๓๑๑๕๐	(๐๑)๙๖๖-๔๒๓๗ (๐๑)๙๗๒-๕๖๐๐
	นางสาวรุ่งนภา กฐินหอม (ผู้ช่วย)		๓๔ บ้านปากช่อง ต.สนามชัย อ.สตึก จ.บุรีรัมย์ ๓๑๑๕๐	(๐๑)๙๖๖-๔๒๓๗

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
๖	นายคำป่วน สุรงษา	ไม้ดอกไม้ประดับ	๖๗ หมู่ ๒ (สวนน้ำฝน) ต.หนองบัว อ.ภูเรือ จ.เลย ๔๒๑๖๐	(๐๔๒)๔๙๙-๐๖๒
	นายคำนึ่ง สุรงษา (ผู้ช่วย)		๖๗ หมู่ ๒ (สวนน้ำฝน) ต.หนองบัว อ.ภูเรือ จ.เลย ๔๒๑๖๐	
๗	นายเชียง ไทยดี	เกษตรผสมผสาน	๕๙ หมู่ ๒ บ้านอนันต์ ต.ยาง อ.ศีขรภูมิ จ.สุรินทร์ ๓๒๑๐๐	(๐๔๔) ๕๖๐-๒๖๖
	นายสุนันท์ ศิริมาก (ผู้ช่วย)		๑๐๗ ม.๖ ต.ยาง อ.ศีขรภูมิ จ.สุรินทร์ ๓๒๑๐๐	
๘	นายหิน จุฑาทิพย์ชาติกุล	เกษตรอินทรีย์	๑๔๗ หมู่ ๕ บ้านอังกัญ ต.กั้งแวน อ.ปราสาท จ.สุรินทร์ ๓๒๑๔๐	(๐๔๔)๕๕๑-๐๒๗, (๐๑) ๙๗๖-๐๐๗๓
	นายวีระ สิทธิโ		สำนักงานเกษตร อำเภอปราสาท อ.ปราสาท จ.สุรินทร์ ๓๒๑๔๐	(๐๔๔)๕๕๑-๓๑๔, (๐๑) ๓๔๙-๔๒๑๔
๙	นายแก่นฟ้า แสนเมือง	การใช้เทคโนโลยี ในการทำเกษตร อินทรีย์	๒๓๐ หมู่ ๑๕ ต.กระแซง อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ ๓๓๑๐๐	(๐๔๕)๖๓๕-๗๖๗, (๐๔๕)๖๓๕-๖๙๑,
	นายสุแดนธรรม นาวาบุญนิยม (ผู้ช่วย)		ราชธานีอโศก จ.อุบลราชธานี	
๑๐	นายผาย สร้อยสระกลาง	เกษตรอินทรีย์	๑๕๔ หมู่ ๔ ต.โคกล่าม อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์ ๓๑๑๓๐	(๐๙)๕๔๒-๗๓๒๕
	นายบุญสวน แคนตะ (ผู้ช่วย)		๒๖/๒ หมู่๑๕ ต.โคกสะอาด อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์ ๓๑๑๓๐	
๑๑	นายสมใจ ภูผาสุข	การเพาะเห็ดหายาก	๑๒๓ หมู่ ๒ ต.สีเส่องรัก อ.เมือง จ.เลย ๔๒๑๐๐	(๐๔๒)๔๓๔-๕๕๙, (๐๔๒)๔๓๔-๔๒๗
	นางสมมติ ภูผาสุข (ผู้ช่วย)		๑๒๓ หมู่ ๒ ต.สีเส่องรัก อ.เมือง จ.เลย ๔๒๑๐๐	(๐๔๒)๔๓๔-๕๕๙, (๐๔๒)๔๓๔-๔๒๗

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
๑๒	อุตสาหกรรมและหัตถกรรม (๓ คน) นางคำสอน สระทอง	การทอผ้าแพรวา	๔๒ หมู่ ๔ บ้านโพน ต.โพน อ.คำม่วง จ.กาฬสินธุ์ ๔๖๑๔๐	(๐๔๓) ๔๕๖-๖๖๙
	นางสาวสกุลรัตน์ ศรีบ้านโพน (ผู้ช่วย)		๕๔ หมู่ ๔ บ้านโพน ต.โพน อ.คำม่วง จ.กาฬสินธุ์ ๔๖๑๔๐	
๑๓	นางสุณา ศรีบุตรโคตร	การทอผ้า	๑๕๔ หมู่ ๑ บ้านหนองอ้อ ต.หนองอ้อ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี ๔๑๒๒๐	(๐๔๒) ๒๙๔-๔๒๐
	นางสาววารุณี ศรีบุตรโคตร (ผู้ช่วย)		๑๕๔ หมู่ ๑ บ้านหนองอ้อ ต.หนองอ้อ อ.หนองวัวซอ จ.อุดรธานี ๔๑๒๒๐	(๐๔๒) ๒๙๔-๔๒๐
๑๔	นางเอียม แยมบตี	การทอผ้ายกดอก/ ผ้าไหมมัดหมี่	๓๑ หมู่ ๑ ต.เขวาสินรินทร์ อ.เขวาสินรินทร์ จ.สุรินทร์ ๓๓๑๐๐	(๐๗๒)๔๙๔-๔๕๔
	นางธนาพร กุดวงดาษ (ผู้ช่วย)		๓๑ หมู่ ๑ ต.เขวาสินรินทร์ อ.เขวาสินรินทร์ จ.สุรินทร์ ๓๓๑๐๐	
๑๕	แพทย์แผนไทย (๒ คน) นายยงยุทธ ตรีบุษกร	การรักษาสุขภาพ แบบองค์รวม	๗๔ หมู่ ๔ ต.ก้านเหลือง อ.แวงน้อย จ.ขอนแก่น ๔๐๒๓๐	
	นางสาวคำปุ่น กุดวงค์แก้ว (ผู้ช่วย)		๑๙๔ หมู่ ๖ ต.กุดบาก อ.กุดบาก จ.สกลนคร ๔๗๑๔๐	
๑๖	นายแหว วงคำโสม	สมุนไพร	๒ หมู่ ๙ บ้านโคกนง ต.สามตม อ.ภูเรือ จ.เลย ๔๒๑๖๐	(๐๙) ๔๔๐-๕๐๒๗
	นายกรุง วงคำโสม (ผู้ช่วย)		๒๐/๙ บ้านโคกนง ต.สามตม อ.ภูเรือ จ.เลย ๔๒๑๖๐	
๑๗	การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม (๓ คน) นายทองคำ สายสะอาด	การอนุรักษ์ป่าชุมชน	๔๔ หมู่ ๑ ต.สร้างถ่อน้อย อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ ๓๗๒๔๐	(๐๔๕) ๔๕๐-๑๔๐

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
	นายจักรวรรดิ คุณสัจย์ (ผู้ช่วย)		๑๔๙ ม.๙ ต.สร้างตง อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ ๓๗๒๔๐	
๑๘	นายบัวเรียน วาปีสา	การอนุรักษ์ป่า	๑๔๔ หมู่ ๑๒ บ้านสันติสุข ต.นาเชือก อ.นาเชือก จ.มหาสารคาม ๔๔๐๗๐	(๐๔๓)๗๗๙-๑๙๙, (๐๙) ๕๗๐-๓๑๐๐
	นางวัชรภรณ์ วาปีสา (ผู้ช่วย)		๑๔๔ หมู่ ๑๒ บ้านสันติสุข ต.นาเชือก อ.นาเชือก จ.มหาสารคาม ๔๔๐๗๐	
๑๙	นางสาวขวัญดิน สิงห์คำ	กลีกรมอินทรี	ศิระะอโศก (บ้าน) ๒๗๑ หมู่ ๑๕ ต.กระแจะ อ.กันทรลักษณ์ จ.ศรีสะเกษ ๓๓๑๐๐	(๐๙)๔๔๔-๓๕๖๕, (๐๔๕)๖๓-๕๖๙๑, (๐๔๕)๖๓๕-๗๖๗, (๐๔๕)๖๖๒-๖๐๒ F:(๐๔๕)๖๖๒-๖๐๐
	นางสาวสลักจิตร์ เกาสวรรณ (ผู้ช่วย)		ศิระะอโศก (บ้าน) ๒๗๑ หมู่ ๑๕ ต.กระแจะ อ.กันทรลักษณ์ จ.ศรีสะเกษ ๓๓๑๐๐	
๒๐	กองทุนและธุรกิจชุมชน (๒ คน) นายทองคำ แจ่มใส	๑. การทำกลุ่มออมทรัพย์ ๒. การสร้างอาชีพ	๑๕ หมู่ ๑๕ ต.จันตุม อ.พลับพลาชัย จ.บุรีรัมย์ ๓๑๒๕๐	(๐๑)๒๖๕-๔๙๐๔
	นายพิทักษ์ แจ่มใส (ผู้ช่วย)		๔๓ หมู่ ๑๕ ต.จันตุม อ.พลับพลาชัย จ.บุรีรัมย์ ๓๑๒๕๐	
๒๑	นายสมพงษ์ มาจันทร์	การออมทรัพย์	๔๒ หมู่ ๑๐ บ้านหนองเจริญ ต.แวงนาง อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	ญ(๐๔๓) ๗๔๐-๒๐๖
	น.ส.นิจพร มาจันทร์ (ผู้ช่วย)		๔๒ หมู่ ๑๐ บ้านหนองเจริญ ต.แวงนาง อ.เมือง จ.มหาสารคาม ๔๔๐๐๐	
๒๒	ศิลปกรรม (๑๐ คน) นางฉวีวรรณ พันธุ์	การแสดงพื้นบ้าน- หมอลำ	วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด	(๐๔๓)๕๑๐-๒๔๔ (๐๑)๕๗๖-๓๙๙๔

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
	นางวาสนา ชวนชม (ผู้ช่วย)		๗๔ หมู่ ๖ ต.สร้างถ่อน้อย อ.หัวตะพาน จ.อำนาจเจริญ ๓๗๒๔๐	
๒๓	นางราตรีสวัสดิ์ อุ่นทะยา	การแสดงพื้นบ้าน-หมอลำซิ่ง	๔๐/๖๐ ซอยหมู่บ้านเสรี อ.มิตรภาพ อ.เมือง จ.ขอนแก่น ๔๐๐๐๐	(๐๔๓)๒๔๓-๐๗๐
	นายสมนึก ชัยหงษา (ผู้ช่วย)		๘/๖๓ ถ.เทพवास อ.เมือง จ.ขอนแก่น	(๐๑)๖๐๐-๓๖๗๙
๒๔	นายทองใส ทับถนน	ดนตรีพื้นบ้าน-พิณอีสาน การแสดงดนตรีพื้นบ้าน	๑๖๓ หมู่ ๘ บ้านหนองกิงเพล ต.หนองกิงเพล อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี ๓๔๑๙๐	
	นายจิรัชัย พรหมพล (ผู้ช่วย)		๙๐ ถ.ผาแดง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี ๓๔๐๐๐	(๐๔๕) ๒๕๐-๓๐๓
๒๕	นายธีระ โกมลศรี	การแสดง ดนตรีพื้นบ้าน	๑๓ ซอย๑๓ ถ.สุขาอุปถัมภ์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี ๓๔๐๐๐	(๐๔๕) ๓๑๑-๓๑๖
	นายทอง พิมพ์สมาน (ผู้ช่วย)		๙๓/๑ ชุมชนหนองยาง ต.หนองครก อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐	(๐๔๕) ๖๓๓-๓๗๓
๒๖	นายสำเร็จ คำโมง	๑.ดนตรีอีสาน ๒.การประพันธ์เพลง	๕๕๑ ถ.รื่นรมย์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น ๔๐๐๐๐	(๐๔๓) ๒๒๔-๐๙๗
	นางกิตติบูลย์ คำโมง (ผู้ช่วย)		๕๕๑ ถ.รื่นรมย์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น ๔๐๐๐๐	(๐๔๓) ๒๒๔-๐๙๗
๒๗	นายสุนทร พรรณรัตน์	จิตรกรรม	ร้านสุนทรภรณ์ ๑๘/๒ ถ.สร้างหลวง ต.หมากแข้ง อ.เมือง จ.อุดรธานี ๔๑๐๐๐	(๐๔๒) ๒๔๑-๕๐๓
	นายพนม ศรศิลป์ (ผู้ช่วย)			

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
๒๘	นายทองเจริญ ตาเหลา	หมอลำกลอน	๑๑๐ หมู่ ๖ บ้านหนองแก อ.อุดร-สกล ต.หนองนาคำ อ.เมือง จ.อุดรธานี ๔๑๐๐๐	(๐๙)๔๖๑-๑๔๗๐
	นายสังัด แก้วเวียง (ผู้ช่วย)		๙๙ ม.๓ ต.เขื่อนอุบลรัตน์ อ.อุบลรัตน์ จ.อุบลราชธานี	
๒๙	นายพงษ์พิพัฒน์ ผางแก้ว	การปรับประยุกต์ ดนตรีพื้นเมืองกับ เทคโนโลยี	๒๔๙ หมู่ ๗ ซอยจินตคาม (รักษามิตร ๒) ถนนทหาร อ.เมือง จ.อุดรธานี ๔๑๐๐๐	(๐๔๒)๓๔๒-๕๓๖, (๐๑)๓๔๐-๓๖๖๕, (๐๖)๒๒๕-๖๔๐๓
	นายสามารถ เรืองดี (ผู้ช่วย)		๒๔๙ หมู่ ๗ ซอยจินตคาม (รักษามิตร ๒) ถนนทหาร อ.เมือง จ.อุดรธานี ๔๑๐๐๐	
๓๐	นายสมคิด สอนอาจ	การตีตีพิมพ์ เทียนพรรษา	๖ ถนนสรรพสิทธิ์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี ๓๔๐๐๐	(๐๔๕)๒๔๕-๗๗๑ (๐๑)๐๖๙-๕๑๙๑
	นายพงษ์สันต์ สอนอาจ (ผู้ช่วย)		๖ ถนนสรรพสิทธิ์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี ๓๔๐๐๐	
๓๑	นายสลา คุณวุฒิ	การแต่งเพลง	๑๙๖ ซอยขยางกูร ๒๑ ถ.ขยางกูร อ.เมือง จ.อุบลราชธานี ๓๔๐๐๐	(๐๔๕)๒๑๒-๑๔๗, (๐๒)๖๖๔-๔๐๐๐
	นายจิรวัดน์ สว่างวงศ์ (ผู้ช่วย)		สพท.อุบลราชธานี เขต ๑	(๐๙)๓๕๕-๕๕๒๕
๓๒	ภาษาและวรรณกรรม (๓ คน) นายจันดี หลักคำพัน	กลอนลำ	๔๐/๒๖ ถ.อดุลยเดช ต.หมากแข้ง อ.เมือง จ.อุดรธานี ๔๑๐๐๐	(๐๔๒)๒๔๐-๓๒๖, (๐๙) ๙๓๗-๔๑๐๔
	นางสาวอังคณา หลักคำพัน (ผู้ช่วย)		๔๐/๒๖ ถ.อดุลยเดช ต.หมากแข้ง อ.เมือง จ.อุดรธานี ๔๑๐๐๐	
๓๓	นายประมวล พิมพ์เสน	๑.พญา ๒.กลอนลำ ๓.วรรณคดี/นิทานพื้นบ้าน	๗๘/๓ หมู่ ๖ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น ๔๑๐๐๐	(๐๔๓)๓๒๗-๔๓๔, (๐๑) ๖๖๙-๔๓๐๙ (๐๔๓) ๒๒๔-๔๒๗ ต่อ ๑๓๔

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
๓๔	นายมนัส สุขสาย	ภาษาและวรรณกรรมอีสาน	๒๙๙ หมู่ ๑๑ ต.ไرن้อย อ.เมือง จ.อุบลราชธานี ๓๔๐๐๐	(๐๔๕) ๒๔๑-๗๑๖,
	นางสาวกนกพร สุขสาย (ผู้ช่วย)		๒๙๙ หมู่ ๑๑ ต.ไرن้อย อ.เมือง จ.อุบลราชธานี ๓๔๐๐๐	
๓๕	ปรัชญา ศาสนา และประเพณี (๖ คน) นายเกรียงศักดิ์ กาญจนธาตุธารณี	พิพิธภัณฑสถาน	๑ หมู่ ๑ ถ.สุขาภิบาล ๔ ต.จักราช อ.จักราช จ.นครราชสีมา ๓๐๒๓๐	(๐๔๕)๓๙๙-๐๕๕, (๐๙)๕๗๔-๔๖๔๖
	นายสาทิติ เกษมทะเล (ผู้ช่วย)		๒๑๗/๑ หมู่ ๑ ต.จักราช อ.จักราช จ.นครราชสีมา	(๐๔๕) ๓๙๙-๒๙๗
๓๖	ดร.ดาราวรรณ เด่นอุดม	การฝึกจิต	๒๕๖ ถนนมิตรภาพ ซอย ๑๕ ถ.มิตรภาพ ต.ในเมือง อ.เมือง จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๐๐๐	(๐๔๕)๒๑๑-๔๙๙, (๐๑) ๖๐๐-๐๗๗๓
	นางสาวชนิษฐา วิทยานุมาส (ผู้ช่วย)			(๐๒)๖๒๔-๕๑๑, (๐๑) ๙๔๓-๖๓๗๓
๓๗	นายบำเพ็ญ ณ อุบล	การอนุรักษ์และสืบสานประเพณี/พิธีกรรม	๓๖๔ ถ.อุทัยรามฤทธิ์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ยโสธร ๓๕๐๐๐	(๐๔๕) ๗๑๑-๔๕๑
	นายคำพล กองแก้ว (ผู้ช่วย)		๔ ซอยเลียเมือง ๑ ถ.เลียเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี ๓๔๐๐๐	(๐๔๕)๓๑๑-๔๙๑, (๐๑) ๙๗๗-๓๖๔๖
๓๘	นายสวิง บุญเจิม	๑. บทกลอน ๒. กลอนลำ ฯลฯ	๒๒๙-๒๓๐ (ร้านสมประสงค์) ถ.แจ้งสนิท ต.ในเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี ๓๔๐๐๐	(๐๔๕)๓๑๑-๓๔๗, (๐๔๕) ๓๑๒-๕๖๒
	นายโสรัจ นามอ่อน (ผู้ช่วย)		๒๒๙-๒๓๐ (ร้านสมประสงค์) ถ.แจ้งสนิท ต.ในเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี ๓๔๐๐๐	
๓๙	นายบุญเกิด พิมพ์วีระเมธากุล	ฮัต/คอง/คะลำ	เลขที่ ๑๙/๑ หมู่ ๓ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น ๔๐๐๐๐	(๐๔๓) ๒๒๑-๙๖๑

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
	นางนภาพร พิมพ์วีระเมธากุล (ผู้ช่วย)		เลขที่ ๑๙/๑ หมู่ ๓ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ขอนแก่น ๔๐๐๐๐	
๔๐	นายประพนธ์ พลอยพุ่ม	วัฒนธรรมไทยดำ	๑๑๕ ถนนเลย-ด่านซ้าย ต.กุดป่อง อ.เมือง จ.เลย ๔๒๐๐๐	(๐๑)๗๗๔-๐๖๗๔
	นางทุม พลอยพุ่ม (ผู้ช่วย)		๑๑๕ ถนนเลย-ด่านซ้าย ต.กุดป่อง อ.เมือง จ.เลย ๔๒๐๐๐	

รายชื่อและที่อยู่ของครูภูมิปัญญาไทยและครูผู้ช่วย
ภาคใต้ จำนวน ๒๗ คน

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
๑	เกษตรกรรม (๔ คน) นายเคียง คงแก้ว	เกษตรยั่งยืน	๑๒๙ หมู่ ๔ ต.บ้านนา กิ่ง อ.ศรีนครินทร์ จ.พัทลุง ๙๓๐๐๐	
	นายสุริศักดิ์ บุตรทอง (ผู้ช่วย)		๑๔ หมู่ ๕ ต.บ้านนา กิ่ง อ.ศรีนครินทร์ จ.พัทลุง ๙๓๐๐๐	
๒	นายตรีวิฑูร พาระพัฒน์	เกษตรกรรมผสม	๒๕๓ ม.๙ บ้านคีรีวง ต.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช ๘๐๒๓๐	
	นายวิรัตน์ ตรีโชติ (ผู้ช่วย)		๑๙๒ บ้านคีรีวง ต.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช ๘๐๒๓๐	
๓	นายหรน หมดหลี	เกษตรธาตุ ๔	๑๓ หมู่ ๖ ต.เขาพระ อ.รัตภูมิ จ.สงขลา ๙๐๑๔๐	(๐๙) ๘๗๙-๒๒๒๐
	นายบีสอน หมดหลี (ผู้ช่วย)		(๑) หมู่ ๖ ต.เขาพระ อ.รัตภูมิ จ.สงขลา ๙๐๑๔๐	(๐๙) ๘๗๙-๒๒๒๐

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
๔	นายมนูญ ไยบัวทอง	๑.ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ ๒.เกษตรผสมผสาน	๕๒/๑ หมู่ ๒ ต.คูริง อ.ท่าแพระ จ.ชุมพร ๘๖๑๔๐	(๐๗๗)๕๙๙-๔๒๔, (๐๖)๙๙๙-๔๘๐๘
	นางสาวนิดา รอดลิ้น (ผู้ช่วย)		๔๖ ม.๑ ต.คูริง อ.ท่าแพระ จ.ชุมพร ๘๖๑๔๐	(๐๙)๕๙๙-๐๖๗๔
๕	อุตสาหกรรมและหัตถกรรม (๑ คน) นางกุศล นิลล่อ	การทอผ้าไหมหมื่นศรี	๑๑๙ หมู่ ๘ ต.นาหมื่นศรี อ.นาโยง จ.ตรัง ๙๒๑๗๐	(๐๗๕) ๒๙๙-๕๙๗
	น.ส.อาพิศ ทองแป้น (ผู้ช่วย)		๓๓/๑ ม.๘ ต.นาหมื่นศรี อ.นาโยง จ.ตรัง ๙๒๑๗๐	(๐๗๕)๒๙๙-๖๓๙, (๐๖) ๖๙๑-๘๘๖๑
๖	แพทย์แผนไทย (๕ คน) นายเจือ บุญไชยสุริยา	๑.การนวด ๒.สมุนไพร	๙๓ หมู่ ๖ ต.แม่ลาน อ.แม่ลาน จ.ปัตตานี ๙๔๑๔๐	(๐๗๓)๓๕๖-๐๑๓, (๐๖) ๗๔๔-๗๔๗๒
	นายประกิต ทำผา(ผู้ช่วย)		๙๗/๒ หมู่ ๖ ต.แม่ลาน อ.แม่ลาน จ.ปัตตานี ๙๔๑๔๐	(๐๗๓)๓๕๖-๐๖๑, (๐๙) ๘๗๖-๓๙๖๖
๗	นายนิยม แก้วแสงเรือง	๑.การนวด ๒.สมุนไพร	๖/๓ ถ.สุขยางค์ ๑ ต.สะเตง อ.เมือง จ.ยะลา ๙๕๐๐๐	(๐๗๓) ๒๔๗-๐๒๕
	นางปรานี แก้วแสงเรือง (ผู้ช่วย)		๖/๓ ถ.สุขยางค์ ๑ ต.สะเตง อ.เมือง จ.ยะลา ๙๕๐๐๐	(๐๗๓)๒๔๗-๐๒๕, (๐๖) ๒๓๖-๐๒๔๔
๘	นายประกอบ อุบลขาว	๑.สมุนไพร ๒.การเขียนตำรายา	๗๕ หมู่ ๒ ต.บ้านนา อ.จะนะ จ.สงขลา ๙๐๑๓๐	(๐๗๕)๓๓๔-๒๔๐, (๐๖) ๗๙๔-๗๗๔๗
	นายสุเมธ หมีหมั่น (ผู้ช่วย)		๔ หมู่ ๔ ต.ขุนตืดหวาย อ.จะนะ จ.สงขลา ๙๐๑๓๐	
๙	นายกีฬา วิมลเมธี	๑.การนวด ๒.สมุนไพร	๑๓/๒ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐	(๐๗๕)๓๔๕๐๘๖ (๐๗๕)๓๒๔๐๐๐
	นายสุนทร ทองเทพ (ผู้ช่วย)		๓๖ ม.๙ ต.เขียงใหญ่ อ.เขียงใหญ่ จ.นครศรีธรรมราช ๘๐๑๙๐	(๐๖)๗๙๗-๗๓๔๓
๑๐	นายจ่าน กากูญจโนสถ	๑.สมุนไพร ๒.การปรุงยา	ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.กระบี่ ๘๑๐๐๐	(๐๗๕)๖๑๑-๔๐๖

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
	นางประนอม กากูญจโนสถ (ผู้ช่วย)		๓๙ ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.กระบี่ ๘๑๐๐๐	(๐๗๕)๖๑๑-๔๐๖
๑๑	การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (๒ คน) นายจิระศักดิ์ ท่อทิพย์	การอนุรักษ์ ป่าชายเลน	๔๐/๑ หมู่ ๓ ต.ป่าคลอก อ.ถลาง จ.ภูเก็ต ๘๓๑๐๐	(๐๗๖)๒๖๐-๐๙๐, (๐๖)๔๙๒-๙๒๐๔
	นายสุบัตร์ พิบาลซ่าส์ตี (ผู้ช่วย)		๓๗/๒ ม.๓ ต.ป่าคลอก อ.ถลาง จ.ภูเก็ต ๘๓๑๐๐	(๐๗๖)๒๖๐-๐๒๐, (๐๙)๕๙๑-๘๖๙๔
๑๒	นายมหาเมสสุกรี มะสะนิง	การอนุรักษ์ทะเล	๑๐ ถนนมะกรูด ซอย ๙ ต.สะบารัง อ.เมือง จ.ปัตตานี	(๐๗๓)๓๓๓-๒๒๗
	นางสาวสุภัทรา กาทะมะ (ผู้ช่วย)		๔๐ ม.๔ ต.บ้าน อ.สายบุรี จ.ปัตตานี ๙๔๑๑๐	(๐๙)๙๗๔-๙๙๔๒
๑๓	กองทุนและธุรกิจชุมชน (๗ คน) พระครูพิพัฒนโชติ	ธนาคารชีวิต	วัดดอน หมู่ ๘ ต.คูเต่า อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา ๙๐๑๑๐	(๐๗๕)๔๗๐-๔๐๕
	นายเสถียร ลีเมฆ (ผู้ช่วย)		วัดดอน หมู่ ๘ ต.คูเต่า อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา ๙๐๑๑๐	(๐๗๕)๔๗๐-๐๕๔
๑๔	นายชบ ยอดแก้ว	กลุ่มลัจจะสะสม ทรัพย์	๓๔ หมู่ ๓ ต.น้ำขาว อ.จะนะ จ.สงขลา ๙๐๑๓๐	(๐๗๕)๓๓๑-๐๐๓
	นางสาวอภิญญา ยอดแก้ว (ผู้ช่วย)		๓๔ หมู่ ๓ ต.น้ำขาว อ.จะนะ จ.สงขลา ๙๐๑๓๐	(๐๗๕)๓๓๑-๐๐๓
๑๕	นายประยงค์ รณรงค์	๑.วิสาหกิจชุมชน ๒.การทำแผนชุมชน	๕๐ หมู่ ๙ ต.ไม้เรียง อ.ฉวาง จ.นครศรีธรรมราช ๙๐๑๕๐	(๐๖)๙๐๙-๗๔๔๐
	นายจร ทิพาพงศ์ (ผู้ช่วย)		๙๐ หมู่ ๒ ต.ไม้เรียง อ.ฉวาง จ.นครศรีธรรมราช ๘๐๑๕๐	(๐๗๕)๖๗๑-๓๕๐
๑๖	นายฝาก ตรีกวลย์	ระบบบัญชีชาวบ้าน	๒๕/๓ ม.๘ ต.กำโลน อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช ๘๐๒๓๐	(๐๗๕)๐๗-๖๑๔๕ (๐๗๕)๓๔๔-๒๕๓

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
	นายกิม กคเมธาวิ (ผู้ช่วย)		ฝ่ายประชาสัมพันธ์ บริการวิชาการ มหาวิทยาลัยทักษิณ อ.ท่าศาลา จ.นครศรีธรรมราช ๘๐๑๖๐	(๐๗๕)๓๘๔-๐๐๐ ต่อ ๒๕๐๙, ๒๕๒๓
๑๗	นายลักข์ หนูประดิษฐ์	๑.การออมทรัพย์ ๒.การออมทรัพย์ใน สหกรณ์การเกษตร	๕๐ หมู่ ๗ ต.คองหงส์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา ๙๐๑๑๐	
	นายดุสิต รักษ์ทอง (ผู้ช่วย)		๕ แก้วแสน ซอย ๒ ต.บ่อทอง อ.เมือง จ.สงขลา ๙๐๐๐๐	
๑๘	นายอัมพร ตัวงปาน	การออมทรัพย์	๑๕/๑ หมู่ ๓ ต.คลองเปียง อ.จะนะ จ.สงขลา ๙๐๐๓๐	
	นายเฉลิม ทองพรหม (ผู้ช่วย)		๔๙ หมู่ ๑๐ ต.คลองเปียง อ.จะนะ จ.สงขลา ๙๐๐๓๐	
๑๙	นายเกล้า แก้วเพชร	๑.การออมทรัพย์ ๒.กองทุนสวัสดิการ ชุมชน	๑๓ หมู่ ๑ ต.นาหว้า อ.จะนะจ.สงขลา ๙๐๐๓๐	(๐๑) ๔๗๔-๓๐๐๔ (๐๑) ๕๔๓-๕๖๑๙
	นายจิรายุ ชูชื่น (ผู้ช่วย)		๔๕/๓ ม.๑ ต.นาหว้า อ.จะนะ จ.สงขลา ๙๐๐๓๐	(๐๑) ๖๙๐-๔๔๖๐
๒๐	ศิลปกรรม (๖ คน) นายพัฒน์ เกื้อสกุล	หนังตะลุง	๒๐ หมู่ ๓ ต.เขาหัวควาย อ.พุนพิน จ.สุราษฎร์ธานี ๘๔๑๓๐	(๐๗๗)๒๙๔-๐๔๖, (๐๗๗) ๒๙๔-๒๕๔
	นายรัตนชัย อันเจริญ (ผู้ช่วย)		๒๐/๒ หมู่ ๓ ต.เขาหัวควาย อ.พุนพิน จ.สุราษฎร์ธานี ๘๔๑๓๐	
๒๑	นายหะมะ แบลือแบ	ดิเกอูลู	๑๒๔ หมู่ ๑ ต.บาโร๊ะ อ.ยะหา จ.ยะลา ๙๕๑๒๐	(๐๗๓)๒๕๐-๐๙๙, (๐๑) ๙๕๙-๙๖๗๕
	นายอ้วน เจียรบุตร (ผู้ช่วย)		๑๒๔ ถ.เทศบาล ๑ อ.เมือง จ.ยะลา ๙๕๐๐๐	(๐๗๓) ๒๑๓-๕๗๖
๒๒	นายอ้อม จันทรี่ชุ่ม	การแกะหนังตะลุง	๓๒๙ หมู่ ๖ ต.ท่ามะเดื่อ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง ๙๓๑๔๐	(๐๗๕)๖๙๗-๐๖๐, (๐๙)๐๓๙-๔๑๔๓

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
	ส.อ.วิมล สุขพรม (ผู้ช่วย)		๓๒๙ บางแก้ว หมู่ ๖ ต.ท่ามะเดื่อ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง ๙๓๑๔๐	(๐๗๕)๖๙๗-๐๖๐, (๐๙) ๐๓๙-๔๑๔๓
๒๓	นายกระจำง พุทธรี่	การเล่นกลองยาว	๑๐๗/๒ หมู่ ๒ ต.บางจาก อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช ๘๐๐๓๓	(๐๗๕)๓๒๔-๐๖๕, (๐๙)๔๖๗-๓๐๕๑
	นางธนภรณ์ ฉายประทีป (ผู้ช่วย)		๔/๕๐๒ ถ.พัฒนาการ คูขวาง ต.ในเมือง อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐	(๐๑)๙๕๕ ๒๓๒๔, (๐๗๕)๓๒๔-๗๐๖
๒๔	นางสาวนพมาศ พรหมนาธิป	การร้อง-เต้นรื่องเง็ง	๓๐ ถ.อาเนาะรู ต.อาเนาะรู อ.เมือง จ.ปัตตานี ๙๔๐๐๐	(๐๖)๙๖๖๔๖๖๙
	นางราตรี พงษ์ทับทิม (ผู้ช่วย)		๔/๓ ถ.หนองจิก ซอย ๖ จ.ปัตตานี ๙๔๐๐๐	(๐๗๓)๓๓๔-๐๖๔, (๐๑)๕๔๓-๙๔๐๒
๒๕	นายนิยม บำรุงเสนา	หนังตลุง มโนราห์	๔/๑ หมู่ ๑ ต.นาชะอัง อ.เมือง จ.ชุมพร ๘๖๐๐๐	(๐๗๗)๕๐๓-๓๕๓, (๐๙)๔๗๐-๑๕๗๓
	นางรุ่งฤดี บำรุงเสนา (ผู้ช่วย)		๔/๑ หมู่ ๑ ต.นาชะอัง อ.เมือง จ.ชุมพร ๘๖๐๐๐	(๐๗๗)๕๐๓-๓๕๓, (๐๙)๔๗๐-๑๕๗๓
๒๖	ปรัชญา ศาสนา และประเพณี (๑ คน) นายไชยยุทธ บินประดับ	พิพิธภัณฑ์เมืองแร่	๓๕ หมู่ ๒ ถนนวิจิตรสงคราม ต.กะทู้ อ.กะทู้ จ.ภูเก็ต ๘๓๑๒๐	(๐๗๖)๓๒๑-๒๔๖
	นายชัชชัย รักหย้า (ผู้ช่วย)		๗/๑ หมู่ ๒ ถ.วิจิตรสงคราม ต.กะทู้ อ.กะทู้ จ.ภูเก็ต	(๐๗๖)๒๐๒-๔๕๔, (๐๙)๔๖๙-๓๐๖๐
๒๗	โภชนาการ (๑ คน) นางถนอม ศิริรักษ์	๑.น้ำบูดู ๒.ซีอิ๊วปลา ๓.การทำน้ำเต้าเจี้ยว	๔๒ ม.๔ ต.จะทิ้งพระ อ.สิงทิงพระ จ.สงขลา ๙๐๑๙๐	(๐๗๕)๓๔๗-๔๓๐, (๐๙)๗๓๒-๙๑๑๔
	นายไพฑูรย์ ศิริรักษ์ (ผู้ช่วย)		๙๙/๑๐๙ สวนสน ซอย ๖ ถ.กาญจนวนิช ม.๒ อ.เมือง จ.สงขลา ๙๐๐๐๐	(๐๙)๗๓๖-๙๑๕๐

รายชื่อและที่อยู่ของครูภูมิปัญญาไทยและครูผู้ช่วย
ภาคเหนือ จำนวน ๓๓ คน

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
๑	เกษรกรรม (๑ คน) นายชูศักดิ์ หาดพรม	เกษตรผสมผสาน	๑๑๔ ต.เมืองจิ่ง กิ่งอำเภอกุเพียง จ.น่าน ๕๕๐๐๐	
	นายสนธยา เพ็ชรนิล (ผู้ช่วย)		๙๔/๘ ซอย ๑ อ.ริ้วทิวาส ถ.สุมนเทวราช ต.ในเวียง อ.เมืองน่าน จ.น่าน ๕๕๐๐๐	(๐๕๕)๗๗๒-๕๓๐
๒	อุตสาหกรรมและหัตถกรรม (๕ คน) นางประนอม ทาแปง	การทอผ้าตีนจก	๔๖ หมู่ ๒ ต.หัวทุ่ง อ.ลอง จ.แพร่ ๕๔๑๕๐	(๐๕๕)๕๔๑-๔๔๑ (๐๖)๖๐๓-๖๕๗๔
	นายมงคล ทาแปง (ผู้ช่วย)		๔๖ หมู่ ๒ ต.หัวทุ่ง อ.ลอง จ.แพร่ ๕๔๑๕๐	(๐๕๕)๕๔๑-๔๔๑
๓	นางสาวศรีสวัสดิ์ คำรังษี	การทอผ้าพื้นเมือง	๒๓ หมู่ ๔ บ้านทุ่งสน ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน ๕๕๑๓๐	(๐๕๕)๗๙๕-๑๒๙ (๐๕๕)๗๙๕-๐๕๖
	นางศรีแพร อินยา (ผู้ช่วย)		๗๑/๑ ม.๕ ต.งอบ อ.ทุ่งช้าง จ.น่าน ๕๕๑๓๐	(๐๖)๙๙๓-๙๐๑๐
๔	นางมารศรี วนาโชติ	การทอผ้า	๒๐๕ หมู่ ๑๒ ต.บ้านกาด อ.แม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๕๔๑๐๐	(๐๕๓) ๖๒๐-๑๔๓
๕	นายจันทร์ดี แก้วซุ่ม	การแกะสลักไม้	๑๒๐ หมู่ ๑๒ ต.นาครีว อ.แม่ทะ จ.ลำปาง ๕๒๑๕๐	(๐๕๕)๓๕๓-๓๒๓
	นางศิริพร วรรณรัตน์ (ผู้ช่วย)		๓๔ หมู่ ๑ ต.แม่ทะ อ.แม่ทะ จ.ลำปาง ๕๒๑๕๐	(๐๕๕)๒๔๗-๐๑๕ (๐๖)๗๙๖-๘๗๕๒
๖	นางสุนทรี ขนาดนิต	การทอผ้าตีนจก	๑๓๐ หมู่ ๒ ต.หาดเสี้ยว อ.ศรีสัชชนาลัย จ.สุโขทัย ๖๔๑๓๐	(๐๕๕)๖๗๑-๓๒๑
	นางสาววิวรรณ ขนาดนิต (ผู้ช่วย)		๑๓๐ หมู่ ๒ ต.หาดเสี้ยว อ.ศรีสัชชนาลัย จ.สุโขทัย ๖๔๑๓๐	(๐๙)๔๕๔-๔๕๗๖

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
๗	แพทย์แผนไทย (๕ คน) นายณรงค์ มาคง	๑.การแปรรูป สมุนไพรเป็น ผลิตภัณฑ์ ๒.การนวดไทย	๓๓๑/ ๕ หมู่ ๔ ซอยเทศบาลดารี ต.ปากแคว อ.เมือง จ.สุโขทัย ๖๔๐๐๐	(๐๕๕)๖๒๑-๓๗๔, (๐๙) ๗๐๓-๙๕๖๐
	น.ส.กาญจนา มาคง (ผู้ช่วย)		๓๓๑/ ๕ หมู่ ๔ ซอยเทศบาลดารี ต.ปากแคว อ.เมือง จ.สุโขทัย ๖๔๐๐๐	(๐๕๕)๖๒๑-๓๗๔, (๐๖) ๕๓๓-๓๙๗๒
๘	นายบุญชู จันทร์บุตร	๑.การนวดไทย ๒.เกสีกรรมไทย ๓.เวชกรรมไทย	๑๑๐ หมู่ ๒ ต.หางดง อ.หางดง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๓๐	(๐๕๓) ๔๔๑-๒๗๓
	นายศรีวิชัย สุวรรณ (ผู้ช่วย)		๑๒๒ ม.๖ ต.หนองควาย อ.หางดง จ.เชียงใหม่	(๐๕๓) ๔๔๑-๐๑๔
๙	นายบุญเรือง การหมั่น	- การนวดไทย - สมุนไพร	๑๓ หมู่ ๓ บ้านใหม่ ต.เมืองงาย อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ ๕๐๑๗๐	(๐๕๓) ๓๗๕-๔๐๙ F: (๐๕๓)๓๗๕-๔๐๙ (๐๙) ๔๕๒-๘๐๕๕
	นางสาวแสงจันทร์ การหมั่น (ผู้ช่วย)		๑๓ หมู่ ๓ บ้านใหม่ ต.เมืองงาย อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ ๕๐๑๗๐	
๑๐	นายจำเนียร ใจอ่อน	สมุนไพร	๔๕๐ ต.ศรีพนมมาศ อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์ ๕๓๑๓๐	(๐๕๕)๔๕๐-๓๐๗
	จ.ส.อ.สามารถ นพรัตน์ (ผู้ช่วย)		๔๗/๓ ถ.บรมอาสน์ อ.เมือง จ.อุตรดิตถ์ ๕๓๑๐๐	
๑๑	นายประนอม พลวิชัย	สมุนไพร	๑๐๗/๒ หมู่ ๖ ต.หนองกลีบ อ.สวรรคโลก จ.สุโขทัย ๖๔๑๐๐	(๐๖)๐๔๒-๓๐๙๗
	นายสำเนา พลวิชัย (ผู้ช่วย)		๒๑๔/๑ ม.๑ ต.ไทยชนะศึก อ.ทุ่งเสลี่ยม จ.สุโขทัย ๖๔๑๕๐	(๐๕๕)๖๒๔-๒๐๗, (๐๖)๗๒๗-๑๒๕๔

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
๑๒	การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (๔ คน) นายจอนี โอโตเซา	การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้	๒๑ ม.๔ บ.หนองเต่า ต.แม่วิน อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่ ๕๐๓๖๐	(๐๕๓)๒๑๒-๖๐๗ (๐๕๓)๔๐๐-๖๒๔
	นายพุด โอโตเซา (ผู้ช่วย)		๒๑ ม.๔ บ.หนองเต่า ต.แม่วิน อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่ ๕๐๓๖๐	(๐๕๓)๒๑๒-๖๐๗
๑๓	พระครูมานัสสีทิพัทธ์	การบวชป่า	วัดโพธาราม ต.ศรีถ้อย อ.แม่ใจ จ.พะเยา ๕๖๑๓๐	(๐๕๔)๔๙๙-๐๕๑ (๐๑)๙๖๑-๕๐๑๗ โทรสาร (๐๕๔)๔๙๙-๐๕๑
	พระพิระพันธ์ กิตติโสภณ (ผู้ช่วย)		วัดโพธาราม ต.ศรีถ้อย อ.แม่ใจ จ.พะเยา ๕๖๑๓๐	
๑๔	เจ้าอธิการสมคิด จรณธมโม	การอนุรักษ์ป่าชุมชน	วัดโป่งคำ ต.ตู่พงษ์ อ.สันติสุข จ.น่าน ๕๕๒๐๐	(๐๑) ๗๕๐-๑๔๔๔
	นายชาญ พังจันดา (ผู้ช่วย)		๗ ม.๕ ต.ตู่พงษ์ อ.สันติสุข จ.น่าน ๕๕๒๐๐	(๐๑) ๓๘๖-๐๕๐๖
๑๕	นายวงศ์ แก้วใจมา	การรักษาป่า	๑๓/๑ หมู่ ๑๐ ต.แม่่นะ อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ ๕๐๑๗๐	(๐๕๓)๒๙๙-๖๐๔
	นางชวนจิตร แก้วใจมา (ผู้ช่วย)		๑๓/๑ หมู่ ๑๐ ต.แม่่นะ อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ ๕๐๑๗๐	(๐๕๓)๒๙๙-๖๐๔
๑๖	กองทุนและธุรกิจชุมชน นางมุกดา อินติะสาร	การออมทรัพย์	๑๘๒ หมู่ ๕ ต.บ้านปิน อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา ๕๖๑๒๐	(๐๕๔) ๔๕๗-๐๙๕ F:(๐๕๔) ๔๕๗-๐๙๕
	น.ส. สกุนดา การเร็ว (ผู้ช่วย)		๑๗๙ ม.๔ ต.หนองหล่ม อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา ๕๖๑๒๐	(๐๕๔) ๔๕๗-๕๒๐
๑๗	พระสุธรรมมณี	การออมทรัพย์	วัดศรีอุโมงค์คำ เลขที่ ๓ ถ.ท่ากว๊าน ต.เวียง อ.เมือง จ.พะเยา ๕๖๑๐๐	(๐๕๔)๔๔๑-๖๔๔ (๐๑)๗๒๔-๗๕๖๖

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
	พระครูเกียรติ สุกิตโต		วัดศรีอุโมงค์คำ เลขที่ ๓ ถ.ท่ากว๊าน ต.เวียง อ.เมือง จ.พะเยา ๕๖๑๐๐	(๐๕๔)๔๓๐-๕๕๖ (๐๙)๕๕๖-๓๖๖๐
๑๘	ศิลปินกรรม (๑๐ คน) นายคำอ้าย เดชดวงตา	การแกะสลักไม้	ศูนย์ส่งเสริมชุมชน หัตถกรรม ๓๓ ม.๙ ตำบลบ้านร้อย อ.งาว จ.ลำปาง ๕๒๑๐๐	(๐๕๔)๒๒๐-๓๔๐ (๐๕๔)๓๖๕-๒๒๙
	นายบรรจง วิสุภา (ผู้ช่วย)		๒๑ ม.๔ บ.หนองเต่า ต.แม่วิน อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่ ๕๐๓๖๐	
๑๙	นายถนอม หลวงฤทธิ์	การขับขอ	๒๙ หมู่ ๓ ต.นาบึง กิ่งอำเภอกุเพียง จ.น่าน ๕๕๐๐๐	(๐๕๔) ๗๔๐-๔๑๔ (๐๙)๒๖๒-๕๖๓๐
	นายเดชา หลวงฤทธิ์ (ผู้ช่วย)		๒๙ หมู่ ๓ ต.นาบึง กิ่งอำเภอกุเพียง จ.น่าน ๕๕๐๐๐	
๒๐	นายใจคำ ตาปัญญา	การประดิษฐ์ ของเล่นพื้นบ้าน	๑๗๖ บ้านกัวแลป่าเป่า หมู่ ๓ ต.บ้านกาด อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่ ๕๐๓๖๐	(๐๕๓)๔๔๙-๒๒๔
	นายสมทรัพย์ ศรีสุวรรณ (ผู้ช่วย)		๔๕ หมู่ ๖๕ ต.บ้านกาด อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่ ๕๐๓๖๐	(๐๕๓)๔๔๙-๒๒๖, (๐๙)๗๐๐-๗๒๗๓
๒๑	นายประเสริฐ วงศ์สีสม	การแกะสลัก สายหัวเรือแข่ง	๗๒ หมู่ ๔ บ้านบุญยืน ต.กลางเวียง อ.เวียงสา จ.น่าน ๕๕๑๐๐	(๐๖)๙๐๕-๗๒๕๗
	นางสาวพรพรรณ ขัติยศ (ผู้ช่วย)		๗๕ หมู่ ๔ ต.กลางเวียง อ.เวียงสา จ.น่าน ๕๕๑๐๐	(๐๖)๙๐๕-๗๒๕๗
๒๒	นายมานพ ยาระณะ	การตีกลองสะบัดชัย แบบโบราณ	๕ ถ.เจริญเมือง ซอย๒ ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๐๐๐	(๐๕๓)๒๔๙-๕๓๐

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
	นายณัฐกร เลิศศักดิ์ดาเดช (ผู้ช่วย)		๕๖/๓ ถ.กองทราย ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๐๐๐	(๐๕๓)๒๔๓-๖๐๐, (๐๙)๖๓๔-๖๙๔๑
๒๓	นายสิงห์แก้ว มโนเพ็ชร	ศิลปะพื้นบ้าน ประเภทโคมตุงๆ	๑๕๐/๗๔ หมู่บ้าน อมรนิเวศน์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๐๐๐	(๐๕๓)๒๗๕-๐๔๑
	นายประเทือง วันดา (ผู้ช่วย)		มูลนิธิพระบรมธาตุ ดอยสุเทพ วัดพระธาตุ ดอยสุเทพฯ ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่	(๐๙)๓๕๓-๔๓๕๑
๒๔	นายอรุณ ทิพย์วงศ์	ดนตรีพื้นบ้านล้านนา	๗/๒ ถนนยันตรกิจโกศล ซอย ๒ ต.ในเวียง อ.เมือง จ.แพร่ ๕๔๐๐๐	(๐๕๔)๕๒๑-๔๙๓, (๐๙)๔๕๑-๖๗๕๐
	นางสมมุติ ทิพย์วงศ์ (ผู้ช่วย)	การขับขอม	๕/๒ ถนนบ้านใหม่ ต.นอก ๒ ต.ในเวียง อ.เมืองแพร่ จ.แพร่	(๐๑)๙๖๑-๗๕๒๖
๒๕	ภาษาและวรรณกรรม (๔ คน) นายคำผาย นุบิง	การขับขอม	๘๗ ม.๓ บ้านหัวนา ต.ท่านาว กิ่งอ.ภูเพียง จ.น่าน ๕๕๐๐๐	(๐๕๔)๗๔๑-๗๔๑
	นายประจักษ์ กาวี (ผู้ช่วย)		เลขที่ ๘๖ ท่าลี่ ถ.ผาแดง อ.เมือง จ.น่าน ๕๕๐๐๐	(๐๕๔)๗๑๐-๐๒๙
๒๖	นางบัวซอน ถนอมบุญ	การขับขอม	๙๑ หมู่ ๓ ต.ป่าต๋ม อ.พร้าวจ.เชียงใหม่ ๕๐๑๙๐	(๐๕๓)๔๔๙-๕๐๔
	นายอินตา เลาค่า (ผู้ช่วย)		๙๐/๒ หมู่ ๔ ต.ดอนแก้ว อ.แมริม จ.เชียงใหม่ ๕๐๑๙๐	(๐๕๓)๕๓๐-๓๕๙
๒๗	นายนันท์ นันทชัยศักดิ์	๑. วรรณกรรมพื้นบ้าน ๒. ดนตรีพื้นเมือง	๑๔๑ หมู่ ๑ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ลำพูน ๕๑๐๐๐	(๐๑) ๔๔๔-๗๐๖๑
	นายศิริพงศ์ วงศ์ไชย (ผู้ช่วย)		๑/๒ หมู่ ๓ ต.แช่ช้าง หมู่บ้านป่าเปา อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่	(๐๕๓) ๔๘๐-๒๖๒
๒๘	นายนิยม สอนสีย	ภาษาล้านนา	๒๑/๑ ต.ในเวียง อ.เมือง จ.น่าน ๕๕๐๐๐	(๐๕๔) ๗๗๒ ๑๙๒

ที่	ชื่อ-สกุล	องค์ความรู้	ที่อยู่	เบอร์โทรศัพท์
	นางสนธิ์ สอนสีย (ผู้ช่วย)		๒๑/๑ ต.ในเวียง อ.เมือง จ.น่าน ๕๕๐๐๐	
๒๙	นายบุญคิด วัชรศาสตร์	วรรณกรรมล้านนา	๗๗/๑๔ ถ.ช้างเผือก ซอย ๔๖ ต.ศรีภูมิ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๓๐๐	(๐๕๓) ๒๑๗-๒๓๔ (๐๕๓) ๒๗๔-๙๗๗
	นายศิริพันธ์ หินคง (ผู้ช่วย)		มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่	(๐๙) ๙๕๐-๔๖๖๕
๓๐	ศ. เกียรติคุณ มณีพยอมยงค์	๑. การบายศรีสู่ขวัญ ๒. ภาษาและ วรรณกรรมล้านนา	๒๕๔ หมู่ ๑ ถ.โชตนา ต.ริมใต้ อ.แมริม จ.เชียงใหม่ ๕๐๑๔๐	(๐๕๓)๒๙๗-๐๒๑, (๐๕๓)๒๙๗-๕๐๗ (๐๕๓)๒๒๑-๐๕๕ โทรสาร (๐๕๓)๔๙๒-๑๐๐
	ดร.เมธี พยอมยงค์ (ผู้ช่วย)		๒๕๔ หมู่ ๑ ถ.โชตนา ต.ริมใต้ อ.แมริม จ.เชียงใหม่ ๕๐๑๔๐	(๐๕๓)๒๙๗-๐๒๑, (๐๕๓)๒๙๗-๕๐๗ (๐๕๓)๒๒๑-๐๕๕ โทรสาร (๐๕๓)๔๙๒-๑๐๐
๓๑	นายอนุสร พชรนิล	วรรณกรรมล้านนา	๑๔๕ หมู่ ๖ ซอย ๑ ต.ศาลา อ.เกาะคา จ.ลำปาง ๕๒๑๓๐	(๐๕๔) ๒๔๑-๓๔๕
	นายสุนทร สาลี (ผู้ช่วย)		๓ หมู่ ๕ ต.หัวเวียง อ.เมือง จ.ลำปาง ๕๒๐๐๐	(๐๑) ๗๒๔-๔๔๗๕
๓๒	ศาสตราจารย์ ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี	วรรณกรรมล้านนา	๑๒๖ หมู่ ๒ ต.ช้างเมืองเฟือก อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๐๐๐	(๐๕๓) ๙๔๓-๒๖๕
๓๓	ปรัชญา ศาสตรา และประเพณี (๑ คน) พระครูพิทักษ์นันทคุณ	- การบวชป่า - การทอดผ้าป่า	วัดอรุณญาวาส ต.ในเวียง อ.เมือง จ.น่าน ๕๕๐๐๐	(๐๕๔)๗๗๒-๑๓๐ (๐๕๔)๗๑๐-๑๒๐
	นายพงศธร โนนุชธร (ผู้ช่วย)		มูลนิธิอภัยเมื่อน่าน ๖๔/๔ ถนนสุขุมเทวราช ต.ในเวียง อ.เมือง จ.น่าน ๕๕๐๐๐	(๐๕๔)๗๗๒-๕๓๐

ประวัติผู้วิจัยและผู้เรียบเรียง

นางกัลยานี ปฎิมาพรเทพ
นักวิชาการศึกษา ๗ ว

เกิดที่จังหวัดภูเก็ต

๑. ประวัติการศึกษา

- ระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จากจังหวัดภูเก็ต
- ระดับปริญญาตรี สาขาการบริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
- ระดับปริญญาโท สาขาหลักสูตรและการนิเทศ จากมหาวิทยาลัยศิลปากร

๒. ผลงานทางวิชาการที่สำคัญ

- ครูชบ ยอดแก้ว : ครูภูมิปัญญาไทย นักเศรษฐศาสตร์ชุมชน (๒๕๔๓)
- ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๑ ภาคใต้ (๒๕๔๔)
- ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ ๓ ภาคใต้ (๒๕๔๖)

- การวิจัยและพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาชุมชนไม้เรียง อำเภอดงควาย จังหวัดนครศรีธรรมราช การประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ ๓ ทบพวนภูมิปัญญา ทักษะความรู้ ๒๔-๒๖ มีนาคม ๒๕๔๗ ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ฯลฯ

๓. คติ ประจำใจ

รากแก้วแดนใต้ : ภูมิปัญญาไทย

กัลยาณี ปฏิมารทเทพ

กัลยาณี ปฏิมารทเทพ

รากแก้วแดนใต้ : ภูมิปัญญาไทย

ชื่อหนังสือ	: รากแก้วแดนใต้ : ภูมิปัญญาไทย
สงวนลิขสิทธิ์	: ตามพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๗
ISBN	: 974-9553-89-6
พิมพ์ครั้งที่ ๑	: มกราคม ๒๕๕๘
จำนวนพิมพ์	: ๑,๐๐๐ เล่ม
ค้นคว้าวิจัยและเรียบเรียง	: นางกัลยาณี ปฎิมาพรเทพ
บรรณาธิการ	: นางกัลยาณี ปฎิมาพรเทพ
ออกแบบปก	: นายวิรัช ตาแก้ว
ผู้พิมพ์	: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์ ๒๙๖ ซอยจรัญสนิทวงศ์ ๔๐ ถนนจรัญสนิทวงศ์ แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐ โทรศัพท์ : ๐-๒๔๓๓-๐๐๒๖-๗, ๐-๒๔๓๓-๘๕๕๖ โทรสาร : ๐-๒๔๓๓-๘๕๕๗

บทคัดย่อ : ผู้วิจัยได้วิจัยถึงกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการถ่ายทอดของครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ทั้งสามรุ่นจำนวน ๒๗ ท่าน ซึ่งเป็นงานในโครงการส่งเสริมครูภูมิปัญญาไทยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ซึ่งทุกคนได้นำภูมิปัญญาของตนเองมาแก้ปัญหาของชุมชนได้สำเร็จ โดยใช้นวัตกรรมทางความคิดใหม่ ๆ ผสานกับนวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น แม้ในบางกรณี ปัจจัยภายในและภายนอกได้เข้ามามีอิทธิพล จนทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมและวิถีชีวิตที่ดั้งเดิมของท้องถิ่นถูกทำลายไป แต่พวกเขาก็ยังมีความมั่นใจ รวมตัวกันเป็นกลุ่ม และเรียนรู้ร่วมกันในการนำภูมิปัญญาดั้งเดิมและภูมิปัญญาใหม่มาบริหารจัดการเพื่อแก้ปัญหาในชุมชนของตน บางกรณีใช้แผนแม่บทระดับตำบลเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา มีวิสัยทัศน์ของสมาชิก และส่วนใหญ่มีศูนย์การเรียนรู้เพื่อการถ่ายทอด เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการแก้ปัญหา จนทำให้ปัญหาคลีคลายลงอย่างมาก

กรอบความคิดเชิงทฤษฎี การถูกครอบงำทางความคิดของสังคมยุคใหม่ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกทำลาย การแก้ปัญหาในชุมชน จึงต้องสร้างเครือข่ายสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการร่วมกันในระดับรากหญ้า บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาสากล จะทำให้ชุมชนแก้ปัญหาได้ถูกจุด เป็นที่พึ่งแก่สังคม เป็นผลดีต่อการพัฒนาประเทศโดยรวม การศึกษานี้ จึงเป็นการนำเสนอแนวคิดและระดมสมองในวิธีการที่หลากหลายในการแก้ปัญหาชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นตัวตั้งโดยประสานกับภูมิปัญญาสากลในการแก้ปัญหาชุมชน

ข้อค้นพบ วิถีชุมชนของคนในชุมชนต่าง ๆ ต้องอยู่ได้ด้วยความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม การแก้ปัญหาโดยใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมและภูมิปัญญาใหม่ มีความเพียงพอในขอบเขตของเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน โดยไม่สะสมส่วนเกิน และแบ่งปันความสุขให้แก่กันตามอัตถภาพ สิ่งเหล่านี้ได้สืบทอดมาหลายชั่วอายุคนเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม แม้บางครั้งถูกมองว่าเป็นเรื่องทวนกระแสหลัก แต่ภูมิปัญญาไทยก็เป็นองค์ความรู้ในมิติของการรวมเอาความดี ความจริง ความงาม มาบูรณาการกันเป็นองค์รวม รวมทั้งข้อค้นพบอื่น ๆ ที่จะได้รับในอนาคต

Thai Southern Local Wisdom

Abstract :The researcher has done research on the process of learning and transmission of knowledge and wisdom from twenty-seven Thai Southern local wisdom scholars that is a project at the office of education council, everyone succeeded in solving problems in their communities by using intellectual innovations combined with local wisdom. Formerly internal and external factors had so much impact that local wisdom and the good way of life of the communities were destroyed, but they succeed to renew their self-confidence. They become “themselves”, organize themselves and work together to learn how to use local wisdom and new knowledge to manage and to solve the problems in their communities. Some problems were solve by setting up by district master plan, the learning centre, the vision of the members are the important strategies in solving the problem .

Theoretical framework : The intellectual domination of modern society has destroyed local wisdom. To solve problems in their communities, we must build network, multi-dimensional learning process at the grass-root level, based on both local and universal wisdom so that we may find the right way to solve them and develops the country in general. This study is a presentation of concept and brainstorm concerning the various ways to solve problems by using local wisdom combined with universal wisdom.

Finding : The way of life of many communities method are to sustain the communities by inter-relations between human-beings and environment, solving problems by applying ancient wisdom together with new wisdom, sustainable economy as expressed by His Majesty the king , not accumulating surplus wealth, sharing happiness that each can afford, this method may not solve all problems and is often regarded as against the main stream. For Thai wisdom is the combination of virtue, Truth and beauty.

ความในใจของผู้วิจัย

ผู้วิจัยได้รับมอบหมายภารกิจให้รับผิดชอบโครงการส่งเสริมครูภูมิปัญญา จากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ในการดูแลครูภูมิปัญญาภาคใต้โดยตรง นอกเหนือจากภาคอื่น ๆ ซึ่งดูแลเป็นบางกรณี ตั้งแต่รุ่นที่ ๑๓ จำนวนทั้งสิ้น ๒๗ คน ซึ่งเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๒-๒๕๔๗

ครูภูมิปัญญาแต่ละท่านล้วนแต่มีองค์ความรู้ที่ซึมซับ หล่อหลอมจากประสบการณ์ชีวิตของตนเอง พร้อมทั้งค้นคว้า ทดลอง จากห้องทดลองทางธรรมชาติ โดยใช้วิถีชีวิตของตนเองเป็นฐาน ลองผิดลองถูก คัดสรรแก่นของความรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตของมนุษย์ในทางที่เป็นคุณ นำมาพัฒนาเป็นองค์ความรู้ใหม่ กลายเป็นชุมทรัพย์ทางปัญญา นำถ่ายทอดสู่ชุมชนจนเป็นมรดกของแผ่นดิน

จากการรับผิดชอบในโครงการซึ่งมีการลงพื้นที่อยู่เสมอ และการลงพื้นที่เพิ่มเติมในการทำงานครั้งนี้ พร้อมกับรวบรวมผลงานการค้นคว้างานวิจัยและความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์สังเคราะห์ให้เกิดความรู้ความเข้าใจในองค์ความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยใช้เวลานอกเวลาราชการในการทำงานประมาณ ๑ ปี จากทุนทรัพย์ส่วนตัว การขอสัมภาษณ์เพิ่มเติม เมื่อเวลาที่มีครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ที่มีภารกิจที่กรุงเทพฯ

จากการได้สัมผัสกับภารกิจในชุมชนของท่าน ทำให้ผู้วิจัยมีความซาบซึ้งในความเป็นครู ความดีงาม การเสียสละ ความสุข และบางครั้งเป็นทรัพย์สิ้นส่วนตัว รวมทั้งความอดทน ความอดุสาหะ ในการช่วยเหลือชุมชนตลอดมา เกือบชั่วชีวิตของท่านเหล่านั้น ที่มองเห็นระบบคุณค่าของมนุษย์ ซึ่งความเสียสละเหล่านี้ ไม่เพียงแต่มีในครูภูมิปัญญาภาคใต้เท่านั้น แต่หมายรวมถึงครูภูมิปัญญาภาคอื่น ๆ ด้วย

ผู้วิจัยจึงตั้งใจรวบรวมสิ่งดี ๆ เกิดความรู้ต่าง ๆ ทั้งด้านองค์ความรู้ที่ท่านสั่งสมมาและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง กิจกรรมกระบวนการถ่ายทอดของครูภูมิปัญญาภาคใต้ทั้ง ๒๗ ท่าน และเป็นเชิงบรรณานุกรมเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้า การแสดงถึงความตื่นตัวและความสัมพันธ์กับหน่วยงาน

ต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่มีกิจกรรมทั้งในเรื่องของการศึกษา การวิจัย การอาชีพ การจัดกลุ่มตามความสนใจทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ทั้งที่ทำงานร่วมกับครุภูมิปัญญาไทยหรือร่วมกับองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาในแต่ละท้องถิ่น รวมทั้งเป็นข้อมูลในการขยายเครือข่ายเพิ่มเติม พร้อมกันนี้ ผู้วิจัยยังได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยต่าง ๆ เพื่อยืนยันในองค์ความรู้ทั้ง ๙ ด้าน ซึ่งเป็นสังจธรรมที่พิสูจน์ได้ว่า ภูมิปัญญาไทยเป็นมรดกตกทอดที่มีคุณค่าต่อประเทศชาติมาทุกยุคทุกสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สามารถช่วยประเทศชาติได้ในยามวิกฤติ ผู้วิจัยจึงมีความเคารพศรัทธา ด้วยความตั้งใจที่จะยกย่องท่านเหล่านี้ ในฐานะเป็นต้นแบบที่ดีแก่คนรุ่นหลัง ในรูปของงานวิจัย ซึ่งเป็นวิธีที่ผู้วิจัยสามารถกระทำได้อย่างเป็นรูปธรรม จึงออกมาเป็นงานวิจัยเรื่อง **รากแก้วแดนใต้ : ภูมิปัญญาไทย**

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ**ตระกูลโกยศิริพงศ์** ในจังหวัดภูเก็ต ซึ่งเป็นบิดามารดา ญาติพี่น้องของผู้วิจัย และ**ตระกูลปฎิมาพรเทพ** ที่ได้อนุเคราะห์เงินทุนในการจัดพิมพ์หนังสือในครั้งนี้ ขอขอบคุณ**ครุภูมิปัญญาไทยทุกท่านและทุกภาค**ที่ให้ความรักความเมตตาแก่ผู้วิจัยมาตลอด ขอขอบคุณ**อาจารย์จ่านง แรกพินิจ อาจารย์ดุสิต รักษ์ทอง ครูประยงค์ รมรงค์ รศ.ปรีชา ทิชนพงศ์ ดร.พิสิฐ เจริญวงศ์และคุณอรัญ คงนวลโย** ผู้ประสานงานที่ได้ช่วยเหลือจนทำให้การดำเนินโครงการสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ขอขอบคุณคุณวิซดาแก้ว ที่ให้คำปรึกษาทั่วไป ขอขอบคุณคุณสุวิพร ศรีสุพรรณถาวร ที่เสนอชื่อเรื่องให้ ขอขอบคุณ**ผู้บริหารและข้าราชการในสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา** ที่ได้สนับสนุนและเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยในการทำงานตลอดมา

ผู้วิจัยหวังว่า คงได้รับการอภัยจากท่านผู้อ่าน หากมีข้อผิดพลาดในหนังสือเล่มนี้ ซึ่งจะขอบคุณยิ่งหากได้รับท้วงติงและข้อเสนอแนะจากท่าน

นางกัลยานี ปฎิมาพรเทพ

นักวิชาการศึกษา ๗ ว.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

E-mail : watana_phuket@yahoo.com.

กัลยานี ปฎิมาพรเทพ

คำนำ

ตั้งแต่ผมได้รับการคัดเลือกให้เป็นครุภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๑ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นต้นมา และได้รับการแต่งตั้งจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ให้เป็นคณะกรรมการคัดเลือกครุภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๒ และรุ่นที่ ๓ ที่ผ่านมา ผมมีความภูมิใจมากที่ได้มีโอกาสร่วมทำในสิ่งที่ผมมีความตั้งใจที่จะทำ เพราะผมยังมั่นใจว่า การศึกษาเท่านั้นที่จะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ก่อนที่จะให้คนไปพัฒนาเรื่องอื่นๆ และครุภูมิปัญญาไทย คือ ผู้มีประสบการณ์ด้านต่างๆ มากมายที่สามารถเข้าไปเสริมการศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยได้เป็นอย่างดี

ในการที่อาจารย์กัลยานี ปฎิมาพรเทพ ซึ่งเป็นผู้ที่รับผิดชอบโครงการส่งเสริมสนับสนุนครุภูมิปัญญาไทยภาคใต้จำนวน ๒๗ ท่านตลอดมา และได้รวบรวมองค์ความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยภาคใต้แต่ละด้านออกมาเผยแพร่ก็เป็นวิธีหนึ่ง ที่จะทำให้ผู้สนใจทั่วไปได้ใช้โอกาสนี้ เข้าถึงภูมิปัญญาแต่ละด้านได้อย่างถูกต้อง และใช้ประโยชน์ได้ทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

เพราะฉะนั้น หนังสือเล่มนี้ จึงเป็นสื่อแนะนำแนวทางให้ผู้สนใจทั้งหลายได้ติดตาม สืบค้น เพื่อเข้าถึงครุภูมิปัญญาไทยภาคใต้ทั้ง ๒๗ ท่าน และองค์ความรู้ด้านต่างๆ จึงขอชมเชยในความคิดสร้างสรรค์ของอาจารย์กัลยานี ปฎิมาพรเทพ ไว้ในโอกาสนี้

(นายประยงค์ รมรงค์)

ครุภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๑ (ภาคใต้)

เจ้าของรางวัลแม็กไซไซ สาขาผู้นำชุมชนปี ๒๕๔๗

กัลยานี ปฎิมาพรเทพ

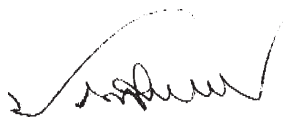
คำนำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต่างตระหนักและให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาไทยมากขึ้นๆ จนถึงขั้นเกิดการผลักดันให้ภูมิปัญญาไทยเข้าสู่การศึกษาทั้ง ๓ รูปแบบ และเกิดกระบวนการคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทย โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาขึ้น

ข้าพเจ้าได้มีโอกาสร่วมเป็นคณะกรรมการคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ ๓ ได้พบเห็นและสัมผัสกับภูมิปัญญาที่ผ่านการกลั่นกรอง สั่งสม และสืบทอดกันมายาวนาน ผนวกด้วยความเสียสละ อุทิศตนเองของครูภูมิปัญญาท่านต่างๆ ที่มีต่อสังคมและชุมชน ด้วยความประทับใจยิ่ง

ในส่วนของท่านที่ภาคใต้ อาจารย์กัลยานี ปฎิมาพรเทพ ได้รับมอบหมายจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาให้ประสานงานดูแลรับผิดชอบทั้งหมดมาโดยตลอด และจากการที่ได้คลุกคลีสัมผัสกับครูภูมิปัญญามาทุกรุ่นนี้เอง ทำให้เกิดการซึมซับและตระหนักถึงคุณค่าของครูภูมิปัญญาเหล่านี้ จนสามารถหยิบยกออกมาเรียบเรียงเผยแพร่ให้สังคมได้รับรู้ถึงคุณค่าและสาระของครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ ทั้ง ๙ ด้าน จำนวน ๒๗ ท่านด้วยกัน

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอแสดงความชื่นชมยินดีอย่างจริงใจต่ออาจารย์กัลยานี ปฎิมาพรเทพ ที่ได้แสดงออกถึงความวิริยะ อุตสาหะ พุ่มเททั้งร่างกาย แรงใจ และทุนทรัพย์เพื่อผลิตหนังสือเล่มนี้ขึ้น หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ท่านผู้อ่านที่มีใจรักและเห็นประโยชน์ของภูมิปัญญาไทยทั้งหลาย จะได้ใช้เป็นประโยชน์และยึดถือเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตต่อไป

(รองศาสตราจารย์ปรีชา ทิชนพงศ์)

ผู้อำนวยการสถาบันทักษิณคดีศึกษา

กัลยานี ปฎิมาพรเทพ

สารบัญ

	หน้า
หัวข้อ	
บทคัดย่อ	
คำนำ	
สารบัญแผนภูมิ	
บทนำ	
บทที่ ๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
● การศึกษาและภูมิปัญญาไทยอันเนื่องด้วยโครงการตามพระราชดำริ	๑
บรรณานุกรม	๗
บทที่ ๒ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	๘
● นโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาฉบับได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒	๑๐
บรรณานุกรม	๒๑
บทที่ ๓ ครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้	๒๒
● บทนำ	๒๓
● กระบวนการถ่ายทอดของครูภูมิปัญญาไทย	๒๔
● ครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ด้านต่างๆ	๓๑
บรรณานุกรม	๓๕
บทที่ ๔	๓๗
● ครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ด้านเกษตรกรรม	๓๗
....ความนำ	๓๗
....ครูเคียง คงแก้ว จ.พัทลุง	๔๐
....ครูตรีวุธ พาระพัฒน์ จ.นครศรีธรรมราช	๔๓
....ครูหรรณ หมดหลี จ.สงขลา	๔๖

กัลยานี ปฎิมาพรเทพ

สารบัญ (ต่อ)

หัวข้อ	หน้า
....ครูมณูญ ไยบัวทอง จ.ชุมพร	๕๑
● สรุป	๕๔
บรรณานุกรม	๕๕
บทที่ ๕	๕๖
● ครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม	๕๖
....ความนำ	๕๖
....ครูกุศล นิลลออ จ.ตรัง	๖๐
● สรุป	๖๕
บรรณานุกรม	๖๖
บทที่ ๖	๖๗
● ครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ด้านการแพทย์แผนไทย	๖๗
....ความนำ	๖๗
....ครูประกอบ อุบลขาว จ.สงขลา	๗๐
....ครูนิยม แก้วแสงเรือง จ.ยะลา	๗๒
....ครูเจือ บุญไชยสุริยา จ.ปัตตานี	๗๕
....ครูจ่านง กาญจนโสภณ จ.กระบี่	๗๗
....ครูกีฬา วิมลเมธี จ.นครศรีธรรมราช	๗๙
● สรุป	๘๐
บรรณานุกรม	๘๕

สารบัญ (ต่อ)

หัวข้อ	หน้า
บทที่ ๗	๘๗
● ครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	๘๗
....ความนำ	๘๗
....ครูมหา มะสุกรี มะสะนิง จ.ปัตตานี	๘๘
....ครูจีระศักดิ์ ท่อทิพย์ จ.ภูเก็ต	๙๘
● สรุป	๑๐๖
บรรณานุกรม	๑๐๘
บทที่ ๘	๑๑๐
● ครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน	๑๑๐
....ความนำ	๑๑๐
....พระครูพิพัฒนโชติ จ.สงขลา	๑๑๒
....ครูอัมพร ด้วงปาน จ.สงขลา	๑๑๕
....ครูลักภัย หนูประดิษฐ์ จ.สงขลา	๑๑๘
....ครูชบ ยอดแก้ว จ.สงขลา	๑๒๑
....ครูประยงค์ รณรงค์ จ.นครศรีธรรมราช	๑๓๐
....ครูฝาก ตรีถวัลย์ จ.นครศรีธรรมราช	๑๓๙
....ครูเคล้า แก้วเพชร จ.สงขลา	๑๔๖
● สรุป	๑๔๙
บรรณานุกรม	๑๕๐

สารบัญ (ต่อ)

หัวข้อ	หน้า
บทที่ ๙	๑๕๑
● ครุภูมิปัญญาไทยภาคใต้ด้านศิลปกรรม	๑๕๑
....ความนำ	๑๕๑
....ครูพัฒน กießสกุล จ.สุราษฎร์ธานี	๑๕๔
....ครูอ้อม จันท์ชุม จ.พัทลุง	๑๕๗
....ครูหะมะ แบลือแบ จ.ยะลา	๑๖๐
....ครูกระจ่าง พุทศศรี จ.นครศรีธรรมราช	๑๖๒
....ครูนิยม บำรุงเสนา จ.ชุมพร	๑๖๕
....ครูนพมาศ พรมนุชาธิป จ.ปัตตานี	๑๗๒
● สรุป	๑๗๔
บรรณานุกรม	๑๗๔
บทที่ ๑๐	๑๗๕
● ครุภูมิปัญญาไทยภาคใต้ด้านภาษาและวรรณกรรม	๑๗๕
....ความนำ	๑๗๕
บรรณานุกรม	๑๗๘
บทที่ ๑๑	๑๗๙
● ครุภูมิปัญญาไทยภาคใต้ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี	๑๗๙
....ความนำ	๑๗๙
....ครูไชยยุทธ ปิ่นประดับ จ.ภูเก็ต	๑๘๒
● สรุป	๑๘๔

สารบัญ (ต่อ)

หัวข้อ	หน้า
บรรณานุกรม	๑๘๖
บทที่ ๑๒	๑๘๗
● ครุภูมิปัญญาไทยภาคใต้ด้านโภชนาการ	๑๘๗
....ความนำ	๑๘๗
....ครูถนอม ศิริรักษ์ จ.สงขลา	๑๘๘
● สรุป	๑๙๐
บรรณานุกรม	๑๙๓
บทที่ ๑๓	๑๙๔
ผลกระทบต่อชุมชนของครุภูมิปัญญาไทยภาคใต้	๑๙๔
● สรุป	๒๐๒
ข้อเสนอแนะ	๒๐๓
ภาคผนวก	๒๐๕
● กลอนครุภูมิปัญญาไทยภาคใต้ รุ่นที่ ๑	๒๐๕
● กลอนครุภูมิปัญญาไทยภาคใต้ รุ่นที่ ๒	๒๐๗
● กลอนครุภูมิปัญญาไทยภาคใต้ รุ่นที่ ๓	๒๐๙
● รายชื่อครุภูมิปัญญาไทยทั่วประเทศ	๒๑๒
ประวัติผู้วิจัยและผู้เรียบเรียง	๒๓๖

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
๒.๑ กฎหมายแม่บทในการนำภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาทั้ง ๓ รูปแบบ	๙
๓.๑ แผนภูมิแสดงองค์ความรู้ครุภูมิปัญญาไทยภาคใต้ในจังหวัดต่างๆ	๒๒
๓.๒ แผนภูมิแสดงการถ่ายโอนองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาไทย	๒๙
๓.๓ แผนภูมิแสดงกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย	๓๐
๓.๔ แผนภูมิแสดงที่ตั้งครุภูมิปัญญาไทยภาคใต้	๓๔
๔.๑ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรกรรมของครูเคียง คงแก้ว	๔๒
๔.๒ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรกรรมของครูตรีวุธ พาระพัฒน์	๔๕
๔.๓ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรกรรมของครูหรรณ หมดหลี	๕๐
๔.๔ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรกรรมของครูมณูญ ไยบัวทอง	๕๓
๕.๑ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรมของครูกุศล นิลลออ	๖๔
๖.๑ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านแพทย์แผนไทยของครูประกอบ อุบลขาว	๗๑
๖.๒ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านแพทย์แผนไทยของครูนิยม แก้วแสงเรือง	๗๔

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
๖.๓ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านแพทย์แผนไทยของครูเจือ บุญไชยสุริยา	๗๖
๖.๔ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านแพทย์แผนไทยของครูจ่านง กาญจนโสภณ	๗๘
๖.๕ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านแพทย์แผนไทยของครูกฤษา วิมลเมธี	๘๐
๗.๑ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของครูมูหามะสุกรี มะสะนิง	๙๕
๗.๒ แผนภูมิแสดงเนื้อที่ป่าชายเลน (ไร่) จังหวัดภูเก็ต	๙๙
๗.๓ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของครูจิระศักดิ์ ท่อทิพย์	๑๐๕
๘.๑ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนของพระครูพิพัฒน์โชติ	๑๑๔
๘.๒ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนของครูอัมพร ดั่งปาน	๑๑๗

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
๘.๓ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนของครูลัยย์ หนูประดิษฐ์	๑๒๐
๘.๔ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนของครูชบ ยอดแก้ว	๑๒๕
๘.๕ แผนภูมิสรุปองค์ความรู้ของครูชบ ยอดแก้ว	๑๒๖
๘.๖ แผนภูมิแสดงแนวทางการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน ของชุมชนไม้เรียง	๑๓๗
๘.๗ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนของครูประยงค์ รณรงค์	๑๓๘
๘.๘ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนของครูฟาก ตรีถวัลย์	๑๔๕
๘.๙ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชนของครูเกล้า แก้วเพชร	๑๔๘
๙.๑ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านศิลปกรรม (การเล่นหนังตะลุง) ของครูพัฒน์ เกื้อสกุล	๑๕๖
๙.๒ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ของครูอีม จันท์ชุม	๑๕๙
๙.๓ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านศิลปกรรม (การเล่นติเกฮูลู) ของครูหะมะ แบลือแบ	๑๖๑
๙.๔ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านศิลปกรรม (การเล่นกลองยาว) ของครูกระจ่าง พุทธศรี	๑๖๓

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
๙.๕ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านศิลปกรรม (การเล่นโนรา) ของครูนิยม บำรุงเสนา	๑๗๐
๙.๖ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านศิลปกรรม (การเล่นรองเง็ง) ของครูนพมาศ พรมนุชาธิป	๑๗๓
๑๑.๑ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านพิพิธภัณฑ์ วิธีชีวิตชาวเหมืองแร่ของครูไชยยุทธ ปิ่นประดับ	๑๘๖
๑๒.๑ แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านการถนอมอาหาร ของครูถนอม ศิริรักษ์	๑๙๐
๑๓.๑ แผนภูมิแสดงผลกระทบจากการดำเนินงานของ ครูภูมิปัญญาไทยทั้ง ๙ ด้าน	๒๐๔

บทนำ ภาคใต้

ภาคใต้มีสภาพภูมิศาสตร์ที่ทำให้ผู้คนตั้งหลักแหล่งในพื้นที่ที่แตกต่างกัน สามารถแบ่งชุมชนออกเป็นสามกลุ่มใหญ่ ๆ คือ ชุมชนริมฝั่งทะเลสองฝั่ง ชุมชนชาวนาในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ ชุมชนตามไหล่เขาและหุบเขาตอนกลางบนที่สูง ซึ่งชาวใต้เรียกชุมชนเหล่านี้ว่า **ไอ้เกลอเขา ไอ้เกลอเล** ทั้ง ๓ ชุมชนมีความสัมพันธ์ในลักษณะเป็นเครือข่ายที่มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้และข่าวสารกันอย่างเหนียวแน่น มีการไปมาหาสู่กันตลอด จนทำให้ลักษณะของสังคมในชุมชนภาคใต้กลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

นอกจากนี้ ภาคใต้ยังมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ประการหนึ่งที่แตกต่างจากภาคอื่น คือ เป็นภาคเปิดที่ล้อมล้อมด้วยคาบสมุทรยาวหลายร้อยกิโลเมตร ซึ่ง ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง ได้กล่าวถึงลักษณะของภาคใต้ในภูมิปัญญาทักษิณว่า *ภาคใต้มีลักษณะสภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นคาบสมุทรแหลมทอง มีทะเลกว้างใหญ่ชานาอยู่สองข้าง มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ทั้งในทะเล ที่ราบชายฝั่ง ในป่าเขาอันล้วนเป็นเขตรสมุสมไกลเส้นศูนย์สูตร มีผู้คนหลายชาติหลายภาษา หลายวัฒนธรรม เดินทางมาทั้งทางบกและทางทะเลเพื่อมาตั้งหลักแหล่ง แสวงหาโภคทรัพย์ และทำมาหากินหลายลักษณะ ทั้งบริเวณชายชายทะเล ที่ราบระหว่างชายทะเลกับเทือกเขา หลังเขา และตามสายน้ำน้อยใหญ่จำนวนมากที่ไหลจากเทือกเขาทั้งสองข้างลงสู่ทะเลสองด้าน ภูมิปัญญาของภาคใต้จึงมีความหลากหลาย ทั้งที่ได้มีพัฒนาการจากการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ และที่คนได้พกพามาจากแหล่งอารยธรรมต่าง ๆ ได้แก่ สยาม อินเดีย จีน ชาว มาเลย์ แล้วหลอมรวมกันเข้าอยู่หรืออยู่เคียงข้างกันในหลายลักษณะ และด้วยความที่คนไทยเป็นชาติที่มีอัธยาศัยเอื้อเฟื้อ ทำให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ญาติมิตร เกิดการผสมผสานและบูรณาการวัฒนธรรม วิถีชีวิตกับชาติอื่น ๆ ได้อย่างผสมกลมกลืน*

ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นผู้ที่ถือกำเนิดในภาคใต้ ได้สัมผัสและเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมภาคใต้มาตั้งแต่เกิด แต่ผู้วิจัยก็ยังได้คำนึงถึงลักษณะทางกายภาพ ทางภูมิศาสตร์ และอื่น ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ที่มีผลต่อแรงจูงใจให้ผู้คนมาตั้งหลักแหล่งในการดำเนินชีวิต และเสริมสร้างภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งผู้วิจัยได้ยึดขอบข่ายภูมิปัญญาไทย ๙ ด้านที่เป็นเนื้อหาสาระสำคัญในนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ที่นำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ เป็นองค์ประกอบสำคัญในการทำการศึกษาค้นคว้าในงานวิจัยเรื่อง **รากแก้วแดนใต้ : ภูมิปัญญาไทย** ด้วย

ปัญหาใหญ่ที่สุดของมนุษยชาติในปัจจุบัน คือ การขาดความสามารถที่จะอยู่ร่วมกันอย่างได้คุณภาพ ความรู้ด้านต่างๆ ที่มีมากขึ้น ยังไม่ใช่ปัญญาหรือภูมิปัญญาแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างได้คุณภาพ ข้อโหวงใจความที่สำคัญที่สุดของภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ เป็นภูมิปัญญาแห่งการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างได้คุณภาพ

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี จากคำนิยมในหนังสือชุด *‘ภูมิปัญญาชาวบ้านกับกระบวนการเรียนรู้ และการปรับตัวของชาวไทย ภาพรวมภูมิปัญญาไทย’*

การที่คนไทยต้องประสบวิกฤตการณ์ครั้งใหญ่ที่เรียกได้ว่าเป็นหายนะ “พองสบู่แตก” ใน พ.ศ. ๒๕๕๐ ทำให้เกิดสำนึกร่วมกันในคุณค่าของภูมิปัญญาของเราเองทุกวันนี้ จึงพิจารณาได้ว่าเป็นปฏิกิริยาตอบโต้การพองพลาญของเราในเวทีโลกาภิวัตน์อย่างชัดเจน คนไทยหันกลับมาทำความเข้าใจรากเหง้า และพลังทางวัฒนธรรมของเราเองให้มากขึ้น มีใจเพื่อให้ย้อนยุคกลับไปหลงใหลได้ปลื้มกับชีวิตในอดีต แต่เป็นปฏิกิริยาเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้คนไทยสังคมไทย ดำรงอยู่และก้าวหน้าต่อไปตามวิถีทางที่เราเลือกสรรว่าดีแล้วว่ามีศักดิ์ศรีและเป็นตัวของตัวเอง บนรากฐานวัฒนธรรมของเราในประชาคมโลก

ศาสตราจารย์ ดร.เอกวิทย์ ณ อยุธยา จากคำนิยมในหนังสือชุด *‘ภูมิปัญญาชาวบ้านกับกระบวนการเรียนรู้ และการปรับตัวของชาวไทย ภาพรวมภูมิปัญญาไทย’*

ภูมิปัญญาและกระบวนการเรียนรู้ของคนไทยเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด เป็นทุนทรัพย์ทางปัญญาอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้และเลือกให้เหมาะสมกับยุคสมัย ลักษณะการถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญานี้จะนำมาซึ่งกระบวนการเรียนรู้ อันเป็นกระบวนการพัฒนาที่สำคัญที่จะทำให้สังคมอยู่รอด

ดร.รุ่ง แก้วแดง อธิการบดีการศึกษาศึกษา ค่ายดาวในปกหลัง จากหนังสือเรื่อง *‘ทฤษฎี ยอดแก้ว ครูภูมิปัญญาไทย : นักเศรษฐศาสตร์ชุมชน’*